

GÖÇ

ARAŞTIRMALAR

THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES

Cilt/Volume:1 • Sayı/No:2 • Temmuz-Aralık/July-December 2015

Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri **HİLAL BARIN** / Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul **BUKET AKINCI - AHMET NERGİZ - ERCAN GEDİK** / Kentsel Dönüşümün Öncülü ve Ardılı Olarak Göç: Zeytinburnu Sümer Mahallesi Örneği **BETÜL GÜNAYDIN** / Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi **MUSTAFA KARATAŞ** / Göç Çalışmaları Dönüm Noktasında: Göç Rejimi Tipolojilerine İlişkin Bir Eleştiri **ANNA BOUCHER - JUSTIN GEST** / Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler **OLIVER BAKEWELL**

T.C.
İŞLERİ BAKANLIĞI
GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

GÖÇ

ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES

GÖÇ

ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES

Cilt/Volume:1 • Sayı/No:2 • Temmuz-Aralık/July-December 2015

GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ/THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES

Cilt/Volume: 1 • Sayı/No: 2 • Temmuz-Aralık/July-December 2015
ISSN 2149-5548

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Adına Sahibi/Owner: Osman KORAMAZ

Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: Sevda YILMAZ

Editör/Editor: Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU

Tasarım/Design: Yeter BAYSAL

Yayın Kurulu/Editorial Board

Yayın Kurulu Başkanı

Osman HACİBEKTAŞOĞLU (Genel Müdür Yardımcısı)

Yayın Kurulu Üyeleri:

Osman KORAMAZ (Eğitim Dairesi Başkanı)

Cem ÖZÖĞLU (Uyum ve İletişim Dairesi Başkan Vekili)

Arif YALÇIN (Strateji Geliştirme Dairesi Başkanı)

Oya IŞIK (İ. Hukuk Müşaviri)

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Birol AKGÜN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Helga RITTERSBERGER TILİÇ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim KAYA (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuray EKŞİ (Yeditepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Suna BAŞAK (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Yavuz KAPLAN (Yeni Yüzyıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Murat BERKER (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü)

Doç. Dr. Başak KALE (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Emel TOPÇU (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Mahmut H. AKIN (Selçuk Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat ERDOĞAN (Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Peters NEYERS (McMaster Üniversitesi, Kanada)

Doç. Dr. Saime ÖZÇÜRÜMEZ (Bilkent Üniversitesi)

Doç. Dr. Şaban KARDAŞ (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (İstanbul Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Doğa ELÇİN (Atılım Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Özlen ÇELEBİ (Hacettepe Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Yasemin ÇAKIRER ÖZSERVET (Marmara Üniversitesi)

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Çamlıca Mahallesi 122. Sokak No:4 Yenimahalle/ANKARA

Telefon/Phone: (0312) 422 07 90

E-posta/E-mail: gam@goc.gov.tr

Genel Ağ/Web: www.goc.gov.tr • www.gam.gov.tr

ABONELİK/SUBSCRIPTION

Telefon/Phone: (0312) 422 07 90

YAYIN TÜRÜ/PUBLICATION TYPE

Yerel Süreli

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Aralık 2015

Baskı Hazırlık/Print Application: Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı (0312) 446 21 56

Baskı Yeri/Print Address: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri (0312) 354 54 57

© Genel Müdürlük yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Göç Araştırmaları Dergisi altı (6) ayda bir yayımlanır.

Hakemli bir dergidir.

İÇİNDEKİLER

Editörden	7
Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri	10
Hilal Barın	
Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul	58
Buket Akıncı - Ahmet Nergiz - Ercan Gedik	
Kentsel Dönüşümün Öncülü ve Ardılı Olarak Göç: Zeytinburnu Sümer Mahallesi Örneği	84
Betül Günaydın	
Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	112
Mustafa Karataş	
Göç Çalışmaları Dönüm Noktasında: Göç Rejimi Tipolojilerine İlişkin Bir Eleştiri	152
Anna Boucher - Justin Gest	
Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler	188
Oliver Bakewell	
Makale Gönderme Koşulları	219

CONTENTS

Editorial	7
Syrian Women in Turkey: Social Struggles and Solution Proposals	10
Hilal Barın	
An Assesment on Process of Adaptation: Migration and Social Acceptance	58
Buket Akıncı - Ahmet Nergiz - Ercan Gedik	
Migration as Premise and Successor of Urban Renewal: Example of Sumer Neighbourhood	84
Betül Günaydın	
Examining the Relationship between Turkish Citizens and Syrian Refugees in Turkey's Written Press	112
Mustafa Karataş	
Migration Studies at a Crossroads: A Critique of Immigration Regime Typologies	152
Anna Boucher - Justin Gest	
Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory	188
Oliver Bakewell	
Article Sending Conditions	219

EDITÖRDEN

Göç yazını ana akımı mikro ve makro faktörlere bakarak insan hareketliliğinin nasıl tetiklendiğini ve nereye yölediğini anlamak üzerine odaklanmıştır. Öte yandan göç neticesinde farklı toplulukların bir arada yaşaması, bu durumun ekonomiye, kültüre, kimliklere ve elbette gündelik hayata getirdiği değişimler, bu değişimlerin politik, yasal, yönetsel doğurguları hem ulusal ve bölgesel düzeyde yönetim mekanizmalarındaki karar alıcıları hem de bilim insanlarını göçmenler ve bir arada yaşama üzerine yeni fikirler üretmeye zorlamıştır. Göç Araştırmaları Dergisi'nin elinizdeki ikinci sayısında bir arada yaşama ve uyum temasına odaklandık. Tartışmayı hem Türkiye üzerine düşünce üreten derleme ve sahadan veriler sunan araştırma çalışmaları hem de dünya literatüründen çevrilen yazılarla sizlere sunmaya çalıştık.

Uyum tartışması, ilk bakışta göçmenin geldiği yere uyum sağlaması gibi düşünülse de esasında karşılıklı bir ilişkiye odaklanmayı gerektirmektedir. Çünkü göç, hem yerel halkın hem de göçmenlerin ötekini algılama, öteki ile birlikte yaşama pratiklerini içeriyor ve değiştiriyor, yani karşılıklı etkileşimli bir süreç yaratıyor. Bu sayıda, göçmenler ve yerel topluluklar arasındaki ilişkiye Türkiye'deki Suriyeliler boyutuyla yaklaştık. Hilal Barın, Türkiye'de Suriyeli kadınların yaşadıkları sorunları Gaziantep ve Kilis odaklı saha çalışması ile tespit etti ve çözüm önerileri sundu. Buket Akıncı, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik konuya Türkiye odağından yaklaştı, küresel göç algısına çeşitli eleştiriler getirerek, Türkiye'deki göç yönetimi yaklaşımını, yasal çerçeveyi ve insani

boyutu betimleyerek, göçmenlerin uyumu konusunda somut öneriler getirdi.

Betül Günaydın, İstanbul'da göçmenlerin en çok buldukları ilçelerin başında gelen Zeytinburnu'nda gerçekleştirdiği saha çalışmasında Sümer Mahallesi'nde iç göçün kentleşmeyi nasıl etkilediğini ve kentsel dönüşümün göçle gelen grupların yaşantısını nasıl değiştirdiğini araştırdı. Mustafa Karataş ise Suriyeli sığınmacılar ve yerel halk arasındaki ilişkiyi basına olan yansımaları üzerinden araştırdı. Göç sadece ulus devlet sınırlarını aştığında değil, aynı ülke içinde olduğunda da birçok değişim ve uyum süreci yaratıyor.

Oliver Bakewell bu sayımızdaki yazısında göçü sadece bireylerin seçimleri ya da sadece makro yapısal faktörlerle açıklayamayacağımızı, sosyolojik olarak bireyin eyleyciliği ile toplumsal yapıların etkileşimini birlikte kavramsallaştıran bir çerçeveye ihtiyaç duyduğumuzu ortaya koyuyor. Uyum konusundaki fikir ve uygulama gelişmelerini, sadece altyapı koşulları ve somut toplumsal farklılıklar değil, bugüne kadar göç yazınında ortaya konan bilgi birikimi de etkilemektedir.

Anna Boucher ve Justin Gest, göç çalışmalarındaki güncel durumu tartıştıkları çalışmalarında göç yazınındaki birikime üç temel eleştiri getiriyorlar: Göç yazınının Batılı hedef ülkelere odaklanması, hali hazırda kullanılan sınıflandırmalar ve göstergelerin yetersiz olması. Batı-merkezci düşünce ve sorunlu sınıflamalar neticesinde vatandaşlık ve yerleşim rejimlerinin birbirinden bağımsız politikalar olarak ele alınması, böylelikle entegrasyon politikasının tartışma alanında gereken yeri alamaması. O halde, insan hakları ve evrensel değerler odağında, çağdaş bilimsel birikimi eleştirel bir gözle okuyabilen, her yereli kendi özgünlüğü içinde değerlendiren, göçü toplumsal ve bireysel yönleriyle inceleyen yeni çalışmalara ihtiyacımız var. Bu sayımızda Türkiye özelinde uyum odaklı tartışmalarla özgün bir çizgi yakalamaya çalıştık; daha gidecek çok yolumuz var. Katkı vererek, dergimizi destekleyen uzman ve akademisyenlere teşekkürü borç biliyor ve elinizdeki çalışmaların yeni araştırmalara ve fikirlere esin vermesini temenni ediyoruz. Göç Araştırmaları Dergisi, çok disiplinli akademik bir süreli yayın olarak,

Editörden

göç konusundaki düşünsel birikimi artırmak; akademisyen, öğrenci, politika yapıcı ve uygulayıcıları için bilimsel tartışmaların yapıldığı ortak bir zemin sunmak hedefleriyle çalışmalarına devam edecektir.

Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU
Hacettepe Üniversitesi

Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Hilal Barın*

Öz

Bu makale, Suriye'de çıkan savaş sonucunda Türkiye'ye gelen Suriyeli kadınların toplumsal sorunlarını Türkiye özelinde analiz etmek üzere yazılmıştır. Çalışma Türkiye'de kamp içinde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların karşılaştıkları sorunları anlamak üzere yazılmıştır. Bu çerçevede bu makale için Gaziantep ve Kilis'teki kamp içinde/ çadır kentlerde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlarla, yetkililerle, STK'larla, bu alanda uzmanlaşmış akademisyenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bir ön analiz makalesi niteliğinde hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra kamp içi ve kamp dışı Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınlara dair analizler ihtiva eden raporlar ele alınmıştır. Suriye'deki iç savaşın kadınlar üzerindeki etkisine ilişkin derin bir araştırmaya olan ihtiyaçtan doğan bu çalışma; Suriyeli kadınların toplumsal hayatta yaşadıkları sorunları ve kadınlara karşı şiddeti azaltmak için uygulanan tedbir veya programların etkililiğini göç bağ kuramı perspektifiyle analiz ederek çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Araştırma tekniği olarak keşfedici araştırmanın kullanıldığı bu çalışma, Türkiye genelinde yapılacak daha geniş bir araştırmaya yönelik bir ön araştırma niteliğindedir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde Suriyeli kadınların gerek kampta gerek kamp dışında birçok probleminin olduğu görülmüştür. Bu nedenle elinizdeki çalışma, Suriyeli kadınlara yönelik yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak yapılan mülakatlar çerçevesinde, ülkesindeki savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınmış kadınların yaşamış oldukları sorunlara değinerek bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, zorunlu göç, sığınmacı, mülteci, kadın sığınmacılar, Suriyeli kadınlar

*Araş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İnsan Hakları ve Hukuk Masası, e-posta:hilalbarin@gmail.com

Syrian Women in Turkey: Social Struggles and Solution Proposals

Hilal Barın*

Abstract

This article was written to analyze the social problems of Syrian women who came to Turkey after the war in Syria. This study of Syrian women who live inside and outside of the camps was made with Syrian women, authorities, NGO's and academicians of this matter to share and understand the Syrian women's experiences and problems which they faced in the camps of Gaziantep and Kilis. Also, reports containing the effect of the civil war on Syrian women inside and outside of the camps were taken into consideration. The need to deeply examine the effect of the civil war in Syria on women has brought up this article in which it aims to analyze and suggest solutions to problems of Syrian women in social life and to the effectiveness of the precautions to women with the immigration bond theory. The explorative technique was used for this article for further studies that will expand all over Turkey. As a result of the interviews, it was seen that Syrian women faced many problems whether they lived inside or outside of the camps. Therefore, this study brings solutions to the problems Syrian women experience in regard within the interviews made and in regard the works done towards the Syrian women in Turkey away from the war.

Keywords: *Migration, forced migration, asylum seeker, refugee, women asylum seekers, Syrian women asylum seekers*

*Research Asistant, Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, SETA Foundation for Political, Economic and Social Research, Law& Human Right Research, e-mail:hilalbarin@gmail.com

Giriş

Göç kavramı, Kofman'ın tarif ettiği şekilde, insanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkan, yalnız yaşadıkları yerin değişmesini değil aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel değişimleri içeren, farklı insanların farklı nedenlerle yaşadıkları yeri uzun ya da kısa süreli terk etmesi olarak tanımlanmaktadır (Kofman, 2000:1). Bundan dolayı göç kavramı yalnızca bir yerden başka bir yere geçiş yapmak olarak algılanmamalı, insanların maruz kaldıkları kötü muameleden dolayı hayatta kalmak için verdikleri mücadeleyi de içermelidir. Bu çerçevede bakıldığında son yıllarda göç kavramının çeşitlendiği ve birçok alt başlığının oluştuğu fark edilmektedir. Bunlar, “iç-dış göç, serbest-zorunlu göç, mülteci¹, göçmen ve kaynak ülke, transit ülke, hedef ülke” gibi kavram ve konulardır (Altıntaş, 2014: 253).

Göç olgusu sanıldığı gibi sadece az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen bir eylem değildir. Son yıllarda göç edenlerin sayısının giderek arttığı göz önüne alındığında küreselleşmenin, bölgesel çatışmaların, yoksulluğun, iletişim olanaklarının gelişmesinin etkisinin olduğu gözlemlenebilmektedir (Tuzcu & Ilgaz, 2015: 56). Göç hareketlerinin küreselleşme sonucu yoğunlaşması ve göçün karakterinde meydana gelen değişimler; ekonomik, siyasi ve sosyal birta-

1 Hukuki ve günlük yaşamda göç etmeye zorlanmış kişi ve ya gruplar için sığınmacı- mülteci- ilticacı- misafir- geçici koruma gibi çeşitli kavramlar ortaya konmuştur (Altıntaş, 2014:253). Ancak bu makalede, Türkiye’de mevcut Suriyelilerin ‘Geçici Koruma Statüsü’nde ‘misafir’ olarak tanımlandırıldığını düşünürsek, Türkiye’de bulunan Suriyeliler için ‘zorunlu göç kapsamında ülkelerini terk eden Suriyeliler’ olarak tanımlanmaktadır. Mülteci kavramına baktığımızda ise mülteci hukukunun anayasası olarak kabul edilen Cenevre Anlaşması’nda (1951) ve New York Protokolü’nde (1967) tanımı vardır (Altıntaş, 2014:253). Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımı: “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” olarak geçmektedir (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

kım nedenlerle gelişmekte olan ülkeleri de göç alıp veren ülkeler arası-
na dâhil etmiştir (Güllüpınar, 2012). Bu bağlamda “Küreselleşme ile
birlikte göç hareketlerinin hız kazandığı ve bazı niteliksel değişimlerin
yaşandığı görülmektedir. Ülkeler arasında nüfus hareketlerinin hızlan-
ması, küresel boyutta bütün ekonomik faaliyetlerin ve değişimin de
arttığını göstermektedir.” (Jordan, 2002).

Göç hareketi insan tarihiyle yakın doğrultuda gitmesine rağmen,
bu meselenin uluslararası ortamda ele alınması çok geç olmuştur. Göçü
temel alan uluslararası çalışmalara örnek olarak 20. yüzyılın başlarında
ortaya çıkan ‘mülteci çalışmaları’ gösterilmektedir. Mülteci kavramı-
nın kısıtlılığı nedeniyle mülteciler üzerine araştırma yapan araştırmacılar
çalışmalarını ‘zorunlu göç’² başlığı altında toplamaya çalışmış-
lardır. Zorunlu göçü yaşamın devamlılığı üzerine kuran Altıntaş bu
kavramı mülteciliğin bir üst başlığı olarak değerlendirmiş ve özelliğini
şu şekilde açıklamıştır: “egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının
gölgesinde, hayatta kalmak için aidiyetinde bulunduğu ulus-devletten
ayrılma kararının alınmasıdır.” Bu yönüyle zorunlu göçlerin tetiklen-
mesindeki ana unsurun ulus-devletler arasında yürütülen ideolojik
ve siyasal mücadeleler olduğunu ve geniş kapsamlı ve geniş alana ya-
yılmış olan göç hareketlerinin tarihsel ve güncel seyrinin açıklanması
için önemli olduğunu ifade etmiştir (Altıntaş, 2014: 254).

Türkiye başlarda Türk soyundan olan göçmenlere açık bir ülke
iken, özellikle 1990’ların başından itibaren ülkeye gelen göç çeşitlen-
miştir. Ancak burada asıl önemli olan Türkiye’nin 1960’lardan beri
dışarıya göç vermiş bir ülke konumunda olmasına rağmen, özellikle
1990’lardan bu yana, göç veren ülke konumundan göç alan ülke ko-
numuna geçmiş olmasıdır. Türkiye 1980’lerin sonlarından itibaren,
“Asya, Afrika ve Orta Doğu’dan Avrupa’ya göçmek için ‘geçiş ülkesi’
olarak konumlanması da düzenli ve düzensiz göç hareketlerinin hedefi
haline gelmesine yol açmış”³, 1990’lardan sonra ise SSCB’nin çök-

2 Loizos, Harrell-Bond, Malkki ve Hirschon bu konu üzerine araştırma yapmış
antropologlardır (Colson,2003).

3 http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424

mesiyle Türkiye’de farklı sektörlerde çalışan yabancı işçilere daha sık rastlanır hale gelmiştir.⁴

Türkiye özelinde baktığımızda ise göçle ilgili ciddi bir tarihe ve kültüre sahip olmasına rağmen bu konuya yönelik araştırmalar yakın zamanda ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵ Ancak Türkiye’deki mülteci çalışmalarına bir de kadın göçmenler özelinde bakılırsa, durumun daha da vahim olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü çalışmaların büyük kısmını yinelenen mevcut veriler, miktar veya özellik tespitlerinde bulunan, mülteci kadınların sosyal ve hukuki konumlarını siyaset ve uluslararası ilişkiler temelinde değerlendiren veriler oluşturmaktadır (Altıntaş, 2014: 256). Avrupa’da da mülteci kadınlarla ilgili ilk çalışma 1975 yılında gerçekleştirilen Birinci Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı’nda kadınlara yönelik cinsel şiddete ilişkin olarak ele alınmıştır (Loescher-Milner, 2005). Bu çalışmada Türkiye’deki Suriyeli göçmen kadınların karşılaştıkları yaşam koşulları sıkıntısı, toplumsal hayatta karşılaştıkları ayrımcılıklar gibi pek çok konu ele alınmış, ilgili kurum ve kuruluşların önlem almak üzere konuya dikkatlerinin çekilmesi amaçlanmıştır. Güvenlik, barınma gibi acil giderilmesi gereken ihtiyaçlar yanında eğitim, iş, ulaşım olanaklarının geliştirilmesi, sağlık ve diğer alanlarla ilgili bilgi ve hizmete ulaşma şartlarının artırılması yönünde önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada sırasıyla; kavramsal çerçevenin verilmesi, kadınların göçteki yeri ve göçün kadınlaması, Türkiye’de Suriyeli kadınların sorunu, araştırmanın soruları ve sınırlılıklarının yanında, keşfedici araştırmanın tanıtılması, göçmen ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde Türkiye’deki Suriyeliler meselesi ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada Türkiye’deki kamplarda Suriyeli kadınlara sunulan hizmetler ve yaşadıkları sorunlar, görüşmeler ve raporlar çerçevesinde anlatılmış ve görüşmeler ışığında kamp dışında ya-

4 Aktaran; Lordoğlu, K. (2005), “Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışması ve Bu Çalışmaya İlişkin Bir Araştırma”, *Toplum ve Bilim*, 102, 103 – 127.

5 Bkz. Ayhan Kaya, Bahar Şahin (2007), *Kökler ve Yollar / Türkiye’de Göç Süreçleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; Ahmet İçduygu, Kemal Kirişçi (2009), *Land of Diverse Migrations. Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

şayan Suriyeli kadınların yaşadıkları barınma, istidham, sağlık ve sosyal alanlardaki sorunlara yer verilmiş, sonuç ve öneriler sunulmuştur.

Kadınların Göç Hareketindeki Yeri

Son yıllarda göçün zorluklarına rağmen göç hareketlerindeki çeşitlilik artmakta, Castles ve Miller'e (2008) göre göçler kadınlaşmaktadır. Göçün kadınlaşmasından kast edilen ise ulus aşırı göç sürecine bağımsız katılan kadınların sayılarının artması ve daha bağımsız hareket edebilmeleri sonucu göçmelerin yarısını oluşturur hale gelmesidir. Kadın göçünün artmasından dolayı yirminci yüzyılın dönüm noktası olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu yüzyılda kadınların ailevi sebepler ve çalışma koşulları nedeniyle göç etmelerinin yanında ülkelerinde yaşanan savaş ve sömürü gibi kötü olaylardan dolayı da göç etmek durumunda kaldığı gözlemlenmektedir (Harzig, 2003: 23). Bu durum birinci dünyadan üçüncü dünyaya, özellikle bakım hizmetlerinde istihdam edilmek üzere, göç eden insan sayısında artışa sebep olmakla birlikte göç edenlerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu gözlemlenmiştir (Pyle & Ward, 2003: 472-473). Bu bağlamda Avrupa'nın yaşlı nüfusunun bakıma olan ihtiyacı, kadınların iş yaşamına daha fazla girmesiyle ev içi ve çocukların bakım hizmetlerinde yardıma ihtiyaç duymaları ve geride kalana para göndermek konusunda kadınlara daha fazla güvenilmesi gibi unsurlar kadınların ulus aşırı göçlerde daha fazla sayıda olmalarını ve bağımsız hareket etmelerini tetiklemiştir.

Birleşmiş Milletlerin göçmen raporlarına bakıldığında göçmenlerin %80'ini kadınların ve çocukların oluşturduğu göze çarpmakta ve göç maruz kalan kadınların da çoğunun cinsel şiddet, ekonomik eşitsizlik ve insan hakları ihlalleri ile karşılaştığı ortaya çıkmaktadır (aktaran Kaya, 2015: 273; Thomas, 2008). Sığındıkları ülkede sahip oldukları sosyal destek mekanizmalarını kaybetmelerinin yanı sıra göç ettikleri ülkenin dil, kültür gibi sosyal yapılarını ve hukuk sistemini bilmemeleri de hayat koşullarını daha da zor hale getirmektedir (aktaran Kaya, 2015: 273; Saraydın, 2007: 65).

Göç ettikten sonra bu kadınlar sosyal izolasyon, yalnızlık, dil engeli ve kültürel farklılıklar nedeniyle birçok şeye yabancılaşmakta (Tuzcu & Ilgaz, 2015: 64) ve cinsiyet farklılıkları yüzünden erkeklerin deneyimlerinden farklı deneyimlerle karşılaşmakta ve çoğunlukla erkeklere nazaran daha ciddi problemlerle ve istismarla yüzleşmektedir. Düşük maaşla daha uzun saatler çalışma, sağlık sigortasından yararlanamama, cinsel ve fiziksel istismara uğrama, şiddet, eğitim fırsatlarına erişememe, bilgiye erişimde sıkıntılar yaşama gibi unsurlar kadın hayatını olumsuz yönde etkilemektedir (Anthias, 1992: 43). Bir diğer değişle göçmen kadınlar, “*hem kadınlık, hem de göçmenlik statülerinden dolayı belli vatandaşlık haklarından ve sosyal haklardan yoksun kalmakta, var olan kaynaklara ulaşırken ve emek piyasasına girerken de engellerle karşılaşmaktadırlar.*” (Dedeoğlu & Gökmen, 2011: 1).

Sığınmacı kadınların ve kız çocukların; her türlü ayrımcılık, eşitsizlik ve istismardan korunması çok elzem bir konudur. Ancak bu konuların birçok ülkede hâlâ ele alınmadığı ve kadınlara yönelik politikaların geliştirilmediği de gözlemlenmektedir (Dartnall & Loots 2009). Bu anlamda kadın göçleri ele alındığında şiddetin yoğun olması, savaş ve bazı devletlerin kadınların haklarını korumada ilgisiz kalması kadın sığınmacı sayısını artırmış ve şiddet tehditlerinin evlerinden ayrılışlarından itibaren başlamasına ve tekrar ülkelerine dönüp evlerine yerleşmelerine kadar devam etmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BM-MYK) toplumsal cinsiyete dayalı zulüm pratiklerini çeşitli dönemlerde kadınların yaşadıkları trajik olaylar bakımından sınıflandırmıştır.⁶

6 BM-MYK tarafından toplumsal cinsiyete dayalı zulüm pratikleri dönemler bakımından beş kategoride ele alınmıştır:

- 1.Çatışma sırasında, kaçıştan önce: İktidarda bulunan kişiler tarafından taciz edilme, kadınların cinsel olarak işkence görmesi, ‘askerler’ tarafından cinsel şiddet uygulanması, toplu tecavüz ve hamile bırakılma, çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma.
- 2.Kaçış sırasında: Haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, insan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma.
- 3.Sığınma ülkesinde: Otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklara bakıcı aile yanındayken cinsel taciz, aile içi şiddet,

Göçmenlik sorununun bir parçası olan sığınmacı kadın sorunu, istismara uğrayan sığınmacı kadınlar, sınırlı araştırmalarda konu olmuştur. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sığınmacı kadınların ruh halini olumsuz bir şekilde etkilemiş ve göçmen kadınların ruh sağlığına ilişkin yapılan araştırmalarda bu kadınlarda göç deneyiminin evini özleme, göç ettiği ülkeye kendini ait hissetmemek gibi nedenlerle depresyon riskini daha fazla artırdığı ileri sürülmüştür (Al-Turki H. A., 2010: 226). Kadınların şiddete maruz kalma açısından fazla risk taşımaları, sosyal kuralların sınırlamalarıyla daha fazla karşılaşmaları, ilişki ağlarından yeterince yararlanamamaları ve sınırlı istihdam olanaklarına sahip olmalarına ilişkin bir açıklama getirilmektedir. Sığınmacı kadınlar; faillerden, kendi ailelerinden veya toplumun olası tepkisinden korktuklarından ve kendilerine yetkililer tarafından adil ve düzgün bir şekilde davranılacağına duydukları güvensizlikten dolayı genelde deneyimlerini gizlemekte, utanma ve namussuzlukla damgalanma korkusunun yanında çözülme ve kaçınma gibi psikolojik belirtileri de gizlemenin nedenleri arasında yer alabilmektedir (Granville-Chapman, 2004: 201).

Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar ve Araştırmanın Sınırlılıkları

2011 yılının Mart ayında Suriye'de patlak veren olaylar ve iç karışıklıklarla birlikte alevlenen rejim karşıtı gösteriler dünyanın son yıllardaki en büyük insani krizlerinden birinin yaşanmasına sebep olmuş ve burada yaşayan milyonlarca kişi evlerini, ülkelerini geride bırakarak terk etmek zorunda kalmışlardır. BMMYK verilerine göre Suriyelile-

hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak/zorla fuhuş, sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeyi beklerken cinsel taciz.

4.Geri dönüş sırasında: Kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik cinsel taciz, iktidarda bulunan kişiler tarafından cinsel istismar, haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, geri dönüşte zorlanma.

5.Yeniden entegrasyon sürecinde: Geri dönenlere bir çeşit ceza olarak cinsel tacizde bulunmak, yasal statüyü düzene sokmak için cinsel zorbalık, kadınların karar alma süreçlerinin dışında bırakılması, kaynaklara erişiminin engellenmesi. (<http://www.unhcr.org.tr/?page=15>(tüm mültecilerin yaşadığı koruma sorunları kadınlar tarafından da paylaşılır.)

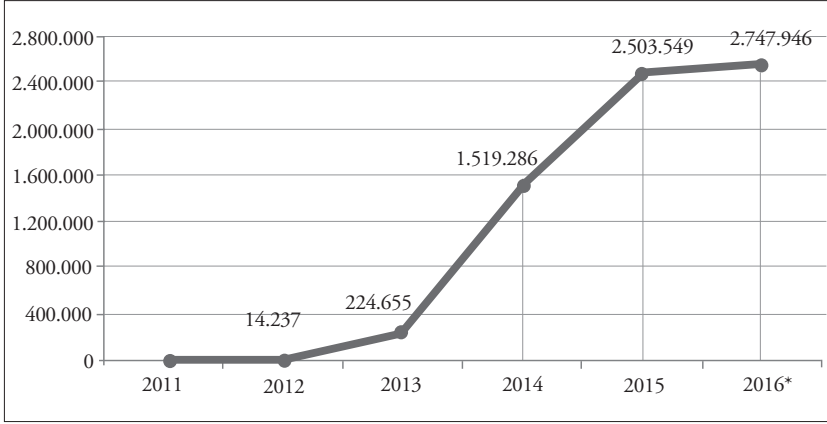
rin yaklaşık 1,8 milyonu Türkiye'ye; 1,2 milyonu Lübnan'a; 630 bini Ürdün'e; 250 bini Irak'a ve 140 bini Mısır'a gitmiştir.⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 11 Mart 2016 tarihinde açıkladığı son sayıya göre ise kayıt altına alınmış 2.747.946 Suriyeli Türkiye'de geçici koruma statüsü altındadır. Geçici barınma merkezinde kalanlar 272.812 iken, geçici barınma merkezi dışında kalanlar 272.812'dir.⁸ Ancak bildirildiği üzere bu sayılar sadece kayıtlı rakamları ifade etmektedir. Bu sebeple Türkiye'de barınan Suriyelilerin sayısının bu rakamlarından daha fazla olduğu belirtilmektedir (SETA; Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, 2014: 9-10). Türkiye, Suriyeliler için açık kapı politikası izlemiş ve gelen Suriyeliler için sınır kapılarına yakın bölgelerde mülteci kampları kurmuş, buralarda yerleşimleri sağlamıştır. Başbakanlık Nisan 2012 yılında bir genelge yayımlayarak Suriyeliler için 'geçici koruma'⁹ vermiştir.

7 "Syria Regional Refugee Response" UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, (Erişim tarihi 7 Mayıs 2015).

8 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü www.goc.gov.tr, (Erişim tarihi 11 Mart 2016) Türkiye'ye gelen Suriyeli misafirlere Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumlu olmakla birlikte; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Gümrük ve Ticaret, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hatay Valiliği ve Kızılay ortak çalışmalar yürütmektedir. Başbakanlık AFAD'ın gönderdiği ödenekler ile kurulan kamplarda; okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, basın brifing birimi, çocuk oyun alanları, televizyon izleme üniteleri, su deposu, arıtma merkezi, trafo ve jeneratör gibi donatılar da yer almaktadır. İlgili kurum ve kuruluşlarca çadır kentlerde ve konteyner kentte barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer hizmetler verilmektedir.

9 Türkiye'de "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi", kabul edildiği 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar dâhilindeki sığınmacı ve mültecileri kapsadığı için 1967 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol" ile birlikte tekrar düzenlenerek var olan tarih sınırlaması kaldırılmıştır. Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerden gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmemiş; 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacılar hukuken "makul bir süre için Türkiye'de kalma" iznine ve "üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar geçici sığınma" hakkına sahiplerdir. Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Uluslararası Cenevre Sözleşmesi'ne (BMMSS) koyduğu çekince ve Suriyelileri mülteci ya da sığınmacı olarak tanımayıp, "misafir" olarak tanımlamasıyla, "misafirlerin" kamp

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler¹⁰

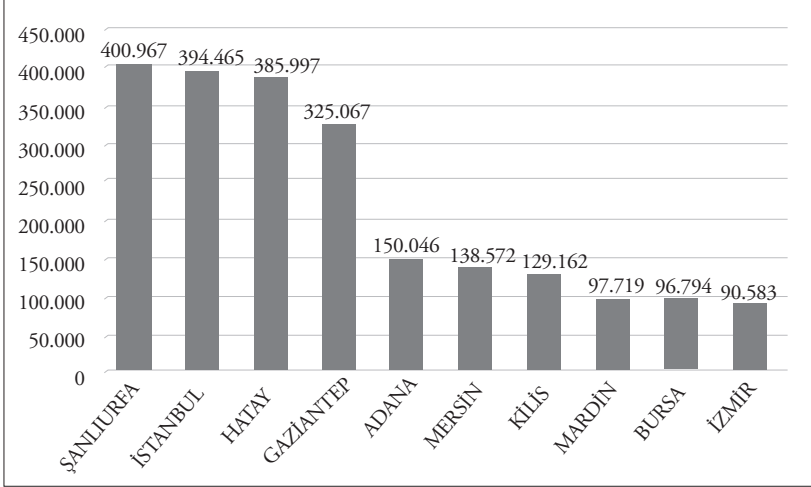
*11.03.2016 tarihi itibarıyla

Suriye’de çıkan savaş sonucu ülkelerini terk edip Türkiye’ye göç eden bu mülteciler misafirhanelerde, kamp içinde ve dışında ya da çadır kentlerde yaşamakta ve kalıcı nüfus oluşturmaktadır. Gelen bu sığınmacıların % 53’ünden fazlası 18 yaş altındaki çocuklardan oluşurken, %75’ten fazlası da özel korumaya muhtaç çocuk ve kadınlardır (Erdoğan, 2014: 4). “Bunun yüzde 50,2’si kadınlardan ve özellikle yüzde 23,7’si 18-59 yaş aralığındaki yetişkin kadınlardan oluşmaktadır.” (Oytun, 2014: 7) Suriyeli kadınların içinde yetişmiş oldukları aile çevresinden ve alışkın oldukları toplumsal değerlerden ayrılarak yaşadıkları zorunlu göç, fiziksel yer değiştirme yapıldıktan sonra senelerce devam eden sıkıntılı bir süreçtir.

dışında yaşamamasını, Türkiye üzerinden başka bir ülkeye geçişin engellenmesini ve sınırı geçip Türkiye’ye gelen tüm Suriyelilerin kamplara yerleştirilmesini sağlamıştır. Türkiye’nin izlediği “açık kapı politikası” çerçevesinde, pasaportu bulunmayanlar dâhil, kabul ettiği tüm Suriyeli sığınmacılara sağladığı “geçici koruma” rejimi, uluslararası kuruluşlar tarafından uluslararası hukuka ve insani yükümlülüklerle uygun olarak değerlendirilmiştir.

10 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Tablo 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı¹¹

Tablo 3. Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (11.03.2016)¹²

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Genel Toplam	1.462.161	1.285.785	2.747.946
0-4	187.096	174.612	361.708
5-9	198.672	187.835	386.507
10-14	151.541	138.809	290.350
15-19	172.134	143.294	315.428
20-24	180.772	143.366	324.138
25-29	148.363	115.994	264.357
30-34	121.426	97.221	218.647
35-39	87.075	74.418	161.493
40-44	60.135	56.718	116.853
45-49	48.468	44.674	93.142

11 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

12 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
Genel Toplam	1.462.161	1.285.785	2.747.946
50-54	37.834	36.550	74.384
55-59	25.570	25.729	51.299
60-64	17.770	18.355	36.125
65-69	11.557	11.912	23.469
70-74	6.273	7.231	13.504
75-79	3.850	4.580	8.430
80-84	2.066	2.620	4.686
85-89	1.109	1.277	2.386
90 +	450	590	1.040

Ülkemizde Suriyeli sığınmacılar için önemli çalışmalar ve fedakârca yardımlar yapılmaktadır. Yaşanan bu sorunlar ya da ihtiyaçlara yönelik Türkiye Cumhuriyeti Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) çeşitli çalışmalar yürütmektedir. AFAD tarafından Suriyeli misafirlerin konaklamaları için çoğunluğu güneydoğu ve güney ille-rimizde olmak üzere konteynır kentler ve çadır kentler kurulmuştur. Bu konaklama merkezlerinin fiziksel şartları barınma, psiko-sosyal ve dini hizmetleri anlamında görüşmeler ve gözlemler yapılmış, gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada bölgedeki sığınmacı kadınlara dair analizler ihtiva eden raporlar ele alınmış ve kamp içi ve kamp dışı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bünyesinde misafir kampları dışında yaşayan misafirlerin en yaygın şekilde bulunduğu Gaziantep'te İslâhiye'de, Nizip Çadır kentlerinde, Hatay'da Yayladağı Kampı'nda, Kilis'te Öncü Pınar ve Elbeyli Kamplarında yaşayan Suriyeli kadınlarla, kamp dışındaki kamu görevlileriyle, Suriyeli misafirlerle, şehir halkı ile ve aynı zamanda misafirler konusunu çalışan akademisyen ve araştırmacılarla görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 4. Geçici Koruma Kapsamındaki Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı¹³

BARINMAMERKEZLERİ 11/03/2016 TARİHİ İTİBARIYLA (10 İLDE 26 BARINMA MERKEZİ)		
SURIYE	Şanlıurfa	111.326
	Gaziantep	41.107
	Kilis	33.607
	Kahramanmaraş	18.326
	Mardin	12.002
	Hatay	18.326
	Adana	10.587
	Adıyaman	10.085
	Osmaniye	9.541
	Malatya	7.848
	Toplam	272.812
	Geçici Barınma Merkezleri Dışında Kalan Suriyeli Sayısı	2.475.134
	Ülkemizde Bulunan Toplam Suriyeli Sayısı	2.747.946

Tablo 5. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı¹⁴

11.03.2016. TARİHİ İTİBARIYLA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER			
Adana	150.046	Kahramanmaraş	84.076
Adıyaman	24.229	Karabük	262
Afyonkarahisar	3.108	Karaman	377
Ağrı	868	Kars	120
Aksaray	853	Kastamonu	553
Amasya	152	Kayseri	49.008
Ankara	59.255	Kırıkkale	434
Antalya	138	Kırklareli	2.062

13 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

14 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

**11.03.2016. TARİHİ İTİBARIYLA GEÇİCİ KORUMA
KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER**

Ardahan	57	Kırşehir	547
Artvin	35	Kilis	129.162
Aydın	6.473	Kocaeli	22.578
Balıkesir	1.630	Konya	67.941
Bartın	23	Kütahya	274
Batman	18.095	Malatya	17.993
Bayburt	26	Manisa	5.527
Bilecik	431	Mardin	97.719
Bingöl	694	Mersin	138.572
Bitlis	566	Muğla	8.079
Bolu	844	Muş	664
Burdur	7.727	Nevşehir	4.891
Bursa	96.794	Niğde	2.415
Çanakkale	3.316	Ordu	511
Çankırı	253	Osmaniye	39.963
Çorum	1.261	Rize	513
Denizli	6.154	Sakarya	5.464
Diyarbakır	29.372	Samsun	3.292
Düzce	421	Siirt	2.829
Edirne	6.518	Sinop	61
Elazığ	4.571	Sivas	1.248
Erzincan	166	Şanlıurfa	400.967
Erzurum	435	Şırnak	14.826
Eskişehir	1.549	Tekirdağ	5.322
Gaziantep	325.067	Tokat	599
Giresun	130	Trabzon	1.551
Gümüşhane	56	Tunceli	92
Hakkari	964	Uşak	1.066
Hatay	385.997	Van	1.544
İğdır	77	Yalova	2.463
İsparta	5.921	Yozgat	2.770
İstanbul	394.465	Zonguldak	291
İzmir	90.583	Genel Toplam	2.747.946

Araştırmada, kamplarda yapılan ziyaretler ve yetkililerle yapılan görüşmeler sonucunda kamp içi hizmetler de değerlendirilmiş; sahada yapılan görüşmeler ışığında, Suriyeli kadınların kamplarda ve kamp dışında maruz kaldıkları şiddet ve ayrımcılıklara, rehabilitasyona ve ev içi emeklerini dönüştürmeye yönelik, toplumsal hayata katılmalarına ilişkin çözüm yolları sunulmuştur. Araştırma yarı yapılandırılmış görüşmeleri kapsamaktadır. Suriyeli kadınların, farklı deneyim ve söylemleri değerlendirilerek kamplarda ve kamp dışında yapılan görüşmelerde; kamp içinde Suriyeli kadınların barınma hizmetlerine dair memnuniyeti, aile mahremiyetine uygun barınmanın olup olmadığı, kamplardaki psiko-sosyal destek hizmetlerinin neler olduğu, Türkiyeli vatandaşlarla ilişkileri, kadınlara yönelik çalışmalar, sosyo-kültürel etkinlikler, hizmetler ile kamplara dair problemler ve öneriler sorulmuştur. Yetkililerle ya da başka kişi veya gruplarla yaşadıkları sorunlar araştırılmış; şikâyet mekanizmalarına ulaşım kanalları, kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlara giyinme ve kişisel temizlik ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadıkları, sağlık hizmetine erişim, hamile ve emziren kadınlara sağlık hizmetleri, Türkiye’de yabancı bir kadın olarak kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri ve cinsel istismara ya da zorla evlendirilmeye maruz kalıp kalmadıkları, çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Son olarak Türkiye’deki vatandaşlarla yaşadıklarını sorunlar sorulmuştur.¹⁵

Yapılan bu araştırmalarda literatür taraması, medya taraması gibi farklı yöntemlerle birlikte gerek dernek sorumlularıyla gerekse de bireysel yolla birçok görüşme yapılmış ve çeşitli veriler elde edilmiştir. Görüşmelerin tamamı 2014 Mart ayı içerisinde yapılmıştır. Suriyeli kadınlara yönelik yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu nedenle yararlanılan kaynaklar daha çok konuya dair yazılmış olan kitaplar, dergiler ve sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaçlar dahilinde yaptığı analizler ve raporlar, resmi kurumların kamplarla ilgili verdiği bilgiler de araştırmaya kaynaklık etmiştir.

15 Araştırma soruları, ölçekleri, yapılan görüşmelerin ses kayıtları ve deşifreleri araştırmacıda mevcuttur. Yer darlığından dolayı cevaplara ayrıntılı olarak yer verilememiştir. Talep edenlerle isimler ve kimlikler deşifre edilmeden paylaşılacaktır.

Medyada nadiren yer alan Suriyeli kadınların istismarı ve güvenlik sorunu, cinsel taciz, erken yaşta yapılan evlilikler ve çok eşlilik gibi toplumsal şiddet unsurları, hem Suriyeli kadınlara hem de yetkililere sorulmuştur. Kamp dışında ise Suriyeli kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları kamp dışı barınma, dil ve iletişim, kayıt altına alınma, beslenme ve gıda temini, giyim gibi temel ihtiyaçlara erişim konusunda yaşadıkları güçlükler sorulmuştur. Elde edilen veriler ışığında Türkiye’de kamp dışında yaşayan kadınlarla ilgili medyada çıkan haberlerin yanı sıra Türkiye’de kamp dışında yaşayan kadınlarla ilgili medyaya yansıyan haberler; yerli ve yabancı STK’ların özelde Suriyeli kadınlar, genelde ise Suriyelilerle ilgili hazırladıkları raporlar; BMMYK verileri; ilgili resmi kurum ve kuruluşlar tarafından açıklanan veriler; TBMM’ye konu ile ilgili verilen yazılı soru önermeleri; ilgili ulusal ve uluslararası sözleşmeler gözden geçirilerek yorumlanmıştır. Bu doğrultuda Gaziantep ve Kilis Valilikleri ile Emniyet Genel Müdürlüğüne bilgi edinme başvurusunda bulunulmuştur.

Raporda birtakım öneriler sunulurken, görüşmelerden elde edilen verilerle birlikte; belediye başkanları, AFAD yetkilileri, valiler ile kadın, mültecilik, sosyal hizmetler alanında çalışan akademisyenler, resmi kurum uzmanları ve sivil toplum kuruluşlarının da temsilcileriyle görüşmeler yapılmıştır. Sığınmacılarla yapılan görüşmeler, Arapça tercüman Mahmud El-Rantisi tarafından yapılmış, daha sonra Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada özel hayatın gizliliğine binaen ve güvenlik risklerine karşı görüşme yapılan kişilerin kimlik bilgilerine yer verilmemiştir.

Keşfedici Araştırma

Amaçlarına göre araştırmalar; keşfedici, betimleyici ya da açıklayıcı araştırmalar olarak sınıflandırılmaktadır (Lin, 1976: 5). Bu ayrım doğrultusunda keşfedici araştırmayı ele aldığımızda görülen; bu araştırma çerçevesinde araştırmacı konusunda ya fazla bilgi sahibi değildir ya da bu konuya görece daha yeni bir yaklaşımda bulunmaktadır. Daha çok yüzeysel bilgi toplamaya yönelik olan bu tip araştırmalarda öncelikle araştırmacı araştırmanın sorununa ve bu soruna karşın elde etmek istediği verilere göre bir araştırma tipi seçmekte ve bu bilgi ona konuyla

ilgili ön bilgi sağlamaktadır. Keşfedici araştırmaların tipik olarak üç amacı vardır: Araştırmacının konuyla ilgili merakını gidermek ve ona ön bilgi sağlamak, konuyla ilgili daha kapsamlı bir araştırmanın yapılıp yapılamayacağını sınamak, sonraki araştırmalarda kullanılacak veri toplama araçları geliştirmek (Earl, 2004: 88). Genel olarak keşfedici araştırmalar incelenmek istenen grup, süreç, etkinlik ya da durum hakkında şimdiye dek hiç sistematik, deneysel bir inceleme yapılmamışsa ya da çok az sayıda çalışma yapılmışsa; ilgililenen konu esnek bir şekilde betimlenerek incelenmemiş, bu konu hakkında sadece sıkı kontrol altında tahmine yönelik araştırmalar yapılmışsa tercih edilmektedir (Stebbins, 2001: 9). Başka bir deyişle araştırmacıya en genel düzeyde bilgi toplamak için uygulanan bu tip araştırmalar var olan bilginin keşfedilmesini sağlayarak yeni bilgiler ortaya çıkarılması için zemin oluşturur. Keşfedici araştırmalarda hedef, araştırmacının ilgilendiği konuyla ilgili mevcut bilgileri birinci elden yani kaynağından öğrenmesini sağlamaktır. Birinci elden öğrenilen bilgiler sonucu araştırmacı kendi katkılarını da ekleyerek kesin bir araştırma problemi meydana çıkarabilmelidir.

Keşfedici araştırmalarda, araştırmaya başlamadan önce konu hakkında fazla bilgi sahibi olunmadığı için araştırma problemleri net bir şekilde oluşturulamaz. Bu nedenle bu tip araştırmalar nitel yöntemin uygulanmasını gerektirirler. Keşfedici araştırmalar; literatür taraması, uzmanlarla iştişare ve vaka keşfi tekniklerini içerir (Lin,1976: 137). Bu tür araştırmalarda araştırmacı detaylı bir araştırmadan ziyade yapılacak daha nitelikli bir araştırma için ön bilgi elde etmiş olur. Bu aşamadan sonra daha çok bilgi vermeyi amaçlayan bir araştırma için araştırmacı donanımlı hale gelir.

Bu nedenlerle, mevcut çalışmada nitel ve keşfedici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konunun doğası gereği Suriyeli kadınlara erkekler tarafından rahatsız edilme, dulluk, boşanma, gibi çok hassas konularda sorular sorulması gerektiği için tercüman eşliğinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırma konusuyla ilgili bilgi düzeyi düşük olduğu için hipotez sınamaya yönelik açıklayıcı bir araştırma yerine keşfedici bir araştırma yapılması gerektiği düşünölmüştür. Araştırmada, nicelleştirici ve genelleştirici bir yaklaşımdan uzak durmaya özen gösteri-

lip, niteliksel ve keşfedici bir yaklaşım benimsenmiştir. Herhangi bir temsiliyet ya da genelleme kaygısı gözetmeden, her bir görüşme kendi içinde, kendi anlam çerçevesinde analiz edildikten sonra görüşmelerin birbiriyle karşılaştırılmasına, değerlendirilmesine ve ortak önerilerin saptanmasına geçilmiştir. Sonuç olarak bu araştırma, genelleştirici değil; keşfedici, görüşmelere dayalı, temsili niteliği olmayan, Suriyeli kadınların yaşadıkları sıkıntıları anlamaya ve bunların çözümüne ilişkin bir yol haritası çizmek için geliştirilmesi gereken politikalara yönelik bir ön çalışmadır. Bu yüzden, varılan sonuçlar sadece yapılacak daha geniş ve daha derinlemesine çalışmalar için ipuçları verebilir.

Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı Çerçevesinde Türkiye'deki Suriyeliler

Göç olgusunu açıklamak için kullanılan 'ağ' kavramı 1990'lı yıllarda sosyolojide kullanılmasıyla birlikte gündeme gelmiştir (Güllüpnar, 2012: 72). Göçmen insanların aileleri, arkadaşları, ülkelerinde kalan akrabalarıyla olan tüm ilişkilerine 'göç ağı' denmektedir. Göç davranışı, göç veren toplumun geniş katmanlarına yayılarak zamanla genişler. Göçmenlerin sayısının kritik bir eşiğe ulaşması ve ağların genişlemesi; göçün maliyetini ve risklerini azaltarak göç kanallarını oluşturur. Göç hareketi başladığı andan itibaren kendisi ve kendisinin etrafındaki insanları etkisi içine alır (Güllüpnar, 2012: 73). Göçmen ilişkiler ağı gibi bir ağın var olması, uluslararası göçü hızlandırmış ve bu durumu daha sürdürülebilir bir hale getirmiştir (Güllüpnar, 2012: 73).

Göçmen ağının varlığı, yeni gelen göçmenin sosyal uyumunu kolaylaştırabildiği gibi, bazı durumlarda da zorlaştırabilmektedir (Çağlayan, 2006: 86). Ağın, göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik etkilerine bakıldığında, hem yardımlaşma ve dayanışma gibi olumlu, hem de içe kapalı paralel bir toplum olarak yani getto olarak yaşanması gibi olumsuz yanları da görülmektedir (Güllüpnar, 2012: 74). Göçmenlerin; ekonomik, siyasal ve sosyal ağlarla, tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılaması ve kendi grubunun içine kapanması, göç edilen yeni ülkedeki hayata geçişi ve uyumu engelleyebilmektedir. Bu durumda göçmenlerin yeni ülkelere uyum sağlamaları daha zor bir hal

alır (Yalçın, 2004: 56). Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların, kamp- lar haricinde de kentsel dönüşümün yaşandığı mekânlarda gettolaşa- rak yaşaması ve dil öğrenmemesi, bahsedilen uyumdan uzaklaştıran sürece örnektir (Yalçın, 2004: 53- 54).

Göç ağları kuramı kısaca; göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki ilişkilere odaklanırken, zamanla gelişen ve katmanlaşan ağların aldıkları yeni biçimleri de takip etmektedir. Göçmen ağlarında yer alan öncü göçmenler genellikle göç alan ve veren toplumları birbirine bağ- larlar ve göç veren toplumdaki diğer bireyler için örnek oluşturur- lar (Yalçın, 2004: 37). Göçmen ilişkiler ağı kavramı göçmenlerin eski ülkelerindeki ve yeni ülkelerindeki göçmenler ve göçmen olamayanlar arasında keşfettikleri akrabalık bağlarından oluşan bir bağıdır. Bu bağ, göçmenlere gerektiğinde problemlerinin çözümünde sosyal bir des- tek ve gelinen kent ile göç edilen kent arasında bir bağlantı kurarak yakınlaşmayı sağlar. Göçün neden olduğu zararları ve maliyeti en aza indirger, aynı zamanda göçü genişleterek sürdürülebilirliğini de artırır. Bu bağlar sayesinde gittikleri yerlerde örgütlenip bir ‘göçmen kültürü’ oluştururlar. Türkiye’deki Suriyeli aileler de çoğu zaman gittikleri Tür- kiye’de pek çok güçlüklerle karşılaşmışlar, bu güçlükler göçmen ağları vasıtasıyla azaltılabilmektedir. Özellikle yasal olmayan yolları kullanarak göç eden Suriyeliler, barınma ve iş bulma gibi problemleri de bu tür bağlantılar sayesinde çözmektedirler. Bu tür bağlar Suriyeliler için Türkiye’de hayati öneme sahiptir. Aynı coğrafyanın, kadim kültürün ve dinin paydaşları olmaları hasebiyle Suriye ve Türkiye halkı birçok zorluğun üstesinden beraber gelmektedir.

Bunların yanısıra göçmen ilişki ağlarının bu süreçteki bir diğer önemli etkisi ise yeni oluşan yerleşme ve göç bölgelerinde cemaat oluşması için ilk adımı kurmasıdır. Bu durumda ibadet yerleri, dernek oluşumları, yeni dükkanlar, kafeler gibi mekanlar oluştururken dok- tor, avukat gibi profesyonel ihtiyaçlarını bu ağlar sayesinde mümkün mertebe göçmenin kendi çevresinden karşılanır (Güllüpinar, 2012: 74). Küreselleşme sürecinin iş gücü üzerinde, ‘ucuz iş gücüne olan aşırı talep’ etkisi bulunmaktadır. Böyle bir talebin oluşması ise kadın-

ların ve çocuklarında da çalışma hayatının içerisine girmelerine sebep olmuştur (Çağlayan, 2006: 87). Buna göre artık göçün oluşturduğu ilişkiler ağlarının, toplumsal rolleri yeniden ürettiği söylenebilir (Faist, 2003: 27). Bu durumun bir arz talebi de beraberinde getirdiği söylenebilir. Özellikle Kilis'te Suriye'den gelenlerin açtığı işletmeler dikkat çekmekte, Arapça harflerle açılan işyerlerine Suriyeliler tarafından çok ciddi rağbet gösterilmektedir.

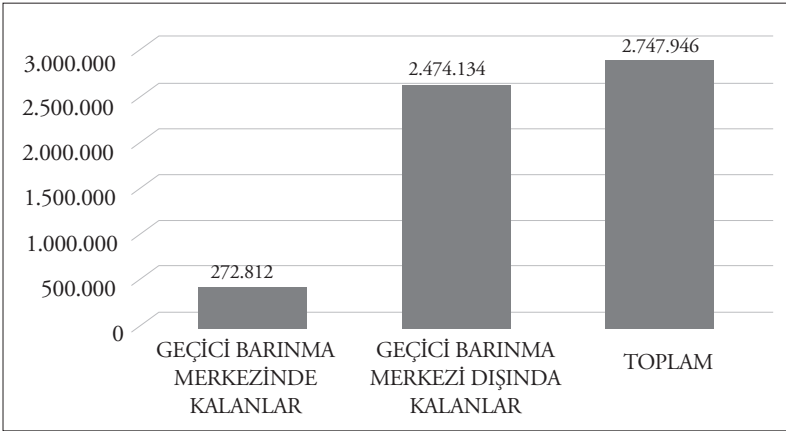
Suriye'deki iç savaştan sonra Türkiye'nin açık kapı politikası uygulaması pozitif bağlamda bir ağa vesile olurken; göçmenlerin Türkiye'yi bir transit ülke olarak kullanıp kaçak olarak Avrupa'ya geçiş yapmak isterken ölümle sonuçlanan yolculukları, negatif bir ağa da neden olmaktadır (Güçtürk, 2015). Makalemizde göçmen ilişkiler ağı teorisi Suriyeli kadınlardan ziyade ilişkileri anlamak için Suriyeli aileler ve nüfus üzerinde analiz edilecektir. Yapılan görüşmeler neticesinde, herhangi bir muhite yerleşen ve Türkiye halkından yardım gören Suriyeli nüfusun özellikle internet ve akıllı telefonlar ile iletişim kurdukları soydaşlarını Türkiye için yönlendirdikleri de görülmüştür. Bu durum potansiyel göçmenlerin de göç edilen ülkedeki fırsatlar hakkında bilgi sağlamalarına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte bahsedilen ağlar, hükümetler tarafından denetlenmesi ve kontrolü zor olan ağlardır. Suriyeliler için Türkiye'nin bir cazibe merkezi haline gelmesi daha çok göçe neden olmaktadır ve dolayısıyla ileri vadede yönetilemediği bir krize dönüşeceği varsayılmaktadır.

Türkiye'deki Kamplarda Suriyeli Kadınlara Sunulan Hizmetler ve Yaşanılan Sorunlar

Suriye'deki insani ve siyasi kriz nedeniyle Suriyeliler Türkiye, Lübnan, Mısır, Irak ve Ürdün'e sığınmak zorunda kalmıştır. Suriyeliler Türkiye'ye ilk gelmeye başladığında sınıra yakın kamplarda insani yardımlar verilmeye başlanmış ancak bu kamplar üç yılın sonunda ciddi anlamda artan Suriyeli misafir sayısına yetecek düzeyin altında kalmaya başlamıştır. Bu bağlamda misafirlerin ihtiyaçlarını sağlamak amaçlı görevlendirilen AFAD 10 ilde 22 barınma merkezi yaparak 268 bin Suriyeli

misafire barınma hizmeti sunmakta¹⁶, çok iyi imkânlar sağlamakta ve Suriyeli kadınların temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ancak birçoğunun kamp içinde yer olmadığı gerekçesiyle kamp dışında zor koşullarda yaşadığı da görülmektedir. Kamp içinde yaşayan Suriyelilerin Türkiye'nin çeşitli illerinde kamp dışında yaşayan Suriyelilere nazaran çok daha iyi durumda olduğu da açık bir şekilde görülmektedir. Oluşturulmuş bu kamplar genellikle AFAD ve kampın bulunduğu ilin valisi tarafından atanan kamp müdürleri ve yöneticileri tarafından idare edilmekte ve bu yönüyle de UNCHR tarafından yapılan kamplardan ayrılmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'deki kamplarda çalışan görevliler kamp müdürlerine rapor vermekte ve kamp müdürleri de doğrudan valiyeye bağlı olarak görev yapmaktadır (AFAD, 2014).

Tablo 6. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler¹⁷

16 "7 Kasım 2014 tarihi itibari ile Hatay ili Altınözü ve Yayladağı ilçelerinde 2'şer çadır kent; Reyhanlı'da 1 geçici kabul merkezi; Şanlıurfa ili Ceylanpınar, Akçakale ve Viranşehir'de 1'er; Gaziantep ili İslahiye, Karkamış ve Nizip'te 1'er; Kahramanmaraş Merkez'de 1; Osmaniye Cevdetiye'de 1; Adıyaman'da 1; Mardin Midyat ve Nusaybin'de 1; Adana Sarıçam'da 1 çadır kent; Kilis'te 2; Hatay Apaydın; Şanlıurfa-Harran; Malatya-Beydağı ve Gaziantep-Nizip'te 1'er konteyner kent olmak üzere toplam 16 çadır kent, 1 geçici kabul merkezi ve 6 konteyner kent bulunmaktadır."Konuyla ilgili Başbakanlık AFAD açıklaması için bkz. <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747>

17 Göç İstatistikleri, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

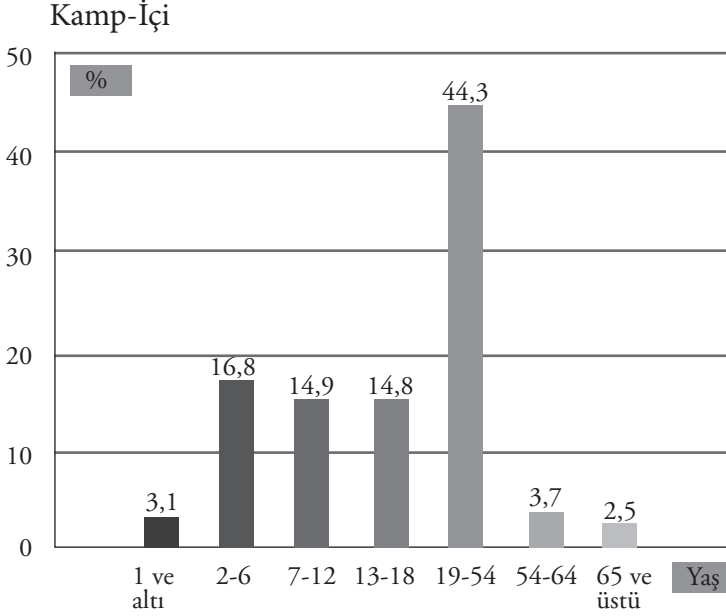
Türkiye’de kamplarda kalan Suriyelilerin temel ihtiyaçları kayıt kartı ile sağlanmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınlarla ilgili yapılan en önemli araştırma AFAD’ın yapmış olduğu araştırmadır. AFAD’ın hazırlamış olduğu “*Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar 2014*” raporunda, Türkiye’deki Suriyeli kadınlara ilişkin yapmış oldukları saha çalışmaları ile elde ettikleri birtakım demografik veriler bulunmaktadır. Aşağıda bu verilerin bazıları sunulmaktadır:

İlk olarak bazı veri araştırmalarına göre Suriyeli kadınların çoğunluğunun kamp içinde bulunmak istemesinin sebebinin ekonomik ve güvenlik kaygılarına dayalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda kadınların yüzde 42’sinin ekonomik şartlar nedeniyle, yüzde 27’sinin ise güvenlik kaygıları nedeni ile kampları tercih ettikleri belirlenmiştir. Kamp dışında yaşamak isteyip istemedikleri sorulduğunda yüzde 54’ü evet yanıtını vermektedir (AFAD, 2014: 47). Bazıları kamp görevlilerinden şikâyetçi oldukları için, bazıları alıştıkları haremlik-selamlık hayatı devam ettiremedikleri için, bazıları ise mahremiyetlerinin çığnendiğini düşündükleri için ne kadar tehlikeli ya da güvenilmez olursa olsun kamp dışında yaşamayı tercih etmektedir. Ancak bu durum tam tersi de yaşanabilmekte yani yer olmadığı için kamp dışında kalmış olan Suriyeli ailelerin, sıra gelmesi için bekledikleri de olmaktadır. Gıda yardım programı yüklenen para ile kamp içinde gerekli alışveriş yapabilecek duruma sahip olsalar bile kamp içinde yaşadıkları bazı sıkıntılardan dolayı kamp dışında yaşamayı tercih edebilmektedir. Lakin bir diğer şikâyet alanı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yardımı kestikten sonra AFAD kartlara yüklenen para miktarının kamplardaki ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesidir.

Yapılan diğer araştırmalarda da görüldüğü üzere yaşama alanı oluşturma üzerine oluşturulan barınma merkezlerinde kadınlar arasında en yeterli görülen özellik güvenlik iken en eksik nokta ise çadır ve konteynırların iklime uygun olmaması olarak değerlendirilmektedir. Havalandırma ve soğutma sıkıntıları, yaşam alanlarının kadınların ihtiyaçlarına uygun olmaması, gelenek ve göreneklerin bilinerek bu yerlerin üretilmemesi gibi nedenler eleştirilere ortam hazırlamaktadır. Örneğin;

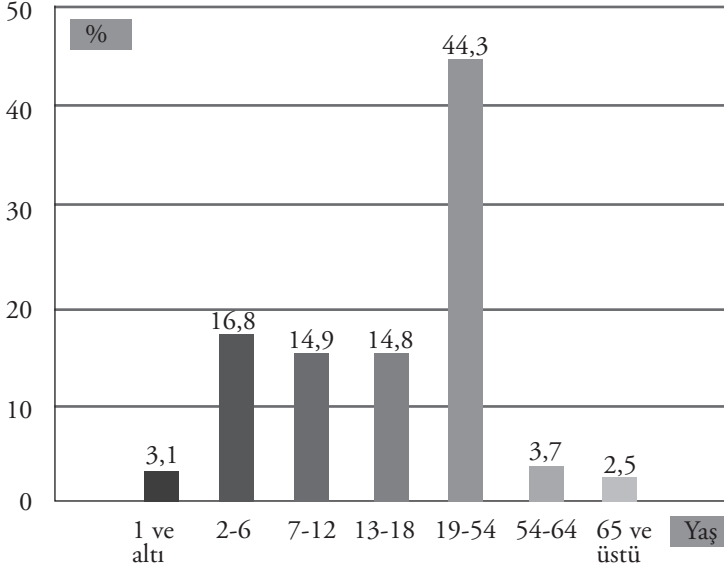
“Suriye geleneklerine göre kocası vefat eden kadınların üç veya bölgeye göre dört ay süren bir yas dönemi bulunmaktadır. Geleneklerine göre, bu dönem boyunca erkeklerle görüşmemeleri gerekmekte ve bu durum kadınların çadırlarından çıkamamalarına neden olmaktadır.” (AFAD, 2014). Ancak bu gelenek de göz önünde bulundurularak hazırlanmayan yaşam alanları kadınların sıkıntı çekmesine neden olmaktadır. Dile getirilen bir diğer önemli husus da kadın ve erkek görevli sayısının orantılı bir şekilde dağıtılmaması nedeniyle gelen eleştirilerdir. Gece saatlerinde kadın görevlilerin bulunmaması kadın mülteciler için ciddi sıkıntılar çıkarmakta buna ek olarak bayan tercümanın da bulunmaması hizmetlere erişim noktasında sıkıntılara neden olmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin tüm görevlilerin tam zamanlı çalışması gündeme getirilmelidir. Görüşülen pek çok aile tarafından barınmayla ilgili öne sürülen bir diğer temel problem ise su sıkıntısıdır. Buna ek olarak, duşa kabin sayısının yeterli olmaması ve her zaman sıcak suyun bulunmaması, özellikle birden fazla çocuğu olan kadınlar için öz bakımı zorlaştırmakta ve bu durum da onların sağlığını tehdit etmektedir.

Tablo 7. Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Kamp İçi-Kamp Dışı Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde (%)
1 Yaş ve Altı	111	3,1
2-6 Yaş	595	16,8
7-12 Yaş	530	14,9
13-18 Yaş	526	14,8
19-54 Yaş	1.572	44,3
55-64 Yaş	130	3,7
65 Yaş ve Üzeri	88	2,5
Toplam	3.552	100

Kamp-Dışı

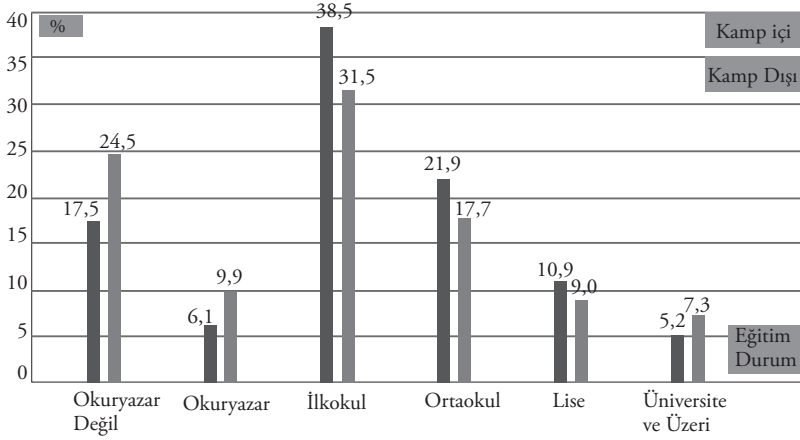

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde (%)
1 Yaş ve Altı	111	3,1
2-6 Yaş	595	16,8
7-12 Yaş	530	14,9
13-18 Yaş	526	14,8
19-54 Yaş	1.572	44,3
55-64 Yaş	130	3,7
65 Yaş ve Üzeri	88	2,5
Toplam	3.552	100

Kaynak: AFAD, 2014

Bu tabloya baktığımızda Suriyeli kadınların toplamının yarısını genç yani çalışma çağıında kadınlar (19-54 yaş arası) oluşturmaktadır. Türkiye'ye sığınmış olan Suriyelilerin %50,2 sini kadınlar oluştururken bu kadınların da %23,7'sini yetişkin kadınlar (18-59 yaş arası) oluşturmaktadır (AFAD, 2014: 5).

Tablo 8. Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Eğitim Durumları

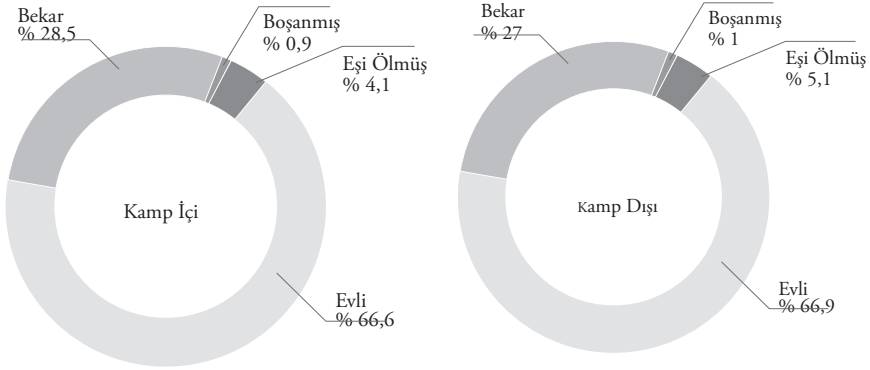
Eğitim Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Genel	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Okuryazar Değil	554	17,5	720	24,5	1.274	20,9
Okuryazar	193	6,1	291	9,9	484	7,9
İlkokul	1.217	38,5	925	31,5	2.142	35,1
Ortaokul	692	21,9	518	17,7	1.210	19,8
Lise	344	10,9	265	9	609	10
Üniversite ve Üzeri	165	5,2	214	7,3	379	6,2
Toplam	3.165	100	2.933	100	6.098	100

Kaynak: AFAD, 2014

Bu tabloya baktığımızda ise Türkiye'ye sığınan Suriyeli kadınların çoğunluğunun düşük eğitilmiş ya da hiç eğitim görmemiş kadınlardan oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Böylece, her 100 Suriyeli kadından 21'inin okuma-yazma bilmediği görülmekte, ilkokul seviyesine kadar eğitim görmüş kadınların hepsi bir arada değerlendirildiğinde ise yüzde 64'lük bir oran ortaya çıkmaktadır. Ancak bu oranı kamp içi ve dışı olarak ayırırsak çok büyük bir farklılık olmamasına rağmen kamp içindeki kadınların yüzde 62'sinin ve kamp dışındaki kadınların yüzde 66'sının bu kategoride olduğu söylenebilir. Suriyeli kadınlara

bu çerçeveden bakıldığında kamp içindeki kadınların kamp dışındaki kadınlardan daha iyi eğitilmiş olduğu görülmektedir (AFAD, 2014).

Tablo 9. On Beş Yaş ve Üzerindeki Suriyeli Kadınların Medeni Durumu

Medeni Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Genel	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Evli	1.475	66,6	1.435	66,9	2.910	66,7
Bekar	631	28,5	579	27,0	1.210	27,8
Boşanmış	20	0,9	21	1,0	41	0,9
Eşi Ölmüş	90	4,1	109	5,1	199	4,6
Toplam	2.216	100	2.144	100	4.360	100

Kaynak: AFAD, 2014

Suriyeli kadınların evlilik yaşı baz alınarak hazırlanan bu tablodan kadın evlenme yaşının 15'e düştüğü gözlemlenmektedir. Tabloya baktığımızda kadınların %60'ından fazlasının evli olduğu ve bu oranın kamp içinde % 66,6 olduğu kamp dışında ise % 66,9 olduğu gözlemlenmektedir. Bu çerçevede kamp içi ve kamp dışında yaşayan kadınların evlilik durumlarında çok ciddi farklılıkların görülmediği ortaya çıkmaktadır. Araştırmamızda evlilik ve çok eşlilik üzerine sorular sorularak yapılan kadınların verdikleri yanıtlar daha belirleyici olmaktadır. Bu görüşmelerde kadınlar 18 yaş altı evliliklerin çok olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu durumun kamp içinde yaşayanlar

tarafından olumlu olarak da karşılandığı görülmüştür. Olumlu açıdan bakma nedenleri kızlarını koruyamama endişelerinin olduğunu, olumsuz açıdan bakma nedenlerinin ise resmi dışı nikâhlar nedeniyle kadınların sıkıntı çekmesi olarak görülmektedir. Bu durumda kadınlar her türlü risk altında olmaktadır, çünkü erken yaşta evlendirilen kadınlar hem eğitim haklarından mahrum kalmakta hem de erken yaşta evlenerek birçok sorumluluğun altında ezilmektedir.

18 yaş üzeri insanlar için Diyanet'in atadığı din görevlileri tarafından dini nikâhlar kıyılırken, 18 yaş altı evliliklere izin verilmemektedir. Bu sebepten dolayı birçok kadın sığınmacı kamp dışında **dini** nikâh ile evlendirilmekte ve devlet tarafından denetlenmesi kolay olmayan evlilikler olarak kadınlar açısından ciddi sıkıntı yaratmaktadır. Bu türlü problemlerin engellenebilmesi için de sürekli kamp bölgeleri ziyaret edilerek sığınmacılara erken yaşta evliliğin yasadışı olduğu anlatılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda da pek çok genç kadın kamp dışındaki erkeklerle evlendirilmiş ve kampa dönmek zorunda bırakıldığı bilgisi elde edilmiştir. Kamp içinde erken yaşta gebelik ve eşler arası yaş farkının fazla olduğu da gözlemlenmiştir (AFAD,2014). Erken yaşta evliliklerin Suriyeliler arasında kültürel yapı olarak görüldüğü ortada olmasına rağmen göçlerin başlaması ile Suriyeli ergen kızlar arasında bu durum ciddi oranda artmıştır (Mazlumder, 2014).

Suriyeli kadınların yaşadığı bir diğer sıkıntı ise şiddete ya da istismara uğradıkları zaman ya da herhangi bir problemle karşılaştıkları zaman başvuracakları bir mercinin olmaması konusundaki şikâyetleridir. Bunun yanında görüşme sırasında kadınlara bir problemle karşılaştıklarında başvurabilecekleri mercileri bilip bilmedikleri ve yetkililere ulaşmada sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları da sorulmuş ve sonuç olarak konudaki yetersizliğin de ciddi anlamda sıkıntı oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Saha çalışması boyunca pek çok kadının bu durumdan şikâyet ettiği gözlemlenmiştir. Kamp yönetimi fiziksel ya da sözsel erkekler tarafından rahatsız edilme eylemlerini fark ettiklerinde bunlara müdahale etmekte ve failin kamptan uzaklaştırılması şeklinde bir politika gütmektedir ve bu takdir edilmektedir. Ancak bu tür bir kontrol me-

kanızması yeterli değildir. Özellikle kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda, şiddet ve erkekler tarafından rahatsız edilme olaylarında çoğunlukla kadının sessiz kaldığı ve bu durumdan dolayı özellikle aile içi şiddetin tespit edilemiyor olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple AFAD'ın raporunda da yer aldığı gibi kadınların sıkıntılarını ön plana alıp, onları bilgilendirecek, sorunlarını çözmeye çalışacak bir danışma ve denetim mercine ihtiyaç duyulmaktadır (AFAD, 2014).

Tablo 10. On Beş Yaş ve Üzerindeki Suriyeli Kadınların Mesleki Durumları

Meslek	Kamp İçi		Kamp Dışı		Genel	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Ev Hanımı	1.342	48,7	1.195	69,4	2.537	56,7
Mesleği Yok	1.056	38,3	294	17,1	1.350	30,2
Öğretmen	91	3,3	73	4,2	164	3,7
Terzi / Kadın Terzisi / Şapkacı	25	0,9	11	0,6	36	0,8
Kuaför / Berber / Güzellik Uzmanı	15	0,5	12	0,7	27	0,6
Çiftçi	9	0,3	9	0,5	18	0,4
Çiftlik İşçisi / Yardımcı	7	0,3	7	0,4	14	0,3
Hemşire / Ebe	8	0,3	4	0,2	12	0,3
Diğer	202	7,3	116	6,7	318	7,1
Toplam	2.755	100	1.721	100	4.476	100

Kaynak: AFAD, 2014

Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğunun gelir getirecek işlerinin olmaması göz önünde bulundurulacak olursa kadınların yardımlarının dışında hayatlarını devam ettirecekleri bir güvencesinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. AFAD'ın yaptığı araştırmaya göre kamp içinde kalan kadınların %38'inin ve kamp dışına yerleşmiş olan kadınların %18'inin mesleği bulunmamakta, ev hanımlığı da yapılan görüşme-

lerde söylenen işler arasında ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında temizlik işine gitmek de üst sıralarda yer almış ancak çoğu kadın çoğunlukla bu alanda düşük ücretle çalıştıklarını ya da çalışmalarının karşılığında hiç para almadıklarını ifade etmiştir. Türkiye’de bu açıdan Türkiye vatandaşlığına geçmiş olanlarda belli bir ayırım olmamasına rağmen Suriye’de aldıkları diplomaların Türkiye’de geçerli olmaması veya geçerliliğin onaylanma sürecinin uzun sürmesi gibi nedenlerden dolayı iş gücü piyasasında var olan kadınların genellikle tehlikeli sektörde yer alma veya bakıcılık ve ev işleri gibi vasat işlerde çalışmaları Suriyeli kadınların niteliksizleşmelerine neden olmaktadır. Kendi ülkelerinde doktor, sigortacı, bakanlıkta yönetici gibi yüksek statülü işlerde çalışan Suriyeli kadınların, almış oldukları eğitimden ve sahip oldukları niteliklerden bağımsız olarak iş gücü piyasasında temizlikçilik, bakıcılık, tezgâhtarlık gibi düşük statülü işlerde çalışması büyük problemlerden biridir. Ancak tüm bu olumsuzlukların rağmen Gaziantep’te özellikle Suriyeliler ve Suriyeli kadınlar, atölyelerde, özellikle hazır giyim sektörüne pozitif katkı sağlamaktadır.

Kamplarda kadınlar için dikiş, nakış, terzilik kursları verilmekte; tiyatro, sinema gösterimi ve seminer gibi pek çok etkinlik gerçekleştirilmektedir. Öncüpınar Kampı’nda diğer pek çok kampta olduğu gibi Suriyeli kadınlara kilim, eliş, kuaförlük, bilgisayar ve Türkçe dil kursu verildiği gözlemlenmiştir. Diğer taraftan Yayladağı kampında kamp sakinlerinin sosyal faaliyet ihtiyaçlarını giderecek uygulamalar ise mevcut değildir. UNICEF ve diğer bazı insan hakları örgütleri tarafından kadına şiddet gibi konularda bilgilendirme seminerleri ve çalıştayları düzenlenmiştir. Kadınlar için ise hususi olarak hijyen ve sağlık bilgisi, aile planlaması, kadına yönelik şiddet, toplu yaşam alanlarında uyulması gereken kurallar ve dış sağlığı ile ilgili seminerler verilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı barınma merkezlerinin içerisinde psiko-sosyal destek hizmetleri, çocuk gelişimi hizmetleri, kadınlara yönelik destek hizmetleri sunmakta ve hem kampın geneline hem de kadın ve refakatsiz çocuklar gibi hassas gruplara yönelik sosyo-kültürel etkinlikler yapmaktadır. Kadınların sosyalleşmesi

için kurslarda üretilen dikiş, nakışlar hem konteynırın ihtiyaçlarının karşılanması için hem de ürettikleri eserlerle sergilerin açılması için kullanılmaktadır. Kadınların toplumsal hayata katılmaları için gezi programları, toplantı ve konferanslar gerçekleştirilmektedir. Bunların yanında bu yerleşim yerlerinde muhtarlık ve konsey gibi çeşitli yapılar oluşturularak talep, öneri ve şikayetlerin kamp yönetimine iletilmesi sağlanmaktadır. Bu doğrultuda kadın muhtarlar veya konsey üyeleri de kadınların özel istek ve şikayetlerini yönetime ilemesini sağlamaktadır. Örneğin bu temsilciler sayesinde kadınlara özel mescit ve TV odaları oluşmuştur (AFAD, 2014). Görüşme yapılan kadınlar bu etkinliklerden çok memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Suriyeli kadınların Türkçe öğrenme isteklerine bakıldığında bu oranın kamp dışında daha yüksek olduğu çünkü kamp içinde yaşayanların aynı dili konuşmasından dolayı Türkçe öğrenme ihtiyacının önemli ölçüde hissedilmediği gözlemlenmektedir (AFAD, 2014). Bunlara ek olarak okuryazar olmayan kadınların okumayı yazmayı öğrenmesi amaçlı Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşlarıncı çeşitli yardımlarda bulunmanın öneminin altı çizilmeli ve dil kurslarının açılması için önemli adımlar atılmalı ve Suriyeli kadınların toplumsal hayata atılmaları sağlanmalıdır.

İllerde yapılan gözlemlerde ve istatistiklerde doğum oranlarının hızla yükseldiği görülmektedir. AFAD tarafından hazırlanan 'Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar 2014' (AFAD, 2014: 61) raporuna göre, hem geçici barınma merkezlerinde hem de bu merkezler dışında yaşayan hane halkı görüşmelerinde 2011 yılından bu yana doğum oranlarının önemli ölçüde artış gösterdiği gözlenmiştir. Örneğin Akçakale Devlet Hastanesinde sadece bir kadın doğum uzmanının hizmet verdiği ve günlük 180 hastaya baktığı zamanların sıklıkla yaşandığı, hem uzman hem de hastane başhekimisi tarafından ifade edilmiştir. Buna rağmen gerek kamp içinde gerekse kamp dışında yaşayan Suriyelilerin hanelerinde hem hamile birey hem de emziren annelerin varlığı oransal olarak oldukça yüksektir. Hem hamilelere hem de emziren annelere yönelik farklı bakım politikalarının izlenmesi gerekmektedir.

Türkiye’de Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadınların Yaşadıkları Sorunlar

Kamp içinde yaşayan Suriyeli kadınların durumunu değerlendirdikten sonra kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kampların yetersizliğinden dolayı Suriye’den göç etmek zorunda kalan milyonlarca kadından büyük bir çoğunluğu (yaklaşık dörtte üçü) Türkiye genelinde ve sınıra yakın illerde kendi imkânları ile ikamet etmektedir. AFAD verilerine göre kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların yüzde 22’si hane geçimini üstlenmektedir (AFAD, 2014).

Barınma ve Temel İhtiyaçlarla İlgili Sorunlar

Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlar sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılıklar göstermekte, Suriye’den getirdikleri yatırımlarla iyi evler satın alan Suriyeliler olsa bile çoğunluk genel olarak kiraların fazla olması nedeniyle yahut kendilerine kiralık ev verilmemesi nedeniyle yetersiz koşullara sahip evlerde yaşamaktadır. Kiralanan yerlere bakıldığında çoğunlukla ev bodrumları, depolar, ambar gibi temel ihtiyaçların karşılanamayacağı yerlerin olduğu görülmektedir. Suriyelilerin bazıları ise evlerde yaşayabilmekte ancak o evlerin de çoğunlukla yaşam için yetersiz ve eski olduğu hatta çoğunun gecekonduda yaşadıkları gözlemlenmekte; bu evlerin bazılarının ise camları olmaması nedeniyle naylon gerilerek kapatılmaya çalışıldığı ve buranın da sağlık koşullarına uygun olmadığı aşikâr bir şekilde görülmektedir. Mazlum-Der’in raporunda da yer aldığı üzere Suriyeli kadınların ve ailelerinin barınma açısından genel sıkıntıları sağlığa uygunluk eksikliği, ısınma için gerekli enerji kaynağının olmaması, kalabalık yaşama uygun olmaması, kiraların gerekenden yüksek olması, kiracı olarak otururken kontratsız anlaşma imzalandığından güvencesiz olmaları, yeterli ev eşyalarının olmaması gibi sıkıntılar gözlemlenmektedir.

Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlar özelinde barınma olanaklarına bakılacak olunursa, birçok sıkıntı yaşadıkları ortaya çıkmak-

tadır. Bu bağlamda Suriyeli kadınlar kiralık ev bulmakta, toplumsal hayatta yer almakta daha çok sıkıntı yaşamaktadırlar. Ancak Suriyeli kadınların, gittikleri şehirlerin yerel şartları ve kültürü nedeniyle yaşam koşulları ve yaşadıkları sıkıntılar farklılaşmaktadır. Suriyelilerin İçişleri Bakanlığının yönlendirmesiyle yaşamaya devam edecekleri yerlerin genellikle az nüfuslu, muhafazakâr iller olduğu görülmektedir. Yanında, yalnız olarak yaşayan kadınlar yerel halk tarafından baskıya maruz kalabilmektedir. Görüşme yapılan kadınların büyük çoğunluğu hiçbir gelir elde edemediğini ifade ederken, bir diğer kısmı yeterli yiyecek temin edemediğini, yakıt, mutfak ve uyku malzemeleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlandıklarını belirtmişlerdir. Yoksulluk ve sağlık hizmetlerine erişim probleminin yanı sıra Suriyeli kadınların sosyal sorunları da gün geçtikçe derinleşerek çözüm beklemeye devam etmektedir. İvedilikle Suriyeli kadınların barınma ve temel ihtiyaçlarına yönelik sorunların giderilmesi için yerel ve idari yönetimde bir program belirlenmelidir.

Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Psiko-sosyal Durumları

Kamp içinde olduğu gibi kamp dışında da Suriyeli kadınlarda çoğunlukla savaş sırası travma ile savaş sonrası strese ve depresyona dayalı psikolojik sıkıntılarının olduğu gözlemlenmiştir. Savaş sonrası zorunlu göç nedeniyle ortaya çıkan psiko-sosyal bozuklukların da kadın sığınmacılarda daha fazla görüldüğü düşünülmüşse, adaptasyon süreçlerinin daha sıkıntılı olduğu görülmektedir. Bu konuda rehabilitasyon merkezlerinin kamp dışında da açılarak bu kadınların tercüman eşliğinde de olsa psiko-sosyal destek görmesi tedavi edilmesi elzemdir. Bu konuda hâlihazırda Diyanet Vakfı KAGEM'in çalışmaları bulunmaktadır.

Barınmanın yanı sıra sağlık sorunlarının kamp dışında yaşayan kadınlarda öz bakımın sağlanması ve beslenme sıkıntıları yönünden sıkıntılar olduğu için kadınlar daha çabuk hastalıklara yakalanabilmektedir. Bu bağlamda sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntılı oldukları gözlemlenerek ve bunun yanı sıra kendi ülkelerindeki sistemden farklı olarak Türkiye'de bilmedikleri bir sağlık sistemiyle karşılaştıkları için

çok acil olmadıkça sağlık hizmetinden faydalanmak istemedikleri de görülmektedir. Özellikle kayıt altında olmayan kadınlar hastaneye ulaşımında ciddi zorluklar yaşamaktadır. Mazlum-Der'in raporunda da yer aldığı gibi Bu nedenle özellikle kamp dışında yaşayan kadınlarda hamile kadınların gebelik takibi, çocukların aşılması gibi koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinden faydalanma oranı çok düşüktür.

Suriyeli kadınların temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları hamilelik ve emzirme süreçlerinde de sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Hamile kadınların sağlık durumlarının takip edilmesi gerekirken, parasal sıkıntı çektikleri için doktor takipleri yapılmamakta, doğum sonrası ise hastane paralarını ödeyemedikleri gözlemlenmektedir. Kamp içindeki hamile kadınlar doğumlarını % 99 oranında bir sağlık personeli yardımıyla gerçekleştirirken, kamp dışında bu oran kamp içine oranla daha düşüktür. Bu çerçevede hamile kadınların sağlık hizmetlerine erişimi oldukça sınırlı olduğundan, doğum zamanı gelmiş olan kadınların evlerde doğum yapmak zorunda kalanlar olduğu gözlenmiştir.

Tablo 11. AFAD Tarafından Sağlanan Sağlık Eğitimleri ve Hizmetleri¹⁸

AFAD Ortakları	Program		Yer	Tarih
UNFPA	Cinsiyetçi şiddetlere karşı rehberlik oturumları	1700, Kadın	Şanlıurfa, Mersin	Ocak 2015
Uluslararası Ortadoğu Barış	Kişisel hijyen ve aile planlama konularında rehberlik ve sağlık eğitimi ile birlikte hijyen kitlerinin dağıtımı	-,Kadın	Şanlıurfa	Şubat 2015
SST	Psikolojik destek ve rehberlik	250, Kadın	Mersin	Şubat 2015

18 "Krizde Kadın Olmak: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yönelik Sağlık Hizmetleri", Liberal Düşünce, Yıl:20, Sayı 80, Güz 2015, 29

AFAD Ortakları	Program		Yer	Tarih
SST	Üreme sağlığı ve aile planlama hizmeti	950, Karışık	Mersin	Şubat 2015
DSÖ, Gaziantep Üniversitesi	Suriyeli sağlık personelinin Türk sağlık sistemi hakkında eğitimi	-, Karışık	Gaziantep	Mart 2015
IMO	Yerel Personele akıl sağlığı eğitimi	19, Karışık	Mersin	Mart, 2015
UNFPA	Vücut fizyolojisi hakkında oturumlar	33, Kadın	Nizip 1 Kampı, Gaziantep	Mart, 2015
UNFPA	Cinsel sağlığa yönelik rehberlik	1139, Kadın	Şanlıurfa, Mersin	Mart,2015
UNFPA	Üreme sağlığı ve cinsiyetçi şiddete karşı rehberlik	2166, Kadın	Şanlıurfa, Mersin	Nisan 2015
IMO	Hastanelere taşımacılık	1326, Karışık	Adıyaman	Mayıs 2015
UNFPA	Üreme sağlığı konusunda oturumlar	333, Kadın	Şanlıurfa, Mersin	Mayıs 2015
UNFPA	Süt emzirme broşürü	-, Kadın	Ülke genelinde	Mayıs 2015
UNFPA	Jinekolojik enfeksiyonlar hakkında broşür	-, Kadın	Ülke genelinde	Mayıs 2015
UNFPA	Hijyen ve ilk yardım konusunda oturumlar	444, Karışık	Şanlıurfa, Mersin	Haziran 2015
WHO, Türkiye Sağlık Bakanlığı	Hastane Acil Durum Planlaması Eğitimi	25 sağlık görevlisi	Şanlıurfa	Temmuz 2015

Kaynak: (Temmuz Ayı) <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/3RPHHealthDashboardJuly2015.pdf>

İstihdam Sorunu

Suriyeli kadınların buldukları kentsel alanlarda yer alan kampların dışındaki hareket kısıtlamaları, hükümet veya sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan mallara ve hizmetlere erişimleri sınırlandırmaktadır. Kamp içinde ve kamp dışındaki Suriyeli kadınların da eğitim seviyelerinin düşük olması, okuma yazma yetersizliği, hukuki haklarını bilmemeleri, dil bilmemeleri, herhangi bir yerde çalışmamaları ve bunun yanısıra sosyal ve ekonomik güçlüklerden dolayı konut/barınma sorunu yaşamaları onları tehlikelere karşı hassas ve savunmasız hale getirmektedir (Kaya, 2015). Yapılan araştırmalara göre –Mazlum-Der'in ve AFAD'ın raporları- Suriyeli kadınlarda çalışma oranının oldukça düşük olduğu hatta neredeyse büyük çoğunluğunun çalışmadıkları bilinmektedir. Çalışanların ise daha çok tekstil sektöründeki atölyelerde çalıştığı; tarım ve hayvancılığın gelişmiş olduğu yerlerde ise tarım sektöründe mevsimlik olarak çalıştığı görülmektedir. Bunların dışında çok ucuz maliyetler karşılığı nakış işçiliği yapan Suriyeli kadınlar da olmaktadır. Suriyeli kadınların istihdamı dil sorunu ve güvenlik gibi gerekçelerle de düşük olmaktadır. Suriyeli kadınlar çoğunlukla kamu-ya ait işlerde çalışmaktan ziyade temizlikçilik, tezgâhtarlık, kuaförlük gibi işlerde çalışmaktadır. Diplomalıların yanı sıra devamlı bir iş için yeterli niteliklere sahip olmayan Suriyeli kadınlar iş güvencesi olma-yan maaşı düşük olan günöbirlik işler bulmaya çalışarak yaşamlarının devamını sağlamaya çalışmaktadır.

Erkekler Tarafından Rahatsız Edilme, Sakıncalı Sektörlerde Yer Alma ve Çok Evlilik İddiaları

Suriye'deki savaş sonucu evlerinden ve ailesinden uzakta yaşamak zorunda kalması veya erkeklerin savaşması veya hayatını kaybetmesi sonucu kadınların tek gelir kaynağı haline gelmesi sonucu yerel halk arasında Suriyeli kadınların yoksulluk sebebiyle sakıncalı sektörlerde yer aldıklarına dair bir algının oluşmasına neden olmuş ve bu pek çok rapora da yansımıştır. Ancak Hacettepe Üniversitesinin yaptığı bir a-

raştırma, bu iddiaların büyük ölçüde ‘dedikodu’ olduğu ve abartılarak yayıldığı sonucuna varmıştır. Rapor, Suriye’de sakıncalı sektör piyasasında çalışan kadınların Türkiye’de de devam ettiklerini ancak sakıncalı sektörlerde yer almada Türkiye’de sürüklenme olgusuna rastlanmadığını bildirmektedir (Erdoğan, 2014: 20). Bununla birlikte gerek Kilis Belediye Başkanı gerekse Gaziantep Belediye Başkanı ve Emniyet yetkilileri bu tür haberlerin mesnetsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Suriyeli kadınların yasa dışı evliliklerinin ticarete dönüştüğüne dair iddialar da sığınmacı sorunlarına dair raporlarda yer almaktadır (Kirişçi, 2014: 37). Lakin bunun da birkaç örnekle sınırlı kaldığı resmi merciler tarafından dile getirilmektedir. Suriyeli kadınların her türlü istismara karşı adalete başvurmaları sağlanırken kadınların dil bilmemesi yaşadığı mağduriyeti ifade edememesi durumun raporlanamaması gibi nedenlerden dolayı adalete kavuşma noktasında ciddi sıkıntılar yaşandığı görüşmelerde dile getirilmiştir.

Suriyeliler içerisinde erken yaşta evlilik doğal olarak kabul edilirken “Gaziantep Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi’nden edinilen bilgilere göre, özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlar Suriye’ye dönmek için aileleri tarafından evlendirilmektedir. Suriye’de sahip oldukları resmi evraklara ulaşamamalarından dolayı evliliklerde çok büyük sıkıntı yaşanmakta resmi nikâh akdi yerine dini nikâh akdi gerçekleştirilmekte ve bu da toplumsal ve hukuki sorunlara neden olmaktadır. Ancak buradaki asıl problem “kadınların ve küçük yaşta kız çocuklarının yerel hanelere ikinci, üçüncü eş olarak evlendirilmeleridir” (Kirişçi, 2014: 37). Bu evliliklerin gerçekleştirilmesinin sebepleri “kızlarını korumak, yeni edindikleri akrabalık bağları sayesinde kendi yaşamlarını güvence altına almak ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak”tır. Ancak bu tür evlilikler yapılırken terk edilme, ilk eşin ve çocuklarının sömürüsüne uğrama gibi durumlar düşünülmemiş ve kadınların istismara uğrama olasılıklarının artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, “Suriyeli genç kadınlar konusunun bölge kadınları arasında ciddi kaygılar yarattığı da gözlemlenmekte” (Erdoğan, 2014: 20) ve bu düşüncenin neden olduğu “toplumsal gerilim sebebiyle Ga-

ziantep ve Kilis'te boşanma ve kadın depresyon oranlarının arttığı" da gözlenmektedir (Kirişçi, 2014: 37). Suriye'de olağan olarak karşılanan çok eşlilik yalnızca Suriyeli kadınları değil aynı zamanda Türkiye'de var olan aile yapılarının parçalanmasına bunun yanı sıra Türkiye'deki sosyal yapı üzerinde değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Raporlarda da çok eşlilikle ilgili suiistimler olduğu para ya da ev karşılığında kadınların imam nikahı ile evlendirildiğinanca bu konuda bir hukukun olmadığını ikinci eş olarak evlenen kadınların resmi nikahı olmadığı için boşanmalarının mümkün olmadığı ve haklarının çiğnenmediğini ifade edilmektedir (Kaya, 2015: 273).

Sonuç Yerine Sorun Tespiti ve Öneriler

Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle göçlerin başladığı ilk günden itibaren başta AFAD olmak üzere, birçok STK ailelerin can ve mal güvenliğinin sağlanması, temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi kısa vadeli birçok konu değerlendirilmiş, pekçok sorunun çözümünde rol oynamıştır ve çalışmalarına devam etmektedir. Suriye'de savaşın hala devam ediyor olması, Türkiye'ye göçlerin devam etmesine neden olmaktadır .Bunun yanısıra göç eden Suriyelilerin, Türkiye'de bir süre daha yahut tamamıyla kalacakları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle raporlarda da belirtildiği gibi Türkiye'de Suriyeliler özelinde göçün sosyolojik, siyasi ve demografik boyutları açısından mevzuat ve modeller geliştirilmeli ve çalışmalar yapılmalıdır (Kaya, 2015: 278). Bu bağlamda ilk olarak sosyal ve demografik durumu değiştirebilecek olan Suriyelilerin ülkeye uyumu ve sosyal bütünleşmelerin sağlanması konusunda çalışmalar yapılmaya başlansa da bunların geliştirilmesi ve düzgün bir şekilde düzenlenmesi, kayıt altına alınması gerekmektedir.

Ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kadınların sosyal çöküntüden çıkmaları ve Türkiye'de hayat şartlarını kolaylaştırmaları amacıyla özel danışmanlık ve bilinçlendirme çalışmalarını artırmak gerekmektedir. Ancak Türkiye'ye girişte kazandıkları hak ve statülerle ilgili genel kurallar hakkında bilgi sahibi olmaları için özel çaba harcanmasının, hizmetlerin yürütüldüğü merkezler ve iletişim noktaları ile ilgili bilgi-

lendirmelerin yeterli bir şekilde anlatılmasının önemi artmaktadır. Bu bağlamda, Suriyeli kadınlara ve göçlerine yönelik çözümler uluslararası insani ve insan hakları standartlarıyla eşit seviyeye getirilmelidir. Bu Suriyeli kadınların güvenlikleri, haysiyetleri ve haklarının küresel standartlarını ve IASC Cinsiyet Elkitabında İnsani Yardım Hareketlerinin (2006) çizdiği sınırları ve IASC Cinsiyetçi Saldırıların Müdahalesini (2015) içermelidir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınlara ilişkin daha sağlıklı araştırmalar ortaya koyabilmek için istatistikî verilerin detaylı olması ve yenilenmesi gerekmekte bunun için de kadınlarla düzenli olarak yüz yüze görüşmeler yapmak gerekmekte ve buna ilişkin sürekli güncel veriler oluşturulması gerekmektedir. Bu yüzden ulusal kayıt sisteminin sığınak arayanlarla yüz yüze kayıt yapmak, cinsiyet ve yaş ayırımı yapan veriler toplamaya devam etmek, yerel STK’ları ve kadın topluluklarını desteklemek, geçiş bölgesi ve varış bölgesi arasında bilgi ve deneyim alışverişi, koordinasyonu geliştirmek ve Suriyeli kadınların haklarını savunmak gibi aktivitelerle, isabetlilik ve etkinliğini güçlendirmek gerekmektedir.

Suriyeli ailelerin kamp dışında yaşadığı yerlere bakıldığında Suriyelilerin yoğunlukta yaşadıkları illerde acilen kamp ya da geçici konaklama merkezi kurulması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Suriyeli kadınların istimara uğramamaları için göç sürecine uyum sağlama ve karşılaşılan problemlerle baş etme becerilerinin geliştirilmesi, kendi güçlerinin farkına varmaları ve açığa çıkarmalarını sağlamak üzere güçlendirici sosyal hizmet çalışmaları yapılmalıdır. Bu çerçevede Suriyeli kadınların karşılaştığı özel ihtiyaçlara, önceliklere ve korunma risklerine etkin çözüm bulmak; kadın koruma görevlileri, jinekolog gibi kadın sağlık çalışanları, kadın polis memurları ve Arapça çevirmenleri gibi alan çalışanlarının sayısını artırmak; ulusal hizmet sağlayıcılarının kadın hakları, toplumdandan dışlanma, kültürel hassaslık, ayırıcılık, psikolojik ilk yardım, uluslararası insan hakları, insani hukuk standartları ve cinsel istismar gibi sorunların çözümü için kapasiteyi artırmak gerekmektedir. Sosyal hizmetlilerin Suriyeli kadınların göç krizinde daha aktif rol alabilmeleri için kapasitesini inşa etmek; ulusal cinsiyet mekanizmasını ve yerel ka-

dın STK'ların insani aksiyonlarını daha işlevsel görev alabilmeleri için inşa etmek gerekmektedir.

Suriyeli kadınlara soğuk havalarda giyinebilmeleri için mont, kaban, kazak gibi yardımlar yapılmalı, hamile kadınlar içinde hamile kıyafet desteği verilmelidir. Ancak Suriyelilere kıyafet desteği verilirken yaşa, cinsiyete dikkat edilmeli ve ikinci el olarak verilen kıyafetlerin temiz hijyenik olması sağlanmalıdır. Temiz iç giyim yardımları yapılmalı, kadınların ve çocukların temizliği için gerekli önlemler alınmalı, bu insanların temiz ve sıcak suya ulaşmaları sağlanmalıdır.

Suriyeli kadınlara yönelik genel koruma ve destek programları, rekafetçisi olmayan kadınları da kapsayacak şekilde geliştirilmelidir. Kamp dışında kadınlara barınma, beslenme ve sağlık olanaklarından yararlanmaları açısından öncelik verilmelidir. Valiliklerde bulunan sosyal yardımlaşma fonundan öncelikli olarak kadınlara, çocuklara, yaşlı ve engellilere yardım yapılmalıdır. Suriyelilerin kayıtları düzgün bir şekilde alınmalı ve koordinasyon merkezleri kurularak bu kayıtlar kurulan merkezlerden sağlanmalıdır. Bu merkezlerde Suriyelilere yardım sağlamak amaçlı Arapça tercümanlar görevlendirilmeli ve en kısa sürede sorunlarının çözülmesi için yardım üretilmelidir. Merkezlerde STK'larla etkin bir şekilde çalışılarak Suriyeli kadınlara haklarına erişim konularında bilinçlendirici ve kadınları güçlendirici faaliyetler yürütmelidir. "Suriyeli sivil toplum kuruluşları ile düzenli toplantılar yapılmalı, sorunlar onlarla birlikte çözülmeye çalışılmalı ve ortaya çıkan çözüm uygulamaları Türkiye tarafından denetlenmelidir.

Etnik kökenli ayrıştırmalar yerine bürokraside eşit yaklaşımli düşüncelerin geliştirilmesini sağlanmaya çalışılmalı ve bu yönde bilgilendirme çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır. Bunların yanı sıra toplumda var olan Suriyelilere yönelik yanlış algıyı değiştirmek için çalışmalar yapılmalı ve Suriyelilerin de "iyi bir iş sahibi olma, eğitim, sağlık ve benzeri hizmetlerden yararlanma ve insanca bir hayat sürme gibi uzun vadeli haklarının olduğu vurgulanmalıdır."

Suriyeli kadınlar için meslek edindirme kursları oluşturularak bu kadınların iş gücünde istihdamı için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Bunun için belediyelerle iş birliği yapılarak kadınlara destek verilmeli ve kadınların bunlara katılımı sağlanmalı, bitiminde sertifika verilmelidir. Çocuk sahibi olan Suriyeli kadınlara çocuk bakımı ile ilgili destek verilmeli ve Türkiye’de daha rahat yaşayıp kendilerini ifade edebilmeleri için dil kurslarına teşvik edilmeli ve dil eğitimi ile ilgili dersler veren kurslar artırılmalıdır. Eğitime devam eden kadınlar için devam etmesini özendirme için belirli bir miktar burs verilmesi sağlanmalıdır.

İş piyasasına istihdamı sağlanmış kadınların denetiminin sağlanması için yani kayıt dışı istihdamın önlenmesi için, enformel sektörelere denetimler artırılarak buradaki kadınların formal bir istihdama geçirilmesi için çalışılmalıdır. Savaş sonrası travma yaşayan kadınlara psiko-sosyal yardım veren kişilerin sayıları artırılmalı, grup terapisinin ağırlık kazanması sağlanmalıdır. Suriyeli aileler arasında artmaya başlayan boşanmayı azaltmak için çözümler geliştirilmeli, aile danışma merkezleri kurulmalı ve yaşanan problemler çözüme ulaştırılmaya çalışılmalıdır.

İkinci evliliklerin önüne geçmek için ve Türk ailelerin parçalanmasını önlemek için Suriyeli kadınlar bu konuda bilinçlendirilmeli, evlenenlerin ise takip edilerek gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Buna bir de erken yaşta, para için bu evliliklerin gerçekleştirilmiş olması eklendiğinde cinsel istismara maruz kalmaları gerekçesiyle kadınları korumak amaçlı soruşturulma başlatılmalı ve bu istismara sebep olanlar cezalandırılmalıdır.

Gebeliği önleyici hususlarda eğitim vermek, Suriyeli kadınlar arasında fazla olan gebelik problemini engellemek için uygulanmalıdır. Üreme sağlığı da dahil olmak üzere Suriyeli kadınlara gereken sağlık destekleri verilmelidir. Bu çerçevede üreme sağlığı hizmetlerinin yerli ve ulusal olanaklara bağlı olarak mevcut olması, bunun anne ve bebek ölümlerinin önlenmesini ve cinsel yolla geçen hastalıkların iyileştirilmesini ve hamilelikle alakalı sıkıntıları içermesi gerekmektedir. Adet dönemlerinde gereken hijyen malzemelerinin de sağlanması Suriyeli kadınların sağlığı için önemlidir. Ayrıca engelli olan, engelli çocuğa

sahip olan Suriyeli kadınlara ve çocuklarına fiziksel, sosyal ve psikolojik destekler de sağlanmalıdır.

Suriye’de yaşanan zor dönemlerde işkence, tecavüz, fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalmış kadınlar öncelikli olmak üzere kadınların güvenliği ve mahremiyeti çerçevesinde danışmanlık hizmetleri sağlanması gerekmektedir. Bunu sağlamak adına, şiddet görmüş kadınlar muhakkak doğru merkezlere yönlendirilmeli ve bu kadınların sağlık ve güvenli sığınma gibi gerekli yardımlara ücretsiz bir şekilde ulaşmaları sağlanmalıdır.

Türkiye’nin hukuki ve toplumsal temelini bilmeyen Suriyeliler, Türkçeyi de bilmemelerinden dolayı yaşadıkları sıkıntıları anlatmak için uğraşmayı dahi düşünmemektedirler. Bundan dolayı yerel devlet görevlilerini Suriyeli kadınlara karşı pozitif bir davranış sergilemeleri için desteklemek (ayırıcılık yapmadan, dayanışma içinde, cinsiyet eşitliğiyle) gerekmektedir. Bu sebeple dil bilen, kadın hakları ile ilgili belli bir bilince ulaştırılmış devlet personeli bu tip krizler için atanmalı ve bu sistem yaygınlaştırılmalıdır. Ancak burada önemli olanın tüm devlet çalışanlarına yönelik Suriyelilerin de tüm yabancılar gibi 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında bilinçlendirilmesidir.

Bir müddet ya da ömür boyu Suriyelilerin Türkiye’de kalacağını düşünürsek kadınların topluma kazandırılması muhakkak sağlanması gereken bir durumdur. Eğer Suriyeli kadınlar iyi bir şekilde topluma kazandırılırsa, ekonomik büyüme ve gelişme daha da artabilir ve Türkiye’nin daha fazla gelişmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda politika yapıcı ve uygulayıcılar, kadın göçü konusunda bilgilendirilmeli ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazanmaları sağlanmalıdır. Politika yapımı sırasında Suriyeli kadınların da katılımını sağlamak daha kalıcı iş yapmayı sağlayabilmektedir. Türkiye, kadınların korunma ve bakımına dair güçlü bir yasal zemine oturtulmuş ve yapılandırılmış faaliyetlerini uluslararası toplumun da desteğiyle 2016 yılında insani yardım açısından ivme kazandırarak yürütmüştür. Bununla beraber, belirli bir entegrasyon politikası belirlenmesi ve uygulamaya geçilmesi de gerekmektedir.

Kaynakça

- Al-Turki, H.A., Al-Turki, R.A., Al-Dardas, H.A., Al-Gazal, M.R., Al-Magh-rabi, G.H., Al-Enizi, N.H., & Ghareeb B.A. (2010), Burnout syndrome among multinational nurses working in Saudi Arabia. *Ann. Afr Med.* Oct-Dec;9.
- Altıntaş, S. (2014), Davetsiz Misafirler: Türkiye'deki Mültecilerin Mağduriyet Görünümleri, *İdealkent*, sayı 14, 252-276.
- Anthias, F. & Davis, N. (1992), *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour, and Class and the Anti-Racist Struggle*, London; New York: Routledge.
- Çağlayan, S. (2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 17, 1-25.
- Dartnall, L. & Loots, L. S. (2009), *Forum Conference Report 2009*, Johenasburg.
- Elenore Kofman, Annie Phizacklea, Parvati Raghuram, Rosemary Sales (2000), *Gender and International Migration in Europe: Employment, Welfare and Politics*, Routledge, New York.
- Erdoğan, M. (2014), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Güllüpınar, F. (2012), Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 53-85.
- Harzig, C. (2003), "Women Migrants as Global and Local Agents" in *Women, Gender and Labour Migration*, ed., Pamela Sharpe, Routledge, London.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü (2009), *Göç Terimleri Sözlüğü*.
- Kaya, M. (2015), Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 39, 263-279.
- Kuvvet Lordoğlu (2014), "Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar", *Çalışma ve Toplum*, 2007/3, 11-32 [Erişim tarihi:http://www.kuvvetlordoglu.com/yazilar/bildiriler/Anvers_Kongre_metni1.pdf].
- Lin, N. (1976), *Foundations of Social Research*, McGraw-Hill, USA.

- Karaca, S. & Doğan, U. (2014), Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Raporu, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.
- Kirişçi, K. (2014), Misafirlüğün Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Sığınmacılar" Sınavı, USAK & Brookings, Ankara.
- Oytun, O. (2014), Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Sığınmacıların Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, Ankara: 2014.
- Saraydın, G. (2007), Kadın Mülteciler, Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildiriler. 01-02 Aralık 2007, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları:12, 64-66, İstanbul.
- Stebbins, R. A. (2001), Exploratory research in the social sciences. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stephen Castles, Mark J. Miller (2008), Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, Çev. İ. Akbulut, B. Bal, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Thomas Faist (2003), Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar, Çev. A. Z. Gündoğan, C. Nacar, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Tuzcu, A. & Ilgaz A. (2015), Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, ; 7(1):56-67.
- Yalçın, C. (2004), Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık

Raporlar

- AFAD, "Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik" <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/79-20140529153928-suriye'den-turkiye'ye-nufus-hareketleri,-kardestopraklarindaki-misafirlik,-2014.pdf>, 30/08/2014.
- AFAD, "Afet Raporu, Suriye" <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747>, 30/08/2014.
- AFAD, "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları", https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf, 07/09/2014.
- AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, (2014).

- BM KADINLAR, (2014), Sadece Susuyoruz – Irak Bölgesel Kürt Yönetimindeki Suriyeli mülteciler arasında cinsiyete dayalı şiddet
<http://uniraq.org/images/documents/We%20Just%20Keep%20Silent%20final%20English.pdf>
- Dinliyor muyuz?, (2014), International Rescue Committee.
Evidence from asylum seekers arriving in the United Kingdom London: (2004) Medical Foundation for the Care of Victims of Torture.
- Göz Ardi Edilenler, (2014), İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar. Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, İstanbul.
- Hayatta Kalma Mücadelesi, (2014), Türkiye'deki Suriye'den Gelen Sığınmacılar. Amnesty International, Londra.
- IOM (2012), Facts and figures, <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html>, Retrieved Jul 03, 2012.
- Kızılay Raporu, http://www.kizilay.org.tr/dosyalar/1346248655_26.29082012_SURIYE_KRIZ_FAALİYET_RAPORU.GENEL26S.pdf, s.2.
- MAZLUMDER, (2014), “Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu”.
- Uluslararası Mülteci Örgütü, (2012), Suriyeli Kadınlar ve Kızlar: Güvenilir Sığınak Yok <http://refugeesinternational.org/policy/field-report/syrian-women-girls-no-safe-refuge>
- UNFPA, (2006), State of World Population, A Passage to Hope: Women and International Migration. United Nations Population Fund., New York.
- UNFPA, (2014), Migration: a world on the move. <http://www.unfpa.org/pds/migration.html> (retrieved Apr 16, 2014).
- UNHCR-Office of United Nations High Commissioner for Refugees, Basic Facts, <http://www.unhcr.org/basics.html>, 15.05.2010
- Ürdün'deki Suriyeli Mülteciler Arasında Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çocukların Korunmasına İlişkin Ajans İçi Değerlendirme, Erken Evlilik Odaklı (Temmuz 2013)
- Yılmaz, H. (2014), Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar: İstanbul Örneği, MAZLUMDER, İstanbul.

Sanduvaç, T. & Zeynep, M. (2013), Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar İçin Durum Analiz Raporu, Mavi Kalem Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul.

Sönmez, Z. (2014), Komşuda Kriz: Suriyeli Sığınmacılar, İstanbul, İHH.

Görüşmeler

Adalet Bakanlığı-Yargıç Yaseer Maarawy

Al-Sham Kurumunda Avukat Abdul-Razaq Alloush Manbar

Al- Sham Kurumunun Direktörü ve Mühendis Ahlam Milajy Manbar

Anadolu Platformu Suriye Koordinatörü Mahmut Kaçmaz

Anadolu Tevhid Vakfı Hasan Aksüt

Bülbülzade Vakfı Genel Sekreteri Mehmet Ali Eminoğlu

Diyanet KAGEM Başkanı Hicret Toprak, Suriyeliler Yardım Koordinatörü
Sezer Katırcıoğlu ve Handan Erdoğan

Gaziantep Afad Eğitim Şube Müdür Vekili Adil Şiraz

Gaziantep Afad İl Müdürü Ahmet Taşkesen

Gaziantep Afad İl Müdürü Sinan Atakan

Gaziantep Ayder Murat Pamukçu

Gaziantep Belediye Başkanı Fatma Şahin

Gaziantep Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, Kadın ve
Aile Şube Müdürü Ayşe Esra Belge

Gaziantep Bülbülzade Vakfı Turgay Aldemir

Gaziantep Cihander Abdullah Yazgan

Gaziantep Emniyet Müdürü Erhan Gülveren

Gaziantep Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı Ömer Kusbeyoğlu

Gaziantep KADEM Şube Başkanı Esra Ercan

Gaziantep Kent Konseyi Genel Sekreteri Necati Binici

Gaziantep Mehmet Tütüncü

Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Başkanı Cahit Nakipoğlu

Gaziantep Ticaret Odası Başkanı Eyüp Bartık

Gaziantep Uşşaki Vakfı Başkanı Ömer Yetişkin

Gaziantep Valisi Ali Yerlikaya

Gaziantep Valisi Erdal Ata

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İHH Gaziantep Şube Başkanı Mehmet Emin Arslan

İslam Âlimleri Birliği Temsilcisi Abdallah Ousso

İyilikder Gaziantep Şube Başkanı Talip Çelik

Kilis Belediye Başkanı Hasan Kara

Kilis Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mehmet Erdal Öndeş

Kilis Vali Yardımcısı Tolga Toğan

Kilis Vali Yardımcısı Ulaş Akhan

MAZLUM-DER Başkanı Faruk Ünsal, Özlem Ekşi ve Nurcan Aktay

Memur-Sen Gaziantep İl Başkanı Mithat Sevin

Mohammed Tharwat Mühendis-Şirket Sahibi

Mühendis ve Yazar Alaa Al-Din Hisso

Nidal Ajab Yaralılarla ilgilenen Kurum Müdürü

Önder Vakfı Kadir Önder

Sınır Tanımayan Doktorlar

Suriye Muhalefet Eğitim Müdürü Azam Khanji

Suriye Muhalefet Sağlık Bakanı Yardımcısı Dr. Moustapha Hamido

Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul

Buket Akıncı*, Ahmet Nergiz** ve Ercan Gedik***

Öz

Son yarım yüzyılda, dünyada ve özellikle Türkiye’de en önemli konulardan birisi göç olgusudur. Toplumların hayatını her dönemde etkilemiştir ve etkisini hissettirmeye de devam etmektedir. Bu çalışmada; göç kavramı, göç çeşitleri, toplumdaki yansımaları ve ayrıca tüm bu verilerin göçmenler ve ülkemiz üzerindeki etkileri incelenmiştir. En nihayetinde, bu çalışmada küresel göç algısının çeşitli problemleri ve bu problemlere çözüm önerileri üzerine odaklanılmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki, yer değiştirme hareketi ve ayrıca sosyal değişim süreci olarak da ifade edilen göç gerçeği sosyolojik, psikolojik, siyasal ve iktisadi disiplinler tarafından şekillenmektedir. Bu nedendir ki ülkemiz için uyum sürecinin sosyal bütünleşme ve sosyal yapıya etkisi bölgesel göç hareketi kadar önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Göç hareketi, sosyal bütünleşme, uyum süreci, sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel entegrasyon

* Göç Uzman Yardımcısı, Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Çalışma Grubu, e-posta: buket.akinci@goc.gov.tr

** Göç Uzman Yardımcısı, Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Çalışma Grubu e-posta: ahmet.nergiz@goc.gov.tr

*** Göç Uzman Yardımcısı, Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Çalışma Grubu, e-posta: ercan.gedik@goc.gov.tr

An Assessment on Process of Adaptation: Migration and Social Acceptance

Buket Akıncı*, Ahmet Nergiz** and Ercan Gedik***

Abstract

In the last half century, phenomenon of migration is one of the most important issue in the world and especially in Turkey. It has affected on life of societies in every term and also has still been its affected.. In this research, variables such as meaning and types of migration, reflections of society and also all of these datas' influence on migrants and our country were examined. Eventually, the paper focused on different type of problems and its models of solutions about dünya çapında phenomenon of migration and the results showed that reality of migration, in the other terms of act of changing place and also social change process has been shaped by the disciplines of such as sociology, psychology, political, economy etc. For this reason; for our country, process of adaptation, social integration and effect on structure of societies are as important as the mobility of regions.

Keywords: *Migration movement, social integration, process of adaptation, psychosocial and psychocultural integration*

* Provincial Migration Expert Assistance, Aydın Provincial Directorates of Migration Management, Harmonization and Communications Working Group Department, e-mail: buket.akinci@goc.gov.tr

** Provincial Migration Expert Assistance, Aydın Provincial Directorates of Migration Management, Harmonization and Communications Working Group Department, e-mail: ahmet.nergiz@goc.gov.tr

*** Provincial Migration Expert Assistance, Aydın Provincial Directorates of Migration Management, Harmonization and Communications Working Group Department, e-mail: ercan.gedik@goc.gov.tr

Giriş

Toplumsal yapının yeniden şekillenebilmesi açısından göç hareketlerinin rolü yadsınamaz. Toplumlar, içerisinde değişik grupları ve kültür öğelerini barındıran geniş bir toplumsal sistem ve ilişkiler ağıdır. Bu bağlamda göç unsuru, toplumun bu farklılığını bir çerçeve içerisine alarak göç edilen yeri yaşanılır hale getirmeye ve birey ile toplum arası ilişkileri bütünleştirmeye çalışan bir araç olmalıdır.

Söz konusu durumda sosyal bütünleşme ve entegrasyon düzeyinin artırılmasına yönelik rasyonel politikaların oluşturulması son derece önem arz etmektedir. Öyle ki devletler, göç olayları karşısında gerekli planları yapmakla ve toplumların yapısına yansıtacak olası olumsuzlukları en aza indirmekle sorumludurlar. Bu doğrultuda gerçekleştirilebilecek politikalar, göç eden kişi ve grupların göç ettikleri toplumun istikrarını bozmayacak biçimde hayatlarının idame edilmesini sağlayacak düzeyde olmalıdır. Ana hatlarıyla üç kısımdan oluşan araştırmamızın temel konusunu uyum sürecinin toplumsal kabul üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. İlk kısımda göçün ve göç edenlerin kavramsal tanımlarına ve göç çeşitlerine değinilmektedir. İkinci kısımda, göçün toplumsal entegrasyona etkileri irdelenerek psiko-sosyal boyutu ve sosyal bütünleşme kavramları üzerinde durulmuştur. Üçüncü kısımda ise göçün yansımalarının ülkemizdeki algısına değinilmiştir. En nihayetinde yıkıcı ya da yapıcı toplumsal bir etkiye sahip olabilen yer değiştirme eylemi, hangi nedenle ve ne şekilde hayat bulursa bulsun gerek göç alan ya da göç veren ülkeyi gerekse göç edenleri yakından ilgilendiren, doğru ve gerçekleştirilebilir politikalarla çözümlenebilen evrensel bir harekettir.

Kavramsal Açıdan Göç Olgusuna Genel Bakış

İnsanlığın ortaya çıktığı tarihsel süreç boyunca yer değiştirme hareketi olan göçlerin niteliğinde sürekli değişimler söz konusu olmuştur. İlk zamanlarda göç olayları daha ziyade coğrafi, açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlerden kaynaklanırken günümüzde bu nedenler

yerini kültürel, siyasi, iktisadi, dini, eğitim, sanayileşme, gereksinim vb. nedenlere bırakmıştır. Buradan hareketle geçmişten günümüze toplumların göç olgusu ile karşı karşıya kaldığı görülmekte ve pek tabii konuyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların da ilgisini çekmektedir. İnsanlığın bu serüvenini takip etmek isteyen araştırmacılar farklı göç tanımlarına değinerek göç sürecini açıklamayı amaçlamışlardır.

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlüğü'ndeki tanımına göre göç; ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr, 2015).

Göç kavramı; kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştikları sosyal yapılarından, hâlihazırda sahip oldukları ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak ifade edilebilmektedir (Toros, 2008: 9). Uğuz ve diğerleri (2004: 387) ise, konuya farklı bir perspektiften bakarak göç kavramını yeni bir topluluk hareketi olarak görmekte olup toplumun çeşitli bileşenlerle etkilendiğini ve bu doğrultuda uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya kalılabileceğini öngörmektedir. Daha geniş kapsamlı bir göç tanımı yapılabileceği; bir yerden başka bir yere yapılan, sosyo-kültürel, politik ve bireysel dinamiklerden etkilenen, kısa-orta ve uzun vadeli olabilen bu eylemin, geriye dönüş planlı veya sürekli yerleşim hedefi güden bir yer değiştirme hareketi olduğu anlaşılmaktadır (Yalçın, 2004: 12-13).

Bahsi geçen farklı tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Tarif edildiği üzere bu durum, göçe ilişkin tanımlarda çeşitliliğe yol açmakta ve göç hareketlerinin sınıflandırılmasında da bu çeşitliliğe rastlanılmaktadır. Ancak görülmektedir ki ortak unsur olan yer değiştirme hareketi toplumların demografik, kültürel, sosyo-ekonomik yapısını ve bunların gelişimini biçimlendiren dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülke ve toplum için göçün konusu yalnızca toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, yönetsel ve hukuksal yönlerden ibaret değildir. Göç,

bireyleri ve toplumları temel insan haklarından, yaşama hakkı ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi kapsamlı ve insani niteliği olan bir olgudur.

Göç olgusu insanların içinde buldukları duruma göre farklı türlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur ve bu dinamik yapının gelişimi hâlâ devam etmektedir. Kişilerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, dinî vb. sebeplere dayanarak bireysel ya da aileleriyle birlikte aldıkları göç etme kararına 'bireysel göç'; toplumların veya belli bir bölgede yaşayan insanların çeşitli sebeplerle yer değiştirmesine 'toplu göç' denmektedir. Bir başka kategoriye göre ayırım yapılacak olursa 'kitleleşme göç' eylemi, belirli bir zamanda çok sayıda kişinin, tabiiyetinde olduğu ülke dışına düzensiz gruplar halinde hareket etmesi anlamına gelmekteyken; çok sayıda yabancıların bir ülkeye sürekli olarak giriş yapması durumunda da 'toplu akın' kavramı söz konusu olmaktadır. Bir diğer kategori için, isteğe bağlı ya da zorunlu yapılan göç kavramlarına da değinmek gerekmektedir. 'İsteğe bağlı' göçler, kişinin göç ederken başkasının etkisi altında kalmadan gerçekleştirdiği göç türü olarak adlandırılmaktadır. Bu tip göçler yakın zamanımıza kadar süregelen göçlerin büyük kısmını kapsamaktadır. Diğer taraftan siyasal baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi etkenler sebebiyle kişiyi göç etmeye zorlayan ve isteği dışında gerçekleşen göç hareketi ise 'zorunlu göç' olarak ifade edilmektedir (Tümertekin & Özgüç, 2004: 236). Bazı göçler zaman bakımından da belirli farklılıklar göstermektedir. İnsanların, yaşadıkları yeri tekrar dönmek üzere terk ederek başka bir yere göç etmesi 'devamlı' ya da 'kesin' göç olarak tanımlanmakta, ayrıca insanların, ikamet ettikleri yeri belirli bir süre terk etmesi durumunda ise 'geçici' göç söz konusu olmaktadır (Mutluer, 2003: 10).

Temel olarak ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısına bağlı olarak karşımıza çıkan bir diğer göç tipi ise 'iç göç' ve 'dış göç' kavramlarıdır. Göç olgusu, ülke içinde meydana gelirse iç göç olarak nitelenmekte olup son yüzyılda yaşanan en yaygın iç göç olayı, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yapılan göçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış göçler ise nispeten daha uzun mesafeli göçlerdir ve ülke-

lerin büyüklüğüne, ekonomik kalkınmışlık düzeyine, nüfus hareketlerine bağlı olarak çeşitli sebeplerle gerçekleşmektedir. Dış göç tipinin içerisinde yer alan bir kavram olan 'uluslararası göç' kavramı, kişilerin kendi ülkesinin dışına çıkıp diğer ülkelerde yaşamını sürdürmeye başlaması şeklinde tanımlanmakta olup kimi zaman ulusal kimlik ve aidiyetin sorgulanmasına da neden olmaktadır (Asar, 2004: 242). Öyle ki, uluslararası göçler yeni bir yere zorunlu olarak gelen göçmenin çeşitli konularla yüzleşmesi ve o yerin düzenine alışması anlamında çok yönlü uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bununla beraber uluslararası göçler 'yasal (düzenli)' ve 'yasal olmayan (düzensiz)' şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen ve düzenli göç hareketi şeklinde de ifade edilen yasal göç hareketinde, göç ettikleri ülkelerin yasalarına uygun şekilde giriş yaparak oturma izni alan kişiler yer almaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) göre düzenli göç kavramı, yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir. Burada, yasal kanallar kullanılarak gerçekleştirilen göç eylemine vurgu yapılmıştır. Aynı kanunda düzensiz göç tanımlamasına da yer verilmiş olup yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'de izinsiz çalışması ve Türkiye'den çıkışı şeklinde belirtilmiştir. Bu noktada düzensiz göç kavramı uluslararası koruma kavramıyla birlikte ele alınmıştır. Başka bir deyişle burada göçmen; göç düzenlemeleri uyarınca, belirli bir ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için gerekli olan izin veya belgelere sahip olmamakta; gönderen ülke açısından ise, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılması için idari koşulları yerine getirmemesi olarak açıklanmaktadır. Kısacası düzensiz göçü yasa dışı göç olarak görmek mümkündür (YUKK, 2013: md. 3/I, 2). Düzensiz göçmen tanımında ise vizesinin geçerlilik tarihinin sona ermesi veya ülkeye yasa dışı girişi yüzünden gittiği ülkede hukuکی statüden yoksun kişi tanımlaması yapılmaktadır. Bununla beraber, ülke vatandaşı olmayan bir kişinin, ülkeye giriş düzenlemelerini ihlal

etmesi veya ülkeye yasal olarak giriş yapıp göç düzenlemelerini ihlal edecek şekilde süresini aşarak ülkede kalması durumunda da gizli göç durumu gündeme gelmekte, ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen insan hareketi söz konusu olmaktadır (Çiçekli, 2009: 21).

Göç etmek amacıyla ülkelerinden ayrılan kişi veya kişi gruplarının, kimi zaman belirli bir ülkeye yani hedef ülkeye yerleşinceye kadar çeşitli ülkelere gitmeleri söz konusu olmaktadır. Buradan hareketle yerleşme niyeti olmaksızın bir ülkeden başka bir ülkeye göç ederken geçiş ülkesinde bulunan kişi ya da kişi grupları da 'transit göçmenler'i, bu türde oluşan göç ise 'transit göç'ü tanımlamaktadır (Doğan, 2006: 179). Göç sözcüğünün evrensel dildeki karşılığına değinecek olursak, İngilizce karşılığı 'migration' olarak ifade edilmekte, bununla beraber göç eylemini yapan kişi, yani göçmen için kullanılan sözcüklerin anlamı İngilizce'de farklı bakış açılarıyla şekillenmektedir. Örneğin, 'emigration' sözcüğü bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan dış göç anlamına vurgu yapmaktadır. Burada terk edilen ülke açısından dış göç söz konusu olmakta ve başka bir ülkeye göç edene de 'emigrant' denilmektedir. Bir diğer sözcük, bir ülkeye yapılan göç akını veya yerleşilen ülke için kabul edilen 'immigration'dur. Burada da ülke içine göç edene 'immigrant' tanımlaması yapılmaktadır. Genellikle göçmen sözcüğü ile İngilizce karşılığı 'refugee' olan mülteci sözcüğünün anlamı da birbirine karıştırılmaktadır. Mülteci sözcüğü göçmen sözcüğüne kıyasla daha özel bir alanı ve eylemi çağrıştırmakta, ek olarak uluslararası literatürde de göçmen ile mülteci terimleri birbirinden ayrı kullanılmaktadır. Göçmenlerin de kendi içinde sınıflandırılması mümkündür. Bu bağlamda başta turizm, sağlık ve eğitim amacıyla gelen yabancılar, yabancı girişimciler ve işçiler, ülkeye yasal yollarla gelip yerleşme amacı taşıyanlar ile yasal olmayan yollarla giriş yapıp kaçak statüsünde yer alan yabancılar ve yaşayacak bir yer bulmak için gelen mülteciler göçmen sınıflandırılmasında yer almaktadır.

10 Aralık 1948 tarihinde imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bireylerin özgürlüklerinden ve temel haklarından fark gözetmeksizin faydalanmaları ilkesi kabul edilmiştir. Dolayısıyla dil,

din, milliyet farkı gözetmeksizin tüm insanların eşit olduğu ve güvenliklerinin sağlanması gerekliliği ilan edilmiştir. Mültecilerin de bu bakımdan korunması önem arz etmektedir. Bu hususta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) inisiyatif almıştır. Bu yapı özellikle mültecilerin korunmasını sağlayan uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını takip etme görevini üstlenmiştir. 14 Aralık 1950 tarihinde BM Genel Kurulunda bir konferans düzenlenmiş ve bu konferans sonrasında 28 Temmuz 1951 tarihinde İsviçre'nin Cenevre şehrinde "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" imza altına alınmıştır. 22 Nisan 1954 tarihinde ise bu sözleşme yürürlüğe girmiştir. 'Coğrafi sınırlama' kavramı ile taraf olduğumuz bu sözleşmede mülteci kavramına yalnızca "Avrupa'dan gelenler" şeklinde yer verilmiştir. Bununla beraber, 1967 yılında mültecilerin statüsüne ilişkin bir protokol oluşturulmuştur. Bu sayede, mülteci diye tanımlanan kişi: *"1 Ocak 1951'den önce vuku bulan olaylar neticesinde; ülkesinde ırk, kimlik, din, siyasal düşünce ve toplumsal konum gibi hususlarda tabiiyeti olduğu devletin ona tarafsız davranamayacağı düşüncesi sebebiyle kendisini baskı altında hissedererek devletine olan güvenini kaybetmesi ve ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunmakla birlikte söz konusu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişidir. Ekonomik ya da turistik nedenlerle göç edenler mülteci olarak kabul edilmez."* şeklinde ifade edilmiştir. Türkiye ise Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'yi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 19 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. Türkiye'nin ihtirazi kaydı şu şekilde yer almıştır: *"Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz"* (BM, 1951 ve 1967).

Mülteci kavramına 6458 sayılı YUKK' da atıfta bulunulmuştur. Bu kanunda, mülteci ve şartlı mülteci ayrımına değinilmiş, bu iki ayırım arasında olayların Avrupa ülkelerinde meydana gelip gelmediği kıstasına yer verilmiştir. Mülteci statüsü kanunda şöyle geçmektedir:

"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden

dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (YUKK, 2013: md. 61).

Aynı kanununun 62.maddesinde ‘şartlı mülteci’ tanımlaması yapılmıştır:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” (YUKK, 2013: md. 62).

Çoğu zaman mülteci kavramıyla sığınmacı kavramı birbirine karıştırılmaktadır. Oysaki bu iki kavram arasında net bir ayrım vardır. Sığınmacı, mülteci olgusunda da olduğu gibi, kaçtığı ülkeye sığınma talebinde bulunan kişidir. Bu hususta, ülkesini terk edip başka bir ülkeye kaçan kişinin o ülkenin yetkilileri tarafından soruşturma evresinde olması durumu bulunmaktadır. Sığınmacı ile mülteci arasındaki en belirgin fark sığınmacının hukuki açıdan soruşturma aşamasında olmasıdır. Bununla birlikte, mülteci tanımlamasında yer alan nedenler de sığınmacı tanımı içinde yer almaktadır (multecihaklari.org.tr, 2015). ‘Vatansızlık’ kavramı da mülteci kavramıyla bağlantılı olarak sıklıkla kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan vatansız kavramının tanımına da yer vermek yerinde olacaktır. Hukuki anlamda vatansızlık, bir devletin vatandaşlığına tabi olan fakat oradan ayrılınca ya kendilerinin koruma talep etmeyi reddetmesinden ya da tabiiyeti bulunduğu devletin onlara koruma sağlamayı kabul etmeme-

sinden ötürü kendi devleti tarafından korunmayan kişilerin durumu olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009: 11). Son olarak göçmen, günümüzde genellikle ekonomik nedenlerden kaynaklı olmak üzere mülteci tanımında bulunan unsurların dışında ülkesini gönüllü olarak terk eden ve başka bir ülkeye, izinli ya da yetkililerin bilgisi dahilinde yerleşen kişiler şeklinde ifade edilmektedir. 'Kaçak göçmen' ise, kendi ülkesinden başka bir ülkeye giden kişi ya da kişi gruplarının, göç ettikleri ülkenin yetkili makamlarına bilgi vermeden veya onlardan izin almadan göç ettikleri ülkede yaşamlarını sürdürenler için kullanılmaktadır.

Göçün Temel Öznesi: İnsan Faktörü

Bütün sosyolojik kuramların özünde yer alan tema; toplumsal olguların veya süreçlerin, neden-sonuç ilişkisi bağlamında açıklanarak toplumların ilerlemesi ve gelişmesi için öncelikle değişmesi gerektiğidir. Aksi durumda toplumların gelişip ilerleyemeyeceği savunulmaktadır. Bu açıdan göç olgusuna, temelinde yatan nedenleri ve sonuçlarıyla beraber sosyo-kültürel bir değişim aracı olarak bakmak son derece doğru olacaktır. Göç olgusu, algılardaki bu değişimlerden hareketle yer değiştirme eylemiyle varılan yere uyum içinde tamamlanan bir süreçler bütünüdür. Tüm göç süreçlerinin temelinde bireyin davranışı yatmaktadır. Şayet bu davranış süreçleri uyum içerisinde yaşanmadığı zaman göç eyleminin işlevselliğinden bahsetmek yerinde olmayacaktır. Bir başka ifadeyle, yerleşilen yerlere uyum gerçekleşmediği takdirde göç eylemi tamamlanmamış olacaktır; çünkü bireylerin, ailelerin ya da kişi gruplarının vardıkları yerlere uyum sağlayamamış olmaları ilk fırsatta yeniden yer değiştirme eğilimine sahip potansiyel göçmenlerin varlığını ortaya çıkaracaktır. Bu bakımdan, neden ve ne şekilde göç edildiği, göçmenin davranışını şekillendiren bir güce sahiptir ve bu sebepten göçün eyleme dönüşmeden önceki davranış sürecine odaklanılması önem arz etmektedir (Çakır, 2011: 131).

Sosyolojik ve psikolojik yönleri ile toplumsal alandaki yansımaları sonucu kişinin bireysel yaşamındaki etkileri üzerinde göç (yer değiş-

tirme) olgusundan en çok etkilenen ve uyum sürecinin baş aktörü olan hiç şüphesiz *insan* olmuştur. Farklı kültürlerden gelen bireylerin etkileşimi, ortaya çıkan kültürel uyum sorunlarını beraberinde getirebilmektedir. Göç sayesinde pek çok açıdan birbirinden farklı geçmişe sahip bireyler dil, din, gelenek ve kültür gibi bileşenler ile birlikte aynı ortamda yaşamını sürdürmek durumunda kalmaktadır (Aksoy, 2012: 297). Bir kültürden başka bir kültürde kendine yer bulan bireylerin uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve gösterdikleri tepkiler ‘kültür şoku’ olarak ifade edilmektedir (Güvenç, 1996: 122). Benlik saygısı, yaşam doyumu ve sosyal destek gibi psiko-sosyal değişkenler kültür şokunu atlama da oldukça önemli rol oynamaktadır (Gün & Bayraktar, 2008: 168). Göçmenlerin toplumsal uyumu yakalayamaması, toplumsal düzenin ve bizzat göçmenin kendisinin “modern yaşamın gerekliliklerine uygun” hareket edememesi olarak görülmektedir. Baştürk’e (2009: 537-538) göre, küreselleşmenin meydana getirdiği göçmenlerin, sosyal korumalar sayesinde göçmen uyumuna önem veren kamu politikalarının da bir anlamı kalmadığı ifade edilmektedir. Bunun nedeni ise göçmenlerin sosyal ilişkilere entegrasyonun yeterliliğini yitirmiş olması ve bu durumun bir sorun olarak görülmemesi gerektiğidir. Öyle ki etnik ön yargıların yok olduğu ve kültürel zenginliklerin rahatça sunulabildiği toplumsal düzende, varılan ülkenin kültürüne katkıda bulunabilmek oldukça önem arz etmektedir.

Göçün Sosyal Bütünleşme Boyutu

Bilimsel çalışma yapanların sıklıkla vurguladığı şekliyle, “*Çiçeklerle karşılanan işçilerden, istenmeyen yabancılara dönüşmek*” sloganı, günümüzde uluslararası göç literatüründe kendine yer bulmuştur. Hem göçmen ailelerine gösterilen negatif tutum hem de ülkelerin göç yasalarını ve uyguladıkları prosedürleri giderek sıkılaştırmaları ve hatta uluslararası hukukun sınırını zorlamaları şu son dönemde oldukça sık karşılanır bir durum haline gelmiştir (Baştürk, 2009: 516-517). Uluslararası arenada Batılı ülkelerin ve hatta Avrupa Birliğinin (AB) Tür-

kiye'nin göç yönetimi üzerindeki talebi açık kapı politikasının (doğu sınırını aç ancak batı sınırını kapat) uygulanması yönünde olmuştur. Öyle ki Avrupa'da uygulanan politikalar (sığınma başvurularının değerlendirilme koşulları ve sığınmacıların karşılanma şartları gibi) doğrultusunda, göçmen kabulünün daha da zorlaştığı şu dönemde (Tüm Avrupa'da yaklaşık olarak 500 bin Suriyeli sığınmacı varken sadece İstanbul'da 400 bin Suriyeli barınmakta), ülkelerini terk etmek zorunda kalmış ve sayıları 2 milyonu aşan Suriyeli sığınmacı ülkemizde misafir edilmektedir. Misafirlik kavramı toplumsal kabul ve uyum bakımından son derece önemli bir rol oynamaktadır. Ülkemizdeki Suriyelilerden söz edildiğinde sıklıkla bu ifadenin kullanılıyor olması iki yönlü incelenebilir. İlki, pozitif bir bakış açısıyla, ülkelerinden gelenlere yaşadıkları dramdan kaynaklı empati ile bakabilmek, diğeri ise duruma negatif yönden yaklaşp onların haklarını ev sahibinin inisiyatifine bırakmak şeklinde yorumlayabilmektir (Erdoğan, 2015: 181-182).

Göç eden kişiler ve göç edilen ülke vatandaşları arasındaki etkileşim, çoğunlukla göçmenlerin kendi kültürlerini beraberinde gittikleri o ülkeye götürmelerinden kaynaklı kültürel değişim sürecini de beraberinde getirmiştir. Son birkaç yıldır bir arada yaşadığımız Suriyelilerin, Türk toplumuna uyum sağlayabilmesi ve Türk toplumunca da sosyal kabul görüp görmeyeceği birçok araştırmanın da konusu olmuştur. Elde edilen son verilere göre, dünyada en fazla mülteciye sahip ülke olarak ifade edilen ülkemiz için bu denli fazla sayıda sığınmacıyı uzun süre için kabul etmenin zor bir sınav olduğunu vurgulayan BMMYK Türkiye Sözcüsü Selin Ünal, Türk toplumunun gösterdiği misafirperverlik ve anlayışı takdir ile karşıladıklarını ifade etmektedir (dw.com, 2015). Ancak her ne kadar toplumsal kabul üst düzeyde gerçekleşse de sürdürülebilir olması için sürecin iyi yönetilmesi ve toplumsal desteğin de alınmasının son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dikkat çekilen bir başka durum ise Türkiye'nin zamanında yurt dışındaki Türklerle (günümüzdeki rakamlara göre 5 milyonu aşkın yurt dışında yaşayan Türk olduğu bilinmekte) ilgili sayılarının tartışıldığı 'uyum sorununu' artık kendi içinde tartışacak hale gelmiş

olmasıdır (Erdoğan, 2015: 209-220). Göç yaşantısında çevresel değişimle beraber kişi ve kişi gruplarının uyum süreci de pek tabii olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Göç süreci sonunda uyum problemlerinin sıklıkla yaşandığı görülmekte ve ayrıca ruh sağlığı açısından da benlik saygısı, yaşam doyumu ve kültürlenme (acculturation) gibi kavramlar insan ilişkilerinde özellikle davranışsal değişimlere neden olmaktadır. Berry'e (1997: 27-28) göre bu kültürlenme modeli dört temel evreden meydana gelmektedir. Bu evreler 'bütünleşme', 'asimilasyon', son birim ve son olarak da 'ayrışma'dır.

Bir topluluğa veya gruba aidiyet duygusu taşımanın önem kazandığı entegrasyon (bütünleşme), asimilasyon (eritme potası/akültürasyon), marjinalleşme ve ayrışma gibi kavramlar göç olgusunun etkilerini bizlere göstermektedir. Gerek göç eden kişiler, gerekse göç alan ülkeler açısından entegrasyon kavramının öne çıkan en önemli boyutu sosyo-kültürel açıdan ortaya çıkmaktadır. Toplumlara oluşturan bireylerin kendi kimlikleriyle içinde buldukları topluma katılma sürecinde ortaya çıkan kavram bütünleşmedir. Göçmenler açısından kendi üzerlerine düşen görev, yaşadıkları topluma ve o kültüre kendi öz kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmek iken, göç edilen ülkeye ve ülkede yaşayan insanlara düşen görev ise entegrasyonun sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için doğru altyapının hazırlanması gerektiğidir. Aksi halde, çok dilli ve kültürlü bir toplumda yetişen bireyler oluşacak ve içinde yaşadıkları toplumla sosyo-kültürel kopukluk yaşadıkları gözlemlenecektir. Çünkü uyum ile birlikte gerçekleşecek sosyal bütünleşme kavramı bir arada düşünülmelidir. Bütünleşme, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar bütünleşmeden sorumlu olmaktadır. Bu sayede, bireylerin kendi öz saygılarının gelişimi artacak ve sağlıklı kültürel kimlik entegrasyonu kolaylaşacak, kendine güvenen güçlü topluluklar oluşacak ve bu oluşum toplum tarafından daha çabuk kabul görecektir (Yavuz, 2013: 615-616). Bu duruma farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Bauman, kapsayıcılık olarak nitelendirdiği asimilasyon kavramını, günümüz refah rejimlerinin ge-

nel eğilimini dışlama üzerine kurması olarak görmüş, sosyal yardım uygulamalarının ortak bir yaşam formu yaratma hedefinden ziyade dışlanan grupların ortak yaşam alanlarından uzaklaştırması işlevinin ön plana çıktığını belirtmiştir (Bauman, 1999: 99-101). Bu anlatımdan yola çıkacak olursak, modern toplumlarda kültürel uyumdan daha ileri giden bir durum olarak nitelendirilen asimilasyon (akültürasyon) kavramı, hâkim kültür kodları karşısında özgün gelenek ve davranışların çoğunluğun değer ve normlarına uydurulması olarak kullanılırken, Giddens de bu kavrama 'eritme potası' adını vermiştir (Giddens, 2000: 251). Bu konuya daha ayrıntılı bir şekilde değinmek gerekirse, bu kavram özgün kültürün hâkim kültür karşısındaki egemenliğinden çok, hâkimiyeti oluşturan tüm kültürel yapıların evrim geçirerek yeni bir kalıp içinde karışmasını ve yeniden oluşmasını ifade etmektedir. Bir başka deyişle asimilasyon ya da eritme potası kavramı, göçmenlerin toplumsal devingenlik için gerekli koşullara kavuştukça orta sınıf olma yoluyla kültürel farklılıklarının absorbe edilmesi anlamında kullanılabilir (Baştürk, 2009: 533-536).

Göçmenlerin entegrasyon sağlayamadığı algısı son yıllarda geleneksel göçün zorlaştırılması eğiliminin birçok Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkesinde artmasına yol açmıştır. Amaç, göçmenlerin kendi entegrasyonlarının yönetiminde daha büyük rol oynayabilmelerinin teşvik edilmesini sağlamaktır. Bu nedenle, özellikle dil kursları yaygınlaştırılmakta, çeşitli kültürel oryantasyon programları düzenlenmekte ve ayrıca uyulması gereken prosedürlerin detaylı anlatımını içeren bilgilendirmeler yapılmaktadır. Öte yandan, 'proaktivite' olarak adlandırılan göçmenlerin başta bilgi teknolojileri, tıp ve mühendislik gibi alanlarda iş gücündeki belirli açıkları kapatmalarının teşvik edilmesi hedeflenmektedir. Temel rollerden birini üstlenen başlıca faktörler arasında 'eğitim' gelmektedir. Bu sayede göçmenlerin yaşadıkları çevrenin dilini öğrenmek için faaliyetler yapılmakta, birtakım sosyal çevrelerle kültürel etkileşim kurmaları için rehberlik hizmeti sunulmakta ve özellikle genç göçmenlerin entegrasyonu hassasiyetle önemslenmektedir. Bu çalışmanın uygulandığı kişi-

lerin aile kökenleri, dil yetenekleri, yerleşik eğitim sisteminin kendi ülkelerindeki eğitim sistemine kıyasla ne derece destek olup olmadığı belirleyici özelliklerden bazılarını oluşturmaktadır. Üzerinde önemle durulması gereken bir başka faktör ise göçmenlerin bir iş sahibi olması yani para kazanabilmeleridir. Öyle ki, işe girmelerinin teşvik edilmesi hem kendilerinin hem de ailelerinin belirli bir refah standardı içinde yaşayabilmeleri için önem arz etmektedir. Burada unutulmaması gereken husus, ekonomik sıkıntıların olası bazı sorunları (yoksulluk, işsizlik, düzensiz gelir vb.) da beraberinde getirdiğidir. Aslında bu noktada eğitimin ve sosyo-kültürel entegrasyonun önemini bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır, çünkü yerleşik dili yeterince bilmeyen veya çeşitli topluluklarla sosyal bir köprü oluşturmayı başaramamış bireyler ya da gruplar uygun iş olanaklarından da bihaber kalmakta veya işe kabulleri sırasında kazanılmış diplomalarının denkliğinin tanınmaması gibi yıkıcı problemler yaşamaktadırlar (OECD, 2009: 1-7). Nüfusun giderek artmasıyla özellikle iş kaybı ve bunun neticesinde gelir kaybı gibi durumların yaşanması söz konusu olup buna ilaveten, toplumların zihninde göçmenlerin başta sosyal güvenlik hizmetlerine yük getirmesi ve kamu hizmetlerini aksatması düşüncesi hâkim olabilmektedir. Ayrıca, göçmenler üzerinden bulaşıcı hastalıkların görülme oranının artması ve suç olaylarının yaygınlaşmasıyla göçmenlere karşı güvensizlik duyulmaktadır. Tüm bu hususlar düşünüldüğünde göçmenlerin toplumsal uyumunun, toplumsal kabul dâhilinde güçleştiği ortaya çıkabilmektedir (Tunç, 2015: 43).

Sunata (2013: 206), göç edenlerin yaşam deneyimlerine farklı bir bakış açısıyla eğilerek bu sürecin üç aşamada gerçekleştiği tezini öne sürmüştür. Bu hususta; ilk aşamada, göçmenin yer değiştirme eylemine geçmeden önceki durumunu ‘yabancılaşma öncesi süreç’ olarak nitelendirmiştir. Burada göçmenlerin birlik halinde bir eve sahip olma ihtiyacını karşılaması durumuna vurgu yapılmıştır. Sonraki aşamada, kendi ülkelerine duydukları hasret duygusuyla göçmenler arasında aidiyet boşluğunun yaşanacağını ve bu sayede birlik halinde hareket etmekten uzaklaşarak aşılması kolay olmayan “yabancılaşmaya doğru”

bir geçişin söz konusu olacağı belirtilmiştir. Buradan hareketle, göç olgusu bağlamında hissedilen hasretlik duygusunun yabancılaşmanın farklı bir yüzü olduğunun altı çizilmiştir. Son aşama olarak ise göçmenlere iki seçenek öne sürülmüş, ya tamamen birliğin bozulacağına ya da bütünlüğün tekrar korunacağına dikkat çekilmiştir. Göç hareketinin farklı kuramlarla açıklandığı bilimsel arenada Somersan'a (2004: 150-155) göre ise karşılaşılan göç süreçleri dörde ayrılmaktadır. Birincisi ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ilk göçmenlerin eski anayurtlarından insanları yeni bir ülkede yerleşmeye, onları vatandaşlığa çağırma şeklini ifade eden 'Klasik Göç Modeli'; ikincisi Fransa, Hollanda İngiltere gibi ülkelerin uyguladığı ve kendi sömürgelerinden anayurda (sömürgeci ülkeye) göçü açıklayan 'Sömürge Modeli'; üçüncüsü Almanya, Belçika, İsviçre gibi ülkelerin iş gücündeki boşluk nedeniyle diğer ülkelerdeki insanları, onlara vatandaşlık hakkı tanımadan geçici olarak göç etmeye teşvik eden 'Misafir İşçi Modeli'dir. Dördüncüsü ise yasa dışı göç ve göçmeni kapsayan, çoğunlukla savaş ya da siyasi sebeplerden kaynaklı özellikle Avrupa'ya gitme yolunda geldiği ülkeyi transit ülke olarak gören 'Gayri Meşru Model'dir.

Enformel ağların genişlemesi aynı zamanda uyuma gerek duymayan bir nevi bir arada yaşama kültürünün temellerini oluşturmuştur. Köken ülkeden gelen insanların, göç ettikleri ülkede çoğunlukla aynı mekânları paylaşması göçmen gettolarını var etmiş, aidiyetlerinin sıkışmasının uyum problemi olduğu konusunda genel bir uzlaşmadan bahsedilmesine yol açmıştır (Erder, 2006: 39-43). Aksi halde, getto yerleşim yerleri, toplumdaki dışlanmışlık duygusunu çalışma yaşamında, okulda ve gündelik yaşamlarında hisseden yabancıların sığındığı, kimliksel dayanışma ve kolektif varoluş duygularının güçlendiği, tam anlamıyla birer aykırı alanlar teşkil edebilmektedir (Bedirhan, 2009: 3).

Bireyin çevresiyle etkileşimi olarak nitelendirilen toplumsal hareketin, kendisini var eden kesimlerle olan iletişim kopukluğunun meydana getirdiği dışlanma durumu 'marjinalleşme' olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bir sorun olarak görebileceğimiz bu olgu, modern yaşamın getirdiği hâkim belirleyicilerin de etkisiyle tabiri yerindeyse

çözüksüzlüğe itilmektedir. Marjinalleşen kişi kendisini ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan sosyal çevrenin dışına itilmiş, âdeta ikincil konuma sahipmiş gibi görmektedir. Diğer taraftan, birlikte yaşayan kişilerin birbirlerine olan entegrasyonu yalnız toplumdaki her kesim için değil ilk ve sonraki nesil göçmenler için de önem taşımaktadır. Öyle ki göç eylemi beraberinde göçmenler için yeni yaşam şekilleri getirmektedir. Bununla beraber toplumsal yaşamın kurallarını geleneksel ilişkiler sağlamakta olup ailenin kurulmasını ortaya koyan ve diğer toplumların var olmasını sürdüren güç, paylaşılan ortak değerler olarak ifade edilmektedir. (Gökçe, 1996: 155). Bu durum ise kişileri geleneksel değerlerinden soyutlamakta ve böylece kendilerini yabancıları oldukları değerlerle yaşamak zorunda bırakmaktadır (Guterres, 2007: 11).

Toplumsal soyutlanma çerçevesinde marjinalleşmenin bir ileri boyutu da 'ayrışma' olgusudur. Birey, sosyal çevresinde mutlu olmayarak onu saran kurum ve ilişkilerden uzaklaşmakta ve onlara karşı kendini yabancı hissederek ayrışma sürecine girmektedir (Ergil, 1980: 252). Marjinalleşme sınırı, belli olan bir uç noktasında yer alma durumudur. Ayrışma durumunda ise ötekileşme olgusu hâkimdir. Ayrışmanın belli bir sınırı yoktur ve ayrışma, toplumsal soyutlanma boyutuna sahiptir. Ötekileşme ya da ayrışma, yabancılaşma ile birlikte gelinen aşamada yeni yaşam çevrelerinde meydana gelmektedir. Esasında göç olgusu açısından toplumsal soyutlanma gerçekleşirken öncelikle toplum birleşik bir şekilde hareket etmektedir. Daha sonrasında yer değiştirme hareketinin meydana gelmesiyle karşıt gruplar oluşmakta yani bir nevi göç olgusundan sonra toplumda ayrışma gözlemlenebilmektedir. Bu durum toplumun asimilasyondan ziyade entegrasyona kanalize edilmesini önemli kılmaktadır.

Göçün Psiko-Sosyal Boyutu

Göç hareketleri insanları ve toplumları demografik, sosyo-kültürel ve aynı zamanda psikolojik yönden yakından etkilemektedir. Yer değiştirme sürecinde bireyler karmaşık ve hassas bir dönem geçirmekte-

dir. Göçmenler'e göre bunun sonucunda göçmenler; kendi dilinin işlevini kaybetmesi ve yabancılaşma, yalnızlık, boşluk, özlem, aşağılık (kendi değer yargılarının aşağılanması), suçluluk, kırgınlık ve önyargı gibi duyguları bir karmaşa halinde yaşamaktadır (Erol & Ersever, 2014: 53). Yeni bir sosyal çevrede yaşamaya başlayan, o ülkede konuşulan dili konuşabilme ve yerleşik insanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilme gibi etkenler kişinin yaşayabileceği kriz ihtimalini minimuma indiren etkenlerdir (Ekşi, 2002: 219). Göç etmeye zorlanmış kişilerin, gönüllü göç etmiş ya da hiç göç etmemiş kişilerle karşılaştırıldığında birçok travmatik yaşantı ve ruhsal sorun yaşadıkları görülmektedir. Zorunlu ve gönüllü yapılan göç arasında kıyas yapıldığında ise sosyal uyum, hayat beklentileri, kişinin dünya üzerine olan temel varsayımları gibi yaşamsal kavramların fazlaca etkilendiği görülmektedir (Erol & Ersever, 2014: 48). Geçici göçmenlik ailenin parçalanmasına, sosyal ağ bağlantılarının azalmasına ve psiko-sosyal strese yol açmaktadır ya da tüm bu ifade edilenlerin aksine, göç eden kişiler kendi geleceklerini belirlemek isteyen daha iyi koşullar arayışı içinde olan mücadeleci, aktif, cesur, özellikle genç insanlardan oluşmuş ise psikolojik yönden daha olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca, ekonomik yönden daha gelişmiş olan bir bölgeye gitmiş olmak da sağlık durumlarını iyi yönde etkileyebilmektedir.

Bir diğer perspektiften bakacak olursak ilk geldikleri dönem itibarıyla sosyo-ekonomik bağlamda dezavantajlı konumda hayatlarına başlayan, çoğu zaman oldukça zor şartlarda çalışmak ve yaşamak zorunda olan göçmenler daha çok sağlık tehditleriyle karşılaşmaktadır (Esen & Yazıcı, 2012: 58-60). Önemle değinilmektedir ki kopuk sosyal ağlar, HIV dahil cinsel yolla geçen hastalıkları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca savaş, politik veya bölgesel işkence, ekonomik problem, açlık ve diğer felaketler nedeniyle zorunlu göç mecbur kalan toplumlar; şiddet, stres, besin azlığı, sağlık hizmetlerinden yararlanmama gibi olumsuz deneyimler yaşayabilmektedir. Zorunlu göçebelik, göç edilen yerdeki koşullar göç eden bireylerin sağlığı üzerinde tamamıyla etkili faktörleri oluşturmaktadır. Yine, göç edilen toplumda yeni hastalık et-

kenlerine maruz kalma, aşırı kalabalık, yetersiz beslenme gibi birtakım epidemik salgınlara neden olabilmektedir (Tuzcu & Bademli, 2014: 59). Diğer bir açıdan bireyin kültürel, politik, sosyal, ekonomik, eğitimsel geçmişi ve deneyimleri göç ettiği ülkelere uyum sağlamalarını güçleştirmekte ya da tam tersine kolaylaştırmaktadır. Öyle ki bir göçmenin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, kültürel geçmişi ya da göç etme nedeni ne olursa olsun göçmenlik duygusundan dolayı iç dünyasında değişiklikler meydana gelmektedir (Tunç, 2013:10). Göç eden kişiler, yeni çevrelerinde hem sosyo-kültürel değişimlere neden olmakta hem de kendileri sosyo-psikolojik yönden değişebilmektedir. Bir göçmenin yeni yerleşim yerinde ekonomik ve kültürel entegrasyonu ne kadar çabuk olabilirse ortaya çıkabilecek psikolojik risk faktörlerinin etkisi de o kadar az olacaktır. En nihayetinde Türkiye için planlı ve organize olmuş uyumlaştırma çalışmalarının önceliği kaçınılmaz görülmektedir (Tunç, 2013: 36-37). Aidiyet duygusunun toplumsal ilişkilerdeki yansımaları yerli ve yabancı ikileminden oluşmaktadır ki bu çatışmanın ortadan kalktığı modern kültürlerde, 'yabancılar toplumunun' modern toplumu yarattığı kabul edilmektedir. Çünkü tüm toplumsal ilişkiler yabancılar arası toplumsal ilişkiler gibi düzenlenmektedir (Giddens, 2004: 84). Şöyle ki farklı kültür ve etnik yapılardan göç edenlerin kendi özlerine ait kimlik arayışları karmaşık bir hâl aldığında göç ettikleri toplumdaki insanlara olan sosyal bütünleşmeleri yerine çatışma yaşamaları kendi kimliklerini kabul ettirme savaşına doğru olumsuz bir süreci doğurma tehlikesi de yaratabilmektedir.

Göçün Ülkemize Yansımaları

Tarihsel süreç içerisinde göçmen, sığınmacı ve mülteci olgusuna yönelik bakış açısı değişiklik göstermiştir. Bu kavramlar önce ulusal sonra da evrensel hukuk normlarının gelişen yanlarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde göçmen ve sığınmacı sorunuyla karşı karşıya kalan toplumlar bu konuya daha duyarlı yaklaşmak zorunda kalmışlardır. Özellikle yazılı ve görsel medyada göçmenlerin ve mültecilerin olumsuz görüntülerinin yer alıyor olması, uluslararası kurumların baskılarıyla birlikte

ülkelerin imajını etkileyebilmektedir. Bu baskıların neticesinde kimi sorunlar çözüme kavuşmazken ülkelere dönük algılarda da olumsuz yönde değişimler söz konusu olmaktadır. Ancak, bu değişimler sadece süreci gözlemleyen uluslararası kurumların ve ülkelerin gözünde imaj yitirilmesiyle kalmayıp zamanla bu tür ülkelerin toplumsal, kültürel ve ekonomik yapılarında yıkıma yol açmaktadır. Göç alan ülkelerde toplumsal sorunlar yaşanması, siyasal yapının tıkanması, ekonomik yükün artması ve kültürel sorunların derinleşmesi gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Göç veren ülkelerde ise nüfusun azalmasıyla birlikte doğum oranlarının düşmesi, tek tip sosyo-kültürel yapının öne çıkması ve emek yoğun iş kollarında boşluklar yaşanması gözlenmektedir. Ayrıca göç edilen ülkelerde göçmenlerin ve mültecilerin barınma, güvenlik, sağlık, beslenme gibi insani sorunlarının çözümü de göç alan ülkeler için çoğu zaman ağır bir yük oluşturmaktadır. En nihayetinde, göç edilen ülkelerin olumlu veya olumsuz yönde kültürel yapısı çeşitlenerek tekdüzeliğini yitirebilmektedir (Ökmen, 2010: 7-8).

Ülkemiz açısından ise göç olgusu, Türk toplumunun hiç de yabancı olmadığı bir durum olup tarihi itibarıyla konar-göçerlik kültürüne dayanan bir kültür anlayışını temsil etmektedir. Yakın zamanda Balkanlardan gelen soydaşlarımız ile daha sonraki yıllarda yurt dışına çıkan Türk işçilerin göçü ülkemizin hem iç hem de dış göç süreçlerini yaşadığının kanıtı olarak görülmektedir (Kirişçi, 2003). Türkiye, son yıllarda jeopolitik konumu gereği âdeta bir 'göç odağı' haline gelmiştir. Tarihsel ve güncel olarak ülkemizin hem göç alan hem de göç veren bir ülke olduğu ve diğer ülkelerle insan alış-verişi içinde bulunduğu açıktır. Bunun nedeni Türkiye'nin içinde bulunduğu konjonktürel yapısı itibarıyla birçok ülkeden, çeşitli nedenlerle gelen farklı din, dil ve ırka sahip yabancı göçmenin ve sığınmacının yollarının kesiştiği bir coğrafya olmasıdır. Son zamanlarda bu duruma bir de 'göçe geçiş' ülkesi olma süreci eklenmiştir. Aynı zamanda dünya üzerindeki farklı göç rejimleri içinde önemli bir aktör sayılan ülkemize artan bir hızla yönelen düzenli göç dalgalarından biri de 'uluslararası emekli göçü' dür. Bu göç dalgısı içinde Aydın, Muğla ve Antalya illeri özellikle

Avrupalı emekli göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır (İçduygu vd., 2014: 315-317).

Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarına bakıldığında yakın zamana kadar özellikle Türk soyu ve kültüründen gelen göçmenlerin ülkemize yerleştiği görülmektedir. Ancak özellikle 1980'lerden itibaren belirgin bir yabancı göçü ile karşılaşan Türkiye, mevcut göç politikalarını da gözden geçirerek eski göç politika ve uygulamalarını yeni koşullara uyarlamak zorunda kalmıştır. Bu süreçte uluslararası göçün ekonomik ve demografik boyutlarıyla güvenlik temelli değerlendirilmelerine ağırlık verilmiştir. Bununla beraber, göçmenlerin ülkeye girişleri, ikamet ve çalışma izinleri ile vatandaşlık kazanmaları ilgili yasalar çerçevesinde düzenlenmiştir (Ökmen, 2010: 14-15). Öyle ki 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yasal ve yasa dışı göç sonucunda Türkiye'de bulunan yabancılar ile ilgili düzenlemeler yapılmış; bu sayede göçmenler açısından var olan insan hakları ihlallerinin önüne geçmek, ülkemizdeki kamusal, siyasal ve ekonomik açıdan oluşabilecek sorunları asgari seviyeye getirmek hedeflenmiştir. Yasa ile beraber uluslararası koruma konusu ilk kez kapsamlı şekilde irdelenmiş ve misafirperverlik olarak algılanan uluslararası koruma artık 'hak' bağlamında ele alınmıştır (Özer, 2011: 76).

İnsanların temel hak ve özgürlükleri ile güvenliklerini vatandaşlığı olduğu devletler korumakla sorumludur. Mülteciler açısından bu durum farklılık göstermektedir çünkü bu gruplar vatandaşı olduğu ülkedeki işgal, dış saldırı, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesinin korumasından yararlanamamakta, güvenlikleri için sığınma hakkına sahip olmaktadır. Ancak uluslararası korumanın görev alanı sadece fiziksel güvenliği sağlamak değil kişinin insani değerlerine sahip çıkan bir yaşam sürdürebilmesi ortamını oluşturmaktadır (Ökmen, 2010: 17).

Uyum sağlamanın daha sağlıklı ve hızlı gerçekleşebilmesi hususunda;

- √ Ülkemiz vatandaşlarının yabancılara önyargılı bakış açılarını azaltmak için birlikte yaşama kültürünün gelişimini sağlamaya çalışmak,
- √ Ülkemizde yaşamaya karar veren ya da zorunlu yollardan ülkemizde yaşayacak olan yabancılara yönelik uluslararası insan hakları standartlarına ulaşmalarını sağlayacak argümanlar geliştirmek,
- √ Ülkemize gelen göçmenlerin ve hatta ailelerinin örneğin iş bulma konusundaki var olan kanalları kurumsallaştırmak,
- √ Çoğunlukla emekli göçü kapsamında ele alırsak, ülkemizde yaşamaya karar veren yabancılara iktisadi kaynaklarının ülke ekonomimize katkı yapmasını sağlamak gerekmektedir (İçduygu vd., 2014: 325-328).
- √ İkamet iznine sahip ya da alma niyetinde olan yabancılara yönelik olarak ülkemiz kanunlarının gerek teknik altyapı sağlanarak doğrudan iletişim geçerek gerekse medya aracılığıyla açık ve anlaşılır şekilde izah edilmesini sağlamak,
- √ Ülkemizde yaşamını sürdüren yabancılara sahip oldukları hakların (tüketici, hukuki yollara başvurma hakkı vb.) dava açma haklarının nasıl ve hangi yollarla kendileri tarafından da kullanılacaklarına dair tanıtımlar yapmak gerekmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada varılan temel nokta entegrasyon süreci ile göç olgusu arasındaki bağlantının gerek birey gerekse devlet tarafından doğru şekilde anlaşılabilmesinin, bu hususta gerçekleşebilir net çözüm önerileri üretilmesinin son derece önem arz ettiğidir. Günümüzde göç olgusunun bir sorun olduğu üzerinde sıklıkla durulmakta ve konuyla ilgili bugüne kadar yapılmış birçok çalışma ve bir o kadar da çoğunluğunu akademik çevrelerce oluşturulan çeşitli öneriler sunulmuştur. Ancak bu önerilerin ne derece yarar sağladığı oldukça tartışmalı bir konudur. Genel olarak uzmanların ortak paydada buldukları temel görüş; göçün durdurulabilir olduğunu veya göçmenlerin bir gün anavatanlarına geri dönmelelerini sağlayacak politikaların neler olması gerektiğini neden-sonuç ilişkisi

bağlamında ve aynı zamanda köktenci bir anlayıştan uzak şekilde göçmenlerin yaşamsal sorunlarının nasıl çözülebileceğini düşünüp ona göre öneriler ve uygulamaların yapılmasını tartışmak olmuştur. Bununla beraber, etkisi artan çok yönlü ve çeşitli boyutlara ulaşan göç ve uyum sorunları göç eden ile yerleşik gruplar arasındaki entegrasyonu zorlaştırmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası göçler gitgide daha karmaşık ve bir o kadar da çok boyutlu bir hâl almıştır. Bunun en önemli belirleyicilerini iş gücü piyasalarından kaynaklanan gelir dağılımındaki adaletsizlik, ücret farklılıkları, istihdam olanaklarının zayıflığı, piyasa ekonomisinin küreselleşmesi gibi iktisadi etkenlerin (özellikle iş bulma ve sığınma talebiyle yapılan göçte) yanı sıra kimlik sorgulama süreci, daha iyi yaşam standardı edinme arzusu, toplumda saygınlık isteği, düşük stres ortamında yaşama ve karmaşadan uzaklaşma çabası gibi sosyolojik etkenler oluşturmaktadır.

Sonuç olarak göç eylemiyle birlikte farklı kültürlerin karşılaşması söz konusu olmakta ve bu sayede insanların bir arada hayatlarını sürdürme isteği uyum sağlama süreciyle bir arada gerçekleşmektedir. Ancak kimi zaman bu süreç uyumsuzluk ve çatışma boyutuna varabilmekte, kültürler arasında iletişim kopuklukları ortaya çıkabilmektedir. Bu engelleri aşma yolları göç edilen pek çok ülkenin öncelik verdiği konulardan birini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, farklılıklarla baş ederek ve iletişim engellerini aşarak çeşitli nedenlerle gerçekleşen göç eyleminin evrensel boyuttaki sorunları sağlıklı şekilde çözülebilir. Neticede göç olgusu bir sorun değildir. Burada asıl önemli olan sorun belli sayıda kişinin bir yere göç ederek yer değiştirmesinden ziyade göçün toplumsal sonuçlarını tespit edebilmek; gerekli teknik, hukuki vs. altyapıyı oluşturabilmek ve sorunu bu yönde aşabilmeyi sağlamaktır. Bu ise başta birey ve devlet ilişkilerinde entegrasyonunu sağlanabilmesi için doğru iletişim kanallarının varlığını gerekli kılmaktadır. Göçmenlerle ilgili olarak onların eğitimini, sağlığını, sosyal güvenliğini ve toplumsal dayanışmalarını güçlendirecek ve toplumsal kabul mekanizmasını harekete geçirebilecek yeni sosyal politikaların üretilmesi gerekmektedir. Bu hususta göçmenlere ilişkin olarak yalnızca yardım

dağıtmaya ya da yardım olarak geçinebilmelerini sağlayan formülasyonlar yaratmak yerine onların göç ettikleri toplumla bütünleşerek sorunlarını çözebilecekleri fikrinin aşılması oldukça önemlidir.

Kaynakça

- Aksoy, Z. (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 20, 292-303.
- Asar, A. (2004), *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*, Emek Ofset, Ankara.
- Baştürk, Ş. (2009), “Uyum’dan Dışlanmaya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler ve Sosyal Politika”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 57, 515-548.
- Bauman, Z. (1999), *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar* (Çev. Ülker Öktem), Sarman Yayınları, İstanbul.
- Bedirhan, Y. (2009), “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Akademik Bakış*, Sayı 16, 1-7.
- Berry, J. W. (1997), “Lead Article Immigration, Acculturation and Adaptation”, *Queen’s University*, Volume 46, Number 1, 5-68.
- Çakır, S. (2011), “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24, Aralık 2011, 129-142.
- Çiçekli, B. (2009), “*Göç Terimleri Sözlüğü*”, (Ed.)Uluslararası Göç Örgütü, Cenevre.
- Doğan, V. (2006), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara.
- Ekşi, A. (2002), “Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 215-221.
- Erder, S. (2006), *Refah Toplumunda Getto*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergil, D. (1980), *Türkiye’de Terör ve Şiddet: Yapısal ve Kültürel Kaynakları*, Turhan Kitabevi, Ankara.

- Erdoğan, M. M. (2015), *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erol, M. & Ersever, O. G. (2014), "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 47-68.
- Esen, E. & Yazıcı, Z. (2012), *Temel AB, Çokkültürlülük ve Kültürlerarası İletişimin Sağlıklı Hizmetlerinin Sunumuna Etkileri, Onlar Bizim Hemşehrimiz Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji* (Çev. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel), Ayraç Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2004), *Modernliğin Sonuçları* (Çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gökçe, B. (1996), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Guterres, A. (2007), "Göç Halindeki İnsanlık", *Radikal*, 11.
- Gün, Z. & Bayraktar, F. (2008), "Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü", *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 167-176.
- Güvenç, B. (1996), *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İçduygu, A., Erder, S. & Gençkaya, Ö. F. (2014), "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, MİReKOÇ Araştırma Raporları, İstanbul.
- OECD (2009), *International Migration: The Human Face of Globalization*, Paris.
- Mutluer, M. (2003), *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- BM (1951), *Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi*.
- BM (1967), *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol*.
- Ökmen, Ö. (2010), "Yabancılar Hukukunda Göçmenler", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özer, Y. Y. (2011), "Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Uluslararası Göç", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 45, 73-88.

- Somersan, S. (2004), *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sunata, U. (2013), “Göçmen İşçinin Sıla Hasreti: Bir Yabancılaşma Hikâyesi”, *Sosyoloji Dergisi*, Dizi 3, Sayı 27, 2013/2, 197-218.
- Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2004), *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekânı*, Çankaya Kitabevi, İstanbul.
- Toros, A. (2008), *Sorunlu Bölgelerde Göç*, Global Strateji Enstitüsü, Ankara.
- Tunç, A. Ş. (2015), “Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 29-63.
- Tuzcu, A. & Bademli, K. (2014), “Göçün Psiko-sosyal Boyutu”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 6, Sayı 1, 56-66.
- Uğuz, Ş., Bilgen, İ., Yerlikaya, E. E. & Evlice Y. E. (2004), “Göç ve Göçün Ruhsal Sonuçları”, *Çukurova Üniversitesi Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, Cilt 13, 283-394.
- Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yavuz, S. (2013), “Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26, 610-623.
- T.C. Resmi Gazete (2013), *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, 28615, 11 Nisan 2013.
- Kirişçi, K. (2003), “*Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration. Country Profiles*” Migration Information Source, (<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=176>, 19.09.2015).
- Tunç, İ. (2013), “*Uluslararası Göç ve Göçmenlerin Sosyo-kültürel Uyum Sorunları*”, (https://www.academia.edu/5875594/UluslararasıC4%B1_G%C3%B6çveGöçmenlerinSosyo-kültürelUyumSorunları, 04.09.2015).
- (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55dc1e2be19586.57137973n, 14.09.2015).
- (<http://multecihaklari.org.tr/sik-sorulan-sorular/>, 15.09.2015).
- (<http://www.dw.com/tr/suriyeliler-t%C3%BCrkiyede-kal%C4%B1c%C4%B1/a-18654827>, 19.01.2016).

Kentsel Dönüşümün Öncülü ve Ardılı Olarak Göç: Zeytinburnu Sümer Mahallesi Örneği

Betül Günaydın*

Öz

Makalede kentsel dönüşüm sürecini yaşayan hanelerin sosyo-ekonomik durumları incelenmiştir. Çalışmada, saha araştırması ve derinlemesine mülakat yöntemi uygulanmıştır. Kentsel dönüşüm projesi uygulanan Zeytinburnu Sümer Mahallesi'nde 2013 yılında 192 örneklem seçilerek hane başkanları ve eşleriyle mülakatlar yapılmıştır. Sunulan veriler hane başkanlarının doğum yeri bölgelerine göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Görüşülen kişilerin %80'i geçmişte göç tecrübesi yaşamıştır. Kişilerin kentsel dönüşüm sonrası yaşam planlarında çeşitliliklerin olduğu ve yeni bir göçe hazırlandıkları tespit edilmiştir. Çalışmada "Kentsel dönüşüm sonrası yapılan bu göç, terminolojik ve kültürel olarak nasıl değerlendirilmelidir?" sorusuna cevaplar aranarak önerilere yer verilmiştir. Tespitler mülakatlar üzerinden yapılarak, kentsel dönüşümle doğan yeni göç biçimine bir tanımlama getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, kent, kültür, kentsel dönüşüm

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel Kültür Anabilim Dalı, e-posta: betulgundaydin@yahoo.com

Migration as Premise and Successor of Urban Renewal: Example of Sumer Neighbourhood

Betül Günaydın*

Abstract

In this article socio-economic situations of the households experiencing the urban renewal process were examined. Field research and in-depth interview are the methods used in the preparation of this study. 192 samples were selected from Zeytinburnu, Sümer district, the implementation area of the urban renewal project and interviews are made with the heads of the households and their wives. The data presented is classified according to the birthplace of the heads of the households and evaluated so. 80 % of the people interviewed had migration experience in the past. It is determined that people prepared for a new migration after urban renewal and had diversity in their life plans. In the study the answers are sought to the question "How should this migration made after the urban renewal evaluated from terminological and cultural aspects?" Suggestions are made in this context. A new definition is made for the new form of migration born with the urban renewal through the conclusions drawn from the interviews.

Keywords: *Migration, city, culture, urban renewal*

* Postgraduate Student, Trakya University, Institute of Social Sciences, Visual Culture Department, e-mail:betulgünaydin@yahoo.com

Giriş

Kentler, bağlı oldukları ekonomik ve toplumsal dizgelerin birer parçası, minyatürü, aynasıdır. Genel yapının tüm özellikleri, güzellikleri ve hastalıklarıyla birlikte onlara da yansır. Roma'da İtalya'yı, Londra'da İngiltere'yi, Jakarta'da Endonezya'yı, İstanbul'da Türkiye'yi tüm özellikleriyle kolayca bulabilirsiniz (Keleş, 2005:9). Türkiye'nin kozmopolit kenti olan İstanbul, küreselleşmeden doğrudan etkilenmiştir. Sanayi Devrimi sonrası dünya bazında artan göç hareketleri, kent merkezlerinde değişimler oluşturmuştur. Bu değişimler sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan çok yönlü olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte çok kültürlülüğün keşiştiği kentlerde kent kültürünün oluşmasında, öğelerinin korunmasında ve geliştirilmesinde bütün aktörlere çeşitli görevler düşmektedir. Bu görevler gözle görülür elle tutulur olmamakla birlikte fark edilebilir olmaktadır. Kente çeşitli sebeplerle göç etmek isteyen veya göçe itilen bireylerin kente entegrasyonu her zaman eşit hızda ve düzeyde olmamakla birlikte bir değişim geçirdikleri muhakkaktır.

Türkiye'de 1950'ler sonrası benimsenen sanayileşme politikaları ile tarımda ciddi bir çözülme meydana gelmiştir. Bu çözülme göç hareketliliklerine ivme kazandırmış olup başta İstanbul olmak üzere sanayi gelişiminin yaşandığı kentler hızlı bir göçe maruz kalmıştır (Türkün vd., 2008:26). İstanbul'un gerek coğrafi konumu gerekse ekonomik getirileri Türkiye'de yaşayan halk için kente çekici bir bölge olma özelliği kazandırmıştır. Göçe zemin hazırlayan bölgenin iticiliği ve/ya çekiciliği faktörü, halkın zamanla İstanbul'a göç etmesiyle sonuçlanmıştır. İstanbul'a doğru gerçekleşen yoğun göç dalgaları ve ardından gelen hızlı kentleşmeyle birlikte kentte gecekondulaşma ve bozuk yapılanma meydana gelmiştir. Bu durumun sonucu olarak kentsel dönüşüm projeleri üretilmeye çalışılmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinin halkın kent içinde yer değiştirmesi, kentten kıra ve kentten kente göç etmesi gibi çeşitli göçleri beraberinde getirmiştir. Yerel yönetimler tarafından kentin bir dönüşüme ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Bu dönüşüm sürecinin olumlu ve

olumsuz etkilerinin varoluşu bu konuda yapılan tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Bu etkilerin neticesinde halkın yeni bir göçe itilmesi bu makalenin konusu olarak belirlenmiştir. “*Kentsel dönüşüm sonrası yapılan bu göç, terminolojik ve kültürel olarak nasıl değerlendirilmelidir?*” sorusuna cevaplar aranarak önerilere yer verilmiştir. Tespitler mülakatlar üzerinden yapılarak kentsel dönüşümle doğan yeni göç biçimine bir tanımlama getirilmiştir.

Kente geldikleri noktada ilk olarak barınma ihtiyacına çözüm arayan bireyler, bekârhanede kalma, akrabaların yanında kalma, gecekonduyu yapma, daire kiralama, ev alma gibi çeşitli ekonomik ve sosyal olarak farklılıklarını yansıtan çözümler bulmaktadır. Araştırma yapılan Zeytinburnu Sümer Mahallesi, İstanbul’un ilk gecekondulu mahallelerindedir. Şu anda Sümer Mahallesi aslında üçüncü dönüşümünü yaşamaktadır. İlk olarak gecekondulu yapılarla kurulan Sümer’de daha sonra müteahhitler eliyle apartmanlar yükselmeye başlamış olup, bugün ise devlet eliyle siteler inşa edilmektedir. Zeytinburnu Sümer Mahallesi’nin 2009’da pilot bölge olarak ilan edilmesiyle birlikte bölgenin dönüşümü uygun görülmüştür. Sümer’in pilot bölge olarak ilan edilmesi ve kendine özgü yapısının bulunuyor olması araştırma bölgesi olarak seçilmesinde etkili olmuştur. İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğrencileri, 2013 yılında bölüm başkanları danışmanlığında 13 kişilik bir ekip olarak 192 hane üzerinde derinlemesine mülakat yöntemi uygulayarak saha araştırması gerçekleştirmiştir. Araştırma yapılan bölgede 436 hane olduğu tespit edilerek bunlardan 210’u mülakat yapılacak hane olarak belirlenmiştir. Kullanımda olmayan daireler bulunması sebebiyle çalışma 192 örnekleme üzerinden gerçekleşmiştir. Araştırmada ‘hane başkanı’ ve ‘hane başkanı eşi’ olan kişilere mülakat uygulanmıştır. Mülakatlarda görüşmeler ortalama bir saat sürmüştür. Her kişi için hazırlanmış olan mülakat formu, demografik yapı, göç, mesken, ekonomik yapı/çalışma hayatı, sağlık, sosyal hayat, kentsel dönüşüm süreci ve kanaat/tutum olmak üzere sekiz ana başlıktan oluşmaktadır. Toplanan veriler araştırmada yer alan bireylerin kendi odaklandıkları noktalar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu

makalede kullanılacak olan veriler ise ‘Hane Başkanının Doğum Yeri Bölgesi’ ana ayrımı üzerinden değerlendirilmiştir. Mahalleye ait veriler ‘Marmara Bölgesi’, ‘Karadeniz Bölgesi’, ‘Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ ve ‘Diğer Bölgeler’ olmak üzere 4 ana ayrım şeklinde süzülmüştür. Diğer Bölgeler başlığını taşıyan ayırmada, doğum yerlerinin bulunduğu, bölgesi düşük frekanslı hane başkanları dâhil edilmiştir. Diğer Bölgeler ayrımında yer alan hane başkanları, İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi ve yurt dışı doğumlu hane başkanlarıdır.

Saha araştırması neticesinde oluşturulan bu makale iki ana bölüme ayrılmıştır. Öncelikle kent, kentsel dönüşüm ve göç kavramları ele alınarak Sümer’de yaşayan kişilerin göç özelliklerine yer verilmiştir. Kentsel dönüşüm sonrası yaşayacakları göçe yeni bir tanımlama getirilmiştir. Ardından görüşülen kişilerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinden kentsel dönüşüm süreci değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise kentsel dönüşüm projesi ve değişen sosyo-ekonomik yapı üzerinde tartışmalar yapılarak önerilere yer verilmiştir. Makale süresince, kentsel dönüşümün siyasi yönü kaleme alınmamıştır. Yalnızcasaha araştırması yapılan bölgeye ait verilere ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

Kent, Kentsel Dönüşüm ve Göç

Dünyadaki ülkeler bazında bakıldığında evrensel olarak bir kent olgusunun var olduğundan söz edilebilmektedir. Kent tanımları çok çeşitlilik göstermekle beraber hemen tüm tanımlarda kente münhasır özelliklere vurgu yapılmasından dolayı yapılan tanımlamalarda benzerlikler görülmektedir. Kentlerin yoğun nüfusa sahip olması ve bu nüfusa barınma imkânı tanınması sonucunda kentlerde yoğun konut alanları oluşmaktadır. Tarık Şengül, kent çalışmalarının tarihini *The City* başlıklı çalışmasından dolayı Weber’e dayandırmaktadır. Patrick-Dunleavy(1982) kent üzerine farkındalığın 1890’larda Weber, Tönnies ve Simmel’le birlikte başladığını, başat bir çalışma alanı olarak ise

1920-1930'lu yıllarda Chicago Okulu'yla birlikte olduğunu belirlemiştir(Özdemir,2012:152).

Kentte yaşanan konutların zamanla yetersiz kalması, kronik olarak yıpranma yaşaması veya bölgenin afet bölgesi olması hasebiyle zararın yaşanması gibi çeşitli sebeplerle mekânsal dönüşüm/yenileme ihtiyacı doğmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında yöneticiler tarafından planlanan dönüşüm veya restore çalışmaları yürütülmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin Türkiye uygulamalarında genellikle kentte var olan sosyal yapı, ilişkiler ağı göz ardı edilmektedir. Dönüşüm çalışmaları yalnızca konutların dönüştürülmesi olarak görülmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramı aslı itibariyle bakıldığında kapsayıcı bir kavram olup, kentsel alana pek çok müdahale biçimini içinde barındırmaktadır. Kentsel yenileme/yenileştirme, yeniden canlandırma (revitalisation), sağıklaştırma (rehabilitation), koruma (preservation/concervation), bezeme (refurbishment), sağıklaştırma (strengthening), yeniden yerleştirme (relocation), yeniden kentleştirme (re-urbanisation), eski dokuda yeni bina yapımı (infill development), soyulaştırma/mutenalaştırma (gentrification), imar-ıslah (upgrading) gibi kavramlar, kendi anlam içeriklerine uygun olarak, kentin tümüne veya bir bölümüne müdahale ederek dönüşüm uygulamasının yapılmasını ifade etmektedir (Arslan, 2011:18).

Kentsel dönüşüm uygulamalarına çeşitli alanlardaki kuramcılar tarafından tanımlamalar getirilmiştir. Lichfield'a göre kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. Donnison'a göre ise kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözümlmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir. Roberts kentsel dönüşümü, kapsamlı ve bütünlük (entegre) bir vizyon ve eylem olarak bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve

canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevinişler hale getirilmesi; toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması; çevresel kalitenin veya ekolojikdengenin kaybolduğu alanlarda, bu dengenin tekrar sağlanmasıdır.” (Akkar, 2006:29).

Kentsel dönüşüm kavramı özü itibari ile mekansal bir dönüşüm olarak görülüyor olsa da, aslında mekân ve toplumsal ilişkiler arasında varolan diyalektik ilişki üzerinde temellenerek bütüncül bir bakış açısını/dönüşümü ortaya koymaktadır (Demirsoy, 2016:7). Kentsel dönüşüm uygulamalarının başlangıç noktası olarak Avrupa’da Sanayi Devrimi ve II. Dünya Savaşı sonrası olarak kabul edilmektedir. Avrupa’da gerçekleşen Sanayi Devrimi neticesinde kentlere yoğun göçler gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında kentlerde tahribat ve yıkımlar görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı Avrupa’da kente gelen işçilerin oluşturdukları düzensizlikler ve savaş sonrası oluşan tahribat sebebiyle kentsel dönüşüm projeleri başlatılmıştır. Ülkemizde ise ilk olarak 1948 yılında Ankara’da oluşan gecekondu problemini çözmek gayesiyle ‘Ankara’da Belediye ve Devlete Ait Arsaların Mesken Yapacaklara Tahsisi Hakkında 5218 Sayılı Kanun’ ile başlatılmıştır(Demirkıran, 2008:16).Günümüzde kentsel dönüşüm konut bazlı, mahalle ve ilçe bazlı olarak projelendirilebilmektedir.

Kentsel dönüşümün amaçlarını üç farklı grup altında değerlendirmek mümkündür. Bunlar; sosyal, fiziksel ve ekonomik amaçlardır. Sosyal amaçlar; sağlıklı ve güvenli standartlara erişilmesi, sosyal köhneleşmenin engellenmesi, bölgenin çöküntü alanına dönüşmesinin önüne geçilmesi ve farklı kesimlerin bir arada yaşamının sağlanmasıdır. Fiziksel amaçlar; yaşam alanlarında oluşan köhneleşme ve slumlaşma sorunlarının kaldırılması, mevcut yoğunluğun dengelenmesi, doğal afetlere karşı dayanıklılık kazanılması ve kentin değişim ihtiyacına cevap verilmesidir. Ekonomik amaçlar; kentteki ekonomik dengesizliğin azaltılması, iş hayatının canlandırılması, değeri azalan kent parçalarının tekrar kente kazandırılması ve mali olanakların geliştirilerek yaşam kalitesini artırıcı ekonomik modellerin ortaya konulmasıdır (Çatalbaş, 2011:12-13).

Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm projeleri uygulamalar açısından kategorize edildiğinde 6 farklı kategori ile karşılaşmaktadır;

1. Islah ve imar planları kapsamında gecekondu alanları,
2. Kent merkezleri /merkezi iş alanları,
3. Kentlerin ekonomik olarak ömrünü doldurmuş kesimleri,
4. Çöküntü alanları,
5. Özelleştirmeye konu olmuş alanlar,
6. Afet riski alanlarının dönüşümüdür.

Kentsel dönüşüm bölgelerinin durumları planlamacılar tarafından tespit edilerek yapılan uygulamalarda bölgenin ihtiyacına göre çeşitlilikler görülmektedir. Makalede örnek alan olarak belirlenen Zeytinburnu Sümer Mahallesi’nin ‘afet riskli alan’ olarak belirlenmesiyle gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesi değerlendirilecektir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının bireyler üzerinde doğrudan etkileri bulunmaktadır. Gerçekleştirilecek olan projelerde devletin ve diğer uygulayıcı firmaların interdisipliner çalışmalarda bulunarak faaliyete geçmeleri en sağlıklı olan yöntemdir. Sosyolog, mimar, antropolog, şehir plancısı, ekonomist gibi farklı disiplinlerde görev alan kişilerden ve farklı bilim dallarından beslenmesi gerekmektedir. Roberts’e göre kentsel dönüşümün temelde 5 hedefi bulunmaktadır:

1. *Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğrudan bir ilişki kurulmasıdır:* Bölgede görülen ‘kentsel çöküntü’ olarak tanımlanan alanların durumu incelendiğinde toplumsal sorunların altyapısını oluşturduğu görülecektir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projeleri, temelde toplumsal bozulmaları araştırarak çözümler öne sürer. Sonuç olarak bölgedeki çöküntü problemine çözüm bulmayı hedefler.
2. *Kent dokusunu oluşturan birçok* ögenin fiziksel olarak dönüşüm ihtiyacına cevap vermek: Kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve

altyapısal ihtiyaçlarına göre kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlanma özelliğini taşımaktadır.

3. *Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma modelinin/yaklaşımının ortaya konulmasıdır*: Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel dönüşüm projeleri fiziksel ve toplumsal çöküntü haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejiler geliştirmeyi, böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlar.
4. *Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya konulmasıdır*: Bugünde sürdürülebilirlik hedefi ile ilişkili olarak, kentlerde daha önce kullanılmış ve atıl olan alanların tekrar kullanımını sağlayan ve kentsel büyümenin ve yayılmanın sınırlandırılmasına yönelik kentsel dönüşüm projelerinin geliştirilmesi doğrudan bu hedefle ilintilidir.
5. *Toplumsal koşulların ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikaların şekillendirilen ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır*: Günümüzde kentsel alanların üretilmesi yada yeniden geliştirilmesi çok paydaşlı bir planlama ve tasarım süreciyle gerçekleştirilmektedir.

Batı yazınında kentsel dönüşüm projelerinde, kamu ve özel sektör katılımının yanı sıra sivil toplum örgütleri ve toplumun farklı kesimlerinin katılımını sağlayan bir planlama anlayışı benimsenmekte; kentsel politikanın çok aktörlü müzakere süreçleriyle şekillenmesi gerektiği kabul edilmektedir (Akkar, 2006:30).

Ülkemizde kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma ihtiyacını doğuran temel meseleye bakıldığında karşımıza kentleşme problemleri çıkmaktadır. Kentleşme ve ardında yatan göç hareketleri bugünün Türkiye'si'nin kent manzarasını oluşturmuştur.

Kentleşme, tarımsal uygulamalara modern girdilerin eklenmesiyle kırdaki emek ihtiyacının azalması sonucunda nüfusun tarım dışı alanlara, sanayi ve karmaşık iş örgütlerinin yer aldığı kente akını sonucu ortaya çıkmıştır. Kentleşme, kavram olarak itici ve çekici güçlerin etkisiyle oluşan ve değişen nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Göç, Türkiye’de gerçekleşen kentleşme sürecinin en önemli unsurları arasında yer almaktadır. Kentlerin büyümesi, sadece kentte yaşayanların doğal nüfus artışı ile değil göçle gelen nüfus ile oluşmaktadır (Bilgili,2011:387). Türkiye’de 1960’dan sonra kentlerin gelişme yapılarına konut çevreleri çerçevesinde bakıldığında iki tür süreç yaşanmıştır; birincisi ‘doğal’ bir gelişme kalıbıdır. Bu kalıba dâhil olanlar üst gelir grupları lojman ve yerleşke tipi konut çevreleridir. İkincisi ise, ‘patolojik’ bir gelişme kalıbında şekillenen çevre işçilerin ve alt gelir gruplarının toplumsal mekânı olan gecekondu ve çok katlı bakımsız apartman konut çevreleridir. İlişkisel bir analiz temelinde yaklaşıldığında bu süreç kent alanlarına doğru yaşanan bir iç göç süreciyle desteklenmiştir. Kentte plansız yapılanma istikrarlı hale gelerek ‘çevre kalitesi düşük, kompleks ve heterojen bir yerleşme dokusunu’ egemen hale gelmiştir (Arlı, 2005:299).

Kentte istihdam, iş hareketliliği ve daha yüksek gelir sağlama ihtimalinin yüksek olması göçmenler için hayat standartlarını yükseltmek ve kentsel tüketim kalıplarını benimsemek adına büyük önem taşımaktadır. Bunlar göçmenlerin hayata olumlu bakışını sağlamaktadır (Karpata, 2003:334). Kente göç edenler, kentte varolabilmek adına, kentte var olan yapıyı ve dolayısıyla devingenlik kanallarını kullanmak durumunda kalmaktadır. Göçün yerleşik nüfusa göre öneminin az olduğu durumlarda, kentte varolan yapının ve devingenlik kanallarının yeni gelenleri emebilme olanağı vardır. Ancak, Türkiye gibi sayısal olarak geniş kitlelerin çok kısa bir döneme büyük göç hareketi sığdırabildikleri ülkelerde, göç edenlerinde yapı ve işleyişi etkilemeleriyle birlikte değiş-tirmeleri söz konusudur (Erder, 2011:15).Göç eden bireylerin doğup büyüdüğü eylemlerini gerçekleştirdiği, hatıralarını biriktirdiği, kendini güvende hissettiği memleketinden ayrılması yeni fiziki mekânlar, ya-

şam tarzları, kimlikler ve yeni kültürlerle yeni bir yaşama adım atması her göçü biricik ve kendine özgü kılmaktadır (Özensel, 2012:392). Edward Said'e göre göç “*kesintili bir var olma durumu olup geride bırakılan yerle bir kavgaya tutuşma biçimidir.*” (Chambers, 2005:11).

Kentleşme ve göç ilişkisi üzerine yapılmış oldukça zengin çalışmalar bulunmaktadır. Bu perspektiften bakış genel değerlendirmelere gidilmesinde sağlam adımlar atılmasını sağlamaktadır. Makalede temel tanımlar üzerinden yola çıkılarak saha araştırmasının değerlendirilmesi yapılacaktır. Tanımlar, yapılacak değerlendirmelerin temellerini oluşturmaktadır. Tanımda yer alan kriterler olayın hangi başlıkta yer alacağını bizlere göstermektedir. Sümer Mahallesi'ni göç bağlamında değerlendirmeye göç teriminin karşılığı verilerek başlanacaktır.

Göç Terimleri Sözlüğü'nde göç, “*Uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri*” olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Göç, birey ve toplum bazında çok farklı etkileri olan özel bir olgu olup sosyal bilimlerde çeşitli çalışmaların konusu olmuştur. Tarihsel çerçeve içerisinde göç sebeplerine bakıldığında kıtlık, iç savaşlar, dinsel ve diğer şiddet olayları, soykırım ve siyasi sürgünler görülmektedir (Özmen & Zeren, 2012:457). Karpat'a göre bu sebepler ticaretin genişlemesi, para ekonomisinin başlaması ve tarımsal üretimin pazara uğramasıyla mücadele ve ihracat kapısı olarak hizmet veren kent merkezlerinin ortaya çıkmasıdır. On dokuzuncu yüzyılda bunların neden olduğu geleneksel toplumsal yapıların çözülmeye başlaması, göçün temelini hazırlayan en büyük tarihsel etkidir (Karpat, 2003:40). Bu etkenler kişinin kendi rızasıyla yaptığı bir göç hareketini meydana getirmektedir.

Göç toplum değişimlerin ana nedenidir. Gelenekleri, tutum ve davranışları birbirinden farklı olan göçmenlerle yerli halkın bir arada yaşayabilmeleri için birbirlerinin gelenek ve adetlerini benimsemeleri veya hiç olmazsa karşı tarafın farklı bir sosyal yapıda olduğunu kabul

etmeleri gerekmektedir. Göç hem göçmeni hemde yerleştikleri ortamı değiştirir (Karpat, 2013:82).

Tekeli'ye göre göç yorumlarında, dört farklı analiz grubu bulunmaktadır.

Birinci grup analize göre göç; sosyal sistemin bozulan dengelerini tekrar sağlamak için ortaya çıkan bir mekanizmadır,

İkinci grup analize göre göç; toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketidir.

Üçüncü grup göç analizine göre göç; net göç analizi üzerinde değil toplumdaki tüm yer değiştirmeler üzerinde durur. Eğer bir toplumda belirli dengelerden sapmalar yada evrimsel bir gelişme yönü olmasa bile göç olacaktır.

Dördüncü grup analize göre göç, sosyal sisteme siyasal süreçler sonucunda uygulanan göç politikaları göçleri doğurmaktadır (Tekeli, 2008: 25-27).

Sümer Mahallesi Alan Çalışması Yöntem, Süreç ve Bulgular

İstanbul Zeytinburnu İlçesi Sümer Mahallesi üzerinde yapılan bu çalışmada 192 hane ile derinlemesine mülakat yöntemi uygulanarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırma 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğrencileri olan 13 kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada süreç ve yöntem kontrol desteği bölüm başkanları tarafından yürütülmüştür. Zeytinburnu Sümer Mahallesi örnek alan olarak 2012 yılında belirlenmiş ve ön araştırmalar başlamıştır. 2012 yılı itibariyle Sümer Mahallesi'ne ziyarete gidilerek bölge halkı ile bakkal, fırın, cami, vb. gibi alanlar gözlemlenmiş, kişilerle kentsel dönüşüm süreci hakkında konuşulmuştur. Bu safhada mahalle halkının araştırmacılara aşinalık kazanması sağlanmıştır. Ön araştırmalar neticesinde mülakat formları hazırlanmıştır. 2013 yılında mülakatlara başlanmıştır. Mülakat formları kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı şekilde düzenlenmiştir. Mülakat formları sekiz ana başlıktan oluşmakta

olup bunlar; demografik yapı, göç, mesken, ekonomik yapı/çalışma hayatı, sağlık, sosyal hayat, kentsel dönüşüm süreci ve kanaat/tutum şeklindedir. Mülakat süresi ortalama bir saat olup mülakat yapılan kişinin tutumuna göre süre artış göstermektedir. Toplanan veriler her bireyin odaklandıkları noktalar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu makalede kullanılan veriler ise 'Hane Başkanının Doğum Yeri Bölgesi' ana ayrımı üzerinden değerlendirilmiştir. Mahalleye ait veriler, Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Diğer Bölgeler olmak üzere dört ana ayrım şeklinde süzülmüştür. Sümer'de yaşayanların doğum yeri bölgesine bakıldığında, 'Diğer Bölgeler' başlığı altında değerlendirilen hane başkanları, Sümer'e en az sayıda göç veren bölgelerden gelen kişileri oluşturmaktadır. Örneğin, Ege Bölgesi'nden Sümer Mahallesi'ne göç eden yalnızca bir kişi bulunmaktadır. Bu kişi ve bunun gibi düşük frekanslı bölgelerden olan kişiler bu gruba dâhil edilmiştir. Bütün bu sürecin işleyiş takvimine bakıldığında, Aralık 2012'de mahallede ön araştırmalar yapılmaya başlanmış olup 2013 yılı boyunca saha araştırması hazırlıkları tamamlanmış ve mülakatlar yapılmıştır. Şubat 2014 itibarıyla mülakatlardan alınan veriler tablolara dönüştürülmüş ve analize tabi tutulmuştur. Çalışma Haziran 2014'te tamamlanmıştır. Süreç, içerisinde çok fazla emek barındırmaktadır. Makalenin ilerleyen kısmında saha araştırması yöntemi uygulanarak Sümer Mahallesi'nden edinilen bulgular değerlendirilecektir.

Teorik açıklamaların ışığında Sümer Mahallesi örneğine bakıldığında bölgenin göç ve göçmen özellikleri dikkat çekmektedir. Görüşülen 192 hane başkanından 153'ünün başından en az bir göç geçmiştir. Mevcut olan bölge halkının %80'i göç tecrübesi yaşamıştır. Bu kişilerin içerisinde birden fazla göç tecrübesi yaşayan kişilerde bulunmaktadır.

Tablo 1. Sümer Mahallesi Alan Çalışmasında Görüşülenlerin Göç Tecrübesi Yaşama Durumu, 2013

	N	Göç Tecrübesi Yaşamış*		Göç Tecrübesi Yaşamamış**		Görüşülenin Yaptığı Göç Sayısı										
		n	%	n	%	1	2	3	4	5	6	7	9	Mean	Medyan	
Genel Toplam	192	153	79,7	39	20,3	117	15	10	2	5	2	1	1	1,5	1,0	
Marmara	58	19	32,8	39	67,2	10	3	3	1	2				2,3	1,0	
Karadeniz	43	43	100,0		0	35	3	1		1	1	1	1	1,4	1,0	
Doğu ve G.doğu	61	61	100,0		0	47	7	4		2	1			1,0	1,4	
Diğer Bölgeler	30	30	100,0		0	25	2	2	1					1,3	1,0	

*Göç tecrübesi yaşamış olan kişiler 'yurtiçine göç edenler' ve 'yurtdışına göç edenler' olmak üzere çeşitlilik göstermektedir.

**Göç tecrübesi yaşamamış olan kişiler yurtiçi ve yurtdışı dâhil hiçbir göç hareketinde bulunmamışlardır.

Sümer'de yaşamakta olan bireylere göç etme sebepleri sorulduğunda, hane başkanlarının %80'i ekonomik sebeplerle göç ettiklerini ifade etmektedir. Ekonomik sebeplerin yanı sıra Sümer'e göç edenlerin göç sebepleri oran sıralamasına göre 'akrabaların yanına gelme', 'savaş-terörden kaçma', 'eğitim', 'evlilik' ve 'kan davası'dır. İnsanların alışkanlıklarını ve yaşam alanlarını değiştirmelerinde en büyük etkenin yaşamlarını idame ettirme kaygısı olduğu görülmektedir. Varolan kaynakların yetersizliği, kişileri yeni kaynaklar bulmaya yönlendirmektedir.

Yaşadıkları bölge göç veren 'itici alan' özelliğini taşıırken, gitmeyi planladıkları bölge göç alan 'çekici alan' özelliğini taşımaktadır.

Taylan Akkayan'a (1979:21-25) göre göçler, güdümlü göç, serbest göç, mevsimlik göç, daimi göç, kademeli göç ve kademesiz göç olmak üzere 6 gruba ayrılmaktadır.

1. *Güdümlü göç*, devletlerin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik vb. konularda aldıkları kararın tatbikatı sonucunda nüfusta yarattıkları hareketlilik, güdümlü göçü oluşturmaktadır.
2. *Serbest göç*, fertlerin daha iyi hayat şartları, iş imkanları mali olanaklar, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkanlar elde edebilmek arzusu ile serbestçe yer değiştirmeleridir.
3. *Mevsimlik göç*, fertlerin yılın belirli dönemlerinde farklı noktalara geri dönme kararıyla gitmeleridir.
4. *Daimi göç*, fertlerin yer değiştirmeye karar vererek hareket ettikleri noktaya geri dönmemek kararıyla gitmeleridir.
5. *Kademeli göç*, fertlerin göçlerini göç etmeyi planladıkları noktaya başka bir göç noktası ekleyerek gitmeleridir.
6. *Kademesiz göç*, fertlerin göç etmeyi planladıkları noktaya doğrudan göç etmeleridir.

Yapılan çalışmada görüşülen kişilerin göç hareketlerinin hangi grupta yer aldığına bakıldığında, büyük çoğunluk iç göç gerçekleştirerek serbest, kademesiz ve daimi göç hareketini bir arada tecrübe etmiştir.

Görüşülen hane başkanlarının %80'inin göçmen olduğu belirtilmiştir. Kişilerin şuan İstanbul'da yaşıyor olmalarına rağmen kendilerini nereye ait hissettikleri sorulduğunda Karadeniz Bölgesi doğumlu hane başkanlarının %100'ü kendisini Karadeniz Bölgesi'ne, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu hane başkanlarının %80'i kendisini doğduğu bölgeye ait hissettiğini söylemiştir. Sümer Mahallesi'nde yaşayan hane başkanlarının ilk göçlerinde ayrıldıkları yerlerin idari ayrımları sorulduğunda %40'ı köy, %47'si ilçe, %13'ü il merke-

zinden göç ettiğini söylemiştir.2013 yılında Sümer'de yaşayan her 10 hane başkanından 9'u ilk kent tecrübesini bu mahallede yaşamaktadır. Farklı bölgelerden gelmiş olan hane başkanlarının temel ortak noktaları kentle ilk defa Sümer'de tanışmalarıdır.

Sümer'de yaşayan hane başkanlarının %30'u Karadeniz Bölgesi'nden, %22'si Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden, %20'si Doğu Anadolu Bölgesi'nden, %10'u İç Anadolu Bölgesi'nden, %18'i ise diğer bölgelerden göç etmiştir. Ege Bölgesi'nden göç eden yalnızca bir hane başkanı bulunmaktadır. Bu verilere göre yaşanan bölgenin itici alana dönüşmesi durumunun Türkiye'de bölgesel farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Göçmen olarak tanımladığımız hane başkanlarının %96'sı ilk göçünü doğrudan İstanbul'a yapmıştır. Görüşülen 192 kişiden 9'u yurt dışı doğumlu olup, Türkiye'ye göç etmiştir. 3 hane başkanı Afganistan'dan göç etmiş olup, diğer hane başkanları ise Azerbaycan, Bulgaristan, İran, Kazakistan, Türkmenistan ve Yugoslavya'dan göç etmiştir. Sümer göçmen çeşitliliği açısından özgün bir mahalledir.

Sümer Mahallesi'nde görüşülen hane başkanlarının yaş ortalamaları 45 olup ilk defa bir göç hareketinde bulunma yaşları ortalama 17 olarak tespit edilmiştir. Hane başkanlarının en fazla göç ettiği yaş aralığı 15-19 iken, en az göç edilen yaş aralığı 35-39'dur. Marmara Bölgesi doğumlu hane başkanlarının göç ettiği en erken yaş aralığı 0-4 iken, en geç yaş aralığı 30-34'tür. Karadeniz Bölgesi doğumlu hane başkanlarının göç ettiği en erken yaş aralığı 0-4 iken, en geç yaş aralığı 25-29'dur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu hane başkanlarının göç ettiği en erken yaş aralığı 0-4 iken, en geç yaş aralığı 40-44'tür. Diğer Bölgeler doğumlu hane başkanlarının göç ettiği en erken yaş aralığı 5-9 iken, en geç yaş aralığı 40-44'tür.Sümer'de görüşülenlerin kentsel dönüşüm projesi kapsamında yeni bir göçü tecrübe etme yaşları, ortalama yaş açısından bakıldığında ilk göçlerine nazaran farklılık göstermektedir.

Ülkemizde en çok göç alan bölgelere baktığımızda ise birinciliği Marmara Bölgesi üstlenmektedir. Konuşulan hane başkanlarının ilk

göç ettikleri bölge Marmara'dır. İlk göçlerde Marmara Bölgesi'ne göç edilen illere bakıldığında, her göç eden 10 göçmenden 9'u doğrudan İstanbul'a göç etmiştir.

Yapılan mülakatlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu ailelerden biri göç hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır: “*Terör vardı memlekette, bir sabah aniden evimizi bastılar, kahvaltı yapıyorduk ailecek. Bir parça ekmek vardı elimde, o ekmek dışında bir şey yiyemedim akşama kadar. Hep birlikte toplanıp Adana'ya göç ettik. O günü hiç unutmuyorum.*”

Konuşulan hane başkanlarından göç edenlerin ilk göçlerinde ortalama kalış süresi 21,4 yıldır. Sümer Mahallesi'nde mülakat yapılan hane başkanlarının %24'ü birden fazla göç yapmıştır.

Hane başkanlarına yaşadıkları ilk göç tecrübelerini kimlerle yaşadığı sorulduğunda en çok alınan cevap “*Yalnızdım.*” olmuştur. Mülakatlarda görüşülen kişilerin neredeyse tamamı evlidir. Kişilerin kentsel dönüşüm kapsamında yaşayacakları bu mekânsal değişim ve yapmayı düşündükleri göç hareketi, ilk göçlerindeki gibi birey olarak değil, aile bazında olacaktır. Mahallede bulunan evlerde yaşayan kişi sayısı ortalaması 4'tür. Evlerde bulunan kişi sayıları 1-12 arasında çeşitlilik gösterecek kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Mahallede yalnızca çekirdek aileler değil, geniş aileler de bulunmaktadır. Görüşme yapılan her 10 haneden 8'inde çocuk bulunmaktadır. Dolayısıyla hane başkanlarının yaşayacakları bu dönüşüm ve neticesinde edinecekleri göç tecrübesi farklı olacaktır. Etkilenen kişi sayısının ve hane başkanının şu anda sorumluluklarının fazla olması göç ve sosyo-ekonomik dönüşüm açısından yeni manzaralar doğuracaktır.

Görüşülen hane başkanlarının %36'sı kentsel dönüşüm dâhilinde verilecek olan dairelerin dışında bir yere taşınacak olup, %95'i tercihi ni gene İstanbul'dan yana kullanacaktır.

İstanbul'da uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin birçok semtte gerçekleştiği görülmektedir. Her projeden doğacak olan yaklaşık

%40'lık bir nüfus hareketinin neler doğuracağı ise henüz bilinmemektedir.

Sümer Mahallesi örneğinde ve diğer kentsel dönüşüm projelerinde bireylerin 'göç' terimi içerisinde yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Kişiler kentsel dönüşüm projesi dâhilinde onlar için yapılan konutlara taşındıklarında, idari ayrımları ile yaşadıkları ilçeler değişmemektedir. Fakat kişilerin bunu kendi iradeleriyle yapmamaları, göçü doğuran ve yürüten faktörün dıştan gelen bir durum olması ve yaptıkları göçün kapsamı dolayısıyla yeni bir tanımlama gerektirmektedir.

Yapılan saha araştırması sonucunda, bölgedeki nüfus hareketliliğinin "göç terminolojisi" dâhilinde değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Göç terminolojisinde kentsel dönüşüm projeleriyle 'yeniden bir nüfus hareketliliği durumu' karşılayan herhangi bir kavrama rastlanmamaktadır. Kentsel dönüşümün ülkemizde yeni yeni tecrübe ediliyor olması, konuyla alakalı yeni kavramların da geliştirilmesini gerektirmektedir. Çalışma esnasında yapılan derinlemesine mülakatlardan alınan cevaplar neticesinde, bu nüfus hareketliliği için tarafımdan yeni bir kavram üretilmiştir. Bu yeni kavram *öngörüsüz göç* olarak adlandırılmış olup aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Öngörüsüz Göç: "Göç yönü kentten kıra, kentten kente veya aynı kent içinde başka bir semte şeklinde çeşitlilik gösteren, bireysel göç hareketinden daha geniş boyutta olup genellikle aile bazında gerçekleşen, göç etme kararının bireylerin rızaları dışında verildiği ve yaşam alanlarını kendi güçleri nispetinde seçmek zorunda bırakıldığı göç hareketidir."

Kentsel dönüşüm sonrasında kişilerin 'taşınma' konuları her hane de gündeme gelerek alınan kararların farklılıklar gösterdiği ve ailelerin yeni bir göçe hazırlandığı görülmüştür. Kişilerin dönüşüm öncesi yaşadıkları hanelerin mevcut sosyo-kültürel durumları, geleceğe dair verecekleri kararlarda bizlere ipucu sunmaktadır. Ayrıca dönüşüm sonrası göremeyeceğimiz sosyal yapıyı bizlere göstereceği düşünülmektedir.

Sümer Mahallesi'nin Mevcut Kültürel Yapısı Bağlamında Uygulanan Kentsel Dönüşüm Projesinin Değerlendirilmesi

Sümer Mahallesi'nde bulunan ailelerin tamamı apartman dairesinde oturmaktadır. Mahallede bulunan binalar ortalama 5 katlıdır. Kentsel dönüşüm projesiyle yapılan sitede yer alan bloklar ise 16 katlıdır. Görüşülen hane başkanlarına “*Nasıl bir konutta oturmak istersiniz?*” sorusu sorulduğunda yalnızca %16'sı “site” cevabı vermiş olup %68'i “müstakil bir ev”de oturmak istediğini söylemiştir. Kişilerin kentsel dönüşüm öncesinde yaşadıkları konut türü apartman olup projeye verilen konutlar ise site şeklindedir. Bu farklılık neticesinde gelen site kuralları, merkezi ısınma ve site yönetimi gibi yeni uygulamalara alışılması yeni manzaralar doğuracaktır. İstanbul'a göç ederek gelen bireylerin şu an bir apartmanda yaşıyor ve siteye dönüştürülmelerine karşın müstakil bir evde oturmak istemeleri ise düşündürücüdür.

Mahallede yaşayan hane başkanlarının %76'sı aylık olarak apartman aidatı ödemektedir. Ödenen ortalama aidat miktarı 13 TL'dir. Hane başkanlarından dönüşüm için yapılan siteye taşınacak olan hane başkanlarının ödeyecekleri aylık aidat miktarı ortalaması 124 TL'dir. Şu an mevcut bütçelerinden apartman aidatı için ayırdıkları miktarın yaklaşık 10 katını ayırmaları gerekmektedir.

Sümer Mahallesi'nde bulunan apartmanlarda ‘asansör’ olan apartman sayısı yok denecek kadar azdır. Mahalleli, taşınacakları sitede bir vasıta olarak asansörü ilk defa kullanmaya başlayacaktır. Dönüşüm projesi yapılan Tepeüstü-Ayazma'daki sitelerde gecekondudan siteye geçen bireylerin asansörde ‘bebek uyuttukları’ ve ‘çekirdek çitlettikleri’ görülmüştür. Tepeüstü örneği bu şekilde iken Zeytinburnu'nda adaptasyon süreci nasıl olacak bilinmemektedir. Mülakatlar neticesinde özellikle yaş ortalaması yüksek olan bireylerin yeniliklere verecekleri reaksiyonların farklı olacağı düşünülmektedir.

Sümer Mahallesi'nde görüşme yapılan hane başkanlarının yarısından fazlası ev sahibidir. Sümer Mahallesi'ndeki kira miktarları İstanbul'un diğer semtlerine nazaran düşüktür. Bölgede kiracılarla mülakat

yapılırken kiracıların birçoğu “*Buranın kirası uygun, işimizde yakın ondan burada oturuyoruz*”, “*Kentsel dönüşümde kiracılar ne olacak, biz ev sahibimizle o siteye geçsek oranın kirasını ödeyemeyiz. Şimdi bize taşın diyorlar biz nereye taşınacağız?*”, “*İstanbul’da bu kadar uygun kirası olan ev bulamayız.*” demişlerdir. Mahallede ortalama kira miktarı 550 TL dir.

Sümer’de bulunan evlerin ortalama oda sayısı 3’tür. Evdeki oda başına düşen kişi sayılarına bakıldığında, bu oranın en fazla görüldüğü evlerde hane başkanları Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu iken, odabaşına düşen kişi sayısının en düşük olduğu evler Marmara Bölgesi doğumlu hane başkanlarına aittir. Kentsel dönüşüm projesi dâhilinde yapılan sitede 1+1 daireler de bulunmaktadır. Dönüşümde hesaplamalar metrekaare birimi üzerinden yapılmaktadır. Ailelerin Sümer Mahallesi’nde mevcut olan daireleri 3+1 olsa dahi, proje kapsamında yapılan %25’lik alan kesintisi ile ailelere düşen yeni daireler 1+1 olabilmektedir. Geniş ailelerin 1+1’lik dairelere taşınması söz konusudur. Hane başkanlarına “*Bir ev en az kaç odalı olmalıdır?*” sorusu sorulduğunda verilen cevaplar en az 4 odalı olması gerektiği yönündedir. Kişilerin aile olarak ihtiyaç duydukları ve kendi tercihleri sonucunda edindikleri dairelerden, daha az bölümü olan dairelere taşınarak yeni bir yaşama ayak uydurmaları gerekmektedir.

Sümer’de görüşülen 192 haneden yalnızca 4’ünde Amerikan mutfak bulunmaktadır. Mahalleli için yapılan sitelerde dairelerin bir kısmının Amerikan mutfaklı olarak tasarlanmış olması en çok şikâyet edilen noktalardandır. Mahalleli, yapılan mutfakların Amerikan mutfak olmasıyla ilgili şikâyetini şu şekilde anlatmaktadır: “*Benim misafirim çok geliyor, ben tesettürlüyüm. Şimdi evde misafir varken ben mutfakta nasıl yemek yapacağım?*”, “*Evin zaten bir tek odası var. Oda salon. Diğer oda yatak odası. Salonu da mutfakla birleştirmişler.*”, “*Salonun koltukları hep yağ yemek kokacak.*” Sahada “*Laz Amca*” olarak andığımız kişi ise, “*Bu yaştan sonra ben viskimi içeceğim? Biz Amerikalı mıyız? Ne yapacağız Amerikan mutfacı?*” demiştir.

Sümer Mahallesi'nde bulunan dairelerin hemen hepsinde balkon bulunurken yeni yapılan sitedeki dairelerin bir kısmında balkon olmaması en çok şikâyet edilen noktalardandır. Dairelerde balkon olmamasıyla alakalı ise, "*Sitede balkon yok. Site yönetimi de cama halı asamazsınız, çamaşır asamazsınız diyor. Biz kalabalık bir aileyiz. Ben bu kadar kişinin çamaşırını nerede kurutacağım?*"demektedir. Mahal- lede bulunduğumuz dönemlerde yaşayanların balkonlarında halı sil- keledikleri, halı ve çamaşır astıkları görülmüştür. Şu anda aktif olarak kullandıkları balkonlar siteye taşındıklarında ya olmayacak ya da bal- konları olsa dahi site kurallarından dolayı bugün kullandıkları şekilde kullanamayacaklardır.

Hane başkanlarının yalnızca %36'sının evinde alafranga tuvalet bulunmaktadır. Sitede ise tüm dairelerde alafranga tuvalet yerleştiril- miş olup çoğu dairede alaturka tuvalet yer almamaktadır. Alafranga tuvalet için ise mahalleli "*...tuvalet banyoyu bir yapmışlar, orası da kü- çücük... Biz şimdi nasıl abdest alacağız? Bizim dinimize, kültürümüze uygun mu?...*" diyerek yakınmaktadır.

Mülakatlarda kişilerin sahip olduğu beyaz eşya ve mobilyaların bilgileri de alınmıştır. Mülakat için gidilen bazı hanelerde LCD ve Plazma TV olduğu halde evde koltuk bulunmadığı görülmüştür. Kül- türel olarak hala yer minderi kullanmaya devam eden ama bir şekilde teknolojiyle entegre olabilen hanelerle karşılaşmıştır. İlk karşılaştı- ğında bize şaşırtıcı gelse de, araştırmada yer alan grup arkadaşlarıyla konuşulduğunda özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu Hane Başkanlarının hanelerinde böyle manzaralar olduğu anlaşılmıştır.

Mahalleye göç ederek yerleşen hane başkanlarının Sümer'e gelme yıllarına bakıldığında en erken gelenler Karadeniz Bölgesi doğumlu hane başkanları olup en yakın dönemlerde gelen hane başkanlarının ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu hane Başkanları olduğu tespit edilmiştir.

Mülakatlar esnasında aile apartmanlarında yaşayanlar olduğu tespit edilmiştir. Kişilerin yaşadıkları mekânda ailelerinden olan bireylerle

belirledikleri kuralların ve düzenin siteye geçişle birlikte dışına çıkılacaktır. Sümer’de toplumsal ilişkilerle düzenlenen yapı; ‘kayınvalide ve gelinin hangi katta oturacağı’, ‘büyük eltinin mi yoksa küçük eltinin mi üst katta oturacağı’ gibi sosyal ilişkiler üzerine kuruludur. Şu an ise sitede 16 kat içerisinde farklı ailelerle birlikte bir yaşama geçiş yapılmaktadır. Mülakatlarda mahalleli bizlere “*Biz kendi apartmanımızda pijamayla, eşofmanla kapıya çıkıyoruz. Sitede her katta 3-4 daire var. Şimdiki kadar rahat hareket edemeyeceğiz.*” demişlerdir. Bazı aileler çekirdek aile durumundayken sitede az sayıda daire verilmesiyle birlikte geniş aileye dönüşmüştür. Sümer’de ayrı oturan bazı kayınvalide-gelinler ve baba-kızlar dönüşüm sonrası tek dairede yaşama geçmiştir.

Sümer halkı için yapılan site içerisinde özel mülk olarak mahalleli dışında daire satın alan kişiler bulunmaktadır. Yapılan gözlemlere göre, siteye ev satın alarak gelenler ekonomik durumu iyi olarak nitelendirilebilecek durumdadır. Mahalleden siteye taşınanların büyük bir kısmı bu durumdan rahatsız olmaktadır.

Görüşülen her 10 hane başkanından 8’inin Zeytinburnu’nda oturan akrabası bulunmaktadır. Hane başkanlarının aynı semtte bir akrabasının bulunma oranı sırasıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Karadeniz, Marmara ve Diğer Bölgeler’dir.

Görüşülen hane başkanlarının yaşadıkları apartmanda akrabası olma durumuna bakıldığında, Marmara Bölgesi doğumluların %50’si akrabası ile aynı apartmanda oturmakta olup Karadenizli hane başkanlarının %30’u, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlu hane başkanlarının %20’si, Diğer Bölgeler doğumlu hane başkanlarının %10’u akrabası ile aynı apartmanda yaşamaktadır.

Mülakat yapılan hane başkanlarının yaklaşık tamamının memleketinde akrabası olup her 10 hane başkanından 7’si memleketine gitmektedir. Memleketine giden hane başkanlarının yarısı bunu her sene düzenli olarak gerçekleştirmektedir. Hane başkanlarının şehre göç etseler dahi hala memleketleriyle ilişkilerinin devam etmesi durumu söz konusudur.

Görüşülen her 10 hane başkanından 8'i Sümer'de yaşamaktan memnundur. Mülakat yapılan hane başkanlarının mahallelerinde yapılan kentsel dönüşüm projesi hakkında ne düşündüğü sorulduğunda %20'si bu projenin *hem olumlu hem olumsuz* yanları olduğunu söylemiş, %30'u proje hakkındaki görüşünün *olumlu* olduğunu söylemiş, %50'si ise *olumsuz* olduğunu belirtmiştir. Görüşülen her 2 kişiden 1'i projeden memnun olmasa da sürece müdahildir.

Saha araştırması temelli veriler sunularak göç ve kültür bağlamında değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu verilerin ardından konu ile alakalı fikir ve önerilere yer verilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Kentsel dönüşüme müdahil kişilerden alınan yorumlar ve şikâyetler neticesinde projelerle alakalı bazı önerilerde bulunulacaktır:

Çalışma yapılan Zeytinburnu Sümer Mahallesi mevcut yapısı apartmanlardan oluşurken kentsel dönüşüm projesiyle birlikte site haline getirilmektedir. Kültürel atıflar içeren apartman isimleri, sokak isimleri bugün blok numaralarına dönüşmüştür. A1, B3 şeklinde olan blok numaralandırmaları yerine mahallelinin ortak belirleyeceği bir isimlendirme yapılması ile mahalleye ait atıfların devamı sağlanabilir.

Kentsel dönüşüm için yapılan siteler yalnızca mahalleliye ait olmalıdır. Şu an kentsel dönüşümle birlikte taşınanların beraberinde özel satılan dairelere gelen yeni ev sahipleri de bulunmaktadır. Mahalleden taşınan halkın ilk site deneyimi olduğu düşünülmesi ve kendi alışkın olduğu grupla birlikte hayatına devam etmeleri sağlanmalıdır. Satılan dairelere gelir seviyesi açısından orta ve üst gelirli haneler taşınmıştır. Zeytinburnu Sümer Mahallesi'nden taşınanlar ise genellikle gelir seviyesi düşük hanelerdir. İki farklı sosyo-ekonomik yapının çatışmaması için önlemler alınmalıdır.

Dönüşüm için yapılan sitelerin aidat miktarının belirlenmesi konusunda hassas bir tutum sergilenmelidir. Gelirleri asgari düzeyde olan kişilerin 150 TL ve üzeri aidat ödemeleri haneleri hayli zorlayacaktır.

Dönüşüme dâhil edilen dairelerden metrekare kesintisi yapılmamalıdır. Kesintinin mecburi olduğu durumlarda borçlandırma yapılmamalıdır. Yapılan projelerde kişilerin aile büyüklükleri ve mekân kullanımları göz önünde bulundurulmalıdır. Kentsel dönüşüm için inşa edilen sitelerde 1+1 daireler yapılmamalıdır. Yapılan dairelerde alışkın olunmayan biçimde Amerikan mutfak gibi tasarımlar kullanılmamalıdır. Anadolu kültüründe genellikle pişirmesi zahmetli yemekler yapılarak evlerde kalabalık misafirler ağırlandırmaktadır. Evlerin tasarımında bu hususlara dikkat edilmelidir. Balkon olmayan daireler yapılmamalıdır. Kent yaşantısında insanların tek hava alabildikleri yer olarak balkonlar kalmıştır. Yemek yemek, çamaşır kurutmak vb. birçok işlevi olan balkonlar hanelerde ciddi önem taşımaktadır. Yeni projelerde bu göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan dairelerde yalnızca alafrağa tuvalet bulunmamalıdır. Alafrağa, bizim ülkemizde son yıllarda yaygınlaşan bir tuvalet türüdür. Fakat bugün hala orta yaş ve üstü olan kişilerimiz alaturka tuvalet dışında bir tuvaleti kullanmamaktadır. Bazı hanımlar ise alafrağa tuvaleti steril bulmadıkları için tercih etmemektedir. Kişilerin evlerine istedikleri ve alışkın oldukları tuvalet / banyo türüne göre tasarım yapılmalıdır.

Dönüşüm sebebiyle yeniden düzenlenen mahallelerde yeşil alan oranı artırılmalıdır. Yapılan araştırma sırasında mahallesi dışında gezemeye gidemeyen bireyler olduğu görülmüştür. Kişilerin stresli hayatlarını ve dar alanlarını genişletecek çözümler bulunmalı, yeşil alanların oranı fazlalaştırılmalıdır.

Farklı bölgelerden, farklı coğrafyalardan ve kültürlerden gelen insanların tek tip bir apartmana, siteye sığdırılması ve önceden belirlenen kurallar koyulması kişiler açısından zorlayıcıdır. Kişilerin gerek evlerinde buldukları eşyalar, gerek evi kullanımları entegre oldukları kültürle ilişkilidir. Şu an oturdukları evleri yaşam biçimlerine göre seçebilen haneler, dönüşümde zorunlu olarak onlar için yapılmış hanelere taşınmak durumunda kalmaktadır.

Şu an aile apartmanında yaşamakta olup durumdan memnun olan kişiler dağıtılmamalıdır. Akriba olan ve yakın oturmaya devam etmek

isteyen hanelere sitede aynı imkânlar sunulmalıdır. Sahip oldukları bağlılık ve aidiyet hissini bir anda yok edilmesinin önüne geçilmelidir.

Dönüşüm sürecinde mahallenin yerlileriyle iş birliği yapılmalıdır. Mahallede sözü geçen, herkesi tanıyan kişilerin dönüşümü desteklemeleri projenin işleyişini hızlandıracaktır. Bu öneri mahallede yaşamakta olan bir beyefendi tarafından verilmiştir. Kendisi, dönüşüm sürecinin çok uzun sürmesinin sebebinin mahallelinin ikna edilememesi olduğunu söylemiştir. “*Bu mahallede doğmuş büyümüş sözü geçen biriyle anlaşsalar di herkesi ikna edebilirlerdi ve iki tarafta bu kadar yıpranmazdı*” demiştir.

Dönüşüm süreci yıllarca sürmemelidir. İnsanları kaygılandıran ve kararsızlığa sürükleyen bu sürecin en az sancıyla atlatılması sağlanmalıdır. Yapılan çalışma esnasında mahallelinin hemen hepsi ailesindeki huzurun etkilendiğini söylemiştir.

Dönüşüm projesi hazırlanan bir mahallenin dönüşüm öncesinde ayrıntılı ve nitelikli bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Bu araştırma antropoloji biliminin metodolojisinden istifade edilerek, göç konusunda çalışmalarda bulunan, saha tecrübesi olan antropologlarla yapıldığında detaylı kültürel örüntüleri kapsayan bilgilere ulaşılabilecektir. Bu bilgiler neticesinde hazırlanan projeler, bölgenin geçmişiyle ve bugünüyle yenilenmesini sağlayacaktır. 2013 yılında derinlemesine mülakat yöntemi uygulayarak gerçekleştirilen bu saha araştırması gibi sistemli bir çalışma metodu izlenerek dönüşüm projesi uygulanacak olan mahallelerin genel, demografik, ekonomik, sosyal ve mekânsal durumu tespit edilebilir. Bu tür çalışmalar tasarlandığı takdirde kentsel dönüşüm uygulamaları daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Kaynakça

Akçakaya, İ. (2008), “*Measuring The Impact Of Culture On Urban Regeneration Toward Prospects For İstanbul Ecoc 2010: The Case Of Zeytinburnu Culture Valley Project*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Technical University, Institute of Science And Technology.

- Akkar, Z. M.(2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar ve Türkiye”, *Planlama Dergisi*, Sayı:2, 29-30.
- Akkayan, T. (1979), *Göç ve Değişme*, Edebiyat Fakültesi Yayınları Basımevi, İstanbul.
- Arlı, A. (2005), “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Şehirleşme ve Gecekondu Araştırmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:3, Sayı:6, 283-352.
- Arslan, H. (2011), “*Sosyal Dışlanma ve Kentsel Haklar Bağlamında Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: İzmir- Narlıdere Kentsel Yenileme Uygulaması (NAR-KENT Projesi) Örneği*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aşık, R. (2007), “*Kentsel Dönüşüme Aktörlerin Bakışı: Zeytinburnu Pilot Bölgesi Örneği*”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Atik, M. (2014), “*Yenilenen Kentler Dönüşen Kentliler: İstanbul-Zeytinburnu Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, O. (2008), “*Kentsel Yaşam Kalitesi Değerlendirmesinde Bulanık Küme Modeli: Örnek Alan: Zeytinburnu İlçesi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, T. (2013), “*Zeytinburnu’nda Kentsel Ayrışma*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgili, A. E. (2011), “Şehir ve Kültür, Eşsizliğin Doruk Noktası: İstanbul”, Bilgili, A. E. (Ed.), Şehir ve Kültür: İstanbul, Profil Yayıncılık, İstanbul, 375-399.
- Chambers, I. (2005), *Göç, Kültür, Kimlik* (Çev. İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çakırer, Y. (2012), “*İstanbul-Zeytinburnu’nda Ulusötesi Kentleşme Aktörleri Olarak Türk Kökenli Göçmenler*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çatalbaş, F. (2011), “*Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekansal ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Taşınmaz Geliştirme Anabilim Dalı.

- Dayıoğlu, O. (2006), “*Kentlerin Gelişiminde Dönüşüm Projeleri: Süreç ve Aktörlerin Tanımlanması, Zeytinburnu Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, A. M. (2009), “*İmar Planı Değişikliklerinin Değerlendirilmesi Zeytinburnu Örneği*”,Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkıran, S. (2008), “*Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Demirsoy, M. S. (2006), “*Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi)*”, Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erder, S. (2011), *İstanbul’a Bir Kent Kondu Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Günaydın, B. (2014), “*Sümer Mahallesi’ne Göç ve Kentsel Dönüşüm*”, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü.
- Harvey, D. (2011), *Umut Mekanları* (Çev. Zeynep Gambetti), Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2012), *Sermayenin Mekanları*,(Çev. Başak Kıcıır, Deniz Koç, Kıvanç Tanrıyar, Seda Yüksel), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Harvey, D. (2013), *Asi Şehirler* (Çev. Ayşe Deniz Temiz), Metis Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. (2013), *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler* (Çev. Bahar Tırnakçı), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. (2003), *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme* (Çev. Abdülkerim Sönmez), İmge Kitapevi, İstanbul.
- Kayacan, T. (2010), “*Kentsel Dönüşümde Halkın Katılımının Rolü ve Önemi Zeytinburnu ve Karanfilköy Örnekleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, R. (2005), “Kent ve Kültür”, *Mülkiye*, c. 29, sy. 246, 9-18.

- Nerse, S. (2010), “*Kentsel Dönüşüm Projesi Çerçevesinde Zeytinburnu Tekstil İşçilerinin Geleceği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, E. (2012), “Kentlin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar”, Alver, Köksal (Ed.), *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara, 151-177.
- Özden, P. P. (2008), *Kentsel Yenileme*, İmge, Ankara.
- Özmen, A. Z. & Emre, H. (2012), “Yaşanabilir Kentler Ekseninde Göç Olgusu”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu* 1-2 Ekim 2012, 456-460.
- Tekeli, İ. (2008), *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2014), *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Türkün, A., Şen, B., Ünsal, Ö. B., Aslan, Ş. & Yapıcı, M. (2008), “İstanbul’da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm Ve Sosyo-Mekansal Değişim”, TÜBİTAK Projesi, Proje No:108K134, İstanbul.
- Uluslararası Göç Örgütü (2009), *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, Cenevre.

Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Mustafa Karataş*

Öz

Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar dolayısı ile can güvenliği vb. durumlardan dolayı yerleşim yerlerinden ayrılmaya zorlanan ya da ayrılmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye kitlesel akın şeklinde göç ettikleri bilinmektedir. Ülke genelinde ikamet eden Suriyeli sığınmacılara, ilk olarak ‘misafir’ gözü ile bakılması, ancak çeşitli illerde sığınmacıların kalış sürelerinin uzaması, kaldıkları yerlerdeki sosyal ve kültürel yapıyı etkilemeleri, günlük yaşam aktivitelerini etkileyecek tutumda bulunmalarından dolayı ülke genelinde (özellikle sınır illerinde) vatandaşların sığınmacılarla sorun yaşadığı ve halkın çeşitli şekillerde tepkilerini açığa vurduğu yazılı basına yansımaktadır. Bu bakımdan Suriyeli sığınmacılarla ilgili basında çıkan haberlerin incelenmesi, yerli halk ile çatışma ya da destek unsurları bakımından yansıyan olayların değerlendirilmesi çözüm önerileri geliştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada Suriyeli sığınmacılar ile halk arasındaki ilişkilerin yazılı basına yansımaları ile ilgili olarak içerik analizi yapılmış olup halkın verdiği tepkiler, geri gönderme, sosyal problemler, sığınmacıların yaşadıkları şehirlerdeki spesifik olgular, sığınmacıların halkın günlük yaşamına etkileri ve yaşadıkları sorunları ile ilgili konular basında çıkan haberler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli, sığınmacı, basın, halk, tepki, ilişki

* Uzman Sosyal Çalışmacı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, e-posta: mustafa.karatas@goc.gov.tr

Examining the Relationship between Turkish Citizens and Syrian Refugees in Turkey's Written Press

Mustafa Karataş*

Abstract

Nowadays it's known that, because of the internal turmoil in Syria, refugees who is forced or left their homeland for life safety, immigrate to Turkey with massive flux. Syrian refugees who stay across the country, firstly was known as "guest". But because of some circumstances such as, prolongation of stay in various counties, effects on community's socially and culturally, negative attitudes on daily life activities (especially in border counties), caused some problems between public and Syrian refugees. Moreover these problems protest by public and placed in national written press. So it is important to examine news about Syrian refugees on national written press, evaluate the events in daily life between public and refugees and develop policies about these problems or events. These study focuses on relationship news between public and Syrian refugees in national written press. Content analysis was used in these study and national written press content analysis consist of reactions of cities, social problems, return systems, specific circumstances or situations that Syrian refugees deal with and daily effects on public and daily life problems.

Keywords: *Syrian, refugee, press, public, reaction, relation*

* Specialist Social Worker, Directorate General of Migration Management, Support Services Department, e-mail: mustafa.karatas@goc.gov.tr

Giriş

Özellikle ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklardan sonra, Suriyeli sığınmacılar, komşu ülkelere zorunlu olarak kitlesel şekilde göç etmek zorunda kalmışlardır. Ülkelerindeki güvenlik problemleri dolayısı ile plansız bir şekilde Türkiye'ye gelmek zorunda kalan Suriyeliler için çeşitli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda özellikle sınır ya da sınıra yakın illerde Suriyeli sığınmacıların acil ihtiyaçlarının giderilmesi, yerleşmelerinin sağlanması ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi için barınma merkezleri kurulmuştur.

Barınma merkezleri her ne kadar Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulsun da serbest olarak illere gitmeyi ve oralarda bir şekilde hayatını idame ettirmeyi düşünen Suriyelileri de görmek mümkün olabilmektedir. Özellikle günlük yaşam rutinlerinde çeşitli şekillerde hayatlarını devam ettirmeye çalışan, park ya da buna benzer alanlarda yaşamaya çalışan Suriyeli sığınmacılar toplum tarafından fark edilebilmektedirler. Bunun yanında eğitim, öğretim kurumlarında öğrenci ya da hastane koridorlarında hasta olarak da görülebilmektedirler.

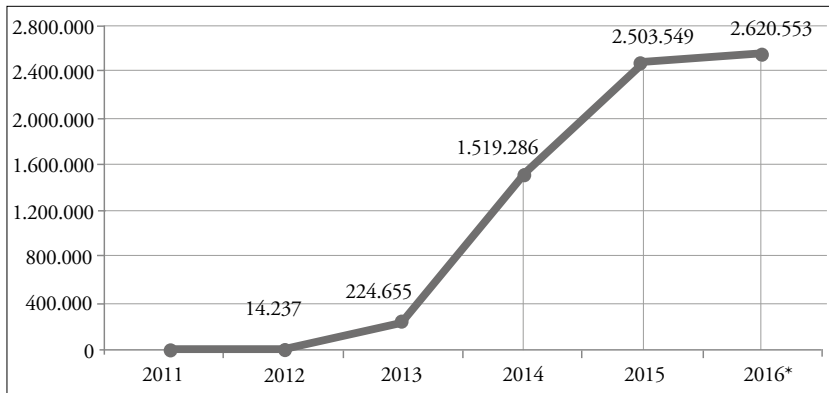
Barınma merkezlerindeki yardımları yetersiz gören ve kalabalık olarak yaşayabilen Suriyeli sığınmacılar, iş bulma ya da iş kurma ümidi ile ülke içinde istihdam olasılıklarının yüksek olduğu illere gidebilmektedirler. Bunun yanında sınır ülke olması sebebi ile Türkiye'de akrabası bulunan Suriyeli sığınmacıların geçici olarak yakınlarının yanına gittiği de göz önüne alınabilir. Göç olgusunda önemli olan noktalardan birisi de yakın ilişkileri olan kişilerin desteği ve aynı uyruktan gelen yabancıların birbiriyle dayanışmasıdır. Özellikle internet üzerinden bilgi platformları ve sosyal medyada bilgi paylaşım sayfalarını kullanarak yabancıların birbirleriyle iletişimde olduklarını görmek mümkündür.

Khawaja, Nigar, White, Katherine, Schweitzer, Greenslade ve Jaimi (2008) Avustralya, Brisbane'de yaşayan 'Sudanlı Sığınmacıların Yaşadıkları Zorluklar ve Başa Çıkma Stratejileri' başlıklı çalışmada göç sonrası süreçte arkadaşlarıyla, aileleriyle ve toplulukları ile yaşamaya devam ettiklerini ve onları sosyal destek kaynağı olarak gördüklerini

tespit etmişlerdir. Taylor'a (2006) göre özellikle ilk giden sığınmacılar eve sadece para yollamazlar. Ayrıca gittikleri yer ile ilgili bilgi de yollarlar. Nerede iş aranacağı, insan kaçakçılarının hangi işleri bulabileceği, ücret beklentisi, göç ücretlerinin ve risklerinin nasıl üstesinden gelineceği konusunda bilgiler verilir. Daha önce göç eden kişiler, yeni göçmenler için yolda destek yaratırlar ve onlara göç ücretleri konusunda ve risklere karşı koruma sağlayabilirler. Bu bağlamda göç dalgası olan ülkelerde sığınmacıların daha önce ülkeye gelen tanıdıklarının ya da aynı kaderi paylaştıkları ortak kültüre sahip kişilerin arasında kendi hayatlarını kurana kadar kaldıklarını söylemek mümkündür. Bu durum beraberinde tek hanede birden fazla aile olabileceğini ve aynı bir kültüre ait topluluklar meydana gelebileceğini gösterebilmektedir.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığının (AFAD) 01.03.2015 tarihinde yaptığı resmî açıklamada 1.858.000 Suriyelinin kayıt altına alındığı düşünüldüğünde, Türkiye'de kayda değer Suriyeli popülasyonun varlığından söz edilebilir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayılarındaki değişim Demir'e (2015) göre Aralık 2011 ile Mart 2015 tarihleri arasında kayda değer değişikliğe uğramıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Suriyeli sığınmacıların sayılarındaki değişiklikler grafiği aşağıda verilmiştir.

Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

*05.02.2016 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç İstatistikleri

AFAD ve Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerinden derlenen bilgiler incelendiğinde Aralık 2012 ile Mart 2015 yılları arasında ciddi bir artışın meydana geldiğini söylemek mümkündür. Özellikle bu dönemlerde çatışmaların artması, ülke geneline yaygınlaşması oranının artmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Belirtilen tarihler arasında 1.687.088 Suriyeli sığınmacının ülkeye girdiği dikkate alınırsa bu dönemlerdeki sosyal olguların ve değişimlerin incelenmesi gerektiği dikkate alınmalıdır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı Türkiye'ye gelerek illere dağılan Suriyelilerin, bu illerdeki popülasyonlarının da etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar Suriyeli sığınmacılar için barınma merkezleri kurulsa da genel olarak barınma merkezlerinin tercih edilmeyerek illere dağıldıkları daha önce dile getirilmişti. Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezinin (ORSAM) 'Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri' (Ocak, 2015) başlıklı raporunda Suriyeli sığınmacıların % 85' inin kamp dışında yaşadığı tespit edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Gutierrez, 12 Mart 2015 tarihinde yaptığı açıklamada Türkiye'nin dünyada en çok sığınma başvurusu sahibi yabancı barındıran ülke haline geldiğini ifade etmiştir (Demir,2015).1 Mart 2015 tarihi itibarı ile AFAD tarafından açıklanan Türkiye'deki Suriyeli sayısı 1.858.000'dir. Suriyeli sığınmacıların sadece 12,3'ü (229.000) kamplarda kalmaktadır. Geriye kalanlar ise bazı illerde yoğunlukta olmak üzere (örneğin Şanlıurfâ'da 467.000, İstanbul'da 330.000, Gaziantep'te 253.000 gibi) neredeyse Türkiye'nin her tarafına dağılmıştır (Demir,2015).

Göç olgusunun fazla olması ve Türkiye'de çeşitli statülerle ikamet etmekte olan yabancıların sayısında artış olması dolayısı ile mevzuat değişikliği de kaçınılmaz olmuştur. Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlendiği 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların Kanununun 'Uluslararası Koruma' bölümünde, geçici koruma kapsamında değerlendirilmesi, uluslararası korumanın ayrıntılı incelemesini gerektirir. Uluslararası koruma bir göç olayı olmamakla birlikte, taşıdığı özel nedenlerden dolayı diğer göç hareketlerinden ayrı olarak ele alınan bir insan hareketliliğidir. Sosyal ve siyasal olguların etkisi ile ortaya çıkan ve dini, ahlaki, sosyal, ekonomik ve insani boyutu olan uluslararası konsepti, geçmiş dönemlerde olduğu gibi bugün de dünya ve insanlık için önemini korumaktadır. Bu önemin sonucu olarak uluslararası koruma alanı temel uluslararası insan hakları belgelerinde kendine yer edinmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013).

Uluslararası Koruma kapsamında koruma statüleri düzenlenmiştir. Bunlar 'mülteci', 'şartlı mülteci', 'ikincil koruma' ve 'geçici koruma'dır.

Geçici koruma ile ilgili olarak ilk düzenleme YUKK'un 91. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." hükmü yer almaktadır. Suriyeli sığınmacıların statüleri bu kapsamda düzenlenmiştir. Ayrıca geçici koruma kapsamında değerlendirilen Suriyeli sığınmacılar için YUKK'ta belirtilen hüküm kapsamında 'Geçici Koruma Yönetmeliği' 13.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik kapsamında sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve gümrük hizmetleri düzenlenmiştir.

Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve İstanbul illerinde yoğunluklar olduğu bilinmektedir. Özellikle Şanlıurfa ilinin sınır olması ve Mürşitpınar, Akçakale ve Ceylanpınar sınır kapılarının olması Suriyeli sığınmacıların bu ilde yoğun olmasına neden olmaktadır. Ayrıca sınır ötesindeki yerleşim birimlerinin kontrolünün hangi güçlerin elinde olduğu da o ildeki yoğunluğa direkt etki edebilmektedir. Şanlıurfa ili-

nin komşusu olan Gaziantep'te ise iş olanaklarının fazla olması nedeniyle yoğun bir Suriyeli nüfusun olduğunu söylemek mümkündür.

Suriyeli sığınmacıların, yukarıda belirtilen ya da başka nedenlerden dolayı ülke genelindeki illere dağılımları ve kalış zamanlarının artması çeşitli sosyal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Suriyeli sığınmacıların farklı kültür yapısında olmalarından kaynaklanan uyum sorunları ile kaçak işçi olarak ya da düşük ücret ile çalışmaları dolayısıyla iş piyasasında da düşük ücret, iş kalitesinin düşmesi ve işsizlik gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu ve buna benzer birçok sebep dolayısıyla yerel halk ve Suriyeli sığınmacılar arasında çeşitli çatışmalar, günlük hayatı etkileyen sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle bazı durumlarda yerel halkın mahalleli olarak bir araya gelmesi ve çeşitli şekillerde tepki göstermeleri, aynı zamanda sosyal medya üzerinden örgütlenerek çeşitli gösteriler yaptıkları basına yansımaktadır. Ülkenin bazı noktalarında özellikle, sınır noktalarında yaşanan gerginliklerin ve olayların yazılı basına yansımaları görülebilmekte ve basın haberleri ülke genelinde yaşayan vatandaşların, Suriyeli sığınmacılar ile ilgili genel bir düşünce yapısına sahip olmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda genel ve yerel yazılı basında Suriyeli sığınmacılar ile halk arasındaki iletişime ilişkin haberlerin incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Yazılı basının toplumla iletişimde çok önemli yerinin olması yanında gelişen teknoloji ile birlikte internet kullanımı hayatın önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Bilginin internet kullanımı ile küreselleşmesi sosyal medya olgusunu da beraberinde getirmiştir.

Bu araştırmada Suriyeli sığınmacıların halk ile olan ilişkilerine dair basına yansıyan haberlerin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Ulusal ve yerel basının yaşanan gelişmeleri aktardığı düşünüldüğünde gündem haberlerinde Suriyeli sığınmacılar ile yaşanan deneyimlerin ve halkın bunlara verdiği tepkilerin basına yansımalarının analiz edilmesi önemli bir husustur.

Araştırma

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ülkelerindeki karışıklık nedeniyle Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli yabancıların kaldıkları illerde yerli halk ile iletişimlerinin basın haberlerine yansıyan boyutlarının incelenerek sorun alanlarına ilişkin neden-sonuç ilişkisi içerisinde çözüm önerileri geliştirmektir.

Araştırmanın Önemi

Türkiye, 2011 yılından bu yana Cumhuriyet tarihinin en büyük göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Ülkelerindeki savaş, çatışmalar ve güvensiz ortamdan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılar özellikle sınır illere daha sonra da ülke genelindeki illere dağılmışlardır.

Suriyelilerin çeşitli şekillerde ikamet ettikleri illerde yerli halkla iletişimleri olumlu ya da olumsuz olarak basına yansiyabilmektedir. Görsel ve yazılı basında çıkan haberler bu durum ile ilgili bazı tespitlere yardımcı olabileceği gibi gazetenin tirajına göre halk üzerinde genel bir izlenim bırakma ve olası tepki büyümelerine ya da başka olgulara neden olabilmektedir. Bu bağlamda Suriyelilerle, yerel halk arasındaki iletişimin yazılı basına yansıyan kısımlarının analiz edilerek problemlerin ana kaynağının tespiti ve bunlara çözüm önerileri getirilebilmesi için araştırmanın kapsamlı olarak gerçekleştirilmesinin önemi büyüktür.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı, özellikle daha öncede belirtildiği gibi, Suriyeli sığınmacıların 2014 ve 2015 yıllarında daha fazla Türkiye'ye geldikleri dikkate alınarak, bu dönemde yazılı ya da görsel basına yansıyan, konusu itibarı ile Suriyeli sığınmacılar ile halk arasındaki iletişimi (gerginlik, öfke vb.) içeren haberlerdir. 2014 ve 2015 yıllarında ulusal ve

yerel basına bu konu ile ilgili yansıyan haberler araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Araştırmada, basında Suriyeli sığınmacılar ile Türk halkı arasındaki iletişimin hangi konularla gündeme geldiğine yönelik haberler, nitel metin analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada içerik çözümlemesi ve metin analizi bir arada kullanılmıştır.

Söz konusu haberlere ulaşım ile ilgili olarak bir medya takip ajansı ile anlaşılmış olup, 2014-2015 yıllarına ait Suriyeli sığınmacılar ve halk arasındaki iletişim ile ilgili haberlerin derlenmesi istenilmiştir.

İçerik analizi yöntemiyle Suriyeli sığınmacılar ile Türk halkı arasındaki ilişkinin sunulduğu haberler, kategorilere ayrılmıştır. 2014-2015 yılları arasındaki haberler taranarak belirli kategoriler altında toplanmıştır. Ardından taranan gazetelerde yer alan haberler arasından, analiz kategorilerini temsil ettiği düşünülen haber metinlerine nitel içerik analizi uygulanmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumu

Söz konusu haberlerin taranmasıyla ilgili olarak 'Maxqda 11' programı kullanılmıştır. Bu yazılım kullanılmadan önce medya takip ajansının derlemiş olduğu haberler incelenmiş, kod belirleme çalışmaları yapılmıştır. 2014- 2015 yıllarında çıkan haberlerin ön incelemesi yapılmış, toplamda 47 adet haberde iletişim ile ilgili spesifik bulgulara rastlanmıştır. Bu haberlerin 40 adedi 2014 yılına, 7 adedi ise 2015 yılına aittir. Tarama yapıldığı sırada kodların ve alt kodların belirlenmesinde şekil sistemi oluşturulmuştur. Ana kodlar oluşturulurken bu kodlara ait olan alt kodlar belirlenerek kümeler oluşturulmuştur. Bunun sonucunda, 'teпки', 'geri gönderme', 'sosyal problemler', 'şehirler', 'günlük yaşama

etkiler’ ve ‘Suriyelilerle yaşanan sorunlar” ana kodları oluşturulmuştur. 6 ana kod ve 37 alt kod araştırmada kullanılmış olup toplamda 43 kod işlenmiştir. Bu kodların genel taramada 341 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Kodlara göre kullanım tablosu aşağıda verilmiştir. Bazı kodların sürekli yan yana kullanıldığı ve bu kodlar arasında da ilişki olduğu belirlenmiştir. Kodlamalar kullanılırken isimlendirme yapılmış ve isimlendirilen kodlarla ilişkili belirtmelerin yanında o koda ait kısaltmalar koyulmuştur. Örneğin “*Nefretin korkutucu boyutlara ulaşmasından çekiniliyor.*” ifadesinde ‘nefret’ ve ‘korku’ temaları kullanılmıştır. Genele bakıldığında bu iki temanın sık kullanıldığı anlaşılmıştır. Kısaltma listesi de kod kullanım ve tekrar tablosunda belirtilmiştir.

Görsel ve yazılı medyada analiz edilen basın kaynakları ve haber dağılımları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Haber Dağılım Tablosu

Basın Kaynağı	Haber Sayısı	Yüzdeler Dağılım
Sabah	9	%19
Milliyet	10	%21
Zaman	11	%24
Radikal	9	%19
Hürriyet	8	%17
Toplam	47	%100

Tepki

Araştırma çerçevesinde yapılan kodlamalarda, alt kodları ile birlikte en fazla tespit edilen ilişki türünün tepki olduğu belirlenmiştir. Yazılı basında da tepki ifadesinin birebir kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında çeşitli davranışlar da tepki kodlaması altına alınmıştır. Bir haber alıntısında “*Antep’te hiç kimse artık Suriyelileri ‘misafir’ olarak görmüyor.*” tepki kodlaması yapılmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi bir süre misafir olarak görünen Suriyeli sığınmacılara halkın

verdiği tepki gözlemlenmektedir. Ayrıca Türk vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara geçici süre ile misafir olarak bakmaları, savaşın başladığı 2011 yılından 2014'ün başına kadar olan süreçte olay yaşanmamasını ya da bu olayların azlığını açıklayabilmektedir.

Tablo 2. Kod Kullanım ve Tekrar Tablosu

KOD	KISALTMA	KULLANIM TEKRARI
Tepki (Main Code)	TEPKİ	11
Mahalle Tepkisi (SubCode)	MT	15
Taşlama (SubCode)	TAŞ	5
Ayaklanma (SubCode)	AYAK	1
Saldırı (SubCode)	SAL	43
Kavga (SubCode)	KAV	14
Protesto (SubCode)	PRO	7
Arabalara Saldırı (SubCode)	AS	13
Sosyal Patlama (SubCode)	SP	5
Slogan Atma (SubCode)	SLO	8
Gösteri (SubCode)	GST	9
Geri Gönderme (Main Code)	TB	1
Suriyelilerin Geri Gönderme Düşünceleri (SubCode)	TBS	3
Halkın Geri Gönderme Düşünceleri (SubCode)	TBP	7
Sosyal Problemler (Main Code)	SPRO	4
Suç (Subcode)	CRM	5
Çocuk Çalıştırma (Sub-SubCode)	CRMCW	2
Fuhuş (Sub-SubCode)	CRMF	7
Hırsızlık (Sub-SubCode)	CRMH	8
Gasp (Sub-SubCode)	CRMG	4
Dilencilik (Sub-SubCode)	CRMD	12
Nefret (SubCode)	HATE	10
Endişe (SubCode)	END	16

KOD	KISALTMA	KULLANIM TEKRARI
Korku (SubCode)	FEAR	4
Düşük İş Gücü (SubCode)	LWP	10
Görsel ve Sosyal Medya (Main Code)	FT	10
Şehirler (Main Code)	-	-
Konya (SubCode)	(42)	2
Adana (SubCode)	(01)	6
İstanbul (SubCode)	34	3
Kahramanmaraş (SubCode)	46	6
Hatay (SubCode)	31	1
Gaziantep (SubCode)	27	27
Günlük Yaşama Etkiler (Main Code)	DLE	12
İllegal Çalışma (SubCode)	İLW	4
Şikayet (SubCode)	COM	4
Kira Artışı (SubCode)	RENT	8
Suriyelilerle Yaşanan Sorunlar (Main Code)	PROBS	9
Dert (SubCode)	DERT	1
Yanlış Davranma (SubCode)	WA	7
Yüksek Sesle Konuşma (SubCode)	VOİCE	5
Kültürel Farklılık (SubCode)	CULT	7
Entegrasyon- Uyum (SubCode)	ENTU	10
TOPLAM KOD		341

Tepki ana kodunun, 11 defa taramada birebir kodlandığı anlaşılmıştır. Tepki kodunun özellikle sosyal medya kodu olan (FT) ile sık kullanıldığına dikkat edilirse, halkın genel olarak tepkisini sosyal medya aracılığıyla ortaya koyduğu ve bu mecra üzerinden örgütlendiği söylenebilir.

Mahalle Tepkisi

Tepki bölümündeki en fazla kodlanan bir diğer husus mahalle tepkisi olarak belirlenmiştir (15 kodlama). Özellikle Türkiye'nin toplumsal yapısında birçok sosyal soruna karşı mahalle tepkisini görmek, bu olguya yazılı basında rastlanılsa bile günlük hayatta da rastlamak mümkündür. Mahalle tepkisi, mahallede ya da yaşam çevresinde mahalle sakinlerine ya da çevreye yönelik zarar verici davranışların oluşması durumunda özellikle mahallede yaşayan genç kuşağın eylemlerde bulunması ya da aile üyelerinin maddi/manevi zarar görebileceği ihtimalini düşünen hane sahiplerinin gösterdiği tepki olarak da tanımlanabilir.

Sığınmacıların bir arada yaşadığı ya da bir evde birden fazla ailenin kaldığını söylemek mümkündür. Özellikle yeni bir ülkede yaşamak bakımından, zorluklarla baş etme mekanizmalarının başında sosyal çevre ve sosyal bağlantılar gelebilmektedir. Khawaja ve diğerlerinin (2008) Sudanlı sığınmacılar üzerinde yaptıkları araştırmada göç sonrası dönemde sosyal bağlantıların kullanılmasının önemli bir faktör olduğu anlaşılmış, sığınmacıların daha önceki deneyimlerinde sosyal bağlantılarını kaybettiklerini söyleseler de kalan arkadaşlarıyla, ailesiyle ve topluluğu ile yaşamaya devam ettiği ve onları sosyal destek kaynağı olarak gördüklerini belirttiklerini tespit etmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere sığınmacılar göç sonrası dönemde sosyal bağlantılarını kullanarak bir arada yaşama gayretinde ve birbirlerinden sosyal destek olarak yarar görme eğilimindedirler. Dolayısı ile sığınmacıların sığınmacı olarak buldukları ülkelerde bir arada yaşadıkları hatta toplulukların oturması ile çeşitli mahalle kültürlerin oluştuğu da günümüz örneklerinde görülebilir. Örneğin Çin Mahallesi, Chinatown olarak da bilinir, Çin dışındaki şehirlerde bulunan Çin mahallelerine verilen isimdir. Kelime anlamı olarak 'Çin kasabası' anlamına gelir. Özellikle yoğun göç alan New York ve San Francisco gibi şehirlerde büyük Çin mahalleleri bulunur. Genellikle Çin'den yeni gelen göçmenler buralara yerleşirler.

Suriyeli sığınmacıların illerde daha çok merkezi yerlere yakın yerde kaldıkları söylenebilir. Mahalle sakinlerinin haberlerde söyledikleri-

ne göre Suriyeliler merkeze yakın olan, kentsel dönüşüm bekleyen, metruk ve harabe yerlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir haber alıntısında yapılan tespitte ise *“Geçtiğimiz kış aylarında mahalleye yerleşmeye başlayan Suriyeliler, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme çalışmaları nedeniyle yıkılmak üzere sahipleri tarafından terk edilmiş metruk binaları mesken tutmuş durumda. Küçük bir kısmı ise gecekondualarda kiracı olarak kalıyor.”* ibaresi geçmektedir.

Bu durumda Suriyeli sığınmacılar ile mahalle sakinleri arasında çeşitli etkileşimler yaşandığı gibi çeşitli nedenlere dayalı gerginliklerin de meydana geldiği söylenebilir. Böyle durumlarda genellikle mahalle toplu olarak tepki gösterebilmektedir. Basında yer alan haberlere bakıldığında özellikle Suriyeli sığınmacılar ile mahalle sakinlerinin çocukları arasındaki anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıkların fiziki şiddete dönüşmesinin beraberinde ortaya çıkan ebeveynlerin tepkisi görülmektedir. Bununla beraber bu çalışmada sayılan nedenlerden dolayı mahalle tepkisi görmek mümkündür.

Taşlama

Araştırmada vatandaşların Suriyeli sığınmacıların kendilerinin ya da evlerinin taşlandığı tespit edilmiştir. Çeşitli şekillerde tepki veren vatandaşların Suriyeli sığınmacılara ulaşamadıklarında yaşadıkları birimleri ya da kendilerini taşladıkları haberlerde yer almaktadır. Birçok çalışmada da yabancılara yönelik yabancı cisim fırlatma tepkisi görülebilmektedir.

Yapılan içerik analizinde vatandaşların sadece Suriyeli sığınmacılara değil, onlara yardımcı olan yardım birimlerine de taş fırlattıkları anlaşılmaktadır. Bir haberde *“İtfaiyenin yangına müdahalesine engel olmaya çalışan bir grup mahalleli, caddeyi kapatarak, itfaiye araçlarına taş ve tuğla parçaları attı.”* şeklinde ibareye rastlanılmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi vatandaşlar sadece Suriyelilere değil aynı zamanda onlara yardım eden birimlere de taş fırlatma gibi eylemlerde bulunduğu görülebilmektedir. Taşlama eyleminin, halk tarafından Suriyeli

vatandaşlara yönelik yapılan eylemlerden olduğu, kodlama olarak beş defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ayaklanma

Ayaklanma kodlamasının araştırmada sadece bir noktada kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durumda sadece ilk bölümde belirtilen mahalle tepkisi kodu ile kullanılmıştır ve ‘mahalle sakinlerinin ayaklanması’ olarak haber metninde yer almıştır. Ayaklanma kodunun ayrı bir başlık altında değerlendirilmesinin nedeni, söz konusu fiilde meydana geldiği kesin olarak bilinmeyen bir olaya istinaden belli grupların oluşması, eylem yapımları ve beraberinde zarar verme fiillerinin de olmasıdır.

Saldırı

Tepki kodlamasının altında en fazla kodlanan alt kod saldırıdır. Metin incelendiğinde 43 defa kodlandığı ve yazılı basın da genelde bu kelimeyi kullandığı anlaşılmıştır. Özellikle Suriyeli sığınmacılara olan tepkiler sonucu gelişigüzel şekilde şehirde bulunan yabancılara saldırıların olduğu haberlerde yer almaktadır. “*Peki Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları mahallelerde, neden bu tür saldırılar (SAL) gerçekleşiyor? Saldırıya gerekçe olarak gösterilen, “hırsızlık” (CRMH) ve “taciz” (WA) gibi iddiaların doğruluk payı var mı yoksa böyle bir algı mı oluşturuluyor?*” alıntısından anlaşılacağı gibi çeşitli asayiş olaylarındaki bozukluklar ve bu oranların artmasını Suriyeli sığınmacılara bağlayan halk saldırıları gerçekleştirilmektedir.

Aynı zamanda Suriyeli sığınmacıların da saldırılarda bulunduğu haberlerde yapılan röportajlarda yer almaktadır. “*Mahalle Muhtarı Arif Akbaş, Suriyelilerin başlarına dert (DERT) olduğunu belirterek ‘Ulus ve Kızılay gibi merkezi yerler yakın olduğu için mahallemizi tercih ediyorlar. Buralardaki kavşaklarda dilencilik (CRMD) yapıyorlar. Metruk binalarda kalıyorlar. Kaçak elektrik ve su kullandıklarına ilişkin duyumlar alıyoruz. Uyarılara da saldırıyorlar.’ (SAL).*” Halk arasındaki uyumsuzluktan dolayı da saldırı fiilinin karşılıklı olduğunu söylemek mümkündür. Bir arada yaşayan Suriyeli sığınmacıların

topluluk psikolojisi gereği kendilerini savunmak için oluşturmuş olabilecekleri baş etme mekanizması olarak da düşünülen bu tutum daha büyük tepkilere de yol açabilir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelerek hayata entegre olmaya çalıştıkları ve yaşamlarını sürdürme çabası içinde oldukları bir gerçektir. Bu süre zarfında çalışarak geçimini sağlamaya çalışan Suriyeli yabancılar kendi iş yerlerini de açmaya başlamışlardır. Bunun yanında Suriyeli sığınmacıların buldukları büyük şehirlerde kendi vatandaşlarına yönelik iş yeri açmanın yanında yerli halk da Suriyeli sığınmacılara kolaylık sağlama ve ticareti geliştirme kapsamında tabelalarında Arapça ilanlara yer vermişlerdir. Bu durumlar beraberinde birçok kolaylığı getirirken aynı zamanda sıkıntılara yol açmıştır. Araştırmada yapılan haber incelemelerinde halkın tepki olarak Suriyelilere ait iş yerlerine saldırdıkları ve Arapça ilan yazılı tabelalara zarar verdikleri bildirilmiştir. *“Son olarak İstanbul İkitelli’de Suriyelilerin bir genç kıızı taciz ettiği (WA) iddiaları üzerine bir grup, Suriyelilere ait iş yeri (SAL) ve otomobillere saldırdı (AS).”*

Suriyeli sığınmacılara yapılan saldırı haberlerinin temellerine bakıldığında halk ile Suriyeliler arasında meydana gelen olaylardaki kıvılcımların daha büyük çapta tepkiye ve saldırılara neden olduğu anlaşılmaktadır. Saldırı kodlamasını kavga ve arabalara saldırı kodlarıyla kullanıldığı görülmektedir. Saldırıların şehirde kendi halinde gezen, parklara çadır kuran, iş yeri olan Suriyelilere yönelik olduğu söylenebilir. Saldırıların taşlı, sopalı ve kimi zamanlarda silahlı yapıldığı derlenen haberlerden elde edilen bilgilerdendir. Haberlerden elde edilen bir diğer nokta ise küçük nedenlerden çıkan mahalle içi tartışmalarının halk arasında yaygınlaşarak büyük bir harekete dönüşmesidir. 25.07.2014 tarihli haberde kullanılan *“Suriyeliler ortalığı karıştırdı. Mardin’in Kızıltepe ilçesine yerleşen Suriyeli mülteciler 3 kişiye saldırdı (SAL). Ardından toplanan Kızıltepeli vatandaşlar Suriyelileri linç etmek istedi. Mardin’in Kızıltepe ilçesinde bir grup Suriyeli, vatandaşlara saldırdı.”* ibaresi bu duruma örnek olarak verilecek bir alıntıdır.

Kavga

Kavga kodu metin analizinde 14 defa kullanılmıştır. Burada şehirdeki vatandaşlarla çeşitli şekillerde uyuşamayan Suriyeli sığınmacıların esnaf ve mahalle sakinleri ile kavgalarının meydana geldiği tespit edilmiştir.

Gruplar arası kavgaların olduğu kaydedilirken bununla birlikte Suriyeli sığınmacılarında kendi aralarında şiddetli kavga ettikleri ve bu durumun yaşanan yer itibarı ile son derece rahatsız olduğu basında yer alan haberlerde ve vatandaş röportajlarında görülebilmektedir.

Analizde eyer alan bir yerel gazete haberinde şu ifade geçmektedir: *“Geçen günlerde Suriyeli iki aile arasında kavga yaşandığını hatırlatan Fırat, “Buraya kendisi gibi Suriyelileri getirenler onları ucuz fiyata çalıştırıyor.1-2 ay sonra gözleri açılınca başka yerlere gitmek istiyorlar.”* Buradan da anlaşılacağı gibi daha önceden Türkiye’ye giriş yapan bazı Suriyelilerin kendilerinden sonra gelenleri işçi gibi kullanabildikleri ve daha sonra durumu anlamalarından dolayı gerginlikler yaşanabildiği anlaşılmaktadır.

Protesto

Suriyeli sığınmacılar dolayısı ile yerel halkın tepkilerini çeşitli şekillerde protesto ettiği görsel medyada da yer alan haberler arasındadır. Protesto kodlaması analizde yedi defa kullanılmıştır. Yerli halk genelde buradaki tepkilerini toplu yürüyüşlerle ve slogan atarak gerçekleştirmektedir. Slogan atma başka bir kod olarak araştırmada ele alınmıştır. Ancak genel olarak protesto kodu ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

Slogan Atma

Slogan atma, halk tarafından Suriyeli sığınmacılar için tepki amaçlı olarak yapılan bir eylem olarak basına yansımıştır. Halk, özellikle Suriyeli sığınmacıların çok olduğu şehirlerde yürüyüşler düzenlemiş ve slogan eylemi yapmıştır. Genelde slogan eyleminden sonra da ufak çapta saldırıların olduğu haberlere yansımıştır. En çok tepki sloganları şu şekildedir:

- “Suriyelileri istemiyoruz, susma haykır, Suriye’ye hayır!”

- “Suriyelileri istemiyoruz!”
- “Türkiye bizimdir!”
- “Kahramanmaraş’ta Suriyeli İstemiyoruz!”
- “Suriyelileri burada istemiyoruz!”

Arabalara Saldırı

Önceki bölümlerde de halkın iş yerlerine ve arabalara saldırdıkları belirtilmişti. Özellikle son kitle akımı ile Suriyeli sığınmacılara ait birçok araç da sınırdan içeri girmiştir. Sınır bölgelerinde bu araçların birikmesi ve Suriye plakalarının tanınır hale gelmesi halk tarafından bu araçların farkındalığının artmasına neden olmuştur.

Yerli halkın saldırılarda arabalara yönelmesinin nedeni kolay ulaşılabilir olmalarıdır. Haberlerde araçlara çeşitli şekillerde zarar verildiği ve taşlandıği gözlemlenmektedir. Arabalara saldırı kodlaması 13 defa analizde kullanılmıştır. Genellikle yolda park halinde bulunan Suriyeli yabancılara ait araçlara saldırı gerçekleşmekte ve bazı araçların devrildiği haberlerden anlaşılmaktadır.

Gösteri

Sosyal medya üzerinden örgütlenen yerel halk kent bazında yürüyüş yapabilmektedirler. Suriyelilere ait barınma merkezleri olan illerde yerel halkın sloganlar atarak bu yerleşim yerlerine yürüyüş yapmak istedikleri, gösteri yürüyüşü yaparak tepkilerini açığa çıkarmak niyetinde oldukları anlaşılmaktadır.”³ *Temmuzda ‘Kahramanmaraş’ta Suriyeli istemiyoruz’ (SLO) kampanyası başlatan Maraşlılar, özellikle sosyal medya (FT) üzerinden organize olarak, Suriyelilerin yaşadığı çadır kente yürümek istedi (GST).*”

Sosyal Patlama

İnsel’e göre sosyal patlama, insanların isteklerinin gerçekleşmemesinden beslenen durumlardan kaynaklanabileceği gibi, baskıya ya da adaletsizliğe karşı bir başkaldırı nedeniyle de ortaya çıkabilen bir çeşit bilinçsiz öfke nöbeti gibidir. Arzu edilmeyen sonuçlar doğurma riski

taşısa bile, o güne kadarki engellenmişlikleri aşma adına bir dinamığe işaret eder ve toplumsal hayatın göstergesi olarak da okunabilir. Sosyal patlamanın diğer yüzü ise 'içe patlama' olarak yaşanır. Öfkelerini, hak talebini, tepkisini veremeyen ve bastırılmış toplumlarda intiharlar, cinayetler, şiddet, sokaklarda çalışan veya dilenci çocuklarda artış, fuhuşa zorlanma gibi biçimlerde yaşanan içsel çürüme; sosyal patlamanın içe doğru olan formudur. Dışa doğru sosyal patlama tepkinin açığa çıkması ve yeni toplumsal dengeler kurulabilmesi işlevi görebilmekle birlikte içe doğru patlama sönme, büzülme, yerine başka bir şey koymadan yok oluşa sürükleyen bir durum olarak değerlendirilir. Sosyal patlamanın söylemsel kuruluşunda öne çıkarılan göstergeler ise peş peşe yaşanan toplu ve bireysel eylemler olur (Zengin, 2004).

Sosyal patlama kavramı analiz yapılan metinde diğer tepkilere göre az kullanılmasına rağmen, söz konusu süreç içerisinde halk davranışlarını tahmin etme konusundaki en önemli unsurlardan birisidir. Suriyeli sığınmacıların sürekli gündemde oluşu ve sayılarının artışı her geçen gün yeni soruları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda burada ki tepkilerin çoğunun sosyal patlama sonucu meydana geldiğini ve daha ileride daha büyük sosyal patlamalar yaşanabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada yukarıdaki alıntıya istinaden belirtilen durumların kodlandığına dikkat çekmek gerekmektedir. Öfke, endişe ve benzeri durumların sonucunda tepki olarak sosyal patlama eylemlerinin yaşanabilme olasılığı vardır.

"Kentteki Suriye plakalı araçlara (AS) ve iş yerlerine yönelik saldırıların (SAL) yaşanması, toplu taşıma araçlarında Arapça konuşanlara karşı sözlü tacizler (HATE) bu bölgede bir sosyal patlama (SP) endişesini (END) artırıyor."(04.05.2015) haber alıntısından da anlaşılacağı gibi basında sosyal patlama olgusunun halk içinde ortaya çıkması ile ilgili bir endişe olduğu söz konudur.

Geri Gönderme

Geri gönderme kodlamasının yapılan analizlerde yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu içerik analizinde iki çeşit geri gönderme alt kodlaması

yapılmıştır. Bunların birincisi halkın Suriyeli sığınmacıların geri dönüşü ile ilgili düşünceleri, diğeri ise Suriyelilerin geri dönüş için olan düşünceleridir.

Geri gönderme ve geri dönüş benzer deyimler olsa da aslında birbirlerinden farklı durumlardır. Bu kodlamaların içeriğine geçilmeden önce geri gönderme ve geri dönüş tanımlamalarının verilmesinde fayda görülmektedir ki bu durum günümüz mevzuatlarınca da düzenlenmiştir.

Geri gönderme tanımlaması aslında ‘Geri Gönderme Yasası’ olarak literatürde geçmektedir. Türkiye’nin coğrafi kısıtlama ile taraf devlet olduğu Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesinde “*Hiç bir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.*” hükmü yer almaktadır.

Ayrıca YUKK’un 4. maddesinde ise Geri Gönderme Yasası düzenlenmiştir: “*Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.*”

Geri dönüş kavramı ise “Gönüllü Geri Dönüş” olarak kaynaklarda geçmektedir. Ülkelerine kendi istekleri ile geri dönüş yapmak isteyen yabancılara koruma sağlayan devlet tarafından ülkesine ait menşe ülke bilgisi ve durumu anlatılır. Buna istinaden dönüşü kabul eden kişilerin koruması sonlandırılarak geri dönüşü sağlanmaktadır. YUKK’un 87. maddesinde ise “Gönüllü Geri Dönüş Desteği” düzenlenmiştir: (1) *Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere, aynı ve nakdi destek sağlanabilir.* (2) *Genel Müdürlük (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), gönüllü geri dönüş çalışmalarını, uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde yapabilir.*”

Suriyeliler Açısından Geri Gönderme ve Geri Dönüş

Ülkelerinde meydana gelen karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların, geldikleri bölgelerde durumun normalleşme göstermesini haber almaları üzerine ülkelerine geri dönüşleri mümkün olmakta olup bu durum hem basına hem de resmi açıklamalara yansımış ve geri dönüş yapan sığınmacıların olduğu doğrulanmıştır. Bu durum analiz edilen metinlerde de belirtilmiştir. Özellikle gazete haberlerinde yer alan haberlere göre geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin yüzde seksen ya da seksen beşinin ülkelerine geri dönmek istediklerini söyledikleri belirtilmiştir.

Halkın Geri Gönderme Düşünceleri

Suriyeli sığınmacılar hakkında görüş bildiren ve gazete haberlerine yansıyan bir diğer husus da halkın Suriyeli sığınmacıların geri dönmesi gerektiği yönündeki düşünceleridir. Suriyeli sığınmacıların yanlış davranışlarından kaynaklanan sebeplerden dolayı yerel halkın sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşüncesi haberlerde yansıtılmaktadır. Bunun yanında ülkelerini bırakarak gelen sığınmacıların, canları pahasına topraklarını savunması gerektiği, savaşmaları için topraklarında kalmaları gerektiği, bunun Türkiye'ye giriş için bir fırsat olarak görüldüğü vatandaşların düşüncesi olarak haberlerde dile getirmektedirler.

Araştırmanın bu bölümünde özellikle yanlış davranış kodları ile geri gönderme düşüncelerinin birlikte kullanıldığı görülmüştür. Bir haberde buna örnek olarak "*Suriyeli erkekler hiç kız görmemiş gibi bakıyorlar. (WA) Ne edep var ne haysiyet. Kimseden korkmuyorlar, çekinmiyorlar (PROBS). Hepsinin gitmesi lazım (TBP).*" ibareleri kullanılmıştır.

Genel analize bakıldığında kültür farkı, yanlış davranışlar ve meydana getirdikleri sosyal problemler dolayısı ile geri gönderilmeleri ya da geri gitmeleri yönünde düşünceler olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Problemler

Bu bölümde Suriyeli sığınmacılar hakkında basında çıkan sosyal problemler tespit edilmeye çalışılmıştır. Burada sosyal problemler kodla-

masının altında suç, nefret, korku, endişe, sosyal medya ve düşük iş gücü olmak üzere altı alt kod oluşturulmuştur.

Suç

Suriyeli sığınmacılar tarafından işlenen ve basına yansıyan suç çeşitleri bu bölümde ele alınmış olup, ‘çocuk çalıştırma’, ‘fuhuş’, ‘hırsızlık’, ‘gasp’ ve ‘dilencilik’ alt kodları oluşturulmuştur.

Çocuk Çalıştırma

Suriyeli sığınmacıların gelmesi ile birlikte, yapılan haber analizlerinde çalışan çocuk olgusunun sayısında artış gözlemlendiği vurgulanmıştır. Özellikle geçim kaynakları arayan sığınmacı ailelerin bütün bireylerinin geçim sağlamaya yardım ettiği söylenebilir. Dilencilikle birlikte sık kullanılan çocuk çalıştırma kodlaması ayrıca çeşitli iş kollarında da Suriyeli sığınmacı çocukların kayıtsız çalışmaları ile ilgili analizde tespit edilmiştir.

Çocuk işçiliği problemi büyük oranda ülkelerin içinde bulunduğu yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Çocukların çalışma yaşamında var olmalarının en temel nedenlerinden biri yoksulluktur. Aileler gelir düzeyleri düşük olduğu için çocuğun kazandığı paraya ihtiyaç duyar. Sanayileşme sürecini tamamlayamamış, nüfus artışı yüksek, dolayısıyla nüfus yapısı genç olan ülkelerde ailelerin eğitime yaklaşımı çoğunlukla fakirliğin zorlayıcı baskısı altındadır (Avşar,2012). Bu bağlamda, Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların yaşadığı yoksulluk olgusunun aile bireylerini çalışma yaşamına yönlendirdiği ve çocukların dilencilikle birlikte değişik alanlarda çalıştırıldığı söylenebilir.

Fuhuş

En genel tanımıyla, “*istek dışı maddi kazanç sağlamak amacıyla cinsel ilişkide bulunma*” anlamına gelen fuhuş günümüz toplumlarında kaotik bir noktaya ulaşmıştır. Kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılığın yoğun yaşandığı fuhuşun yaygınlaşmasında; olumsuz ekonomik koşullar, aile patolojileri, din anlayışı ve töreler, kadın-erkek eşitsizliği, e-

ğitimsizlik, her türlü malın satışını çıplak kadınla özdeşleştiren reklam dünyası etkili olmuştur (Özerdoğan vd., 2010).

Özellikle bu durumun vatandaşlar arasında huzursuzluk yaratan bir olumsuzluk olarak haberlere yansıdığı ve yine haberlerde sunulan şekliyle sınır illerinde fuhuş olaylarının arttığı gözlemlenmiştir. Yapılan haber analizlerinde bazı illerde hem fuhuş olaylarının arttığı hem de fuhuş mekânlarının fazlaştığı belirtilmektedir.

Hırsızlık

Hırsızlık suçu, Suriyeliler tarafından işlendiği öne sürülen bir diğer olgudur. Analizi yapılan haberlere yansıyan bir araştırmada aşağıdaki sonuçlar yansımıştır:

“Prof. Dr. Adnan Gümüştün Felsefe Grubu Öğretmenliği Araştırma ve Yöntem Dersindeki 31 öğrenci ile birlikte geçtiğimiz Mayıs ayında Adana'nın dört merkez ilçesinde 15 yaş ve üstü, değişik eğitim ve meslek gruplarından 210'u erkek 200'ü kadın 410 kişiyle gerçekleştirdiği “Halkın Suriyelilere, Suriye'ye Müdahaleye ve Suriye'den Gelenlere Yönelik Algı ve Bakışı” isimli araştırma Adana'nın mülteci sorunuyla ilgili çarpıcı gerçeklerini ortaya koyuyor.

Kentin huzurunun bozulduğunu düşünenlerin oranı ise yüzde 45, 7. (DLE) Suriyeliler kente geldikten sonra asayiş olaylarının da arttığı kanaati oldukça yaygın. Araştırmaya katılanların yüzde 44,2'i gasp (CRMG) ve hırsızlık (CRMH) olaylarının arttığını düşünüyor. Adanalıların yüzde 43,14'ü de Suriyelilerin Adana'ya zarar verdiklerini düşünüyor.”

Halk ve Suriyeli sığınmacılar arasındaki gerginliklerin altında yatan nedenlerden birisinin de hırsızlık olduğu basın haberlerine yansıyan diğer bir noktadır.

Gasp

Gasp olaylarının artışı da halkı tedirgin eden bir diğer olgu olarak haberlere yansımıştır. Genelde bulgularda hırsızlık ve gasp kodlamalarının yan yana kullanıldığı ve haberlerde birlikte olduğu dikkat çekmiş-

tir. Suriyeli sığınmacıların gasp olaylarına karıştıkları haber analizden anlaşılmaktadır.

Dilencilik

Suç kodlaması altında en fazla görülen olgu dilencilik olarak tespit edilmiştir. Günümüz rutinlerinde trafik ışıklarında, kaldırımlarda ya da yaya olarak dilencilik yapan Suriyeli sığınmacıları görmek mümkündür. Özellikle çocuk çalıştırmaya paralel olarak dilencilik vakalarının arttığı da yapılan haberler arasında yer almaktadır.

Haberlerde yapılan analizlere göre Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları yerleşim yerlerinin merkez caddelerinde ya da trafik kavşaklarında dilendikleri ön plana çıkmaktadır. İzmir halkı ile yapılan araştırmalar sonucunda basın haberlerine şu şekilde sonuçlar yansımıştır: *“Yaşadıkları semtlerin işlek caddelerinde dilenmeye (CRMD) başlayan mülteciler, İzmirliyle zor anlar yaşıyor. Özellikle ucuz olduğu için bazı semtlerde yaşamayı tercih eden Suriyelilerin, bu yola başvurmaları İzmirliyle hem üzüyor hem de şikâyetleri (COM) beraberinde getiriyor.”*

En fazla suç unsuru olarak dilencilik olgusuna rastlanması ve çocukların bu işlerde çalıştırılması eğitim seviyesindeki düşüklüğe ve niteliksiz iş gücüne bağlanabilir.

Nefret

Ülkelerindeki karışıklıklardan sonra Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların sebep oldukları düşünülen sosyal sorunların ortaya çıkması ve bunların önlenememesi kaynaklı nedenler temelinde haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret duyulduğu ifade edilmiştir. Yapılan analizde işsizliğin artması, kiraların çeşitli illerde yükselişi, barınma sorununun yarattığı olumsuzluklar halk tarafından Suriyeli sığınmacılara mal edilmekte ve bu durumda beraberinde gerginlikleri meydana getirebilmektedir.

Sadece nefret duygusu ile kalmamakla beraber bazı kaynaklarda nefret söyleminin de olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle hem

sosyal medyada hem de gösteri, yürüyüş ve eylemlerde nefret söylemlerini duymak mümkün olabilmektedir.

Nefret söylemi, gerek geleneksel medyada gerekse yeni medyada farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir; ötekileştirilen bir gruba, grup kimlikleri nedeniyle yönlendirilmiş direkt nefret ya da meydana gelen ve bazı durumlarda suç unsuru taşıyan bir fiilin sahibinin grup kimliğine yapılan gereksiz vurgudur. Ötekileştirilen bir gruba, grup kimliği nedeniyle direkt yönlendirilmiş direkt nefrette toplumsal yargılar egemendir; medya aracılığıyla yeniden ve yeniden üretilirler(-Vardal, 2015).

Endişe

Bu çalışmadaki endişe olgusu birçok kodla bir arada kullanılmıştır. Bunlara örnek olarak sosyal patlama, tepki, çözüm politikalarının gecikmesi, günlük yaşam aktivitelerinin kısıtlanması, suça karışma oranlarının artması, sosyal problemlerin meydana gelmesi ve uygunsuz davranışlar verilebilir.

Haberlerin genelinde Suriyeli sığınmacılar ile halk arasındaki gerginliğin artmasından endişe edildiği belirtilmektedir. Özellikle çalışma hayatına dâhil olan Suriyeli sığınmacılar ile esnaflar arasında çeşitli çatışmaların giderek büyümesinden endişe edilmektedir.

Haberlerde bazı illerde Suriyeli sayısının artmasından da endişe duyulduğu tespit edilmiştir. 14.07.2014 tarihli bir haberde şu şekilde tespitte bulunulmuştur: *“İzmir’in meydan, cadde ve sokaklarında, kalabalık Suriyeli aileleri görmek mümkün. İzmirliiler bu sayının her gün artmasından endişe (END) duyuyor. Şehrin Avrupa’ya geçişte, bazıları faciayla sonuçlanan umut yolculuğuna basamak yapılmasının önlenmesini isteyen vatandaşlar, bu durumun yakında sosyal problemlere (SP) (SPRO) de yol açacağından endişeli (END).”*

17.11.2014 tarihli bir başka haberde ise Suriyeli sığınmacılara dair toplumsal kabullenme ve endişe şu şekilde dile getirilmiştir: *“Aldık, kabul ettik endişeliyiz! (END) Türkiye’de yaşayan Suriyelilerle ilgili bir*

araştırma, Türk toplumunun endişelerini açığa vuruyor. Halkın yüzde 50'si Suriyeli komşu istemezken, yüzde 30'u savaş devam ediyor olsa bile artık ülkelerine dönmeleri gerektiği görüşünde (TBP). (Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması)"

Korku

Analizi yapılan haberlerde Suriyeli sığınmacıların halk gözünde yabancı olması, tutumlarını tam olarak kestirememeleri ve kültür farklılığının olması gibi sebeplerden kaynaklı olarak halkın korku duyduğu yer bulmuştur.

Düşük Ücretle İş Gücü

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesi ile birlikte halkın bir başka yaşadığı sorun düşük ücret ile iş gücü olarak haberlere yansımıştır. Suriyelilerin daha az gündelik ile çalışmalarının istihdamı etkilediği ve bu durumun rekabeti düşürerek iş gücünün ucuzlamasına neden olduğu haberlerde yer almıştır.

Yapılan analizde birçok Suriyelinin işverenler tarafından düşük ücretle ve sigortasız olarak çalıştırıldıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada yerel halkın iş gücü ile ilgili olarak bazı fırsatların ellerinden alındığını düşündükleri araştırmalara ve haberlere yansımıştır: “*Yerel halkın, iş fırsatlarının ellerinden alındığına inandığı ifade edilen raporda (USAK) yer almıştır.*”

Bunun yanında bazı Suriyeli sığınmacıların iş yeri açtıkları ve haksız rekabet yaratarak daha ucuz malları sattıkları, sınır ötesinden çeşitli yollarla getirdikleri malların satımı ile piyasada dengesizlik yarattıkları, bu durumun esnaf ile Suriyeliler arasında çatışmalara neden olduğu haberlere yansımıştır.

Sosyal ve Görsel Medya

Günümüz teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak kişisel ve toplu iletişim araçlarında da gelişmeler yaşanmış. İnternet gibi bilginin kü-

reselleşmesini sağlayan sanal ortamların iletişimde daha fazla kullanıldığı bilinmektedir. Her geçen gün sosyal medya hesaplarının artması ve toplum üzerindeki etkisinin giderek daha fazla olması çeşitli örgütlenmelerin ve fikir platformlarının bu ağlar üzerinden kurulmasına neden olabilmektedir.

Bireylerin sınırları belirlenmiş bir sistem içinde halka yarı/açık profil oluşturmasına, bağlantıda olduğu diğer kullanıcıların listesini açıkça vermesine, bu diğer kullanıcıların sistemdeki listelenmiş bağlantılarını görmesine ve aralarında gezmenize izin veren web tabanlı hizmetlerin tümüne 'sosyal ağlar' denilmektedir (Büyüksener, 2009).

Sosyal medya için dünya çapında rakamsal bir değerlendirme yapıldığında şöyle bir tabloyla karşılaşılmaktadır:

- Dünya üzerinde her üç kişiden ikisi sosyal ağları ziyaret etmektedir.
- Her gün Facebook üzerinde 8 milyar dakika geçirilmekte ve 285 milyon adet içerik paylaşımı yapılmaktadır.
- İnternet kullanıcılarının sadece %65,1'i e-posta kullanmakta, sosyal ağları kullananlar ise %68'dir.
- Türkiye, Avrupa'nın internette en çok zaman geçiren ülkesidir (aktaran Bat ve Vural:2010).

Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak basında çıkan haberler tepki toplayabildiği gibi haberlere yapılan yorumlarda da halkın tepkisi görülebilmektedir.

23 Eylül 2014 tarihinde Hürriyet'in internet sayfasında yer alan "Suriyeli sayısı 1,5 milyonu geçti." başlıklı haber ve söz konusu haber üzerine yapılan kullanıcı yorumları ülkemizde geçtiğimiz yıl gündeme gelen Suriyeli göçmen kabulüne bakış açısını ortaya koymaktadır (hurriyet.com.tr, 2015). Söz konusu habere yapılan 54 yorumun 45'i olumsuz ifadeler -göçmenlere ve göçmenlerin ilticasına izin veren hükümete yönelik nefret söylemi- içerirken; sadece 9 kullanıcı habere insan hakları çerçevesinde bakmıştır (Vardal,2010).

Kara'nın 2011 yılında yaptığı 'Görsel Medyanın Aile Üyeleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma'da "Medya toplum üzerinde bir güçtür." ifadesi sorulduğunda katılımcıların %85,6'sı katılıyorum, %14,94'ü katılmıyorum cevabı vermiştir. Erkek katılımcıların %93,57'si medyanın toplum üzerinde büyük bir güç olduğunu düşünürken bu düşüncede olmayan erkek katılımcı oranı %6,43 olarak gerçekleşmiştir. Kadın bazında baktığımızda ise % 73,82'si ifadeye katıldığını söylerken, %26,18'lik kısmı ifadeye katılmadığını belirtmiştir.

Yapılan haber analizlerinde birçok tepkinin başlangıcında sosyal medya üzerinden toplulukların örgütlenişinin yönlendirici olduğu görülmüştür. Topluluklar Suriyeli sığınmacılar ile ilgili tepkilerini sosyal medyada dile getirdikten sonra aynı fikir birliği ile hareket eden halk bu tepkilerini fiili olarak da göstermek için organize oldukları yerlerde eylem yapabilmektedirler.

Bu araştırmada da sosyal medya unsurunun en çok tepki kodlaması ile birlikte kullanıldığını görmek mümkündür. Analiz edilen haberlere göre sosyal medyadan organize olan toplulukların gruplar halinde eylemler yaptıkları anlaşılmaktadır. Genelde Suriyeli sığınmacıların geri dönmelerini isteyen grupların yine bahse konu sosyal ağlar üzerinden organize olarak sokaklarda eylem yaptıkları söylenebilir. Buna benzer sosyal ağlarda genel olarak eylemlerin ne zaman ve nerede gerçekleşeceği konusunda da bilgi verilmektedir.

Şehirler

Suriyeli sığınmacıların özellikle sınır illerinde kaldıklarına daha önce de değinilmişti. Bu bölümde Suriyeli sığınmacıların iller bazında durumları ele alınacaktır. Bu illerin belirlenmesinde Suriyeli sığınmacıların halk ile yaşadıkları olay sıklığı dikkate alınmıştır. Söz konusu illerde meydana gelen olaylar ve halk tepkileri kapsamında ortaya çıkan durum analiz edilmeye çalışılmıştır.

Konya, Adana, İstanbul, Kahramanmaraş, Hatay ve Gaziantep illerinin en çok Suriyeli sığınmacılarla ilgili halk bazında tepki olaylarının meydana geldiği iller olduğu yapılan analizden anlaşılmaktadır.

Suriyeli sığınmacı ağırlayan sınır şehirlerinin demografik yapısı, ekonomik durumu, kültürü, siyasi ortamı farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak her şehirde yaşanan etkiler farklı şekil ve boyutta ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla genel sınıflandırmaya karşın her şehrin kendine özgü durumunun olduğunu söylemek mümkündür (OR-SAM, 2015).

Günlük Yaşama Etkiler

Suriyeli sığınmacıların illere dağılması ile halkın günlük rutinine ve yaşam koşullarına da yansımıştır. Bu etkiler, yansıyan haberlere göre, 'illegal çalışma', 'şikâyet', 'kira artışı' başlıkları altında incelenmiştir.

İllegal Çalışma

Suriyeli sığınmacıların günlük yaşama dâhil olması ile birlikte çalışma yaşamına da girdikleri daha öncede belirtilmişti. Haberlerde geçimlerini sağlamak amacı ile kayıtsız ve sosyal güvencesiz olarak çalışan Suriyelilerin iş piyasasını düşürdüğü, düşük iş gücü ile sektörde dengesizlikler ortaya çıkardığı bir gerçek olarak sunulmuştur. Ayrıca yine haberlerde bunun yanında Suriyelilerin sadece çalışmakla kalmayıp iş yeri de açtığı ifade edilmiştir.

12.01.2014 tarihli bir haberde AFAD Başkanı Fuat Oktay'ın konuşmasına yer verilmiş ve değerlendirme şu şekilde kaydedilmiştir: "Özellikle küçük işletmelerde kaçak işçi çalıştırmak (İLW) yaygınlaşmaktadır. Küçük Suriyeli çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır."

Yapılan haber analizinde özellikle sınır illerinde enflasyon oranlarının arttığına dair ibareler ile kaçak işçi çalıştırmamanın halk üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu vurgusu ön plana çıkmaktadır. Haberlerde özellikle küçük işletmelerin kaçak işçi çalıştırdıkları belirtilirken, bu durumun yerel halkı olumsuz olarak etkilediği değerlendirilmektedir.

Şikâyet

Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak yapılan haberlerde halk bazı şikâyetleri dile getirmektedir. Analiz yapılan haberlerde halkın bunu hem

sözlü olarak hem de yazılı olarak devletin ilgili birimlerine ilettikleri belirtilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu'na bu konu ile ilgili dilekçelerin gittiği, dilekçelerde illerdeki nüfus yoğunluğunun yirmi yıl sonraki tahmin edilen sayılara ulaştığı, bu tür durumların halk üzerinde olumsuz etki bıraktığı dile getirilmiştir. Ayrıca haberlerde Suriyeli sığınmacıların özellikle park ve buna benzer açık yerlerde konaklamalarının halkın bu alanları kullanmasını etkilediği ve halkın bu durumdan muzdarip olduğu dile getirilmektedir.

Kira Artışı

Özellikle birçok haberde yer alan fiyatlarda artış yaşanma sorununun en fazla yaşandığı birim kira birimidir. Kamplarda kalmayan ya da kamplarda yeterli kotanın bulunmaması sebebi ile illerde serbest ikaamet eden Suriyeli sığınmacıların kalacak yer arayışları illerdeki kira oranlarının artışına neden olmuştur. Suriyeli sığınmacıların kentlere yerleşmesi ile evrak fiyatlarının yükseldiği, yükselme oranlarının %70 arttığı, kentteki memur ve işçilerin ev bulmak da zorlandıkları da haberlerde ele alınan konulardan olmuştur.

Suriyelilerle Yaşanan Sorunlar

Her ne kadar Suriyeli sığınmacılarla ilgili genel olarak sorunlara değinilmiş olsa da bu başlık altında halk tarafından haberlere yansıyan şekliyle daha net olarak sorunlar odağında yer alan sorunlar ayrı olarak ele alınmıştır. Günlük yaşamda da görülebilecek bu durumlar halk tarafından genelde Suriyeli sığınmacılar için yapılan tanımlama ve durumları yansıtmaktadır.

Dert

Haberlere demeç veren vatandaşlar genel olarak Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak dert kavramını kullanmıştır. Suriyeli sığınmacıların her türlü sosyal sorunlarıyla birlikte dert olduğu görüşü haberlere yansıyan söylemlerdendir.

Yanlış Davranışlar

Haberlere yansıyan Suriyeli sığınmacıların kültür farklılıklarından kaynaklanan toplum içerisindeki yanlış davranışlarıdır. Bu tür davranışların başında cinsiyet ayrımcılığı ya da karşı cinsi rahatsız edici tutum ve davranışlar gelmektedir. Bu bağlamda haberlerde halkın hem güvenlik zafiyeti hem de refah açısından endişe duyabildiği vurgulanmıştır.

Yüksek Sesle Konuşma

Normal olarak görünse de yapılan haber analizlerinde halk ile Suriyeli sığınmacılar arasında çıkan anlaşmazlıkların başlangıç sebeplerinden biri Suriyelilerin rahatsız edici düzeyde yüksek sesle konuştuğu iddiasıdır. Haberlerde evlerde kalabalık olarak ya da birden fazla aile olarak yaşayan Suriyeli sığınmacıların ses düzeylerinin yüksek olmasının mahalle bazında rahatsızlıklara neden olduğu ve bu rahatsızlıktan kaynaklı olarak halk ile sığınmacılar arasında gerilimler yaşandığı görülmektedir.

Yapılan analizde ve haberlere yansıyan halk söylemlerinde yüksek sesle konuşmaları konularında uyarıların Suriyeliler tarafından dikkate alınmadığı ya da dil farklılığından dolayı bu durumun onlara anlatılmadığı vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Kültürel Farklılık

Kültür farklılığı, yerel halk tarafından dile getirilen ve haberlere yansıyan bir diğer önemli unsurdur. Suriyeli sığınmacıların kendilerinden farklı şekilde yaşadıklarını haber röportajlarında belirten halk, kültür uyuşması yönünden sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir. Yüksek sesle konuşma durumu da kültür farklılığından kaynaklanabilmektedir.

Kültürel farklılık algısı ile ilgili olarak irdeleme yapılması gereken en önemli unsurlardan birisi kültürel uyumdur. Kültürel uyum, gelenekler, normlar ve özel kültürel uygulamalardan kişisel olarak etkilenme ve bu unsurlarla aktif olarak etkileşimde olma derecesidir. Araştır-

malarda kültürel uyuma etki eden faktörler belirlenmiş olup bunlar topluma dâhil olma, aktiviteler, dil, başka kültüre olan hislerdir.

Topluma dâhil olma; kişisel olarak, sosyal bağlantılar kurma, arkadaş edinme, karşı cinsle olan ilişkiler ve evlilikler gibi kültürel oluşumlarla sağlanır. Topluma dâhil olma sosyal uyumun en büyük göstergelerinden biridir ve bu durum çocuk ve yaşlı göçmenler içinde geçerlidir.

Aktiviteler ise aktivitelerin ve diğer kültürün uygulamalarının bir parçası olmanın, kültürel uyumun önemli bir noktası olduğu vurgulanmaktadır. Bu tür aktivitelere ulusal kutlamalara, geçişlere, eğlence ve boş zaman aktiviteleri örnek olarak verilebilir. Örneğin Birman ve Tyler (1994) Amerika'da yaşayan Rus Yahudi kadın sığınmacıların, Rus Yahudilerin düzenlemiş olduğu aktivitelere (sinagog ayinleri, Rus müzikleri dinleme vb.) katılım sağlamalarının, kendilerini Amerika toplumu tarafından daha da yabancılaştırılmış hissetmelerine yol açtığını tespit etmişlerdir.

Dil konusu da kültürel uyumda önemli bir unsur olarak gözlemlenmiştir. Örneğin, Olmedo ve Padilla (1978) Latinler üzerindeki bir tartışmada, dil konusunun kültürel uyumda önemli bir rolü olduğunu savunmuşlardır. Bu durum tipik olarak, konuşulan ve yazılan dilin uygunluğu olduğu kadar hangi sosyal statülerde kullanıldığına göre de değişmektedir.

Diğer ana unsurlardan birisi de bireyin başka bir kültüre olan hisleridir. Kişi, ev sahibi ve yerli kültürlere kişisel olarak davranışlar sergileyebilir. Bu davranışlar, pozitif (gurur, tatmin) olacağı gibi olumsuz (utanma, hayal kırıklığı, kritik) da olabilir (Tsai & Chentsova-Dutton, 1997).

Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında birçok aşamada kültürel farklılık yaşayan sığınmacıların, kültürel uyum sürelerinin belli bir zaman aralığında gerçekleşeceği düşünülebilir. Burada Suriyeli sığınmacıların da yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı kültürel farklılıklarının olduğunu söylemek mümkündür. Burada öne çıkan durum kültürel farklılığın beraberinde getirdiği uyum ve entegrasyon sorunlarıdır.

Uyum ve Entegrasyon

Uyum ve entegrasyon olguları haberlerde geçen önemli kodlamalardandır. Yazılı basına demecı veren ve tepkilerini göstermek isteyen halkın uyum ve entegrasyon gibi kelimeleri kullanmaları, Suriyeli sığınmacılar için acil uyum programının bilincinde olduklarını göstermektedir.

Bu bağlamda günlük hayatta özellikle Suriyeli sığınmacılar açısından toplumsal uyum süreçlerinde yaşanan zorluklar kolayca gözlemlenebilmektedir. Farklı bir kültürün, dilin ve yaşayış biçiminin insanları ile uyuşmakta sorunlar yaşanmakta, yer yer toplumsal gerginliklere varan tartışmalar, kavgalar ve adli vakalar görülmektedir. Çağaptay'a göre, Suriyeli sığınmacılar özellikle sınır illerindeki etnik ve mezhepsel dağılımları da önemli ölçüde değiştirmiştir (Demir, 2015).

Ager ve Strang'ın 2004 yılında yapmış oldukları Pollokshaws ve Islington'da bulunan toplumlarda sığınmacıların uyumu ile ilgili nitel araştırmada beş temel faktörün uyum ve entegrasyonu etkilediğini tespit etmişlerdir:

- Diğer insanların tehditlerine karşı güvenli hissetme,
- Hoşgörü,
- Hoş karşılama ve arkadaşlık,
- Ait hissetme ve kendini toplumun bir parçası olarak görme hissi,
- Arkadaş edinmek.

Suriyeli sığınmacılar ile ilgili basına yansıyan haberlerde entegrasyon ve uyum sürecinin daha iyi yönlendirilmesi durumunda uzun vadede çok kültürlülüğe geçişin sağlanmasının daha kolay olacağı yönünde ibareler yer almaktadır. Suriyeli sığınmacılarında uygun politikalar izlenerek topluma uyum sağlamalarının öncelikler arasına alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmeleri dolayısı ile misafir olarak görüldükleri ancak kalışlarının süreklilik arz edeceği ve bazı sosyal sorunlara neden olmaları dolayısı ile yerli halk ile aralarındaki iletişimlerde kopukluklar ya da olumsuzluklar olduğu basına yansımaktadır. Gündem meselesi olarak ülke medyasında da sıklıkla yer alan Suriye'nin durumu ve iç karışıklıklar dolayısı ile ülkelerinden Türkiye'ye gelen sığınmacıların durumu günlük yaşamda da hissedilmeye başlanmıştır.

Analizi yapılan haberlerde Suriyeli sığınmacılara tanınan hakların fazla olduğunu düşünen yerli halk, günlük yaşam aktivitelerini de yerine getirememenin verdiği rahatsızlıkları dile getirmektedir. Söz konusu iletişim eksiklikleri ve halk ile Suriyeli sığınmacılar arasında meydana gelen gerginliklerin basına yansımalarının Suriyeli sığınmacılara yönelik ön yargıların oluşması, bu ön yargıların ve gerilimlerin düzeyinin artması ve ahlaki paniğin ortaya çıkması şeklindeki riskleri beraberinde taşıdığı söylenebilir. Analizlerden de görüldüğü gibi halk, haberlerin çıkması üzerine sosyal medya üzerinden örgütlenip tepki gösterileri ve hatta çeşitli saldırılar yapabilmektedir.

Ahlaki panik, toplumdaki ortak değerler tehdit edildiğinde, gösterilen toplumsal ve politik tepki durumudur. Bu tepki, kurulu değerler düzenine tehlike yöneltilmesinden doğan kaygıya ve korkuya işaretir. Sosyal ağlarda ahlaki panik örnekleri gündem oluşturan ve gündeme karşı koyan taraflar yaratmaktadır. Örneğin, basında milliyetçilik üzerinden yaratılan ahlaki panik sonucu oluşan tepkiler Facebook gibi sosyal ağlarda yeni bir örgütlenme şekli oluşturmuştur. 'TC' kodlamasıyla oluşturulan tepki hem ahlaki panik tepkisine hem de yeni bir mücadele şekline dönüşmüştür (Şenol,2014). Aynı sosyal ağlar incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların lehinde ve aleyhinde olan grupların olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda çağımızda büyük etkisi olan sosyal medyanın etkisini azaltıcı kamu spotlarının geliştirilmesi; kamu spotlarının ya da bilinçlendirici ilanların basın ve yayın organ-

ları ile yayınlanması gerekmektedir. Bu şekilde oluşacak olan ahlaki paniğin ya da toplumsal ön yargının önüne geçilmesi sağlanabilir.

Bir diğer ele alınması gereken konu ise iş piyasasına erişim konusudur. Bulgularda da görüldüğü gibi çocuk işçi çalıştırma suçu, yasal olmayan şekillerde çalışma, kaçak iş kurma ve rekabete olumsuz etki gibi olumsuz durumlar söz konusudur. Bu durumla ilgili olarak Suriyeli sığınmacıların iş piyasasına erişimleri ile ilgili yasal düzenlemenin yetkili makamlarca yapılarak, sosyal güvenceleri ve piyasa düzeyinde kazanç elde etmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca kazanç elde eden Suriyeli sığınmacıların almış oldukları destek fonları denetlenerek denge politikası izlenmelidir. Çalıştırılan çocuklarla ilgili olarak uygulamalar her ne kadar genel hükümlere göre adli işlem görse de konu ile ilgili olarak ilgili Bakanlıklarca makro düzeyde müdahale planlarının hazırlanması gerektiği esastır.

Özellikle kişisel bazda başlayan daha sonra mahalle tepkisi ile büyüyen tepkilerin yazılı basında yer aldığını görmek mümkündür. Sığınmacıların tipik bir özellik olarak hep bir arada kaldıkları, sosyal bağlantılarının olması nedeni ile kalabalık şekilde aynı evlerde kalabildiklerine de daha önceden değinilmişti. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları mahallelerin belirlenmesi yapılarak yaşayan yerel halk ile Suriyeli sığınmacıların ilişkilerini geliştirici uygulamalar yapılmalıdır. Yapılan analizde yerel halk ile Suriyeli sığınmacılar arasında kültür farklılığı ve birbirlerini tanımamalarından kaynaklanan sıkıntılardan söz edilebilmektedir. Mahalle bazında başlayan tepkiler daha da büyüyebilmekte ve saldırılara dönüşebilmektedir. Bundan dolayı bu tür olayların önüne geçilmesi için çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Haberlerde günlük yaşam alanlarının Suriyeli sığınmacılar tarafından kullanılmasının da halk tarafından dile getirilen bir diğer sorun olduğu görülebilmektedir. Bu kapsamda park alanlarının Suriyeli sığınmacılar tarafından konaklama yerleri olarak kullanılması hem halkın bu alanları kullanamaması hem de görünüş olarak olumsuz ihtiva yarattığı gerekçesi ile halk tarafından olumsuz karşılanan bir durum olarak haberlere yansımıştır. Bazı mahalle sakinlerinin haberlere ver-

dikleri demeçlerde mahalledeki parkların ve yeşil alanların kullanılmaz ve güvensiz bir hâl aldığı vurgusu öne çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı belediye ya da AFAD çalışanlarının sokakta kalan Suriyeli sığınmacıları geçici yerleşim yerlerine yani diğer adı ile sığınmacı çadır kentlerine sevk etmeleri gerekmektedir. Her ne kadar bu durum yetkili makamlarca yerine getirilmeye çalışılsa da Suriyeli sığınmacıların bu yerleşim yerlerinde kalmak istemediği ve genelde serbest ikamette kalmak istedikleri gözlemlenmektedir. Bu durumda ayrı bir araştırma konusunu ihtiva etmektedir. Bu bağlamda yapılacak çalışma ile Suriyeli sığınmacıların geçici barınma merkezlerinde neden kalmadıklarının araştırılması ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi gerekmektedir.

Suç unsuru olarak, Suriyeli sığınmacıların adli olaylara karışması da halkın önyargısını arttırıcı etkenlerdendir. Haberlerden edinilen bilgiler ışığında suç işleyen Suriyeli sığınmacılara karşı endişe ve öfke tepkilerini görmek mümkün olabilmektedir. Bunlardan yakın zamanda Gaziantep ilinde meydana gelen ve ev sahibini bıçaklayarak öldüren Suriyeli sığınmacı olayı örnek olarak gösterilebilir. Olayın basına yansması ile Gaziantep ilinde oturan halk büyük bir tepki vermiş, olayda birçok Suriyeli sığınmacıya saldırı gerçekleşmiş ve Suriye plakalı araca zarar verilmiştir. Bu bağlamda basında yer alan özellikle Suriyeli sığınmacıların karıştıkları suç olayları geniş yankı uyandırabilmektedir.

Dil bilmeyen ya da iş bulamayan Suriyeli sığınmacıların bir diğer geçim kaynağı dilencilik olmuştur. Hem bu çalışmada hem de sıklıkla günlük hayatta görülen Suriyeli sığınmacıların dilenmesi durumu halk tarafından olumsuz karşılanmakta ve rahatsız edici olarak görülmektedir. Yazılı basına yansıyan haberlerde de dilencilik vakalarına çok rastlanıldığı görülmekte ve halk tarafından otoritelerden bu konu ile ilgili çözüm bulunması istenilmektedir. Yakın zamanda dilencilik suçu ile ilgili olarak yapılan uygulamalarda dilenen Suriyeli sığınmacıların kolluk kuvvetleri marifeti ile toplanarak geçici barınma merkezlerine sevk edilmesi ile ilgili uygulamaların başlamasına rağmen hala dilenen Suriyelileri görmek mümkündür. Dilencilik yapan Suriyeli

sığınmacılar için ayrı projeler geliştirilmesi ve bu konu üzerinde özel olarak politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bunun yanında dilenmeye ya da fuhuş yapmaya zorlanan Suriyeli kadın sığınmacılar ile ilgili olarak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Halk ve Suriyeli sığınmacılar arasında en çok olayların yaşandığı illerin sınır iller olduğunu söylemek mümkündür. Bulgularda da değiştiği gibi Suriyeli sığınmacıların ülkelerindeki karışıklıklardan dolayı ülkemize gelmesi ile birlikte yoğun şekilde sınır illerinde bulunan geçici barınma merkezlerinde ya da serbest ikamette kaldıkları söylenebilir. Özellikle Gaziantep, Kilis, Mardin, Şanlıurfa illerinde yoğunluk olduğunu; Şanlıurfa ilinde Suriyeli sığınmacıların çoğunun geçici barınma merkezlerinde kaldığını ve diğer büyük bir bölüm Suriyelilerin ise akrabalarının yanında ikamet ettiğini söylemek mümkündür. Sanayi ve il şartları açısından gelişmiş olan Gaziantep'in iş fırsatı açısından zengin olması ve konum olarak sınıra yakın olması Suriyeli sığınmacıların bu ile yoğun olarak gelmelerine neden olmuştur. Araştırmada da en çok tepki ve olayların yaşandığı il Gaziantep olarak tespit edilmiştir. Hem ekonomik hem de etnik dağılım olarak değişimler yaşayan bu illerdeki sosyal sorunların tespit edilerek il bazında yönetim stratejilerinin oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Bu illerin sorunlarının tespitinin yapılarak bir an önce çözüm önerileri getirilmelidir.

Yukarıda anılan illerdeki bir diğer problem ise kira artışlarının yaşanmasıdır. Suriyeli sığınmacıların hayata dâhil olmaları dolayısı ile barınma ihtiyacı da önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bakımdan illerde serbest ikamette olan Suriyeli sığınmacıların barınak bulma ya da ev bulma konusunda sıkıntılar çektiği anlaşılmaktadır. Ev bulma durumu ve nüfusun da artması ile ev kiralari ciddi şekilde yükselişe geçmiştir. Bu durum ev bulamayan Suriyeli sığınmacıların kamuya açık alanlarda kalmalarına ya da tekrar geçici barınma merkezlerine gitmelerine; geçici barınma merkezine gitmek istemeyen Suriyeli sığınmacıların ev bulmak istemeleri de kira garantisinin olmaması dolayısı ile ev bulamamalarına ya da ev sahiplerinin yüksek meblağlarda kira bedel talep etmelerine neden olmaktadır. Kira artış durumu sadece Suriyeli sığın-

macıları etkilemekle kalmayıp aynı zamanda yerel halkın da ev bulmasını güçleştirebilmektedir. Bu da yerel halkın Suriyeli sığınmacılara olumsuz olarak bakmalarına neden olabilmektedir. Şöyle ki bazı illerde ev kiralarının artması ile illerde yaşayan memur ve işçi kesiminin ev merkezde ev bulma şansı azalmaya başlamıştır. Bu durumda şikâyetle karşılanan başka bir durumdur. Özellikle emlak artışlarındaki oranlara dikkat edilerek, düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Suriyeli sığınmacıların sınıra kadar getirdikleri ve daha sonra Bakanlık kararı ile Türkiye sınırlarından içeri alınan araçları halkın tepkisi dolayısı ile açık hedef haline gelebilmektedir. Özellikle plakalarından Suriye menşeli olduğu anlaşılan araçlara toplu yürüyüşlerde, tepkilerde ya da protestolarda zarar verildiği yazılı basına yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır. Suriyeli sığınmacıların araçlarına yönelik çalışmaların olduğu her ne kadar bilinse de burada tedbir amaçlı yapılması gereken öncelikli durum plaka değişimi ya da araçların başka şekilde değerlendirilerek trafikte dolaşmalarının rahatlatılmasıdır.

Sosyal patlamanın tanımlanmasına bulgular ve yorum kısmında değinilmişti. Bu durum halk tarafından gösterilen tepkinin ileriki aşaması olacağı değerlendirilmektedir. 2011 yılından beri Türkiye’de kalan ya da daha sonrasında gelen Suriyeli sığınmacılara din bağı, komşu ülke ya da savaş mağduru olarak ‘misafir’ gözü ile bakan halkın yapılan haber analizinde daha sonra bu durumun uzaması ve günlük hayata dâhil olarak kalıcı olduklarını düşünmeleri üzerine farklı tepkiler göstermeye başladığı gözlenmiştir. Bu durum Suriyeli sığınmacılar ile halk arasında ortaya çıkan gerginliklere neden teşkil etmiştir. Bu bağlamda yaşanan gerginliklerin sonucunda halk bünyesinde toplu hareketler meydana gelebileceği, genel bazda eylem ve gösteriler gerçekleştirileceğine yönelik risk unsurları haberlerde yer bulmaktadır. Bazı kesimlerce, sağlanan hak ve hizmetlere Suriyeli sığınmacıların daha kolay ulaştıkları yönünde haberlere yansıyan düşünceler ile meydana gelen olaylar olası tepki sürecini başlatabilecek ve sosyal patlamaya neden olabilecek risk unsurları olarak göz önüne alınmalıdır.

Kültürel farklılıklar, yaşanan gerginliklerin ve olayların bir diğer boyutudur. Kültür çeşitliliğinin bir araya gelmesi toplumda kabullenme-

yen bazı davranışların da görülebilmesine ve arada çatışma çıkmasına sebep olabilmektedir. Örneğin haberlerdeki mahalle bazında başlayan tartışmaların birçoğunun temelinde Suriyeli sığınmacıların bir hanede birden fazla aile ile kalması, geç saatlere kadar uyumamaları ve yüksek sesle konuşmaları vardır. Yüksek sesle konuşmaları kültürel alışkanlıkları olması nedeni ile onlara normal gelen bir davranış Türk halkına göre rahatsız edici gelebilmektedir. Bu kapsamda uyum sürecinde kültürel farklılığın birbirini tanıma, karşılıklı saygı, norm ve kurallara riayet ile diyalog ve hoşgörü temelinde şekillendirilecek karşılıklı bir uyum politikası ve uygulamaları ile bir zenginliğe dönüştürülebilmesi Suriyeli sığınmacıların günlük hayata katılımını sağlayacaktır.

Uyum konusu burada ele alınması gereken en önemli konulardan birisidir. Bu bağlamda iki kültürün de birbirine tanıtılması için gerekli spotların ve aktivitelerin yapılması gerekmektedir. Bu durumun hemen gerçekleşmeyeceği ve zaman alacağı anlatılmalıdır. Ayrıca uyum süreci ile ilgili olarak dil eğitimi verilmesi öncelikler arasında değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Ager, A. & Strang, A. (2004), *The Experience of Integration: a qualitative study of refugee integration in the local communities of Pollokshaws and Islington*, Home Office Online Report 55/04
- Avşar, Z.(2012),Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği Mücadele Stratejileri, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Sayı: 2012/1, 9-39.
- Bat, M., .& Vural, Z. B.A. (2010), Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma, *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.
- Büyüksenar, E.(2009), Türkiye’de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış, *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri 12-13 Aralık 2009* Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Çıldan, C., Ertemizi M., Tumuçin, H. K., Küçük, E. & Albayrak, D. (2015), *Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü*, Akademik Bilişim 2012 Konferansı, Uşak, 1 February 2012.

- Demir, Ö. O. (2015), Göç Politikaları, Toplumsal Kaygılar ve Suriyeli Mülteciler, *Global Politika ve Strateji*, 14-15.
- Erdoğan, M.(2014), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu, Ankara.
- Ergil, D. (1999), Avrupa'da Yaygınlaşan Yabancı Düşmanlığı Üzerine Düşünceler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:37(3), 153-157.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013), *Göç Raporu*, Yayın No:32
- Kara, T. (2011), *Görsel Medyanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma*, TÜİK Uzmanlık Tezi T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu.
- Khawaja, N. G., White, K. M., Schweitzer, R., & Greenslade, J. H. (2008), Difficulties and coping strategies of Sudanese refugees: a qualitative approach. *Transcultural Psychiatry*, 45(3), 489-512.
- Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi (2014), *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*, Orsam Rapor No: 189.
- Özdoğan, N., Sayiner, D., Köşgeroğlu, N.& Örsa, Ö. (2004), *Kadın ve Fuhuş Olgusu*, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Taylor, J. E. (2008), *International Migration and Economic Development* Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretary at, Turin, Italy, 28-30 June 2006.
- Tokan Ş. F.(2014),Sosyal Medyadaki Ahlaki Panik Tepkisi: Facebook'taki "T.C." Örgütlenmesi, *Global Media Journal: Tr Edition* 4 (8), 277-304.
- Tsai, J. & Chentsova-Dutton, Y.E. (2002), "Models of cultural orientation: Differences between American-born and overseas-born Asians." Asian American mental health: Assessment theories and methods . Ed. K.
- Vardal, Z.B. (2015), Nefret Söylemi ve Yeni Medya, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 132-156.
- Zengin, H. S. (2004), *Siyasi İktidar ve 'Toplumsal Hoşnutsuzluk: 2000'li Yıllarda Türkiye'de 'Sosyal Patlama' Söylemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), *Göç İstatistikleri*, http://www.goc.gov.tr/İcerik3/Gecici-Koruma_363_378_4713.
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27257130.asp>, 21.01.2015

Göç Çalışmaları Dönüm Noktasında: Göç Rejimi Tipolojilerine İlişkin Bir Eleştiri*

Anna Boucher** ve Justin Gest***

Öz

Uluslararası göç ve bilimsel incelemeleri bir dönüm noktasına ulaştırmıştır. Günümüzde göçmenler gelişmekte olan ekonomileri ve demokrasiden farklı yönetim biçimleri bulunan yeni hedef toplumlardaki fırsatlara yönelmekte ve bunun neticesinde de ulusal göç modelleri ve bu modellerin evrimi hususundaki alışılmış fikirleri zorlayan dönüşümlere neden olmaktadır. Bu dönüşümlerin ışığında bu makale, göç çalışmaları alanını ve bu çalışmaların çağdaş dönemde çizdiği göç modellerini gözden geçirmektedir. Mevcut sınıflandırma sistemlerini revize edilmiş yaklaşımlara yer bırakacak şekilde eleştirel bir yaklaşımla incelemekte, bunu yaparken de mevcut yaklaşımlardaki üç temel sınırlamayı ortaya koymaktadır. İlk olarak, mevcut sınıflandırmalar büyük ölçüde Batılı devletlere ve özellikle de geleneksel hedef ülkelere odaklanmaktadır. İkinci olarak, mevcut sınıflandırmalar belirsiz ya da yetersiz tanımlanmış göstergeler tarafından zayıflatılmış durumdadır. Son olarak da geliştirilmiş göstergeleri olan sınıflandırmalar bile kabul ve vatandaşlık/yerleşim rejimlerini birbirinden bağımsız olarak ele alarak olası bir göç entegrasyon politikasını göz ardı eden yaklaşımlar yüzünden ilerleme sağlayamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, entegrasyon, rejim, tipoloji, dönüm noktası, küresel

*Bu makalenin İngilizce aslı Göç Çalışmaları (Migration Studies) Dergisi' nin Ağustos 2014 sayısında yayımlanmıştır. doi:10.1093/migration/mnu035

**Devlet ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, 288. Oda, Merewether Binası, Sosyal ve Siyasal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sydney Üniversitesi, NSW 2006, Avustralya, Sorumlu Yazar. E-posta: anna.boucher@sydney.edu.au

***Kamu Politikası Bölümü, George Mason Üniversitesi, Politika Enstitüsü, Devlet ve Uluslararası İlişkiler, 3351 Fairfax Drive, Arlington, VA 22201, Amerika Birleşik Devletleri.

Migration Studies at a Crossroads: A Critique of Immigration Regime Typologies*

Anna Boucher** and Justin Gest***

Abstract

International migration and its scientific examination have reached a crossroads. Today, migrants are pursuing opportunities in new destination societies with growing economies and different forms of governance from democratic states—transformations that complicate established understandings about national immigration models and their evolution. In light of these transformations, this article reviews the field of migration studies and its sketching of immigration patterns in the contemporary period. It critically examines existing systems of classification in a way that creates space for revised approaches. In doing so, this article identifies three key limitations with existing approaches. First, existing classifications largely focus on Western states, and especially traditional destination countries. Second, existing classifications are weakened by unclear or poorly defined indicators. Finally, even those classifications with improved indicators are hindered by approaches that examine admission and citizenship/settlement regimes independently of each other, ignoring a possible migration/integration policy nexus.

Keywords: *Migration, integration, regime, typology, crossroads, global*

* Migration Studies Advance Access published August 22, 2014. Migration Studies 2014_1-17

** Department of Government and International Relations, Room 288, Merewether Building, School of Social and Political Sciences, Faculty of Arts and Social Sciences, University of Sydney, NSW 2006, Australia, Corresponding author. Email: anna.boucher@sydney.edu.au

*** Department of Public Policy, George Mason University, School of Policy, Government and International Affairs, 3351 Fairfax Drive, Arlington, VA 22201, United States of America.

Giriş

Uluslararası göç¹ ve bilimsel incelemeleri bir dönüm noktasına ulaştı. Günümüzde göçmenler geliştirmekte olan ekonomileri ve demokrasiden farklı yönetim biçimleri bulunan yeni hedef toplumlardaki fırsatlara yönelmektedir. Buna uygun olarak da, göçmenlerin giriş ve yurttaşlığa kabul süreçleri geleneksel, büyük ölçüde de Batılı kabul ülkeleri tarafından benimsenen yaklaşımlarla pek de uygun düşmeyecek biçimlerde gelişmektedir. Aynı zamanda, bu geleneksel kabul ülkelerinin çoğu ülkelerine girişi kısıtlayarak belirsiz ekonomik koşullara ve yabancı düşmanlığı güden kamuoyuna göre davranışlar sergilemektedir. Bu dönüşümler ulusal modeller ve bu modellerin evrimi hakkındaki alışlagelmış fikirleri karmaşıktırmaktadır. Göç rejimlerinin bu çeşitliliği sosyal bilimler incelemelerinin daha fazla alanında yer bulsa da, henüz birleşik, sistematik ve kapsamlı bir biçimde gerektiği gibi kuramlaştırılmamıştır.

Bu kuram yetersizliğinin en iyi açıklaması çağdaş göç rejimi sınıflandırma sistemlerinin olmayışıdır. Göç çalışmaları alanında çalışan pek çok bilimci, göç rejiminin yapıtaşlarının neler olduğunu açıkça belirtmeksizin, yalnızca bazı açıları kısmen inceleyerek tüm göç rejimlerinin özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu sınırlamaların farkında olan diğer bilimciler ise işçi göçü, vatandaşlık veya entegrasyon sonuçları gibi belli başlı konularda sonuçlar çıkarmakta, ancak bu konuları daha geniş bir genel göç rejimi türleri kavramı veya çerçevesi içinde ele almamaktadır. Dahası, birçok çalışma farklı ulusal politikaları bu politikaların gerçek hayatta ne kadar benzer şekilde uygulandıklarına bakmaksızın tanımlamaktadır.

Çağdaş yaklaşımların çoğunda örnek vaka seçiminin demokratik ve genellikle Batı Avrupa ya da Kuzey Amerika ülkelerine yoğunlaştığı, sistematik olmaktan uzak karşılaştırmalı analizlerin olumsuz etkileri görülmektedir. Buna rağmen, bu makalede keşfedeceğimiz üzere, mevcut göçmen stokunun yüzde 48'ini aşkın bir bölümü küresel olarak şimdiye kadar çevre, yarı çevre ya da küresel güneyin bir parçası olarak bilinen ülkelerde ikamet etmektedir. Kaynaklar ve siyasi güç dağılımı Batı'dan Doğu'ya (ve Kuzey'den Güney'e) doğru kayarken

Çin, Brezilya, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelere giden göçmen işçi kaynağının önemi gittikçe artmakta olup bu durum göç rejim tipolojileri kapsamında ele alınmalıdır. Ancak, karşılaştırılabilir verilere dayanan, göç ülkelerini daha geniş bir yelpazede inceleyen kapsamlı bir anlayış olmadan araştırmacılar farklı ülkelerin bu olguya karşı tutumlarını evrensel bir şekilde sınıflandıramamaktadır. Bunun yerine sosyal bilimciler gerçek dünyadaki eğilimler yüzünden karmaşıklaşmış, karşı çıkmış veya geçerliliğini yitirmiş yaklaşımlar ve teorik bilgiler kullanmaya devam etmektedir.

Bu eğilimlerin ışığında, bu makale geniş göç politikası çalışmaları alanını ve bu çalışmaların 1985 yılından bu yana çağdaş dönemdeki göç rejimleri alanında ortaya koyduğu taslağı gözden geçirmektedir.² Sınıflandırma sistemlerini yalnızca kavramsal eksiklikleri değil, aynı zamanda çağdaş deneysel dönüşümleri de açıklayan gelecek yaklaşımlara yer açacak şekilde, eleştirel bir bakış açısıyla incelemektedir. Bu bağlamda bu makale üç temel eksiklik tespit etmiştir. İlk olarak, mevcut sınıflandırmalar OECD ülkeleriyle ve özellikle de geleneksel hedef ülkelerle sınırlıdır. İkinci olarak, mevcut sınıflandırmalar, özellikle de göç girişleriyle ilgili sınıflandırmalar geçerliliği kesin olmayan göstergeler tarafından zayıflatılmış durumdadır. Son olarak, geliştirilmiş göstergeleri olan sınıflandırmalar bile kabul ve entegrasyon/yerleşim rejimlerini birbirinden bağımsız olarak ele alarak olası bir göç entegrasyon politikasını göz ardı eden yaklaşımlar yüzünden ilerleme kaydedememektedir. Bu eksiklikleri göz önüne aldığımızda, göç politikaları alanının bu üç örnek vaka seçimini, gösterge kavramsallaştırması ve bütünleştirme konularını ele alan, gözden geçirilmiş bir rejim sınıflandırması yaklaşımına ihtiyacı olduğu görüşündeyiz. Ancak, sağlam göç rejimi tipolojileri geliştirilmesi için öncelikle deneysel ve kuramsal gereklileri göz önüne almak gerekmektedir.

Sağlam Göç Rejimi Tipolojisi İhtiyacı

(Herhangi tür) rejimler farklı şekillerde tanımlanmıştır. En yaygın kabul gören tanımlar uluslararası alanda uygulanmaktadır. Krasner (1982: 185) rejimleri ‘belirli bir sorun alanındaki aktör beklentileri-

nin etrafında toplandığı bir takım ilkeler, normlar, kurallar ve karar verme prosedürleri' olarak tanımlamaktadır. Wilson (2000: 256), kamu politikalarına odaklanarak, rejimleri 'beklentilerini düzenlemek ve çeşitli sorun alanlarındaki uluslararası davranış boyutlarını organize etmek için devletler tarafından oluşturulan yönetim düzenlemeleri' olarak tanımlamaktadır. Bu makalenin sonraki bölümünde ayrıntılı olarak göreceğimiz üzere, göç rejimlerini sınıflandırmaya çalışan bir takım tipoloji çeşitleri bulunmaktadır.

Tarihsel miraslar, yerleşik normlar, kurumsal kısıtlamalar, halk iradesi, gönderen devletlerin niteliği ve yerleşik ekonomik güçler tarafından kullanılan devletler, göç politikası modelleri ve bunların sonuçları bakımından farklılıklar göstermektedir. Rejimlerdeki değişiklikleri saptamanın sebepleri nelerdir? Bu girişim için politikalara ilişkin olarak deneysel, teorik ve pratik sebepler olduğu görüşündeyiz. Deneysel açıdan bakacak olursak, mevcut göç rejimi dünyasının hem OECD ülkelerinde hem de en önemli OECD dışı ülkelerde haritasını çıkarmak oldukça işe yarar bir davranış olacaktır. Bu harita (akışların büyüklüğü, geçici göçe itimat, göç akışları, göçmen stoku ve yurttaşlığa kabul oranlarının karışımı gibi) göçün temel boyutlarındaki farklılıkların değerlendirmesini içermektedir. Göç akışları ve stoku hususundaki bazı veriler şu anda büyük ölçüde Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (UNPD) ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) kurumlarında bulunmaktadır. Ancak, bu veriler analiz edilmemiş ya da olası Weberyan rejim tiplerine göre sentezlenmemiştir. Ayrıca, bu mevcut veriler dışında, küresel modelleri yansıtmak amacıyla, bu veri kümelerini OECD üyesi olmayan ülkelerde daha geniş veri toplama faaliyetleriyle iyileştirme imkânı da bulunmaktadır. Devletlerin farklı göç sonuçları açısından birlikte kümelenip kümelenmediğini, kümelendilerse nasıl kümelendiklerini anlamak küresel anlamda daha genel bir göç modeli anlayışı geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Analistler belirli tipoloji türlerinin aykırı değerlerinin ya da orta vakalarının yanı sıra 'örnek' vakalarını daha doğru bir şekilde tespit edebilecekleri için bu tür bir kümelenme aynı zamanda göç alanında gelecekteki nitel

vaka analizindeki vaka seçimi için de düzgün bir taban oluşturacaktır. George ve Bennett'in (2005: 251-64; Möller & Skaaning; 2012) daha geniş çaplı tipoloji gelişimi değerlendirmelerinde bahsettikleri üzere, bu tür yaklaşımlar süreç izleme de dahil olmak üzere derinlemesine nitel analizler için vaka seçmek için kullanılabilir.

Bu deneysel katkıların yanı sıra, sağlam tipolojiler akademisyenlerin analiz yapmalarına ve mevcut teoriyi derinleştirmelerine olanak sağlar. Collier ve meslektaşlarının yakın zamanda yazdıkları siyasal bilimlerdeki tipoloji kullanımının savunmasında belirttikleri üzere (2012: 224), tipolojiler 'bazen birden çok araştırma yöntemi veya analiz geleneğini birleştirerek kavramsal ve teorik yenilikler ortaya çıkarmak için' kullanılabilir. Tipolojik bir amaca pek de uygun olmayan bazı teorik müzakereler birkaç tartışmaya neden olsa da (Möller & Skaaning, 2012, kıyaslayın), göç çalışmalarında göç rejimlerinin sağlam bir haritasının çıkarılmasının önemli bir rol oynayacağı bazı süregelen tartışmalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki göçmen girişi, yerleşim ve yurttaşlığa kabul da dahil olmak üzere göç sürecinin farklı boyutları arasındaki ilişkidir. Aşağıdaki üçüncü eleştiride daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduğumuz üzere, bu çeşitli göç süreçleri arasındaki karşılıklı ilişki mevcut tipolojilerde pek işlenmemiş bir konudur. Hammar (1985) gibi bazı bilim insanları göçmen girişi ve entegrasyon arasında net bir ayrılık olduğunu savunsa da diğerleri için bu iki kavram önemli oranda birbiriyle bağlantılıdır ve birlikte etkili bir şekilde göç entegrasyon bağları oluşturmaktadır (bkz. Meyers, 2004; Freeman, 2006: 228). Bader (2007) göç ve yerleşim konularını ele alan kamu politikalarının 'yapısız karmaşıklığı' içinde 'bir parça iç tutarlılık' gösteren 'modeller oluşturulması' için yavaş yavaş kendini göstermeye başlayan talebi ele almaktadır.

Başka bir kalıcı teorik sorun da devlet göç politikası ve gerçek göç sonuçları arasında bir boşluk olup olmadığıdır. Bu boşluk politika tasarımının uygulama eksiklikleri ya da istenmeyen sonuçları yüzünden ortaya çıkabilir (Cornelius & Tsuda, 2004: 4- 5; Messina, 2007). Göç akışlarını kontrol etmek için ülkelerin nisbi kapasitesini belirlemek

amacıyla göç sonuçları tipolojileri göç çıktısı belgeleriyle (yasalar ve politikalar) karşılaştırılabilir. Son olarak, itici veya çekici etkenlerin göç akışı yaratmadaki karşılaştırmalı rolü göç çalışmaları içinde devamlı, bazılarına göreyse temel bir tartışmadır. (Massey ve diğ., 2006). Göç rejimlerinin küresel bağlamda net bir haritasının çıkarılması küresel hareketliliği bilgilendirmede itici ve çekici etkenlerin karşılaştırılması açısından önemini incelemek için esastır.

Göç tipolojileri aynı zamanda aslında göç çalışmalarıyla pek alakalı olmayan, ancak daha geniş kapsamda sosyal bilimlerin ilgi alanına giren teorik iddiaları test etmek için önemli giriş verileri de sağlamaktadır. Bu nedenle, tipoloji geniş kapsamlı, 'açıklamalarda bağımsız değişken, ara değişken ve bağımlı değişkenler' geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Collier ve diğ., 2012: 226). Bunlar partizanlık ve parti politikaları, etnik ilişkiler, ticaret, demokratikleşme ve refah devleti için destek ile ilgili soruları da içermektedir. Örneğin, göç rejimi tipi radikal sağın yükselişinin arkasındaki en önemli açıklayıcı değişken olabilir (Arzheimer, 2009). Ancak günümüzde, göç politikası ölçekleri göç rejimleri konusunda daha doğru girdiler sağlayan gerçek göç sonuçlarını ele almak yerine çok kültürlülüğün konu başlıkları (Banting & Kymlicka, 2006a; 2006b) veya Karşılaştırmalı Parti Manifesto Dataset' ten türetilen parti politikası platformları üzerine yoğunlaşmış durumdadır (Benoit & Laver, 2006). Üçüncü olarak, pratik kamu politikası açısından bakıldığında, göç sonuçları tipolojileri geliştirmekte yarar vardır. Bu tür tipolojiler devletlerin kendilerini diğer ülkelerle daha dikkatli bir şekilde kıyaslamalarına olanak sağlar. Bu da devletlere diğer benzer ülkelere kıyasla nasıl bir performans sergilediklerini belirlemede yardımcı olarak gelecekteki iyileştirmeler için bir kapsam teşkil edebilir.

Güncel Göç Rejimleri Tipolojileri

Bir taraftan göç kontrolünü, diğer taraftan da yurttaşlığa kabul ve yerleşme konularını kapsayan çeşitli tipolojiler geliştirilmiştir. Tomas Hammar (1985: 7) klasik olarak a) 'göç akışı düzenlenmesi ve ya-

bancuların kontrolü' ve b) 'göçmen politikası' konuları arasında bir ayrıma gitmiştir. Bu orijinal ayrımı takiben, tipolojiler kabaca kabul konularıyla ilgili olanlar ve göçmenler ev sahibi topluma yerleştikten sonra gerçekleşecek olayları kapsayan tipolojiler olmak üzere ikiye ayrılabilir. İlk tipoloji göçmenlerin girişini kapsarken ikincisi ise '[yerleştikten sonra] göçmenlerin durumunu etkileyen konular' ile ilgilidir; örneğin, çalışma ve barınma koşulları, sosyal fayda ve sosyal hizmetler; eğitim fırsatları ve dil öğrenimi; kültürel kolaylıklar; eğlence faaliyetleri, gönüllü dernekler ve sendika ve siyasi ilişkilere katılma fırsatları' (Hammar, 1985: 9). Politika çıktıları ve politika sonuçları arasında bu kalıcı fay hattıyla kesişen ikinci bir ayrım bulunmaktadır. Jim Hollifield politika çıktılarının 'bağlayıcı kararlar, bu kararların uygulandığı eylemler . . .ve belirli bir takım davranış biçimleri', politika sonuçlarının ise 'politika uygulamalarının sonuç[ları]ndan' oluştuğunu belirterek bu iki olgu arasında bir ayrım yapmıştır (Hollifield, 1986:114-5). Göç alanında, çıktılar göçmen kontrolü ve kabulü sağlayan kanun ve düzenlemeleri (ve bunların uygulamaya konulmasını) kapsamakta, sonuçlar ise pratikte göçmen kabulünü ve bu göçmenlerin entegrasyonu bağlamında gerçekten yaşananları ele almaktadır. Hem çıktılar hem de sonuçları kapsayan başlıca göçmen ve entegrasyon tipolojileri Ek Tablo 1 ile gösterilmiştir. Bu tablo diğer çalışmaların özelliklerini daha iyi bir şekilde ortaya koyan bir karşılaştırma yöntemiyle hem tipoloji üretimindeki açık girişimleri, hem de üstü kapalı tipoloji oluşturma çabalarını kapsamaktadır.

Öncelikle göç kontrolüne bakıldığında, en güncel tipolojiler 'yerleşimci devletler' (Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda), İkinci Dünya Savaşı sonrasında misafir işçi programları aracılığıyla çok sayıda işçi alan Kuzey Avrupa ülkeleri (Almanya, İngiltere, Fransa) ve önceden Güney Avrupa'nın göç gönderen devletleri konumunda olup da sonradan göçmen alan ülkeler haline gelen ülkeler (İspanya, İtalya, Yunanistan) arasında bir ayrıma gitmektedir. Ek Tablo 1'de de açıkça görülebileceği üzere, Freeman (1995: 893) İngilizce konuşan yerleşimci toplumlar (Amerika Birleşik Devletleri,

Kanada ve Avustralya), post sömürgeci ve misafir işçi göçü sistemleri bulunan Avrupa Devletleri (Büyük Britanya, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İsveç ve İsviçre) ve yeni göç ülkeleri (Portekiz, İspanya, İtalya ve Yunanistan) arasında klasik bir ayırım yapmaktadır. Janoski (2010, 16-9) 'yerleşimci toplumlar' (Avustralya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri), 'sömürgeci' Kuzey ülkeleri (Fransa, Hollanda, Birleşik Krallık) ve 'sömürgeci olmayan' ve bir hayli kısıtlayıcı ülkeler (Japonya, Almanya, İsviçre ve İskandinav ülkeleri) arasında ayırımlar yapmaktadır. Cornelius ve Tsuda (2004) ise 'klasik göç ülkeleri' (Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya), 'isteksiz göç ülkeleri' (Fransa, Almanya, Hollanda ve İngiltere) ve 'yeni göç ülkeleri' (İtalya, İspanya, Japonya ve Kore) arasında bir ayırma gitmektedir. Diğer çalışmalar bu genel ayırımları izlemekte, ancak Joppke (2000)- Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Büyük Britanya, Joppke (2005)- Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Batı Avrupa ve İsrail, ya da Freeman (2006)-Avustralya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği örneklerinde görüldüğü gibi daha az sayıdaki ülkelere yoğunlaşmaktadır. Hammar (1985) Batı Avrupa'daki eğilimleri hesaba katmakta, ve diğer çalışmaların aksine, aynı zamanda Almanya ve İsviçre ('misafir işçi' veya 'rotasyon sistemi'), İngiltere ve İsveç ('kalıcı göç') ve İngiltere, Fransa ve Hollanda ('sömürgecilik sonrası göç') arasındaki sınıflandırmadaki bir takım örtüşmeleri de ortaya koymaktadır.

Kuramcılar bu tipolojilerin zaman içerisinde ne derece izlek bağımlısı ya da geniş çaplı küresel baskılara yatkın olarak görüldükleri konusunda görüş ayrılıkları yaşamaktadırlar. Bazı kuramcılar geçici bir bakış açısı sunarken diğerleri ise durağan bir şekilde göç politika gelişimi alanındaki belli bir noktaya odaklanmaktadır. Örneğin Janoski (2010) sömürgeciliğin tarihsel mirasının mevcut yurttaşlığa kabul uygulamalarında önemli bir rol oynadığını savunurken Freeman (1995) ise yerleşimci devlet modeline doğru doğal bir teleoloji olduğunu iddia etmektedir (kıyaslayın: Boswell, 2007). Kümeleşen tipolojiler kavramı uluslar üstü politikanın bir sonucu olarak Avrupa

Birliği boyunca göç politikalarının uyumlaştırılması bağlamında da anlam kazanmıştır (Guiraudon, 2002). Son zamanlarda, göç seçim politikalarını göç kontrolü modellerinden ziyade kapitalist sistemler modeline göre düzenlemeyi amaçlayan Kapitalizmin Çeşitliliği Yaklaşımı (VoC) yazını ortaya çıkmıştır. Bu tipolojiler eğitim öğretim sistemleri, sendika/işveren düzenlemeleri ve göçü şekillendirme unsurları arasındaki etkileşime, özellikle de nitelikli ve nitelsiz işçi göçü ve işçi göçü politikasındaki sektörel ayrımlara odaklanmaktadır (Caviedes, 2010; Devitt, 2011; Menz, 2009). Bu politik ekonomi yaklaşımının odağında büyük ölçüde Batı Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Vatandaşlık ve entegrasyon alt alanına bakıldığında, Ek Tablo 1 rejimleri ulusal tarihte yer alan modellere göre sınıflandıran iyi geliştirilmiş bir takım tipolojiler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Brubaker (1992) Fransız cumhuriyetçiliği ve Alman etnik milliyetçiliği arasında bir ayrıma gitmekte ve bunların göçmenlerin entegrasyonu üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurmaktadır. Kaleler ve Miller (2009: 44- 5), bu vatandaşlık tipolojisini dört kategoriye ayırmaktadır: çok etnik yapılı imparatorluk mensuplarını veya eski mensuplarını entegre eden ülkeler; dil kültürü gibi bağlılığın etnik boyutları veya halk üzerine yoğunlaşanlar; bir anayasa veya kanunlara bağlılığa dayalı bir cumhuriyet modelini benimseyenler; ve dördüncü olarak da, kültürlere getirilen çoğulcu yaklaşımlar üstünde duran çok kültürlü model. Diğer bilim insanları ise cumhuriyetçi / etno-ulusal ayrıma karşı çıktıklarını çağdaş dönemde ya da geçmişte belirtmişlerdir (Joppke, 2010: 19; Lucassen, 2005; Wimmer & Glick Schiller, 2002).

2000 yılından bu yana gözlemlenen son etkinlikler politika çıktılarına dayalı sağlam vatandaşlık rejimi göstergelerinin geliştirilmesine ilişkin özel bir ilgi bulunduğunu göstermektedir. Akademisyenler liberallikle tanımlanan bazı ideal-tipik rejimler ve bu rejimlerin yerleşim politikalarının münhasırlığı arasındaki farkları belirlemek için çeşitli araçlar geliştirmiştir. Koopmans ve diğ. (2005, 2012) on Batı Avrupa ülkesi genelinde, dört zaman aralığı boyunca vatandaşlık edinimi ve kültürel hak elde edilmesinin kısıtlayıcılığını ölçmek için bir araç

sunmaktadır. Banting ve Kymlicka Çokkültürlülük Politikası Endeksi (2006a, 2006b; Ayrıca bakınız Banting ve diğ., 2011) 21 OECD ülkesinde ve üç zaman aralığında (1980, 2000, 2010) çok kültürlülük politikalarının özelliklerini ve gücünü ölçmeye çalışmaktadır. Göç ve Entegrasyon Politikaları Endeksi (MIPEX) (Göç Politikası Grubu 2006, 2011) 2007 ve 2010 için tüm Avrupa Birliği üye ülkelerinde, buna ek olarak da Avustralya, Norveç, İsviçre, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde daha geniş entegrasyon politikalarını ele almaktadır. Bauböck ve diğ. (2006) 1985 ve 2005 yılları arasında 15 AB ülkesi arasında vatandaşlık edinimi ve kaybı eğilimlerini incelemek için standartlaştırılmış uzman seviyede anketler kullanmıştır. Howard (2009) aynı 15 AB ülkesi için, iki zaman aralığında (1980 ve 2008) bir Vatandaşlık Politikası Göstergesi geliştirmiş ve bu göstergeyi uygulamaya koymuştur. Goodman'ın (2010) Vatandaşlık Entegrasyon Endeksi ise iki zaman aralığında, 15 AB ülkesi boyunca gözlemlenen dil, ülke bilgisi ve değerlere bağlılık şartlarını ölçmektedir. Janoski (2010) 1970 ile 2005 yılları arasında 18 OECD ülkesindeki vatandaşlık rejimlerini sınıflandırmak için çıktığı odaklı bir gösterge olan yurttaşlığa kabul oranlarını kullanarak kendi çalışmasını daha önceki çalışmalardan ayırmıştır.

Refah devleti tipolojisi geliştirme alanında Esping-Andersen, (1990) oldukça tanınmış bir isimdir. Refah Kapitalizminin Üç Dünyası'nda, Esping-Andersen, (1990) liberal, şirketçi ve sosyal demokrat refah devletlerini klasik bir biçimde birbirinden ayırmaktadır (ayrıca bkz Esping-Andersen 1999). Sosyal hakları ölçmek için, refah kullanım oranları da dahil pek çok gösterge kullanılmaktadır. Özellikle göçmenlerin sosyal haklarını analiz etmek için çağdaş göç araştırmacıları temel Esping-Andersen tablosunu kullanmaktadır. Bu da en önemli olarak Sainsbury'nin (2006) vize kategorilerine göre, uzun vadeli sakinler ve vatandaşlar ile karşılaştırıldığında, göçmen refah haklarını analiz eden çalışmasını kapsamaktadır. Diğer göstergeler de, farklı vize kategorileri arasında daha az detaylı bir ayrımla da olsa, Esping-Andersen tipolojisini uygulamaktadır. (Doomernik & Jandl, 2008; Geddes, 2003:151-61; Geddes, 2005; Menz, 2006;

Morissens & Sainsbury, 2005). Bütün bu çalışmalar, nitel çözümleme alanında kalmaktadır ve genellikle göç alanı yerine sosyal politika ve refah alanında yer almaktadır. Bunlardan hiçbiri Batılı olmayan ülkeleri kapsamamakta ve çoğunlukla Batı Avrupa'ya odaklanmaktadır (bkz. Koning & Banting, 2010). Esping-Andersen'in orijinal çalışma alanında yeni bir refah göç tipolojisi için ciddi bir faaliyet alanı bulunmaktadır. Bu tipolojiler göç alanı yerine daha ziyade refah alanına girdikleri için bu tipolojileri Ek Tablo 1'e dahil etmedik. Mevcut tipolojilerin bu özelliklerini belirttikten sonra eleştirilerimizi alanın mevcut durumuna yöneltiyoruz.

Mevcut Göç Rejimi Tipolojileri Eleştirileri

Batı'ya Dönük Demokratik Odak

Çağdaş göç politikası rejim tipolojilerinin en göze çarpan eksikliği OECD üyesi olmayan ülkeleri de analize dahil etme hususundaki genel isteksizliktir. Ek Tablo 1'de açıkça görüldüğü üzere, tek bir istisna dışında (Segal ve ark., 2010), sadece Batılı demokrasiler ve çoğu durumda da, yalnızca Batı Avrupa ülkeleri ele alınmıştır.³ OECD üyesi olmayan ülkelere yapılan göç mevcut küresel göç stokunda önemli bir paya sahiptir. Ratha ve Shaw (2007: 5) geliştirmekte olan ülkelere giden göçün göç hareketliliğinin (akışlarının) yaklaşık yüzde 41'ini oluşturduğunu tahmin ederken Özden ve ark. (2009: 20) Güneyden-Güneye göçün, bilindiği üzere, mevcut küresel göç stokunun yüzde 48'ini oluşturduğunu göstermektedir.⁴ Böylelikle, Küresel Güneydeki OECD üyesi olmayan devletler şu anda tüm göçmenlerin hemen hemen yarısına ev sahipliği yapmaktadır (a.g.e.). Ek Tablolara 2 ve 3 (Çevrimiçi) kaynaklara bakarak, en büyük mutlak stoka ve toplam nüfusa oranla en büyük stoka sahip devletlerin sadece geleneksel Batılı hedef devletler olmadığını görebiliriz. Nitekim, Hindistan ve Ukrayna ilk ona girmişken Rusya ve Suudi Arabistan, mutlak stokta ilk dört ülke arasında yer almaktadır. Stok, devletlerin ulusal nüfusuna oranına göre incelendiğinde, en yüksek orana sahip on devletin hepsi OECD üyesi olma-

yan devletlerdir. İlk dört ülke Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Ürdün'dür. Bilhassa, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (DESA) (BM, 2009b: 20) Birleşik Arap Emirlikleri'nin 1960 ve 2005 yılları arasında uluslararası göçmen stokunun yaklaşık yüzde 16'lık bir büyüme oranına ulaştığını bulmuştur (bkz. Baldwin & Edwards, 2005). DESA Çin'in nüfusuna oranla dünyanın en az göçmen nüfusuna sahip ülkelerinden biri olduğunu öne sürerken Çin'in Kamu Güvenliği ve Çıkış ve Giriş Bürosu Bakanlığı (2011) 2009 yılı itibarıyla ülkede 493,139 yabancıya ikamet ettiğini bildirmekte ve bu sayıyla Çin'i göç yönetiminde örnek vaka olarak incelemeye değer bir konuma getirmektedir.

Yeni göç alan devletlerin çoğu demokratik devlet olmadığı için, gözlemciler demokratik devlet merkezli olan mevcut rejim tipolojilerinin ötesine geçerek analiz çerçevelerini yeniden oluşturmalıdır. Bu devletlerin birçoğunda, yönetim ve kurucu üye arasındaki sivil sözleşme maddi tazminat için gereken geçici bir iş gücü değişimi olarak daha iyi bir şekilde tanımlanabilir. Genel olarak uygulanabilir hak rejimlerinin olmaması göçmenleri sadece 'bir çift elden' daha fazlası olarak gören analitik çerçeveleri karmaşık hale sokmaktadır. Bunun yerine insanlar tarafından üretilen iş gücü tıpkı hammaddeler gibi metalaştırılıp taşınabilir hale gelmiş, belirli ticaret kurallarıyla yönetilen, insan hakları standartlarına bağlı kalmayan bir olgu haline gelmiş olabilir. Bu tür devletler aynı zamanda alternatif insan göçü çeşitlerini (başka bir devlete ulaşabilmek için bir diğer devlete göç etme [kademeli göç], geçiciliğine kişinin kendisinin karar verdiği göç biçimi [döngüsel göç] ve kalma süresinin devlet/özel sektör koşullarına bağlı olduğu göç [geçici iş gücü göçü] teşvik edebilir yahut bu tür göçleri başka şekillerde kolaylaştırabilir.

Yurttaşlığa kabul ve yerleşme konularına ilişkin olarak, otoriter ve otokrat devletler genellikle karizmatik milliyetçilik ya da bazı uluslara yapısal ayrıcalık tanıma yoluyla iktidarda kaldıkları için demografik düzendeki değişikliklere göre şekillenen kapsayıcı ulusal kimlikleri desteklemeleri pek olası olmayabilir. Bu nedenle, Freeman (1995) ta-

rafından önerildiği gibi yerleşimci devlet modeline doğru Fukayama-vari bir teleolojinin olup olmadığı, ya da özellikle göçün artık sadece Güney'den Kuzey'e, çevreden merkeze doğru olmadığı bu dönemde yolların birbirinden tamamen ayrı olup olmadığı hususları akıllardaki varlığını sürdürmektedir. Bu tartışma konularının deneysel yollardan incelenmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için, araştırmacılar göç rejiminin genellikle demokratik yapısını, yani göç rejiminin demokratik ya da demokratik olmayan bir yönetim biçimine sahip bir alanda bulunup bulunmadığını hesaba katmalıdır.

Ekonomik ve demografik eğilimler Güney'den Güney'e göçün yirmi birinci yüzyıl boyunca daha da büyük önem kazanacağını göstermektedir. Dünyadaki ekonomik büyüme Çin, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya ve Türkiye'ye doğru kaydıçça ve OECD dışındaki ülkeler OECD ülkeleriyle aynı belirgin nüfus yaşlanma eğilimlerini benimsedikçe, göç sonuçlarında da bu durumun getireceği bazı değişiklikler görebiliriz. Gerçekten de, Birleşmiş Milletler (BM) Çin gibi önemli gelişmekte olan ülkelerde nüfusun yaşlanma oranının gelişmiş ülkelerden daha fazla olduğunu, bu yüzden de gerekli iş gücü piyasası değişikliklerinin daha seri bir şekilde gerçekleştiğini açıkça ortaya koymaktadır (BM, 2009a:ix). Bu nedenle, yirmi birinci yüzyılda göçün eskinin gelişmiş dünyasındaki iş gücü kaynağını sürdürmek için merkezi bir sistem haline gelmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bu konu ele alındıktan sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki politika sonuçlarına yönelmek kolay olmayacaktır. Devletlerin, özellikle de küresel Güney devletlerinin⁵ göç profillerinin kapsamını ve özelliklerini farklı şekillerde ölçmeleri sebebiyle göç sonuçlarını daha fazla ülkeyi kapsayacak şekilde geniş bir yelpazede değerlendirmek yöntem açısından zorluk teşkil eden bir durumdur. Veri kullanılabilirliği sorunları ile birleştiğinde Batılı olmayan ülkelerdeki politika oluşturma ve gerçek politika uygulamaları arasındaki uyumsuzluk, pek çok bilim insanını geliştirmekte olan dünyaya odaklanmaktan alıkoymuştur (bkz. GFMD, 2012: 11). Bu sorunlar aynı zamanda mevcut karşılaştırmalı küresel göç analizinde Batı'ya ve OECD ülkelerine olan eğilimi de

açıklayabilir. Bu zamana kadar, daha önceki çalışmaların kapsamı benzer kalitede istatistiksel veri sunan gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmıştır. Gelecekteki çalışmaların, bu gelişmekte olan ve göç alan ülkeleri de bu çalışmalara dahil etmek için bu veri engellerini aşması gerekmektedir.

Belirsiz Göstergeler

Tipolojiler yalnızca onları oluşturan göstergeler kadar kapsamlı ve açıklayıcıdır. Collier ve meslektaşlarının (2012: 222- 3) tipoloji değerlendirmelerinde açıkladıkları üzere, tipoloji boyutlarının açıkça tanımlanması tipolojilerin bir sosyal bilim yöntemi olarak yararlarını ve geçerliliğini en üst düzeye çıkarmak için gereklidir. 'Satır ve sütun değişkenleri', ya da bu oldukça önemli kavramı destekleyen boyutların herhangi bir tipolojide açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Collier ve diğ., 2012: 22). Ek Tablo 1 içindeki 'yöntem ve değişkenler' sütununun da gösterdiği üzere, mevcut birçok göç rejimi tipolojisinin en önemli eksikliği sütun değişkeninin, yani göç rejiminin politika sonucu veya çıktısının, her zaman açıkça tanımlanmış ya da kullanıma hazır durumda olmamasıdır. İlk olarak, mevcut vatandaşlık ve entegrasyon yazını dışında, bu tipolojiler genellikle karşılaştırma göstergelerini açıklamamaktadır. Örneğin, Freeman (1995) önemli olan değişken(lerin) göç alımının boyutu mu, bu tür bir göçün oluşumu mu, göç için vize kategorileri mi, geçici / kalıcı bölünme mi ya da yerleşimi takiben kazanılan haklar mı olduğunu açıkça belirtmemiştir. Bu çeşitli göç rejimlerini birbirinden ayırmak gerekmektedir çünkü aksi takdirde bir tipolojinin 'yapıtaşlarının' neler olduğunu tam olarak bilmemiz mümkün olmayacaktır (Collier ve diğ., 2012: 224). İkinci olarak, mevcut tipolojiler genellikle bu değişkenlerin bir araya gelmesinin ardında yatan kararları tam olarak açıklayamamakla birlikte, bir yandan da 'yerleşimci devletler', 'kıta Avrupa devletleri' 'eski göç devletleri' gibi tek bir genel terim adı altında anılmaktadırlar. Finotelli ve Michalowski'nin (2012: 234) belirttiği gibi, karmaşık ve görünüşte birbiriyle uyumsuz politikaların daha geniş çaplı ulusal modellere dönüşmesi 'içsel farklılıkları deneysel olarak karşılaştırmaya yardımcı

olmak yerine bu farklılıklara karşı incelikli bir önlem alınmasını sağlayabilir' (Bader, 2007: 875-6). Gerçekten de, bu birleşmenin nasıl başlayacağı ya da başlayıp başlamayacağı sorusu daha fazla önem arz eden temel yöntemsel bir basamaktır. Üçüncü olarak, mevcut tipolojiler genellikle çeşitli gruplaşmalarda veya süreç boyunca orta noktada sınıflandırılabilir sınır vakaları hakkında çok az bilgi sağlamaktadır. Bu durum da vize seçim modu gibi diğer sütun değişkenleri tipolojileri yerine gelişmiş ülkelere odaklı tipoloji geliştirme eğilimini açıklamada bize yardımcı olabilir (bkz. Freeman, 2006).

Vatandaşlık ve entegrasyon alanında, göstergeler önemli ölçüde daha anlaşılır durumdadır. Çağdaş bilim insanları, farklı ulusal yaklaşım tipolojileri ve endeksleri geliştirmek için kapsamlı politika verileri kodlamış ve bu verilere dayalı çıkarımsal tartışmalar öne sürmüşlerdir. Howard (2009) ve Goodman (2010) vatandaşlık ve sivil entegrasyon politikasını (sırasıyla) daha büyük veri tabanlarında toplanan seçilmiş politika göstergelerine göre kodlamışlardır. Banting ve diğ. (2011) devletlerin çokkültürlülüğe karşı tutumlarını yansıttığını (ve bu tutumları oluşturduğunu) düşündükleri belirli göçmen çeşitliliği uyum politikaları kodlamıştır. Benzer şekilde, Göç Politikası Grubu (2011) ve ortakları çeşitli entegrasyon yaklaşımlarıyla ilgili politikaları kodlamak için yasal uzmanların yardımına başvurmuştur.

Ancak, politikaların kendilerine odaklanmak yerine gözlemlenebilir politika sonuçlarına dayanan göstergelerden hem kabul hem de yerleşim rejimi sınıflandırmaları fayda sağlayacaktır; bu da Ek Tablo 1'de gözden geçirilen çalışmaların pek çoğunun üzerinde durduğu noktadır. Bu aşamada, göç çıktısı tipolojileri gelişiminde göç sonuçlarına odaklanmanın tercih edilebilir olmasının pek çok nedeni vardır. İlk olarak, (özel politika çıktılarını sentezleme çalışmaları halen devam etmektedir. EUDO, 2011; IMPALA, 2011; Göç Politika Grubu, 2011) Ama bu noktada, en kıyaslanabilir uluslararası veriler politika çıktıları hakkında değil, politika sonuçları hakkındadır. İkinci olarak, sonuçlar 'olay yerinde' ne olduğunu yansıtmakta, yani gerçekliği göçmenler ve vatandaşlar tarafından yaşandığı haliyle sunmaktadır. Yasal

politika çıktılarını başka şekillerde inceleyebilecek olsak da, bu çıktılar gerçekte olan fiili koşulları yansıtmayacaktır (Money, 1999: 22). Bu şekilde, sonuç verileri yalnızca politika çıktılarına dayalı gözlemleri ölçmek ve teyit etmek için kullanılabilir.⁶ Gerçekten de, birçok durumda politika sonuçlarını incelemek araştırmacının politika çıktıının nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda karşılaşılan geçerlilik sorunlarından kaçınmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum özellikle de yönetmeliğin genellikle uygulanmadığı, ya da her zaman yasa ve politikaları yansıtmayan çeşitli şekillerde uygulandığı demokratik olmayan devletlerde geçerlidir.

Göç Entegrasyon Politikası Bağları

Bu üçüncü eleştiriye geçtiğimizde, mevcut tipolojilerin birkaç kabul veya entegrasyon sonucunu birbirinden bağımsız olarak inceleme eğilimi olduğunu görmekteyiz. Bu durum göç rejimlerinin eksik tanımlanmasına yol açmıştır. Ancak göç politikası farklılıklarını sadece bir ölçüğe dayandırmak ekonomik politikayı yalnızca ticaret politikasına dayandırmaktan o kadar da farklı değildir. Nitekim, birçok kapitalist devlet korumacı ticaret politikalarına sahipken diğer açılardan (yeni den bölüşüm, yönetmelik veya mali harcamalar gibi) oldukça farklıdır. Bu etkenler de bu duruma karşılık olarak ticaret rejimleri sınıflandırmasını değiştirmektedir (Rodriguez & Rodrik, 2000). Benzer şekilde, sosyal bilimcilerin araştırmacıların bütüncü veya çelişkili sonuçları birlikte ele almasına fırsat sağlayacak daha kapsamlı göç politikası sonucu sınıflandırmaları oluşturmak için bilinçli bir şekilde çalışmaları gerektiği görüşündeyiz. Şimdiye kadar, ne kabul ve entegrasyon/vatandaşlık kavramları birlikte düşünüldüğünde sonuçların birbirinden ne kadar farklı işlediğini, ne de hangi tür göç rejimlerinin var olduğunu biliyorduk.

Bu pek keşfedilmemiş etkileşimler arasında en önemli olanı seçim (veya kabul) politikaları ve yerleşim (veya entegrasyon) politikaları arasındaki bağlardır. Bazıları göç seçimi ölçeklerini (göç kapsamı, kabul kriterleri, göç oluşumu, geçici göçe bağımlılık gibi) yerleşim

ölçekleriyle (yurttaşlığa kabul, göçmen stok boyutu, entegrasyon politikaları gibi) birleştirme çabalarına karşı çıkabilir. Yukarıda belirtildiği gibi, Hammar dönemi kadar eski dönemlerde bile (1985: 272-6), göç bilimciler genellikle göç kontrolü politikalarını bir tarafta, entegrasyon politikalarını ise başka bir tarafta inceleyerek bu ikisi arasında bir ayrıma gitmişlerdir. Bu nedenle, Ek Tablo 1’de de gösterildiği üzere bu iki aşama genellikle ayrı ayrı ele alınmıştır.

Pek çok sebepten dolayı böylesi bir ‘göç entegrasyon bağlarının’ kapsamını değerlendirmek ve anlayabilmek amacıyla hem göç hem de yerleşim boyutunun göç rejimi tipolojilerinde bir araya getirilmelerinin elzem olduğuna inanıyoruz. Birincisi, entegrasyon politikalarının göç akışları için çekici etkenler kaynağı olabileceğine inanmamız için haklı sebepler bulunmaktadır (Thielemann, 2006). Bu nedenle, göç akışları entegrasyon politikalarına bilgi sağlayabilir. İkinci olarak, göç ölçeği ve yerleşim hakları konularına ilişkin yaklaşımlar arasında yurttaşlığa kabul gibi bir mübadele söz konusu olabilir (Ruhs & Martin, 2008 tarafından ortaya atıldığı üzere). Bu durum, Amerikalı birkaç bilim insanının ‘büyük pazarlık’ diye bahsettiği (Cornelius ve diğ., 2004; Papademetriou, 2002), bu sayede liberal ve kısıtlayıcı politika belirleyicilerin daha sıkı sınır güvenliği için kolaylaştırıcı yurttaşlığa kabul ve bütünleştirme rejimi alışverişi yaptığı durumu yansıtmaktadır. Son olarak, pratik politikalar açısından, devlet politika belirleyicilerinin göç alımı ve yerleşim arasında bağlantı kurduğu açıkça görülmektedir. Mevcut yönetime daha iyi uyum sağlayacakları düşünüldüğü için bazı göçmen türleri seçilebilir. Gerçekten de, bu sav gelecekteki kamu malları üzerinde diğer göçmen kategorilerinden daha az yük olduğu görülen nitelikli göç konusunda yapılan tartışmalar ve tercihlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Borjas, 1999; Doomernik ve ark., 2009; Hawthorne, 2008). Bu nedenle, göçün iki boyutunu bir araya getiren tipolojiler geliştirilmesi için güçlü sebepler bulunmaktadır.

İzahname: İleriye Doğru Atılan Adımlar

Bu makale, göç rejimi tipolojileri hususunda yeterince açıklama bulunmadığını göstermektedir. Batılı, büyük oranda demokratik göç rejimi

tipolojileri konusundaki mevcut yoğunlaşmanın büyük oranda ortak analiz kategorisinden yoksun, kategorinin çeşitli bileşenlerini değerlendirmek için açık ve net değişkenlerden yoksun, bu değişkenlerin sistematik bir biçimde bir araya gelip gelemeyeceğini, gelecekse nasıl gelebileceğini hesaba katmayan, demokratik olmayan ve Batılı olmayan devletlere göç ve yerleşim konularını genel olarak açıklamayan; ve uluslararası düzeyde göç ve yurttaşlığa kabul politikalarının farklı boyutları arasında ortak kavramsal bir çerçeve oluşturmaya çalışmayan bir bilim dalı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu eleştiri teferruatlı olarak tasarlanmamıştır. Kısa bir süreyi kapsayan analize eğilim ve geçiciliğin gerektiği kadar ele alınmaması gibi mevcut rejimlerin eksiklikleri üzerine başka görüşler de öne sürülebilir (Finotelli & Michalowski, 2012: 234). Biz bu geçicilik konusunu detaylı bir şekilde ele almadık. Ancak, bu makalenin yine de mevcut göç tipolojilerindeki en önemli kısıtlamaların çoğuna kapsamlı bir şekilde değindiğine inanıyoruz.

Buradaki temel amaç göç rejimlerinin farklı değişkenlerinin birbirleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ve ülke içi ve ülkeler arası boyutta birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını ortaya koymaktır. Ülkeler gerçekten de bu farklı boyutlara göre benzer şekilde kümelenmekte ve bu sayede de tek bir göç rejimi tipolojisinden bahsetmemize olanak sağlamakta mıdır? Yoksa yukarıda belirtilen çeşitli sonuçlardaki kümelenmelerde birkaç tipoloji olduğunu öne süren bir farklılık mı vardır? Kabul ve yerleşim rejimleri arasındaki ilişki nedir? Bu eleştiri bu soruların cevaplanma sürecini kolaylaştıracak yeni bir göç rejimi tipolojisi veya tipolojileri geliştirmeye yönelik atılacak adımlar için alan yaratma amacı taşımaktadır. İleriye doğru atılan ilk adım göç rejiminin genel demokratik yapısını, yani göç rejiminin demokratik mi yoksa demokratik olmayan bir yönetim biçimi mi olduğunu hesaba katmak olacaktır. Hiçbir mevcut demokrasi değerlendirmesi hatasız olmasa bile, (Coppedge ve ark., 2011), düzeyler Freedom House ve Polity IV araçları kullanılarak ölçülebilir. İleri doğru atılan ikinci adım ise göç rejimlerinin karakteriyle doğrudan ilişkili olan sonuçları belirlemek olacaktır. Bu tür sonuçlar (i) bir ülkeye göç giriş ölçeği ; (ii) göç akış-

larının (ekonomik, ailevi, insani) yapısal karışımı; (iiii) bir ülkede göçmen varlığının geçiciliğini ortaya koymak için statüleri geçici veya kalıcı göçmenlerin oranı; (iv) genel nüfus büyüklükleriyle orantılı ölçüde göçmen stokunun boyutu; ve bununla ilgili olarak, (v) ev sahibi toplum dışında doğmuş göçmenlerin vatandaşlığa kabul oranı gibi değişkenleri içerebilir. Bu sonuçlardaki farklılıkların yalnızca göç ülkelerinin hükümet politikalarının değil; itici etkenler, pazarlar, bireysel göçmen kuruluşlar ve ulusal tarihi ve kültürel miras gibi göç bilimcilerin ortaya koyduğu diğer pek çok faktörün de bir sonucu olacağına bilincinde olmak oldukça önemlidir. Bu liste, rejim nitelikleri ve sınıflandırılmasına yönelik olarak göç (kabul) politika sonuçlarını entegrasyon (yerleşim) politika sonuçlarıyla birlikte ele alan daha bütünsel bir yaklaşıma doğru atılacak üçüncü bir adımın da önünü açacaktır. Böyle bir yaklaşım, yukarıda belirtildiği üzere, olası göç entegrasyon bağlarının daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak sağlayacaktır.

Bu değerlendirmenin hak edilmiş olması demokratik farklılıklar gibi diğer sosyal bilimler uğraşlarına kıyasla hala daha gelişim sürecinde olan göç çalışmalarının yeni yeni oluşmaya başlayan yapısını yansıtmaktadır (bkz. Coppedge ve ark., 2011). Gelecekteki girişimler, eleştirilerimize ve ortaya koyduğumuz yenilikçi adımlara cevap vererek göç rejimleri çalışmalarına gelişme seviyesini ileriye taşıyacak daha kapsamlı, bilinçli ve sistematik yaklaşımlar getirebilir.

Yardımcı Veriler

Yardımcı veriler Göç Çalışmaları Online adresinde bulunmaktadır.

Finansman

Bu çalışma bu projenin finanse edilmesi için Harvard Üniversitesi Belfer Merkezinin yanı sıra Sydney Üniversitesi Sosyal ve Siyasal Bilimler Okulu ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, ve Harvard Üniversitesi Nicel Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından desteklenmiştir. Bu eleştiri yazarların daha geniş kapsamlı bir projesi olan Göç Çalışmalarının

Dönüm Noktası: Milli Farklılıklara Küresel Bir Yaklaşım Projesi'nin bir parçasıdır.

Teşekkür

Bu makale ve projenin ilk versiyonlarındaki yorumları için anonim yorumculara, Stephen Castles, Pippa Norris, Colin Wight, ve Jim Hollifield'a teşekkür ederiz. Araştırmadaki yardımları için Colin Brown, Emma Franklin ve Sam Clark'a teşekkürler.

Notlar

1. Bu makale iç göçten ziyade özellikle uluslararası göçü ele almaktadır. Bu ikisi geçmişte pek çok coğrafyacı ve antropolog tarafından birlikte düşünülse de bireysel olarak ele alınması gereken tamamen farklı olgulardır (bkz Skeldon 2006). İç göçe katılanlar yalnızca yerel ve bölgesel sosyopolitik eğilimleri değiştirmekte ve pek çok ülke ulus içi sınırları denetlemediği için hareketlilik genellikle düzensiz ve ölçülmesi zor bir konumdadır. Uluslararası göç bireylerin yeni bir topluma ve sisteme uyum sağlamasını gerektirmekte, böylelikle de bu bireylerin üyelik ve kabul süreçleri hakkında sınır dışı edilme ihtimalini de barındıran sorunlar ortaya çıkarmaktadır.
2. Hammar'ın (1985) göçü bir tarafta göç kabulü, diğer tarafta da entegrasyon ve yerleşim olmak üzere iki gruptan oluşmuş bir halde ilk kez bu tarihte incelediği için analizimize 1985 yılında başladık.
3. Dumbrava (2007) vatandaşlık politikası analizinde Doğu Avrupa uluslarını ele almakta ve bunu yaparken de bazı seçme önyargısı konularını yalnızca Batı Avrupa ülkelerine odaklanarak tanımlamaktadır.
4. Özden ve arkadaşları Güney'den Güney'e göçün toplam dünya göçüne oranla düşüşte olduğunu belirtse de (1960 yılında % 61'den 2000 yılında % 48'e), 'Güney Asya ve Sovyetler Birliği'nin göçmen yaratma etkisi dikkate alındığında, . . . Güney'den Güney'e göçün dönem boyunca sabit kaldığını' açıklamaktadırlar. Buna rağmen, Güney'den Güney'e göç tanımlarında, hiçbir vakada bulunmayan iç göçten farklı olarak, bölgesel düzeyde Sovyetler içi, Rusya içi veya Hindistan içi alt kıtasal göçe yer verilmemiştir.
5. Solimano tarafından (2010: 4) OECD üyesi olmayan ülkeler olarak tanımlanmıştır. Küresel Güney'in en hızlı gelişen ekonomilerden bazılarına sahip olduğunun farkına varırken, şimdiye kadar göç bilimini tanımlayan geleneksel ikiliği yansıttığı için 'Kuzey'/'Güney' ikiliğini tercih ediyoruz.
6. Örneğin Howard (2009: 24) yurttaşlığa kabul oranlarını sözde oldukça kucaklayıcı bir yurttaşlığa kabul politikası varmış gibi görünen, ama aslında, gerek idari sağduyu gerekse diğer engeller veya caydırıcı faktörler sebebiyle, pratikte çok daha kısıtlayıcı bir tutuma sahip ülkenin yol açması muhtemel sorunları açıklayan bir düzeltme olarak kullanmaktadır. Koopmans ve diğ. (2005: 38; 2010: 8 Not 5) de

aynısını yapmaktadır. Bu durum da araştırmacıların çıktılarını itibari değerlerde ele alma konusundaki isteksizliklerini göz önüne sermektedir.

Ekler

Tablo 1. Mevcut Göç ve Entegrasyon Tipolojileri

GÖÇ TİPOLOJİLERİ					
Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
1985	Tomas Hammar	“Avrupa Göç Politikası: Karşılaştırmalı Bir Çalışma.”	Almanya ve İsviçre (misafir işçi veya dönüşüm sistemi, İngiltere ve İsviçre (‘kalıcı göç’) ve İngiltere, Fransa ve Hollanda (‘postkolonyal göç’)	Göç kontrolü ve entegrasyon politikaları	Konunun farklı yönlerine ilişkin olarak farklı yazarların kaleme aldığı nitel, karşılaştırmalı bölümler. Son bölümlerde bazı betimleyici istatistiksel analizler ve bazı karşılaştırmalı analizler; ancak burada yapılan analizler, her zaman aynı şekilde karşılaştırmalı ya da temel değişkenlerle değerlendirilebilir nitelikte analizler değildir.
1995	Gary Freeman	“Liberal Demokratik Devletlerde Göç Politikası Şekilleri ”	ABD, Avustralya ve Kanada (‘İngilizce konuşan yerleşimci toplumlar’); Fransa, Britanya, Almanya, İsviçre, Hollanda, İsveç ve Belçika (‘Dünya Savaşı sonrası göç alan iki ülke’); İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan (‘eski göç veren ülkeler’).	Çıkar grubu ilişkileri; göçün, iş gücü piyasasındaki rolü; göç üzerindeki dış baskılar.	Nitel olan ve açıkça belirtilmemiş değişken

Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
2000	Christian Joppke	“Göç ve Ulus Devlet: ABD, Almanya ve Büyük Britanya”	ABD, Almanya ve Büyük Britanya	Göç politikaları, vatandaşlık yasaları da dâhil olmak üzere göçün boyutları; göçmen seçme yöntemleri	Nitel olan ve açıkça belirtilmemiş değişken
2004	Wayne A. Cornelius ve Takeyuki Tsuda	“Göçü Kontrol Etmek: Küresel bir Perspektif”	ABD, Kanada ve Avustralya (‘klasik göç alan ülkeler’); Fransa, Almanya, Hollanda, Britanya (‘göç alma konusunda isteksiz ülkeler’); İtalya, İspanya, Japonya ve Kore (‘son zamanlarda göç alan ülke konuluna gelen ülkeler’)	Muhtelif konular (göç alma, göç alma konusunda verilen destek, çokkültürlülük)	Nitel yaklaşım. Değişkenler arasında, kontrol-elde edilen sonuç arasındaki boşluk, göç politikaları ve göç almaya halkın desteği gibi hususlar yer almaktadır. Farklı yazarların her bir ülke hakkında yazdığı ayrı bölümler bulunmaktadır. Tüm konuları kapsayan geniş kapsamlı değişkenlere ele alınmamaktadır.
2005	Christian Joppke	“Menşe Göre Seçim Yapma: Liberal Devletlerde Etnik Göç”	ABD ve Avustralya (‘yerleşimci devletler’), Kuzeybatı ve güneybatı Avrupa (‘postkolonyal takımyıldızları’) ve İsrail ve Almanya (‘diaspora takım yıldızları’)	Göçmen seçimi ve etnisiteyle ilişkisi	Nitel yaklaşım
2006	Gary Freeman	“Liberal Demokrasilerde Ulusal Modeller, Politika Türleri ve Göç Politikaları”	Avustralya, Kanada, ABD, Avrupa Birliği	Ülkelerden ziyade göçmen vizeleri üzerinden ayırım	Nitel yaklaşım

Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
2009	Georg Menz	“Yönetilen Göçün Politik Ekono-misi”	Fransa, Almanya ve Birleşik Kral-lık (yerleşik göç alan ülkeler) ve İrlanda, İtalya, Polonya (yeni göç alan ülke-ler)	Göçmen iş gü-çünün seçimine dayalı politik ekonomi hakkında bilgi veren sendika/ endüstri ilişkilerine odaklanılmaktadır	Önemli ölçüde nitel; betimleyici göç istatistiklerine bazı atıflar yapılmaktadır
2010	Uma Segal, ve diğerleri	“Dünya Çapında Göç: Politikalar, Uygulamalar ve Trendler.”	Mevcut tüm ülkeler	Nüfusunun önemli bölümü göç alma yoluyla oluşan ülkelerle, nüfusu göç alma yoluyla artan ülkeler ve göç alma yoluyla oluşan nüfusu düşük olan ya da azalma yolunda olan ülkeler arasında ayırım yapılmaktadır	Nitel, göç stoklarına odaklanılmaktadır.
2010	Alexander Caviedes	Avrupa'nın Müstahkem Mevkilerini Gözetlemek: Sektörel Göçe Dönüş”	Batı Avrupa (Birleşik Kral-lık, Almanya, Avusturya ve Hollanda)	Kapitalizm Çerçevesinin Değişikliğe Uğrayan Çeşitlilikten istifade edilerek analiz edilen ekonomi göç	Nitel – elit mülakatlar ve ikincil kaynakların takibinin işleme tabi tutulması

2011	Camilla Devitt	“Kapitalizmin Türleri ve İş Gücü Göçünde Görülen Varyasyonlar”	Kapitalizm kategorileştirmelerinin standart iş gücü türlerinden yararlanılmaktadır- İsveç, Danimarka ve Finlandiya ('Kuzey rejimleri') Almanya, Avustralya, Hollanda ve Belçika ('Muhafazakâr Kıta Avrupası Modeli'), İtalya, Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Fransa ('Güney-Devletçi modeli') ve Birleşik Krallık ve İrlanda ('Liberal model').	İş gücü göçü, kabuller ve iş gücü piyasasının tasarımına odaklanılmaktadır.	Avrupa'ya göçmen akışı; göçmenlerin üstlendiği iş türü. Betimleyici istatistikî analiz ve nitel analizin kombinasyonu
------	----------------	--	--	---	---

ENTEGRASYON/YURTTAŞLIK TİPOLOJİLERİ					
Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
1992	Rogers Brubaker	Fransa ve Almanya'daki Yurttaşlık ve Milliyet	Fransa ve Almanya	Ulusal patika (yol) bağımlılığı ve ulusal yurttaşlık ve ulusal kimliğin esnekliği	Sınırlı vaka ve sınırsız göstergelerin tarihi kurumsal analizi
2006	Göç Politikası Grubu	Göç Entegrasyon Politikası Endeksi	Tüm AB ülkeleriyle İsviçre, Norveç, Kanada ve ABD	İş gücü hareketliliği, aile birleşmeleri, eğitim, siyasi katılım, uzun vadeli esneklik, vatandaşlık ve ayrımcılıkla mücadele yasalarına erişim gibi entegrasyon politikası göstergelerine odaklanılmaktadır	Entegrasyonu göç politikasından ayırıtıran ve net olmayan kümeleme (birleştirme) yöntemlerden yararlanan uzman anket kodlama

ENTEGRASYON/YURTTAŞLIK TİPOLOJİLERİ					
Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
2006	Rainer Bauböck, Eva Ersboll, Kees Groenendijk, ve Harold Waldrauch	Vatandaşlığın Elde Edilmesi ve Kaybedilmesi 15 Avrupa devletinde uygulanan politikalar ve trendler	15 Avrupa devletleri	AB'nin on beş eski Üye Devletinde vatandaşlığın kazanılması ve kaybıyla ilgili hukuki düzenleme ve politikaların çeşitliliği belgelenmektedir. Daha fazla benzerliğe olan yönelimin, uluslararası hukuktan ve Avrupa hukukundan mı yoksa Üye Devletteki paralel ulusal gelişmelerden mi kaynaklandığı sorgulanmaktadır.	Uzman anket kodlama temel hukuki teknikler, prosedürel nitelikler ve maddi koşullar (ikamet koşulları, entegrasyon hükümleri, entegrasyon koşulları, yurttaşlığı kaybetme gerekçeleri vb.) ve (idari uygulamalar hakkında veri bulunmamakla beraber) 1985 yılından bu yana prosedürel detaylar ve koşullarla ilgili yaşanan önemli değişiklikler
2007	Costica Dumbravă	Doğu Avrupa'da yurttaşlık düzenlemeleri	16 Doğu Avrupa devleti .	Howard'ın, 2006 (2009) (ağırlıklı olarak Batı Avrupa'da görülen) orijinal 15 vaka dışındaki sınırlamaları ortaya koymak amacıyla Doğu Avrupa devletleri üzerinde yaptığı ulus ötesi vatandaşlık analiz modeli.	Orijinal politika analizi ve sınırlı ancak net göstergelerin kodlanması

Tarih	Yazar	Çalışmanın Başlığı	Ele Alınan Ülkeler	Göç/Entegrasyonun Ele Alınan Yönleri	Yöntem ve Değişkenler
2009	Marc Howard	AB Üyesi Devletlerde Yurttaşlığın Kazanılması: Kurallar, Uygulamalar ve Nitel Gelişmeler	15 AB üyesi devlet	Doğuştan vatandaşlık hakkı önlemleri, göçmen ikamet koşulları ve çifte vatandaşlık ödenekleri.	Orijinal politika analizi ve yurttaşlık rejimlerini tanımlamak amacıyla tahmin edilen sınırlı ancak net kodlama
2009	Stephen Castles ve Mark Miller	Göç Çağı: Modern Dünya'da Uluslararası Nüfus Hareketleri	Küresel perspektif	Üye devletleri ya da çok etnili imparatorlukların üyesi olan eski devletleri entegre eden; dil kültürü gibi halk ya da tabiiyetin etnik boyutlarına ağırlık veren; anayasa ya da yasalara bağlılığa dayalı cumhuriyetçi modeli benimseyen ve kültürlere yönelik çoğulcu yaklaşımlara odaklanılan çok kültürlü model gibi devletlerde mevcut geçerli dört yurttaşlık politikası modelleri tespit edilmektedir.	Nitel ve net olarak belirtilmeyen değişken
2010	Sarah Wallace Goodman	Sivil Toplumla Bütünleşme Endeksi	15 AB üyesi devlet	Ülke hakkında bilgi sahibi olma, dil edinimi ve değer anlaşması gibi yurttaşlığa kabul şartları .	Orijinal politika analizi ve sınırlı ancak göstergelerin kodlanması
2010	Tomas Janoski	Yurttaşlık İronileri	18 OECD üyesi devlet	Yurttaşlığa kabul oranları	Yurttaşlık politikasından elde edilen sonuçların standart olarak hesaplanması ve karşılaştırılması

2011	Keith Banting ve Will Kymlicka	Çok kültürlülük Politika Endeksi	21 OECD üyesi devlet	Çok kültürlülük politikalarının üç zaman aralığındaki nitelik ve gücünün ölçülmesi (1980, 2000, 2010)	Orijinal politika analizi ve sınırlı ancak net göstergelerin kodlanması
2012	Ruud Koopmans, Ines Michalowski, ve Stine Waibel	Göçmenlere Yönelik Yurttaşlık Hakları	Kuzey ve Batı Avrupa (yakın bir zamanda yerleşimci olmayan Avrupalı devletler haline gelecek ülkeler)	Yurttaşlığın kazanılması, aile birleşimi, ülke dışına çıkarma, ayrımcılıkla mücadele, yabancılara kamuda istihdamı, yabancılara siyasi hakları, eğitim, kültür ve din alanındaki kültürel haklar	Politika belgelerinin, hukuki metinlerin, ikincil literatürün, internet sitelerinin ve uzman bilgilerinin analizi

Notlar: Bu tipolojiler kapsamına tek bir ülkeyi baz alan çalışmalarını dahil etmiyoruz. Tek bir ülke örneği bazında yapılan çalışmalarla ilgili genel bilgi için Bkz. Freeman (2011). Burada yer alan tablo, Cohen (ed) 2010 çalışmasında gördüğümüz gibi ülkeleri liste halinde veren ancak karşılaştırma yapmayan göç ansiklopedisini de kapsamına almamaktadır. Tabloda, üçten fazla ülkenin karşılaştırmalı tipolojilerine odaklanılmaktadır.

Kaynaklar: Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, Nüfus Birimi (2009). *Uluslararası Göçmen Stoğunda Görülen Eğilimler: 2008 Yılında Revize Edilen Çalışma*. 1 milyondan fazla nüfusa sahip ülkeler. Sırbistan ve Karadağ (ve bunlardan sonra bağımsızlığını kazanmış devletler) hakkında veri mevcut değildir.

Tablo 2. En Fazla ve En Az Göçmene Sahip Ülkeler, Göçmenleri Nüfusa Oranı, 2010

Sıra	Ülke	Göçmenlerin Nüfusa Oranı(%)	Sıra	Ülke	Göçmenlerin Nüfusa Oranı (%)
1	Katar	86.5	1	Çin	0.1
2	Birleşik Arap Emirlikleri	70	2	Küba	0.1
3	Kuveyt	68.8	3	Endonezya	0.1
4	Ürdün	45.9	4	Peru	0.1
5	İşgal Altındaki Filistin Bölgesi	43.6	5	Vietnam	0.1
6	Sinagapur	40.7	6	Kolombiya	0.2
7	İsrail	40.4	7	Kuzey Kore	0.2
8	Bahreyn	39.1	8	Madagaskar	0.2
9	Umman	28.4	9	Fas	0.2
10	Suudi Arabistan	27.8	10	Burma	0.2
			11	Somali	0.2

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009). *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision*. Countries with population over 1 million. Data unavailable for Serbia and Montenegro (and successor states).

Tablo 3. En Fazla ve En Az Göçmene Sahip Ülkeler, Net Rakamlar, 2010

Sıra	Ülke	Bin Kişi Başına Düşen Göçmen	Göçmenlerin Nüfusa Oranı (%)	Sıra	Ülke	Bin Kişi Başına Düşen Göçmen	Göçmenlerin Nüfusa Oranı (%)
1	Amerika Birleşik Devletleri	42,813	13.5	1	Lesoto	6.3	0.3
2	Rusya	12,270	8.7	2	Moğolistan	10.0	0.4
3	Almanya	10,758	13.1	3	Timor-Leste	13.8	1.2
4	Suudi Arabistan	7,289	27.8	4	Küba	15.3	0.1
5	Kanada	7,202	21.3	5	Eritre	16.5	0.3
6	Fransa	6,685	10.7	6	Laos	18.9	0.3
7	Birleşik Krallık	6,452	10.4	7	Guinea-Bissau	19.2	1.2
8	İspanya	6,378	14.1	8	Somali	22.8	0.2
9	Hindistan	5,436	0.4	9	Honduras	24.3	0.3
10	Ukrayna	5,258	11.6	10	Papua Yeni Gine	24.5	0.4

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009). *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision*. Countries with population over 1 million. Data unavailable for Serbia and Montenegro (and successor states).

Kaynakça

- Arzheimer, K. (2009), 'Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe, 1980-2002', *Amerika Siyasi Bilimler Dergisi*, 53: 259-75.
- Bader, V. (2007), 'The Governance of Islam in Europe: The Perils of Modelling', *Etnik Çalışmalar ve Göç Çalışmaları Dergisi*, 33: 871-86.

- Baldwin-Edwards, M. (2005), 'Labour Immigration and Labour Markets in the GCC Countries: National Patterns and Trends'. Kuveyt Kalkınma Programı, Governance and Globalization in the Gulf States. <<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/programmes/kuwait/research/papers/labourimmigration.aspx>> 2 Temmuz 2014 tarihinde erişildiği haliyle.
- Banting, K. & Kymlicka, W., (editörler) (2006a), *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- _____ (2006b), 'Multiculturalism and the Welfare State: Setting the Context', in Banting, K. ve Kymlicka, W. (eds), *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*, sayfa. 1–45. Oxford: Oxford University Press.
- Banting, K. ve ark. (2011), 'Are Diversity and Solidarity Incompatible?', *Inroads*, 28: 28–48.
- Bauböck, R. ve diğ. (Editörler) (2006), *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European States*, Cilt 1. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Benoit, K. & Laver, M. (2006), 'Party Policy in Modern Democracies: Expert Survey Results from 47 Countries, 2003–2004', <http://www.tcd.ie/Political_Science/ppmd> 27 Ocak 2010.
- Borjas, G. (1999), *Heaven's Door: Immigration Policy and the American Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Boswell, C. (2007), 'Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way?' *Uluslararası Göç İncelemesi*, 41/1: 75–100.
- Brubaker, R. (1992), *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2009), *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Caviedes, A. (2010), *Prying Open Fortress Europe: The Turn to Sectoral Labor Migration*. New York: Lexington Books.
- Çin Giriş ve Çıkış İdaresi Ofisi (2011), 2009 Yılı Ana Çıkış ve Giriş İstatistikleri, Kamu Güvenliği Bakanlığı. <<http://www.mps.gov.cn/n16/n84147/n84211/n84424/2478762.html>> 20 Eylül 2012.

- Cohen, R. (Ed.) (2010), Cambridge Dünya Göç Anketi. Cambridge: Cambridge University Press.
- Collier, D., LaPorte, J. & Seawright, J. (2012), 'Putting Typologies to Work: Concept-Formulation, Measurement, and Analytic Rigor', *Siyasi Bilimler Dergisi*, 65/2: 217–32.
- Coppedge, M. ve ark. (2011), 'Conceptualizing and Measuring Democracy: A New Approach', *Perspectives on Politics*, 9/2: 247–68.
- Cornelius, W. & Tsuda, T. (2004), 'Controlling Immigration: The Limits of Government Intervention', in Cornelius, W. ve ark. (eds), *Controlling Immigration: A Global Perspective*. 2. basım. 3–48.
- Ve diğ. (Eds) (2004), *Controlling Immigration: A Global Perspective*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Devitt, C. (2011), 'Varieties of Capitalism, Variation in Labour Immigration', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37/4: 579–96.
- Doomernik, J. & Jandl, M. (2008), *Modes of Migration Regulation and Control in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ve diğ. (2009), *No Shortcuts: Selective Migration and Integration*. Washington, DC: Transatlantic Academy.
- Dumbrava, C. (2007), 'Citizenship Regulation in Eastern Europe: Acquisition of Citizenship at Birth and Through Regular Naturalization in Sixteen Postcommunist Countries', *CEU Siyaset Bilimi Dergisi*, 2/4: 450–72.
- Esping-Andersen, G. (1990), *Refah Kapitalizminin Üç Dünyası*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- _____ (1999), *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
- Avrupa Vatandaşlık Gözlemevi (EUDO) (2011), *Avrupa Birliği Vatandaşlık Demokrasi Gözlemevi*. <<http://eudo-citizenship.eu>> 22 Temmuz 2014.
- Finotelli, C. & Michalowski, I. (2012), 'The Heuristic Potential of Models of Citizenship and Immigrant Integration Reviewed', *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 10/3: 231–40.
- Freeman, G. (1995), 'Modes of Immigration Policies in Liberal Democratic States', *International Migration Review*, 29/4: 881–902.
- _____ (2006), 'National Models, Policy Types and the Politics of Immigration in Liberal Democracies', *West European Politics*, 29/2: 227–47.

- _____ (2011), 'Comparative Analysis of Immigration Politics: A Retrospective', *American Behavioral Scientist*, 55/12: 1541–60.
- Geddes, A. (2003), 'Migration and the Welfare State in Europe', *The Political Quarterly*, 74/1: 150–62.
- _____ (2005), 'Immigration and the Welfare State', in Guild, E. and van Selm, J. (eds), *International Migration and Security: Opportunities and Challenges*, sayfa. 159–73. Abingdon: Routledge.
- George, A. L. & Bennett, A. (2005), *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. London: MIT Press.
- Global Forum on Migration and Development (GFMD) (2012), *Background Paper for RT 2.2: Addressing South South Migration and Development Policies*. Global Forum on Migration and Development.
- Goodman, S. W. (2010), 'Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36/5: 753–72.
- Guiraudon, V. (2002), 'Setting the Agenda on Immigration and Asylum in the EU'. Presented at Annual Meeting, American Political Science Association, Boston, MA, 28 August 2002.
- Hammar, T. (1985), *European Immigration Policy: A Comparative Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hawthorne, L. (2008), *The Impact of Economic Selection Policy on Labour Market Outcomes for Degree-Qualified Migrants in Canada and Australia*. Montreal: Institute for Research on Public Policy.
- Hollifield, J. F. (1986), 'Immigration Policy in France and Germany: Outputs versus Outcomes', *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 485: 113–28.
- Howard, M. M. (2009), *The Politics of Citizenship in Europe*. New York: Cambridge University Press.
- International Migration Policy and Law Analysis Database (IMPALA) (2012), *The International Migration Policy and Law Analysis Database, Project Description* <<http://projects.iq.harvard.edu/impala/home>> accessed 22 Jul 2014.
- Janoski, T. (2010), *The Ironies of Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Joppke, C. (2000), *Immigration and the Nation-State: The United States, Germany and Great Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- (2005), *Selecting by Origin: Ethnic Migration in the Liberal State*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- (2010), *Citizenship and Immigration*. Cambridge: Polity Press.
- Koning, E. & Banting, K. (2010), 'New Inequality in Postnational Canada: Citizens, Denizens, and Temporary Residents in a Liberal Welfare State'. CCLA Conference 'Who Belongs? Rights, Benefits, Obligations and Immigration Status' (Toronto, Faculty of Law).
- Koopmans, R. et al. (2005), *Contested Citizenship: Immigration and Cultural Diversity in Europe*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- , Michalowski, I. & Waibel, S. (2012), 'Citizenship Rights for Immigrants: National Political Processes and Cross-National Convergence in Western Europe, 1980–2008', *American Journal of Sociology*, 117/4: 1202–45.
- Krasner, S. D. (1982), 'Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables', *International Organization*, 36: 85–205.
- Lucassen, L. (2005), *The Immigrant Threat: The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*, *Studies of World Migrations*. Urbana: University of Illinois Press.
- Massey, D. S. et al. (2006), 'Theories of International Migration: A Review and Appraisal', in Messina, A. M. and Lahav, G. (eds), *The Migration Reader: Exploring Politics and Policies*, 34–62. London: Lynne Rienner.
- Menz, G. (2006), 'Useful Gastarbeiter, Burdensome Asylum Seekers, and the Second Wave of Welfare Retrenchment: Exploring the Nexus Between Migration and the Welfare State', in Parsons, C. A. and Smeeding, T. M. (eds), *Immigration and the Transformation of Europe*, 393–418. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2009), *The Political Economy of Managed Migration: Nonstate Actors, Europeanization, and the Politics of Designing Migration Policies*. New York: Oxford University Press.
- Messina, A. M. (2007), *The Logics and Politics of Post-WWII Migration to Western Europe*. New York: Cambridge University Press.

- Meyers, E. (2004), *International Immigration Policy: A Theoretical and Comparative Analysis*. New York: Palgrave.
- Migration Policy Group (2006 ve 2011), *Migrant Integration Policy Index*. (MIPEX). MIPEX homepage<<http://www.mipex.eu>>accessed 22 Jul 2014.
- Møller, J. & Skaaning, S. E. (2012), 'Assessing the Explanatory Power of Typological Theories'. New Orleans: Article presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association.
- Money, J. (1999), *Fences and Neighbors: The Political Geography of Immigration Control in Advanced Market Economy Countries*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Morissens, A. & Sainsbury, D. (2005), 'Migrants' Social Rights, Ethnicity and Welfare Regimes', *Journal of Social Policy*, 34/4: 637–60.
- Özden, C. ve ark. (2009), 'The Evolution of Global Bilateral Migration 1960 2000'. Articleread at International Conference on Migration and Development, 10 September 2009, Washington, DC.
- Papademetriou, D. G. (2002), 'A Grand Bargain: Balancing National Security, . . . Mexico'. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Ratha, D. & Shaw, W. (2007), *South–South Migration and Remittances*. World Bank working paper No. 102. Washington, DC: World Bank.
- Rodriguez, F. & Rodrik, D. (2000), 'Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to Cross-National Evidence', in Bernanke, B. S. and Rogoff, K. (eds), *NBER Macroeconomics Annual*, Vol. 15. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ruhs, M. & Martin, P. (2008), 'Numbers vs Rights: Trade-offs and Guest Worker Programs', *International Migration Review*, 42/1: 249–65.
- Sainsbury, D. (2006), 'Immigrants' Social Rights in Comparative Perspective: Welfare Regimes, Forms in Immigration and Immigration Policy Regimes', *Journal of European Social Policy*, 16: 229–44.
- Segal, U. A., Elliott, D. & Mayadas, N. S. (2010), *Immigration Worldwide: Policies, Practices and Trends*. Oxford: Oxford University Press.
- Skeldon, R. (2006), 'Interlinkages between Internal and International Migration in the Asian Region', *Population, Space and Place*, 12/1: 15–30.

- Solimano, A. (2010), *International Migration in the Age of Crisis and Globalization: Historical and Recent Experiences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thielemann, E. (2006), 'The Effectiveness of Governments' Attempts to Control Unwanted Migration', in Parsons, C. and Smeeding, T. (eds), *Immigration and the Transformation of Europe*, sayfa. 442–72. Cambridge: Cambridge University Press.
- UN (2009a), *World Population Ageing*. New York: UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- (2009b), *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision*. New York: UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- Wilson, C. A. (2000), 'Policy Regimes and Policy Change', *Journal of Public Policy*, 20/3: 247–74.
- Wimmer, A. & Glick-Schiller, N. (2002), 'Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences', *Global Networks*, 2/4: 301–34.

Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler*

Oliver Bakewell**

Öz

Bu makale yapı ve fail kavramları arasındaki karmaşık ilişkiyi ve bunların göç kuramına nasıl dahil edildiğini incelemektedir. Makalede tutarlı ve sağlam bir göç kuramı temeli geliştirme çabalarının yapı-fail çıkmazı tarafından engellendiği savunulmaktadır: bu bağlamda bazı yaklaşımlar işlevselciliğe fazla eğilirken diğerleri ise yapısalcılığa kaymaktadır. Orta yol arayanlar ise göç süreçlerinde yapı ve fail kavramları arasındaki dengeyi ortaya koyma açısından Giddens'in yapılaşma kavramından yararlanmaktadır. Bu makale yapılaşmanın başta aldatici olsa da göç kuramı için önemli gelişmelere ön ayak olmayı başardığını ortaya koymaktadır. Bu da yapılaşma kuramının uygulamasındaki başarısızlıktan ziyade yapılaşma kuramındaki kuramsal zayıflığın bir sonucudur; bu sav da yapılaşmada bulunan ikiye bölünmüşlüğü eleştirel gerçekçi kritiğine dayanmaktadır. Eleştirel gerçekçiliğin yapı ve fail kavramlarının göç süreçlerinde daha kapsamlı incelenmesi için daha verimli bir yol sunduğu öne sürülmektedir. Makale göç kuramına eleştirel gerçekçi bir yaklaşımın kısa bir taslağını sunarak bitmekte ve bu yaklaşımın yapı-fail çıkmazını aşmak için bir çözüm yolu sunacağını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yapı, fail, göç, eleştirel gerçekçilik, yapılaşma, yöntembilim*

* Bu makalenin İngilizce aslı Göç ve Etnik Çalışmalar Dergisi (Journal of Ethnic and Migration Studies), 2010, 36:10, sayısında yayınlanmıştır. <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2010.489382>

** International Migration Institute, James Martin 21st School, University of Oxford.

Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory*

Oliver Bakewell**

Abstract

This paper explores the complex relationship between structure and agency and the way it has been incorporated into migration theory. It argues that attempts to develop a coherent and robust body of migration theory have been thwarted by a structure–agency impasse: some approaches lean too close to functionalism while others veer into structuralism. Those who search for middle ground have tended to draw on Giddens’ notion of structuration as a way of articulating the balance between structure and agency in migration processes. The article shows that, while structuration is beguiling, it has failed to offer any significant advances for migration theory. This is a result of theoretical weaknesses in structuration theory rather than a failure of its application; this argument is based on a critical realist critique of the dualism inherent in structuration. It is suggested that critical realism offers a fruitful avenue for a more sophisticated analysis of structure and agency in migration processes. The article ends with a brief outline of a critical realist approach to migration theory and argues that this may offer a way around the structure–agency impasse.

Keywords: *Structure, agency, migration, critical realism, structuration, methodology*

* Original version of this article is published in Journal of Ethnic and Migration Studies, 2010, 36:10.

** International Migration Institute, James Martin 21st School, University of Oxford.

Giriş

Yapı ve fail kavramları arasındaki ilişkiyi anlamak sosyal bilimler alanında yıllardır süregelen en derin sorunlardan biridir. Bazıları bu tartışmanın artık eskidiğini ve (post-)modern dünyada yerinin olmadığını savunsa da bu konu ister mikro ve makro analiz boyutları, ister istenççilik ve determinizm isterse de birey ve toplum arasındaki ilişkiler hakkında olsun değişik şekillerde karşımıza çıkmaya devam etmektedir (Archer, 1995:7). Göç çalışmaları için bu konunun önemi büyüktür çünkü göçmenlerin (ve göçmen olmayanların) failleri hem göç üzerine sosyal bilimsel bir kuram oluşturulmasında, hem de insan hareketlerine karşı yapılan politika tepkilerinin şekillendirilmesinde merkezi bir rol üstlenmektedir (Faist, 2000: 23-4).

Bunlardan ilkinine ilişkin olarak pek çok göç kuramı göçmenlerin veya olası göçmenlerin göç etme kararı üstünde önemli bir düzeyde seçim şansı olduğu varsayımına dayanmaktadır. İster aile sınırları içinde ister daha kapsamlı toplumsal kuruluşlar bağlamında ele alınıyor olsun araştırmalar genellikle zorunlu ve gönüllü göç arasında bir ayrıma gitmektedir. Bu yüzden de, mülteci olarak kabul edilen insanlar genellikle göç kuramının dışında tutulur: ‘Zorunlu göç elbette ki büyük bir öneme sahiptir ancak bu önem bireysel karar alma süreciyle ilgili değildir’ (De Jong & Fawcett, 1981:45). Bu göçmenleri yer değiştirmeye zorlayan siyasi, ekonomik veya toplumsal faktörleri incelemeye çalışabiliriz ancak onların göçlerini fail uygulamaları açısından açıklamamız gerekmemektedir. Hatta bu tür insanlara faillik atfetmek ve derinlemesine açıklama yapmaya çalışmak onların mülteci konumlarına zarar verebilir.

Politika terimleriyle açıklamak gerekirse, uluslararası sınırları geçen zorunlu göçmenlerin yasal statüleri ve bu göçmenlere karşı davranışlar arasında temel farklılıklar bulunmaktadır. Mülteci statüsü kazananlar çoğu ülkede baştan savma bir şekilde uygulansa da uluslararası hukuk kapsamında ‘gönüllü’ göçmenlere sunulandan daha güçlü haklar elde ederler. Sınırları yasal olmayan yollardan geçen göçmenler arasından

insan kaçakçılarının kontrolünde olanlar belli bir düzeyde koruma elde edebilmekte, yahut hiç değilse halktan sempati kazanabilmektedir. Buna karşın, kendi seçimleriyle yasal olmayan yolları kullandıkları düşünülen göçmenler hemen suçlu olarak görülmekte ve topluma bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu yüzden, hangi failin veya yapının ne derece öne çıktığı göç süreçlerinin incelenmesinde hayati önem taşımaktadır.

Bu makale göç kuramlarının yapı ve fail sorununun önemine rağmen bu konulara değinmekten kaçındığını savunmaktadır. Bazı yaklaşımlar daha çok determinist bir açıdan yaklaşmakta ve bireysel aktörlerin karar ve davranışlarına gereken önemi vermemektedir. Pek çoğu da diğer yönde seyretmekte ve bireylerin faillğine odaklanmaktadır: bireyin karar alma süreciyle ilgili olmadıkları sürece daha geniş sosyal yapıların göç kalıplarını şekillendirmedeki rolünü hesaba katmakta başarılı olamamaktadırlar. Diğerleri ise yapı ve fail kavramları arasında bir denge bulmaya çalışarak orta yolu seçmektedirler.

Bu son grubun çoğunluğu Giddens'in (1984) yapılaşma teorisinden faydalanmaktadır. Ancak, aşağıda da gösterileceği üzere bu yaklaşım biraz zayıf bir şekilde uyarlanmış ve toplumsal kuramcılarının temel yapılaşma eleştirilerine yeterli önem verilmemiştir. Özellikle yapılaşma teorisi araştırma yapmak için bir yaklaşım sunsa da belli bir bağlamda yapı ve fail kavramları arasındaki dengenin nasıl sağlandığını gösterme konusunda fazla katkı sağlamamaktadır. Sonuç olarak, bazıları bu teorinin ne derece bir teori olarak görüldüğünü sorgulamaya gitmiştir (Thrift, 1985: 616). Bundan ziyade bu makale, göç ve toplumsal değişim konularında daha verimli kuramsal fikirlerin yapı ve fail sorununu göç konusunda kuram oluşturmada temel olarak kabul eden eleştirel gerçekçilerin çalışmalarını inceleyerek üretilebileceğini savunmaktadır.

Bu makale, göç ve sosyal değişim kuramları için yeni, ya da hiç değilse daha az keşfedilmiş bir yol haritası çizmeye çalışmaktadır. Castles (2007) göç çalışmalarının sosyoloji ve diğer alanlardaki temel kuramlardan bir derece ayrıldığını savunmakta ve 'hem eleştirel hem de

sosyal gerçekliğe uygun, hem deneysel hem de kuramdan temel alan bir göç sosyolojisi oluşturma' problemini ortaya koymaktadır (Castles, 2007:364). Aynı zamanda yalnızca diğer akademisyenleri ilgilendiren tamamen soyut kuramsal tartışmalara girmenin tehlikelerine karşı da uyarıda bulunmaktadır. Castles bu çıkarımını göç davranışlarının karmaşıklığı düşünüldüğünde pek de faydalı olmayacak tek bir göç kuramı fikrini terk etmek için mantıklı bir sebep olarak kullanmaktadır: bu da bu sayıda tekrar tekrar dile getirilen bir konudur (bkz. Castles, 2010; Portes, 2010). Bu iki yazar da odak noktamızın özel bağlamlarla ilgili orta boy göç kuramları seviyesinde kalması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ancak, göçün evrensel bir deneyim olduğunu ve zaman, mekan ve toplumlar genelinde gözlemlenebilir (ancak sürekli değişen) kalıplara göre gerçekleştiğini kabul ettiğimizde bu kalıpları anlamamıza ve onları şekillendiren süreçleri açıklamamıza yardımcı olabilecek genel bir kuram aramak mantıklı gibi gözükebilir. Bu da göç kavramının evrensel bir uygulaması olduğunu, ikamet yerini değiştirmenin tüm toplumlarda belli düzeylerde (ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasi, çevresel ve bunun gibi) önemi olduğunu varsaymak demektir. Bu yüzden de ana kuram aşamasında temel bir anlaşmaya varmaya çalışmak mantıklı olacaktır.

Castles (2010) göç çalışmalarını toplumsal dönüşümün daha geniş süreçlerinin incelemesine dahil etmeye çalışsa da bu makaledeki odak noktası kuramsal çerçevenin çok daha sınırlı bir bileşenindedir: yapı ve fail kavramları arasındaki ilişkinin nasıl işlediği. Buradaki amacım göç analizinde yapı ve fail kavramları arasındaki dengeyi bulma sorununun önemini vurgulamak ve ilerlemek için bir çözüm önerisi sunmaktır. Bu makale kuramsal bir tartışma başlatmak ve göç araştırmalarına yeni yaklaşımlar kazandırma amacı taşımaktadır. Bu noktada bu makalenin kuram üzerine odaklandığını ve yeni araştırma sonuçları içermediğini belirtmek gerekmektedir.

Buradaki sav dört ana bölümde sunulmuştur. Bunlardan ilki göç kuramının kırılğan yapısına dikkat çekmekte ve tutarlı bir göç kuramı

oluşturulmasını engelleyen bir yapı-fail çıkmazı olduğunu savunmaktadır. Ondan sonraki bölüm yapı ve fail konularına getirilen kuramsal yaklaşımları incelemekte ve yapılaşma ve eleştirel gerçekçilik kuramı üzerine yoğunlaşmaktadır. Üçüncü kısım göç araştırmalarındaki yapı-fail ayrımı arasında bir köprü kurma çabalarını ele almaktadır. Bu çabaların yapılaşmadan nasıl yararlandığını, ancak bu çıkmazdan kurtulmak için hiçbir çözüm üretmediklerini göstermektedir. Dördüncü bölüm eleştirel gerçekçi bakış açısından doğan alternatif bir yaklaşım ortaya koymakta ve bu yaklaşımın göç araştırmacılarına daha verimli bir keşif yolu sunacağını öne sürmektedir.

Göç Kuramında Yapı-Fail Çıkmazı

Sosyal bilimler göçü değişik açılardan açıklamak için farklı alanlardaki bakış açılarından ve mevcut modellerden yararlanarak pek çok kuram üretmiştir. Bu bölümde, yapı ve fail sorununun entegre ve tutarlı bir göç kuramı oluşturulmasında büyük bir engel olduğunu öne sürmekteyim.

Diğer araştırmacılar göç kuramları çeşitleri hakkında burada bahsetmenin mümkün olmayacağı kadar detaylı araştırmalar yapmıştır (örneğin; Faist, 2000:30 -59; Goss & Lindquist, 1995; Kritz ve ark., 1993, 1998; Richmond, 1988; Portes, 2010; Castles, 2010, Hass; 2010 tarafından yazılan makaleler). Bu tür incelemeler farklı yaklaşımları kategorize etmek ve kuramsal alanı bir nebze düzenlemek için 'biçimlendirilmiş analiz düzeylerine' başvurma eğilimindedir. Örneğin; Pryor (1981), göç kuramlarını sınıflandırma aracı olarak temel gelişim modelini kullanmakta ve *klasik*; işlevselcilikle bağdaştırılanlar, çatışma; Marksizmle bağdaştırılanlar ve *sistemler*; genel kuram sistemleriyle bağdaştırılanlar olmak üzere kuramda üç ayrıma gitmektedir. Benzer şekilde, Goss ve Lindquist (1995) işlevselci, yapısalcı ve entegre yaklaşımlar arasında bir ayrıma gitmektedir: bu son grup yeni emek göçü ekonomisi, sistemleri (NELM), ağları ve birikimli nedensellik kuramlarını içermektedir. En kapsamlı inceleme: i) göç başlangıcı; neoklasik, yeni ekonomi, ikili emek piyasası ve dünya sistemi kuramı: ve ii) göçün başladıktan sonraki devam süreci; ağ, kurumsallık, birikim-

li nedensellik ve göç sistemleri kuramı konularını açıklamaya çalışan kuramlar arasında önemli bir ayrım gözeten Massey ve ark. (1998) tarafından yapılmıştır.

Farklı kuramlar için deneysel destek incelemelerinde Massey ve ark. (1998) hiçbir kuramın göçü açıklamaya yeterli olmadığı, doğru kuramsal yaklaşımın uygulandığı bağlama göre özel olarak seçilmesi gerektiği sonucunu çıkarmaktadır. Örneğin, göç başlangıcını yeni emek göçü ekonomisi aracılığıyla inceleyebilir, daha sonra da göç süreci dinamiklerini ağ kuramından yararlanarak açıklayabiliriz.

Ancak, kuramların temel noktaları ve vardıkları sonuçlar dikkate alındığında farklı kuramlarda mevcut tezatlıkların olmadığı iddialarını desteklemek zordur. Her bir kuram grubunun açıklaması sonuç olarak elde edilen bir takım hipotezler ortaya atılarak son bulmaktadır. Örneğin, neoklasik yaklaşımlar için, çıkış ve hedef konumları arasındaki gelir farklılıkları göçün oluşması için gerekli ve etkili bir koşuldur; NELM için bu gerekli bir koşul değildir; ve bu durum yine ikili emek piyasası kuramı için gerekli ve yeterli bir koşul değildir (Massey ve ark., 1993). Göç kuramlarının oldukça farklı ontolojik ve epistemolojik temelleri düşünüldüğünde bu uyumsuzluk daha da öne çıkmaktadır. Örneğin, neoklasik ve NELM yaklaşımlarını destekleyen rasyonel seçim kuramı ve yöntemsel bireycilik kavramlarının dünya sistemleri kuramında pek yeri yoktur.

Bu durum çeşitli sıkıntılar yaratmaktadır. Çünkü bu durum bizi bağlama uyan kuramı seçmeye zorlamaktadır, ancak neyin uyuyamadığını ancak deneysel araştırmayı yaptığımızda anlayabiliriz. Bu tür bir kuram bu kavramların etkileşimine ilişkin sağlam kavram ve hipotezler geliştirilmesi için temel bir dayanak sunmamaktadır. Bu durumda bir takım hükümler öne sürmemiz gerekmektedir ve bunların işe yaramaması durumunda bunun suçunu geniş bağlama atabiliriz. Başarısızlık kuramı etkilemez ve biz de diğer verileri idare etmek için yeni bir kuram geliştiririz. Arango bu durumun alandaki en temel zayıflık olduğunu öne sürmektedir.

Mevcut göç kuramları deneysel araştırmalara yol gösterme ve gerçeklerle karşılaştırılabilecek test edilebilir hipotezler sağlama işlevini yerine getirmek yerine olaylardan sonra açıklama getirmeye yaramaktadır. Buradaki başlangıç noktası genellikle genel sosyal bilimler alanından yerine göre alınmış uygun açıklamalarla birlikte resmi ve soyut sayılabilecek terimlerle süslenmiş deneysel gözlemler ve birkaç sağduyu örneğidir. Bu şekilde, kavramsal çerçeve teorileri deneysel gözlemlerin resmi statüsünü geliştirme işlevini görmektedir (Arango, 2000: 294).

Daha entegre bir göç kuramı geliştirme çabaları olmuştur. Bunların pek çoğunda odak noktası mikro ve makro analiz düzeyleri arasındaki farklılıktır. Örneğin De Jong ve Gardner'ın (1981) mikro düzeyde göç kararları sayısı 'mikro ve makro alanları birleştirme' amacını taşımış ancak makro düzeyde analize ilişkin gelebildiği en son nokta bireylerin yer değiştirme kararları üzerindeki makro düzeydeki faktörlerin etkisini incelemek olmuştur (Gardner, 1981). Faist (2000) daha etkiyici bir çabada bulunmaktadır ancak temel odak noktası mikro ve makro düzeydeki teorileri birbirine bağlayabilecek 'bölgesel bağlantı' üzerindedir. Temel yapı taşları açısından, özellikle de yapı ve fail kavramları arasındaki ilişki konsepti açısından ne derece uygun olduklarını hesaba katmamaktadır.

Goss ve Linquist odak noktasını bireylerden haneler veya göçmen ağırları gibi orta düzey analiz gruplarına kaydırmanın bizi kuramsal ve deneysel olarak problemler alanlarda bırakacağı için göç kuramının entegre edilme işlemine pek faydalı olmayacağını öne sürmektedir. NELM fayda maksimizasyonu sağlayan haneleri fayda maksimizasyonu sağlayan bireyin yerine koymaktadır: 'başka bir deyişle birey olarak hane' (Folbre, 1986; Goss & Lindquist, 1995: 167 tarafından alıntılanıldığı haliyle). Bu da haneler arasındaki değişkenleri ve bunlar arasındaki çatışmaları gizleyen birleşmiş bir aktör olarak hane kavramını öne çıkarmaktadır (Murray, 1981: 167). Aynı zamanda da hane üyelerinin bireysel olarak içinde bulunabileceği daha geniş kapsamlı toplumsal ilişkileri de göz ardı etmektedir (Faist, 2000: 41; Goss & Lindquist, 1995: 327). Ağları saptamak da aynı şekilde zordur; 'ağlar

mantıksal ve yapısal özelliklerinin düzgün bir teorisi olmadan yalnızca deneysel varlıklarıyla ele alınıp sıradan bir kategori olarak düşünül-
mektedirler' (Goss & Lindquist, 1995: 330-1). Yine sorunun düzey-
lerin entegrasyonunda değil de bu tür teorilerin yapı ve fail kavramları
arasındaki bağlantıyı ortaya koyamamasında olduğu sonucunu çıkart-
maktadırlar.

Massey ve ark. (1998) inceledikleri kuramlardan kendi sentezlerini
üretmemekle birlikte herhangi bir uluslararası (ve bence iç göç için de;
bkz. King & Skeldon, 2010) göç kuramının başarılı olabilmesi için
dört temel unsuru barındırması gerektiğini öne sürmektedir. Bunlar:
ilk olarak menşe alanlarında göçü destekleyen yapısal güçlerin değer-
lendirmesi; ikinci olarak hedef konumlarda göçe olanak sağlayan ya-
pısal etkenler; üçüncü olarak göç eden kişilerin motivasyon, hedef ve
istekleri; ve son olarak da dış ve iç göç alanlarını birbirine bağlamak
için oluşturulan toplumsal ve ekonomik yapıların incelemesi. Massey
ve ark. hem 'bireysel kararlar üzerindeki yapısal sınırlamaların önemi-
ni inkar eden, hem de birey ve ailelere karşı failliği inkar eden teorile-
re' kuşkuyla yaklaşmaktadır (Massey ve ark., 1993: 455). Bu da yapı
ve fail konusunu bu kuram sorununun merkezine koymaktadır. Bu
yüzden bu sorunlu ilişkiye daha detaylı bir şekilde bakacağız.

Toplumsal Teoride Yapı ve Faillik

Eğer tutarlı bir göç teorisi geliştirme problemimizin merkezinde ger-
çekten de yapı ve fail kavramları yer alıyorsa bu kavramlarla neyi kast
ettiğimizi açıklamak ve bu kavramların birbirleriyle ilişkileri hakkındaki
bazı tartışmaları incelemek büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde, ya-
pı ve fail kavramlarının doğası hakkındaki bazı tartışmalara yer verecek
ve eleştirel gerçekçiler, özellikle de Archer'ın morfojenetik yaklaşımı ta-
rafından ele alınan daha karmaşık teoriler yerine Giddens'in yapılaşma
kavramının öne çıkmasına dikkat çekeceğim. Bunun kuramsal suların
derinliklerine dalmak olduğunun ve hedefimin limitlerini açıklamanın
büyük önem taşıdığına farkındayım. Buradaki amacım yüzeyle yüze-
rek derinliklere şöyle bir göz atmak, derinlere dalmak değil.

Fail ve yapı kavramlarının anlamı uyarlanan anlamlar belli bir konumu yansıtacağı için sorunun merkezinde yer almaktadır. Bu kavramlar sosyal bilimlerin temel metaforlarıdır ve anlamlarına ilişkin hiçbir açıklama yapılmadan literatürde, özellikle de göç araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu makalenin odak noktası hesaba katıldığında bu kuramsal kavramları ortaya dökmek ve benim bu kavramları ne anlamda kullandığımı mümkün olan en iyi şekilde açıklamak oldukça önemlidir.

Bir şekilde toplumun tüm üyelerinin bir sembolü olarak kabul edildiği için işfail kavramıyla başlamak daha kolay olacaktır (Sewell, 1992: 20). Burada fail kavramı toplumsal aktörlerin konumları üzerine düşünmek, strateji geliştirmek ve isteklerini gerçekleştirmek için eyleme geçme kapasiteleri anlamında kullanılmıştır. Bazıları için bu eylem üzerindeki vurgu yeterlidir; failin gücünü dünya üzerinde uygulayan özerk aktörlerin basit bireyselliğinden başka bir şey olmasına gerek yoktur (Scott & Marshall, 2009: 'agency'). Ancak, bu derece dar bir bakış açısı yerine, bizim amaçlarımız için fail kavramı ilişkisel bir nitelik olarak görülmelidir.

Fail olmak içinde bulunulan toplumsal ilişkiler üzerinde bir nebze kontrol sahibi olabilme anlamına gelmekte, ve bu açıdan da bu toplumsal ilişkileri bir nebze dönüştürebilme yetisine sahip olmayı ima etmektedir (Sewell, 1992: 20).

Bizim konumuz 'en aşırı zorlama örneklerinde bile toplumsal deneyimi işleyip yaşamla başa çıkma yolları üretmek' için faillik gücünü kullanan toplumsal aktörlerdir (Long, 2001: 16). İnsanların faillik gücünü kullandığı toplumsal çevrenin temellerine baktığımızda toplumsal yapı tartışmalarına giriyoruz ve işler biraz daha tartışmalı bir hal alıyor.

Toplumun sadece içinde bulunan bireyler kümesi olarak görülebileceğini savunan bireysel yaklaşımı reddediyorum: bu yaklaşımın tek avantajı yapı kavramına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmasıdır. İnsanlar karmaşık toplumsal ilişkiler harmanı olarak bir araya geldikçe hiç değilse parçaların toplamından çok daha fazla öneme sahipmiş gibi

görünen davranış kalıpları geliştirmekte ve organizasyonlar yaratmaktadır. Toplumsal yapı kavramı 'yineleyen her tür toplumsal davranış kalıbı; ya da, daha net olarak, bir toplumsal sistemin veya topluluğun farklı öğeleri arasındaki düzenli ilişkiler' (Scott & Marshall, 2009: 'structure') ile ilgilidir. Böyle bir tanım yetersiz olacaktır ancak Sewell bu terimin resmi tanımlarla açıklanamayacağını öne sürmektedir:

Yapı kavramı, bütünü açıklarken karmaşık toplumsal gerçekliğin bir kısmını tanımlayarak toplum bilimleri söyleminde güçlü bir metonimik araç olarak kullanılmaktadır. Sosyal bilimler alanında ortaya çıkan bir kelimedir. Öyle ki, yapı kesin bir kavramdan ziyade sosyal bilimsel ve bilimsel söylemde kullanılan bir tür temel epistemik metaforudur (Sewell, 1992: 2).

Sewell bu yapı metaforunun bilinçsiz kullanımından doğan bazı temel problemlerin altını çizmektedir. Bunlardan ikisi burada da verilmiştir. İlk olarak, ülkeler ve kültürel normlar gibi toplumsal yapıların değişmez ve insan faillığının ötesinde kabul edildiği bir somutlaştırma eğilimi bulunmaktadır. Bu varlığı toplumsal aktörlerden ayrı olarak görmenin yanı sıra birbirleri arasındaki ilişkiye de yön verdikleri düşünülmektedir. İkinci olarak, yapı metaforu genellikle istikrar çağrısını yapmaktadır. Yapı kavramı insan etkileşimi kalıplarını tanımlamakta ancak bu kalıpların zaman içerisinde nasıl değiştiği hakkında bir açıklama getirmemektedir. Toplumsal değişim bu sistemin dışında kalmaktadır (Sewell, 1992: 2-3).

Pek çok sosyal kuramcının ele aldığı sorun yöntemsel bireyselliği redderken (Archer, 1996; King, 2007) aynı zamanda faillik için yer bırakıp toplumsal değişim için uygun bir açıklama da sağlayarak toplumsal eylemi algılamada toplumsal yapıların önemini nasıl irdeleneceğidir. Bu da yapının doğası ve özellikleri ve faillikle ilişkisi hakkında karmaşık ve ateşli; benim burada ancak çok kısa bir şekilde özetleyebileceğim bir tartışmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Giddens'in yapılaşma teorisi pek çok sosyal bilimciye cazip gelen ve yalnızca göç alanında çalışanlara hitap etmekte kalmayıp kuramsal literatürün dışına taşan zekice bir orta yol öne sürmektedir. Giddens yapının 'tekrar tekrar düzenledikleri toplumsal uygulamaların hem

aracı hem de sonucu' olarak ikili bir yapısı olduğunu iddia etmektedir (Giddens, 1984:25). Yapı sadece toplumsal uygulamaları şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda bu uygulamalar tarafından yeniden üretilip dönüşüme uğramaktadır. Bu yüzden de, toplumsal yapılar yalnızca bireysel aktörler üzerindeki kısıtlamalar olarak değil, aynı zamanda bireylerin eylemlerine olanak sağlayan yapılar olarak görülmektedir. Toplumsal aktörler davranışlarının planlı veya planlanmamış eylem ve değişikliklerinin etkilerinin devamlı takibi açısından öz farkındalık sahibidir. Eylemleri kısıtlı olsa da insanların failliği daima bir nebze özgürlüğe, hareket alanına sahip olmalarını garanti altına almaktadır.

Yapı ikiliği yapının körü körüne çoğaltılmayıp yeniden üretilmesini garantiye almaktadır; toplumsal uygulamalarda 'somutlaştırıldığı' sürece varlığını sürdürmektedir. Uygulamada olmadığına yalnızca 'sanal bir varlığı'; uygulamaları eylem anında şekillendirme potansiyeli bulunmaktadır.

Yapının dönüşümsel ilişkilerin 'sanal düzeni' olduğunu söylemek yeniden üretilen toplumsal uygulamalar olarak toplumsal sistemlerin 'yapılarının' olmadığı, daha ziyade 'yapısal özellikler' sergiledikleri ve yapının bir zaman – mekan varlığı olarak yalnızca bu tür uygulamalarda somutlaştırması ve bilgili insan faillerin davranışlarını ayarlayan bellek izleri olarak var olduğu anlamına gelmektedir (Giddens, 1984: 17).

Böylelikle, yapılar çıkarlarını gözetmek için çabalayan, müzakere eden ve zaman zaman da tahminlerde bulunan toplumsal aktörlerin karmaşık etkileşiminin sonucu olduğu için, yapılaşma süreci daima toplumsal dönüşüme yer bırakmaktadır.

Yapılaşmanın kuramsal temeli eleştirel gerçekçi bakış açısından oldukça ikna edici bir şekilde sorgulanmıştır. Bhaskar'ın (1979, 1989) çalışmasına dayanan eleştirel gerçekçiler toplumu bazı açılardan doğal fiziksel dünya gibi araştırılabilecek bir varlığa sahip bir yapı olarak görmektedir:

Bir gerçeklik bulunmaktadır; buradaki önemli nokta 'gerçekliği' bilme ve kavrama yöntemlerimizin değişime ve düzeltmeye tabi olduğudur (Pratt, 1995: 65).

Bu yüzden, toplumsal yapılar ‘bizim onlara dair bilgilerimizden bağımsız olarak var olur ve etkilerini bu şekilde sürdürür’ (Carter & New, 2004). Ama bu toplumsal yapıların insani eylemlerden bağımsız olarak var olması demek değildir: ‘insan yoksa toplum da yoktur’ (Archer, 1995: 141). Ancak buna rağmen bazıları eleştirel gerçekçileri yapıyı somutlaştırmakla suçlamaktadır (King, 1999).

Yıllar boyu Archer (1982, 1995) Giddens’in ‘yapıda ikilik’ kavramına karşı çıkanların başında geliyordu (ayrıca bkz. Vanderberghe 2005). Archer bu ‘ikiliğin’ yapı ve fail kavramlarını etkili bir şekilde birleştirdiğini savunmaktadır. Buna rağmen eleştirel gerçekçiler toplumsal yapıların gelişmekte olan özelliklere sahip olduğunu, onları üreten failden bağımsız olarak kendi güçlerini uyguladıkları gelişimsel eşiği geçen veya “yeni ortaya çıkan” failliğin sonuçları’ olduklarını öne sürmektedir (Parker, 2000: 73). Toplumsal yapı herhangi bir toplumsal aktörün failliğinden bağımsız olarak herhangi bir zamanda varlığını sürdürebilir. Yapılaşma kavramı yapının toplumsal aktörlerin eylemlerinde her zaman mümkün olduğunu, ancak günümüzde toplumsal bir aktörün eylemleri toplumsal aktörler için gelecekteki bağlamı şekillendirecek gelecek toplumsal yapı şekillerine katkıda bulunduğu zaman ortaya çıkan geçici kopmayı ele almamaktadır. Archer toplumsal yapının bireyden önce var olduğunu, Giddens ise ‘bu toplumun bugün bu insanlar sayesinde var olduğunu’ savunmaktadır (Archer, 1995: 145).

Bu da iki temel probleme yol açmaktadır (Archer, 1982: 459). İlk olarak, yapılaşma failin ‘hiperaktif’ olduğunu öne sürmektedir. Fail her zaman dönüştürücü olma potansiyeline sahiptir ve belli zamanlarda aktörler gerek değişim yaratmak gerekse mevcut durumu idame ettirmek adına farklı şekillerde davranmayı seçebilirler. İkinci olarak, eğer yapı ve fail kavramları hiçbir şekilde birbirlerinden ayrılamazsa bu durum yapı ve fail arasındaki ilişkiyi açıklamayı imkansız hale getirecek, deneysel araştırmaya pek bir katkı sağlamayacaktır (Gregson, 1989). Archer yapılaşma kuramının ‘temelde önermesel olmadığı’ çıkarımını yapmaktadır.

Yapının ikiliğinden ziyade Archer yapı ve fail arasında bu iki kavramın farklı zamanlarda işlediğini kabul eden analitik bir ikilik olduğunu kabul etmemiz gerektiğini savunmaktadır. Yapı ve fail arasındaki geçici etkileşimi incelemek ve toplumsal değişim getirmek için üç aşamalı bir döngü halinde işleyen bir morfojeniz süreci sunmaktadır. Morfogenetik döngüde geçmiş eylemlerin sonuçları arkasından gelişen toplumsal etkileşim üzerinde bir etkiye sahip olan yapısal koşullara katkıda bulunmaktadır. Aktörler kendi failleriyle birlikte geleceğinden eylemler yapısal olarak koşullu olsa da yapısal olarak kararlaştırılmış durumda olmayacaktır. Bu toplumsal etkileşim önceki yapısal özellikleri değiştiren ve yenilerin oluşumuna katkı sağlayan yapısal detaya yol açmaktadır. Archer yapısal detayın büyük ölçüde toplumsal gruplar arasındaki çatışma ve pazarlıktan meydana gelen ve kimsenin istemediği olumsuz etkileri olabilecek bir sonuç olduğunun altını çizmektedir (Archer, 1995:89-92).

Morfogenetik yaklaşımı yapı ve fail problemini hiçbir şekilde çözmemiş, ek tartışmalar çıkmasına sebep olmuştur. Bazıları, özellikle King (1999, 2007), yapının yeni özellikleri kavramına tümden karşı çıkmaktadır. Tartışmanın diğer bir kolu morfojeniz ve yapılaşmanın ne derece entegre edilebileceği konusunu ele almaktadır (Archer, 1996; Stone, 2001; Varsela, 2007). Mutabakata varılan nokta yapı ve fail arasındaki ilişkinin işleyişi hakkında Archer'ın morfojenik yaklaşımının Giddens'inkine kıyasla çok daha zengin bir kuramsal boyut sunması; bunların birbiriyle ne derece uyumlu olduğu sorusu ise akıllarda varlığını sürdürüyor. Diğer bir tartışma kolu yapı ve fail arasında olduğu ön görülen ikiliğin doğası hakkında sürdürülmektedir. Bu noktada ontolojik, analitik ve yöntemsel ikiliği savunanlar arasında aşağıdaki gibi bir ayrıma gidebiliriz:

- Ontolojik ikilik – yapının insan faili ötesinde nesnel bir varlığı bulunmaktadır. Az sayıda kişi yapıyı somutlaştıran güçlü bir ontolojik ikilik olduğunu kabul etmektedir. Eleştirel gerçekçilerin bazıları daha zayıf bir form önerisinde bulunurken (Elder-Vass, 2007), diğerleri tüm toplumsal yapıların özünde

insan failinden geldiğini, bu nedenle de bağımsız bir gerçekliklerinin olamayacağını savunmaktadır (Porpora, 2007).

- Analitik ikilik – yapının failden ayrı nesnel bir gerçekliği olmasa da sanki öyleymiş gibi gözlemlenebilir. Devletlerin içlerinde yaşayan ve devletin güçlerini icra eden insanlardan başka bir şey olmadığını kabul edebiliriz, ancak yine de devletlerin doğasını ve eylemlerini sanki öyleymiş gibi inceleyebiliriz. Diğerleri bu durumun hiçbir dayanağı olmadığını söylese de (Depelteau, 2008), Archer bu ikiliği ısrarla öne sürmektedir (Archer, 1982).
- Yöntemsel ikilik – Giddens’in bireylerin stratejik davranışlarının analizini ve kaynak dağılımını ve kuralların işleyişini belirleyen yapılanma kararlarının analizini açıklama isteğiyle yapılaşma kuramı kapsamında ele alınmıştır (Giddens, 1984:288-9; Goss & Lindquist, 1995).

Yapı – fail tartışmasındaki geniş yazının küçük bir parçasının bu kısa incelemesi temel toplum kuramının henüz ele alınmamış derin konuları bulunduğunu göstermektedir. Burada eleştirel gerçekçi bakış açısına özellikle değindim çünkü, aşağıda da tartışacağım üzere, bu durum göçe ilişkin daha entegre bir temel geliştirilmesi için yararlı olabilir. Bu nedenle de temel toplum kuramının derinliklerine dalmadan bu yapı fail tartışmasının göç araştırmacıları tarafından nasıl ele alındığına bakacağız.

Göç Çalışmalarında Yapı – Fail Boşluğunu Kapatmak

Göç araştırmacıları yapı ve fail arasında bir denge bulma sorununun farkında olsalar da pek azı bunun nasıl aşılabacağı konusunda yol göstermektedir. Bu bölümde, literatürde önerilen bazı yaklaşımları tartışacağım. Bu çok kapsamlı bir inceleme olmayabilir, ancak göç araştırmacılarının yapılaşmaya olan eğilimlerini göstermek açısından yararlı olacaktır.

Bazı yazarlar yapı ve fail kavramlarını aynı anda ele almanın yöntemsel zorluklarına yoğunlaşarak merkezi kuramsal problemlerden kaçınmışlardır. Örneğin, Findlay ve Li (1999) göç araştırmasında yapı ve fail arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarma konusunda ilerleme kaydetmek için karışık yöntemlerden yararlanma ihtiyacını ele almaktadır.

Göç araştırmacılarında kısıtlı yöntemsel yaklaşımları temel olarak araştırma 'yapma' yolu olarak seçilmiş epistemoloji için uygun yöntemi 'seçme' eğilimi olduğunu öne sürmektedir. Bu da nitel ve nicel yöntemler arasında çok derin bir ayrım olmasına sebep olmuştur. Karışık yöntemlerin kullanıldığı yerlerde ise 'anlayış önceliği tek bir yöntemsel tutumda kalmaktadır' (1999:52).

Hong Kong'daki göç ve kimlik çalışmalarında Findlay ve Li göçmenlerin bölgeye geldikleri kanalları incelemek ve firmalar ve emek piyasası hakkında bilgi toplamak için iki grup büyük ölçekli anket hazırlamıştır. Bu çalışmanın başka bir boyutu etnik kimlik ve de göç de dahil olmak üzere kişinin fırsatlara erişimi arasındaki ilişkiyle ilgili nicel veri toplamaktı. Bu yaklaşımlar yazarların uluslararası göçü hem uluslararası göç yasası (makro yapı), hem de 'memleketlerindeki' veya 'diğer' yerlerdeki kimliklerinin yorumuna ilişkin kararlar alan potansiyel göçmenler tarafından şekillenen bir süreç olarak incelemesine olanak sağlamıştır. Ancak bu inceleme göçü çağdaş toplumsal ve kültürel olaylara veya tetikleyicilere karşı rasyonel bir tepki olarak yanlış bir şekilde tanıtan' ve 'göç etme kararını destekleyen önemli değerleri şekillendirmede hayat boyu devam eden ve değişmekte olan toplumsal ve kültürel etkileri' göz ardı eden bireysel göçmen incelemelerine fazla yoğunlaşmaktadır (Findlay & Li, 1999: 56). Bu zayıf nokta Halfacree ve Boyle (1993) tarafından savunulduğu üzere biyografik yaklaşım kullanılarak ele alınmıştır. Halfacree ve Boyle bu karışık yöntemin göçün birden fazla anlamını kavramamız için elzem olduğunu savunmaktadır.

Ancak, Findlay ve Li (1999: 56) bunun ancak 'tek bir paradigma ve ilişkili yöntemden' daha fazlası kullanılarak mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu da bu ikilinin kendisinin üstü kapalı bir şekilde yöntemleri sanki epistemolojik bir yaklaşıma dahilmiş gibi 'algıladıklarını' göstermektedir. Araştırmalarında, karışık yöntem uygulamak epistemolojileri de karıştırmayı gerektirmektedir (tabi eğer paradigmadan kasıtları başka bir şey değilse). Eleştirel gerçeklik de dahil çeşitli kuramsal yaklaşımları tartışmakta, ancak renklerini tam olarak belli etmemektedirler. Amaçları tutarlı kuramsal temeller öne sürmek ye-

rine coğrafi araştırmanın modern sosyal kuramla ilintili olabileceğini garanti altına almaktır. Karışık yöntem çağrılarını desteklesem de bizi tutarsız ve karışık bir kuramsal temelde bırakacaksa savlarının başarılı olduğu söylenemez. Bundan ziyade, bizim çok yöntem kullanımımız epistemolojimizden temel almalı.

Diğer araştırmacılar yapı ve fail kavramlarını bağdaştırma yolu olarak yapılaşma kuramından destek almışlardır. Bu çalışmaların bazılarını incelemek bizim için yararlı olacaktır. İlk ve muhtemelen daha büyük olan grup yapılaşmaya meyletmelerinin tek sebebi hem yapı hem de fail kavramlarını ele almanın önemini kabul eden gruptur. Örneğin, son zamanlarda yayınladığı bir makalesinde Conway yapılaşmaya 'çağdaş kapitalizmin yapı-fail güç ilişkisini' temsil etmesi açısından değinmektedir (Conway, 2007:422) ancak bu Karayipli uluslararası göçmenlerin 'demir atma' analizinde sınırlı bir rol oynamaktadır. Hatta, toplumsal yapıyı Giddens'in öngördüğü 'yapı örneğinin' ötesinde bir varlığa sahip olan 'güçler' olarak tanımlamaktadır.

'Menşe' topluluğun sosyal ve kültürel yapıları, sosyal kimlikleri, yükümlülükleri, ağırları ve bu alanlardaki toplumsal değişimler uluslararası insanların gittiği, hayatlarıyla ilgili kararları verdiği, uyum sağladığı/veya direndiği yaşam alanlarını belirlemek ve kısıtlamak için küresel ve metropolitan yapısal güçler kadar etkilidir (Conway, 2007: 424).

Wright (1995) yapılaşma kavramını hanelerin işledikleri toplumsal yapıları (tekrar) üretmedeki rolünü inceleyerek Güney Afrikadaki göçmen işçi sistemini analiz etmek için kullanmaktadır. Pazar fırsatlarına karşı verilen hane tepkilerinin Afrika'nın sömürge göçmen işçi sistemini şekillendirmede önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir. Hane halkının önünde başka seçenekler de olduğu isteğe bağlı göçmen işçi sistemi sömürge güçleri siyahi haneler için diğer nakit kaynaklarını sınırlayarak göçmen işçiyi desteklemelerini kaçınılmaz yapmak için harekete geçmeden önce gelişti. Buradaki sistem 'işçi maliyetleri sorununa planlı bir madencilik sermayesi çözümü' getirmek değil, (Marks & Rathbone, Wright tarafından alıntılandığı şekilde

1995: 778) farklı aktörlerin fırsatlar ortaya çıktıkça bunlardan yararlanmasının bir sonucuydu.

Richmond (1988, 1993) özellikle mülteci hareketlerine odaklanarak benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Gönüllü ve zorunlu göç arasındaki ikilemi reddederek konunun 'proaktif' ve 'reaktif' göç arasındaki bir süreç olarak görülmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu da hanelerin bir raddeye kadar özgür (fail) olduklarını ve güvenliklerine yöneltilen acil tehdit durumlarında bile bazı stratejileri uygulayabildiklerini göstermektedir. Richmond yapısal faktörler ve haneler arasındaki etkileşimi vurgulayan çoklu bir göç teorisi öne sürmektedir. Bu yapısal faktörler hanenin eylemlerini hem kısıtlamakta, hem de bu eylemlere olanak sağlamaktadır.

Bu tür örnekler bakarak ben de Kuzey Batı Zambiya'daki Angol mültecilerin gönüllü iadesi üzerine bir çalışmada göç sürecini ele almak için yararlı bir yaklaşım olarak yapılaşma yaklaşımını kullama eğilimindeydim (Bakewell 2000, 2008). Bu da mültecilerin ve diğer köylülerin failini olayın merkezine yerleştirmekte ve bunların Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), hükümet ve diğer kuruluşlarla birlikte onlar için uygun neticeleri sağlamaya çalışan toplumsal aktörler olduklarını farz etmektedir. Long'un aktör odaklı yaklaşımını benimseyerek (2001), kısıtlı hareket kabiliyetlerine rağmen mültecilerin failini çalışmanın merkezine oturtmaya çalıştım. Aslında bu hareketim ayırt edici kuramsal bir yaklaşım oluşturmaktan ziyade diğer kuramsal yaklaşımların sunduklarına karşı duyduğum hoşnutsuzluğun bir yansımasıydı. Yapılaşmayı kuramsal bir çerçeve olarak benimsemiş hususundaki bu sınırlı deneyim yukarıda belirtildiği şekilde eleştirel gerçekçiler tarafından vurgulanan fail ve yapı birleşmesinden doğan sonuçların sorunlarını yansıtmıştır. Öncelikle, bu durum herhangi bir bağlamda yapı ve fail arasındaki dengenin nasıl işleyebileceğine ilişkin hiçbir ipucu vermeyerek önermesel bir değer sağlamamıştır. İkinci olarak da, mültecilerin failini göz ardı etmemeye dikkat etsem de hareket kabiliyetlerini abartarak sahip olduklarından daha fazla özerkliğe; 'fail hiperaktivitesine' sahiplermiş gibi gösterme suçunu üstlenebilirim.

Yapısallığa ilişkin bu kısmen yüzeysel uğraşlara tezat olarak Goss ve Lindquist (1995) ve Morawska (2001) yapı ve fail arasındaki ayrımı kapatma aracı olarak çok daha detaylı ve kapsamlı bir yapılaşma incelemesi yapan göç araştırmacıları olarak öne çıkmaktadır. Ancak iki grupta da yapılaşmanın pratikte uygulanması eleştirel gerçekçiliğin analitik ikiliğinden ayırt edilemez hale gelen yöntemsel ikiliği benimsemeye zorlamaktadır.

Yapılaşmaya getirilen en büyük eleştirilerden biri yapılaşmayı deneysel araştırmaya uygulamanın net bir yolu olmamasıdır (Gregson, 1989). Goss ve Lindquist iki düzeyde araştırma yürütmek için Giddens'in önerisini kullanmaktadır: ilk olarak bireylerin stratejik hareketlerini incelemek; ve ikinci olarak da kaynak dağılımını ve kural- ların işleyişini kurumsal düzeyde incelemek. Bu da onları aşağıdaki şekilde tanımladıkları göçmen kurumlarını incelemeye itmektedir:

Deniz aşırı istihdam için toplumsal etkileşimin düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan ve karşılığında etkileşimi düzenleyen ve kurumsal kural ve kaynakların işleyişi yoluyla deniz aşırı istihdama erişimi yapılandıran toplumsal hayatın kısmen kalıcı bir özelliği (Goss & Lindquist, 1995: 336).

Bu sadece bazılarının göçmen ağırları olabileceği toplumsal ağırları değil, aynı zamanda resmi ve gayri resmi kuruluşları, bunların etkileşimini ve rutin uygulamaları da kapsamaktadır.

Yapılaşma kuramı bireysel ve kurumsal olmak üzere bu iki analiz düzeyinin birlikte ele alınmasını gerektirmektedir: bu yalnızca yöntemsel bir ikiliktir ve kurumlar düzeyinde hiçbir keyfi güç kapasitesine ya da faile neden olmamaktadır. Goss ve Lindquist tarafından ele alınan Filipinler örneği iş bulma kurumları ve komisyoncuları, hükümet politikaları ve geniş emek piyasasına odaklanmaktadır. Bireyler arasındaki etkileşimlerin işçilerin göçmen işçi olarak fırsatları yakalama çabalarının sonuçlarını nasıl şekillendirdiğini gösterecekleri yeni göçmen kurumlarının failini koşulladıkları toplumsal aktörlerden hem yöntemsel hem de analitik olarak ne derece farklı olduğunu gözlemleyebilmek oldukça zordur. Yapılaşmayı benimseseler de eleştirel gerçekçilerin ikiliğine tehlikeli ölçüde yaklaştıkları görülmektedir.

Benzer şekilde, Morawska'nın Batı Avrupa'ya Polonya göçü çalışması göçü bir yapılaşma süreci olarak benimseyerek oyunun kurallarını değiştirmek ve tekrar yorumlamak için toplumsal aktörlerin failini vurgulamaktadır: 'Bu aktörler farklı yapılarla birlikte veya bu yapılarla karşı oynayarak kendi hedeflerini ortaya koyup bu hedefleri takip ettiği için 'göçmen hareketleri yalnızca biri üzerine veya birine karşı güç kullanımının ürünleri değildir' (Morawska, 2001: 54- özgün hali). Bu durum failin hiperaktivitesine meyilli gibi gözükse de 'fail güçlerinin' derecesinin emek piyasaları, hükümet politikaları ve konuk kültürü gibi diğer mikro ve makro yapısal koşullarına bağlı olması nedeniyle bunun etkisi biraz azaltılmıştır.

Bu çalışmanın ele aldığı temel sorun ekonomik farklılıklardaki büyüme, kolay ulaşım, Batıdaki hayat koşulları hakkındaki bilgi akışı ve benzeri göçü kolaylaştırıcı makro yapısal koşulların yer değiştirme kararına nasıl 'dönüştüğünü' açıklamaktır. Morawska potansiyel göçmenlerin bu yeni fırsatlardan yararlanmasının önünü açan üç faktörün altını çizmektedir: kapsamlı ve derin bir geçmişi olan Polonya diasporasında bulunan mikro düzeydeki toplumsal ilişki yapıları; gelirler hakkındaki pratik bilgi; bu ağların sunduğu göçmen düzenlemeleri, iş fırsatları vb.; ve düzenlemeleri ve resmi yapıları bozmak için komünist rejim tarafından benimsenen stratejiler. Çalışma 1990'larda Polonya göçündeki yükselişi ve 'kültürel göç yapısının' evrimini açıklamak için bir dizi yapı-fail örnekleri vermektedir (Morawska, 2001: 67).

Morawska Massey ve ark. (1998) tarafından yürütülen çalışmaya katkı sağlamak ve onların yapamadığını yapmak, göçü başlatmada ve sürdürmede menşe ve hedef ülkelerdeki göçmen aktivitelerinin ve yapısal koşulların rolünü de hesaba katan bir çerçevede yapı ve fail kavramlarını bir araya getiren dinamik bir süreç olarak kuramsal açıdan tutarlı bir göç kavramı sunmak için yapılaşmayı benimsemiştir (Morawska, 2001: 49-50). Aynı zamanda uluslararası göç analizini sosyolojinin temel gündemine getirme amacı taşımaktadır (Morawska, 2001: 73). Ancak Morawska:

Uluslararası göçün kavramsallaştırılması ve daha da genel olarak toplumsal olguların süregelen ortak kurumlar olarak görülmesi... gelecekteki kalkınma senaryolarını ve Polonya'nın çifte dönüşümünde (hem kapitalist hem de demokratik bir topluma doğru) uluslararası göçmenlerin rolünü değişen tarihi koşulların kontrolüne bırakmaktadır (Morawska, 2001: 72).

Bu formül gelişim vaad etse de yapılaşmanın kuramsal merkezini, yapı ikiliğinin (Sewell, 1992: 12-13), analizde işe yarayıp yaramayacağı kesin değildir. Goss ve Lindquist'in göçmen kurumları analizindeki gibi Morawska tarafından tanımlanan toplumsal yapıların sanal varlıktan daha fazlasına, hatta bir takım keyfi güçlere sahip olduğu gözükmektedir. Bu durum yalnızca devletlerin makro düzeydeki yapılarında ve siyasi ekonomilerinde değil, göçün 'kanımızda' olan bir kavram olarak görüldüğü mikro düzeydeki ailevi geleneklerde de geçerlidir (Lech Walesa, Morawska tarafından alıntılandığı şekliyle 2001: 59).

ABD'deki emek göçü ve ataerkillik arasındaki ilişki analizinde Halfacree (1995) yapılaşmadan faydalanmakta, ancak toplumsal aktörlerin gönüllülüğünü abartma eğiliminde olan eleştirel gerçekçilerin Giddens'in 'sanal' yapı ontolojisi eleştirilerini de ele almaktadır. Ataerkil sömürüyle yüzleşen kadınların bakış açısından toplumun ataerkil yapısı toplumsal olaylardaki örneklerin ötesinde bir varlığa sahip oldukça 'gerçektir'.

Emek göçündeki ataerkil kontrolünü kırmak için insanın günlük hayatının geri kalan kısmının büyük bir bölümü de ataerkil yaklaşım tarafından şekillenmesi sebebiyle ataerkilliği yalnızca aile içi alanda azaltmaya çalışmak yeterli değildir. Bu yüzden, bunun yanı sıra, ailedeki cinsiyet rollerindeki değişimler ancak bir yere kadar ilerleyebilir (Halfacree, 1995: 173).

Yapılaşmanın yapı-fail tartışmasında yer alan göç araştırmacıları arasındaki popülerliğine rağmen bu yaklaşımın özellikle de araştırmacılar yapılaşmanın getirdiği ikilikle uğraştığı için tutarsızlıklar ve çelişkilerle dolu olduğu sonucu çıkmaktadır. Yapılaşma yolunu seçenler genelde

Archer'ın güçlü eleştirilerinde öngörülen sorunlarla karşılaşmıştır. Bu yaklaşım yapı ve fail arasındaki ilişki hakkındaki düşünceleri tetiklemiş, ancak göç kuruluşlarının ve sistemlerinin evrimini anlamamıza yardımcı olacak hiçbir kuramsal dönüm noktasına ya da önermeye yol göstermemiştir.

Göç Eleştirel Gerçekçi Bir Yaklaşım Taslağı

Göç çalışmaları analizinde için tutarlı ve temel bir yaklaşım ortaya çıkması için büyük önem taşıyan yapı ve fail kavramlarının tutarlı bir şekilde nasıl birbirine bağlanacağı tartışmasının çözülmesi için ö-nümüzde daha çok zaman olduğu açıktır. Yukarıdaki örneklerin de gösterdiği üzere yapılaşmayı benimseyenler bu yaklaşımın önermelerini kendi mantıksal sonuçlarına uydurma sorunu yaşamaktadırlar. Archer'a bakacak olursak, bunun sebebi bu yaklaşımın mantıksal bitiş noktasının araştırmanın imkansız olduğu bir yapı-fail diyalektiğinden oluşan bir kara kutu olmasıdır. Sonuç olarak araştırmacılar deneysel bulguları bu ikiliği reddeden kuramdan ayıran yöntemsel, ve benim de öne sürdüğüm üzere örtülü analitik bir yapı ve fail ikiliğini kabul etmek durumunda kalmışlardır.

Yapılaşmanın bizi bu tür entellektüel bir çıkmaz yola getirdiğini gösterdikten sonra bu bölümde eleştirel gerçekçi yaklaşımın göç araştırmalarındaki yapı-fail çıkmazını aşmak için daha verimli kuramsal bir yöntem olacağı tezini savunuyorum. Bu da göç araştırmalarına eleştirel gerçekçi bir yaklaşım benimsemenin araştırma uygulamalarını nasıl değiştireceği sorusunu gündeme getiriyor. Bu noktada daha fazla kuramsal tutarlılığa ulaşmanın mevcut yöntemlerden radikal birtakım ayrılmalar gerektireceğini öne sürmekteyim. Örneğin, bu yaklaşımın pek çok göç kuramının temelini oluşturan rasyonel seçim teorisi ve fayda maksimizasyonu kavramlarında bulunan yöntemsel bireysellik-le nasıl uyuşacağını görmek zordur. Bu nedenle, eleştirel gerçekçi bir yaklaşım benimsemek ekonomi ve göç çalışmalarındaki diğer bilim dalları arasında köprü inşa etmek çok daha zorlu bir yöntem olabilir (bkz. Boswell & Mueser, 2008: 527).

Buradaki amaç: 'A noktasından B noktasına doğru kim neden hareket ediyor? Neden başkaları değil de bu insanlar göç ediyor? Neden C yerine B noktasına göç ediyorlar? Neden o zaman değil de şimdi?' gibi sorulara cevap verecek tutarlı bir kuram temeli oluşumunu destekleyecek kuramsal bir taban taslağı sunmaktır. Buradaki hedef 'büyük bir kuram' geliştirmekten ziyade ileride daha geniş bir kuramsal çerçevenin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayacak ve daha geniş bir kuramsal yapıyı destekleyebilecek kadar sağlam kuramsal bir 'tuğla' oluşturmaktır.

Başlangıç noktası olarak Massey ve ark.'ın 'yeterli' bir göç kuramı için sunduğu koşulları temel alabiliriz: kuram menşe bölgelerde dışgöçü teşvik eden ve hedef bölgelerde de iç göçe olanak sağlayan yapısal güçleri, göç eden insanların motivasyon, hedef ve isteklerini ve iç ve dış göç alanlarını birbirine bağlayan toplumsal ve ekonomik yapıları hesaba katmalıdır. Bu koşul Archer'ın morfojenetik yapısal koşul döngüsü (dış ve iç göçü şekillendiren yapısal güçler), toplumsal etkileşim (göç eden kişilerin) ve yapısal detaylarına (göç sistem ve ağlarının evrimi) oturtulabilir. Araştırmada çözülmesi gereken düğüm bu döngüyü onu meydana getiren unsurları ve işlemlerini sağlayan sonuç mekanizmalarını anlayacak şekilde çözümlenmektedir.

İlk bakışta bu durum bizi emek piyasası, göçmen ağları, diasporalar, göçmen kuruluşları vb. bilindik gibi gözükken toplumsal yapıların incelemesine götürebilir. Ancak bu durum yanıltıcı olabilir. Eleştirel gerçekçi bir bakış açısından bakıldığında bu tür kavramlar onları yalnızca birey davranış gözlemleri olmanın ötesine taşıyan yeni özelliklere sahip olduklarını gösterdiklerinde ilgi çekici bir hal almaktadırlar. Ortaya çıkış için en önemli sınav bir varlığın bileşenlerinin gücünü temel alanlarda değiştirecek ve kendine özgü nedensel etkiler gösterecek 'üretken kapasiteye' sahip olmasıdır (Archer, 1995: 174). Örneğin, göçmen ağlarının varlığını kabul etsek bile bunlar yalnızca insanların onları değiştirme gücünü düzenlemesini gerektirecek şekilde, belki de bireysel ağ üyelerinin isteklerine karşı olmasına rağmen göçü kolaylaştırmak için yeterli güçte bağlantılar kurarak kavramsallaştırdıklarında 'gerçek' toplumsal yapılar (yeni özellikte) olarak kabul edilebilirler.

Ancak o zaman göç süreçlerinde sebepsel güç uygulayabilecek ve yalnızca devletlerin politikalarına değil, mevcut göçmenlerin çıkarlarına da zarar verecek bir 'toplumsal yapı' olabilir. Determinizme kaymak olarak görülmesin ancak şu anda bir göçmen daha fazla akrabasının göçmen olarak ona katılmasını engellemek için bu tür bir ağ karşısında daha fazla güç sarf etmek zorunda kalabilir. Bu noktadaki araştırmanın amacı da hangi koşullar altında bu tür ağların ortaya çıktığını ve bunların göçü şekillendirme mekanizmalarını belirlemek olacaktır. Bu durum yeni sorular gündeme getirmemekle birlikte (Boyd, 1989: 655) mevcut sorun da ortadan kalkmış değildir (bkz. Haas, 2010).

Peki bu bizi yöntem açısından hangi noktaya getirmektedir? Deneysel araştırmaya ilişkin eleştirel gerçekçi yaklaşım alanında yapılaşma kuramının uygulaması alanında olduğundan çok daha fazla yazın bulunmaktadır (bkz. Held & Thompson, 1989); ancak eleştirel gerçekçi proje hala gelişme aşamasında ve yavaş ilerlemektedir. 1980'ler ve 1990'lar boyunca, eleştirel gerçekçi yöntem konusunu ele alan pek çok kitap ve makale bulunmaktayken (Pratt, 1995; Sayer, 1992, 2000; Yeung, 1997), ancak yeni yüzyıla girildikten sonra bunlar bir nebze azalmıştır. Yaklaşık on yıl önce, Yeung 'eleştirel gerçeklikteki yöntemin yeterince gelişmediğini ve yanlış anlaşıldığını, sonuç olarak da yöntem olarak engellenmiş bir felsefe ortaya çıktığını' öne sürmüştür (Yeung, 1997: 56). Aslında pek bir şey değişmedi. 1980'lerde gerçekçi bir coğrafya alanı ortaya çıksa da göç çalışmaları alanına uygulanması oldukça sınırlıydı: bu makaleyi hazırlarken göç uygulamalarını (veya sistemlerini) başlatan ve sürdüren sebepsel mekanizmaları anlamak için açık bir şekilde eleştirel gerçekçi bakış açısından temel alan tek bir çalışma bulmak mümkün olmadı. Yapılaşma alanında hiç değilse yapı ve fail arasındaki ilişkinin eleştirel sorgulamasına ilişkin olarak o kadar titiz olmayan, ancak daha fazla üstünde çalışılmış rakip bir kavram büyük önem kazandı. Göç araştırmaları için detaylı bir eleştirel gerçekçi kuram yöntemi çıkarmak bu makalenin kapsamının oldukça dışındadır. Ancak, eleştirel gerçekçi literatürden destek alarak bazı geçici rotalar belirlemek mümkündür.

Eleştirel gerçekçi araştırma için başlangıç noktası araştırılacak ‘maddelerin’ kavramsallaştırılmasıdır.

Tüm eleştirel gerçekçi araştırmaların ortak noktası araştırma maddelerimizi nasıl ‘yontup’ tanımladığımız sonraki her araştırmanın kaderini belirlediği için kavramsallaştırma ve soyutlama konularına verilen önceliklidir (Sayer, 2000: 27).

Örneğin, göçmen ağlarını araştırmakla ilgileniyorsak işe bu kavramın daha önceki bir araştırma tarafından sunulan tanımıyla başlayabiliriz. Bu noktada pozitivist bir yaklaşım büyük olasılıkla ilişkileri ve kalıpları saptamak için bu göçmen ağı kavramı ve diğer değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyecektir. Kavram belki daha da geliştirilebilir ancak analiz birimi karakteristik olarak baştan belirlenmektedir. Buna zıt olarak, eleştirel gerçekçiler böyle bir kavramın yukarıda tanımlandığı şekilde yeni özelliklere sahip olacak düzeyde ‘var olan’ toplumsal bir yapıya (göçmen ağı) işaret edip etmediğini anlamak için bu başlangıç noktasından yola çıkacaklardır. Dahası, ağların göçleri nasıl etkilediğini açıklayan ‘üretken mekanizmaları’ soyutlamaya çalışacaklardır (Yeung, 1997: 58-60). Bu da bizi göçmen ağını bulgularımız doğrultusunda sürekli tekrar kavramsallaştırmaya ve daha sağlam üretken mekanizmalarla bağdaştırılabilecek yeni bir kavram ortaya çıktığında bu kavramı bırakmaya itecektir.

Bu durum da kaçınılmaz olarak araştırma sürecinin hem kavram hem de üretken mekanizmalar yaratan bir tekrar sürecine dönüşeceği anlamına gelmektedir. Bu tekrarlama süreci daima karışık yöntem kullanmayı gerektirmektedir (Yeung, 1997). Röportajlar ve etnografik yöntemler gibi nitel yöntemlerin nicel araştırmanın göremeyeceği soyut sebepsel mekanizmaları ortaya çıkarması gerekmektedir. Nicel yöntemler yoksulluk ve dışarı göç gibi toplumsal öğeler arasındaki düzenleri ve ilişkileri vurgulamada oldukça kullanışlıdır. Ancak, değişkenler arasındaki bu tarz ilişkileri matematiğin ‘sebepsel ve yapısal olmayan’ dilinin yakalayamayacağı sebepsel mekanizmalarla karıştırmamak gerekmektedir (Sayer, 1992: 179).

Eleştirel gerçekçi araştırma alanı tekrarlayan soyutlama sürecini destekleme yolu olarak gömülü kuramın düzenlenmiş bir türünden (Glaser & Strauss, 1968) büyük ölçüde yararlanmaktadır (Pratt, 1995; Yeung, 1997). Gömülü kuramın standart formülündeki en önemli sapmalardan biri eleştirel gerçekçilerin araştırma konularının sonuçları tarafından üretilen somut verilerin kendi başlarına kuram için yeterli olmadığı konusundaki ısrarıdır. Eğer araştırma kategorileri ya da kodlama yalnızca muhataplar tarafından belirlenirse yapısal faktörler yeni özellikleri ortaya çıkarmak yerine yalnızca bireylere ilişkin ele alınacağı için analiz bireyselciliğe kayma eğilimi göstermektedir. Dahası, sebepsel mekanizmaları doğrulamak için kuramın gelişiminde soyutlama da mevcut olmalıdır. Muhataplardan alınan kategorileri kullanmak bu soyutlamayı ortadan kaldırarak belirlenmemiş temel yapısal faktörler bırakacaktır (Pratt, 1995; Yeung, 1997: 63).

Pratikte eleştirel gerçekçi araştırmada aşırı farklı yöntemler gerekmemektedir; etnografya, röportajlar, nicel araştırmalar hepsi kendince katkı sağlayabilir, ancak bu araştırma biçiminde yöntemle daha çok önem vermek gerekmektedir. Sonuçlarda kullanılan yöntem ve yorum dengesi pozitivist bakış açısından daha farklı olacaktır. Bunlar göz önüne alındığında eleştirel gerçekçi yaklaşımın unsurlarının pek çok göç araştırmacısının daha disiplinler arası ve çok yöntemli araştırmalara yönelme çağrısına daha iyi cevap vermesi olası gözükmektedir (Boswell, 2008; Findlay & Li, 1999; Halfacree & Boyle, 1993).

Sonuç

Yapı ve fail konusundaki tartışmaların önümüzdeki yıllarda da devam edeceği açıkça görülmektedir. Bu makalede tartıştığım üzere günümüze kadarki göç yazını özellikle zorunlu ve gönüllü göç arasındaki ayrımların çokluğu göz önüne alındığında büyük önem teşkil etmesine rağmen bu tartışmayı ele almamıştır. Eğer göç ve toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi anlama konusunda ilerleme kaydetmek istiyorsak yolumuzu tıkayan yapı-fail çıkmazını aşmak için bir yol bulmamız gerekmektedir. Başta cazip gelse de Giddens'in yapılaşma kavramının

yapı ve fail arasındaki ilişkiyi yeterli ölçüde açıklayamadığını gösterdim. Bu kavramı göçü analiz etmek için kullanma çabaları kuramsal gelişme açısından hiçbir sonuç sağlamamıştır. Yapı ve fail arasındaki ilişkinin eleştirel gerçekçi analizi, özellikle de Archer'ın yapı ve fail arasında analitik bir ikilik olduğunu kabul eden morfojenez kuramı göç ve toplumsal değişim süreçlerini anlamada çok daha kapsamlı kuramsal bir temel sağlayabilir. Eleştirel gerçekçi yaklaşımın göç çalışmalarına nasıl uygulanabileceğine dair kısa bir taslak sundum.

Bu taslağın bu karmaşık ve yoğun kuramsal çalışma alanını layığıyla açıkladığı gibi bir yanılgı içerisinde değilim. Bu taslak yalnızca tartışmaları tetikleme ve göç araştırmacıları tarafından büyük oranda ihmal edilen bir sosyal bilimler kuramı alanına ilgiyi artırma amacı taşıyabilir. Kuram oluşturmada eleştirel gerçekçi bir yaklaşım benimsemek büyük ihtimalle tartışmalı bir konu olacak ve bazılarında ters gelecektir. Bu yaklaşımın daha derinden incelenmesi ve deneysel incelemelerden geçmesi gerekmektedir. Eğer morfojenez ve göç sistemleri kuramlarının sentezi göç araştırmalarındaki mevcut yapı ve fail çıkmazını aşmamıza yardımcı olacağına verdiğimiz çabaya değerlidir. Son olarak, bu makalenin birtakım fikirler ve tartışmalar tetikleyerek göç kuramını temel toplumsal kuramla tekrar bağdaştırmaya yardımcı olabileceğini umuyorum (bkz. Castles, 2007). Aynı zamanda gönüllü ve zorunlu göç kavramlarını daha kapsamlı bir şekilde içine alacak kuramsal yaklaşımlara da ön ayak olabilir.

Teşekkür

Bu makalede 1-3 Temmuz 2008 tarihinde Oxford University, St. Anne's College'da düzenlenen "Göç ve Toplumsal Değişim Kuramları" konulu IMISCOE konferansındaki sunumdan ve 14-17 Mart 2008 tarihinde Institut Français d'Afrique du Sud ve Witwatersrand University Zorunlu Göç Çalışmaları Bölümü tarafından düzenlenen "Güney Afrika'da Uluslararası Göç Çalışmalarının Durumu" konulu seminerden yararlanmışım.

Kaynakça

- Arango, J. (2000), 'Explaining migration: a critical view', *International Social Science Journal*, 52(165): 283-96.
- Archer, M.S. (1982), 'Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action', *British Journal of Sociology*, 33(4): 455-83.
- Archer, M.S. (1995), *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, M.S (1996), 'Social integration and system integration: developing the distinction', *Sociology*, 30(4): 679-99.
- Bakewell, O. (2000), 'Repatriation and self-settled refugees in Zambia: bringing solutions to the wrong problems', *Journal of Refugee Studies*, 13(4): 356-73.
- Bakewell, O. (2008), 'Research beyond the categories: the importance of policy irrelevant research into forced migration', *Journal of Refugee Studies*, 21(4): 432-53.
- Bhaskar, R. (1979), *The Possibility of Naturalism: A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences*. Brighton: Harvester.
- Bhaskar, R. (1989), *Reclaiming Reality: A Critical Introduction to Contemporary Philosophy*. London: Verso.
- Boswell, C. (2008), 'Combining economics and sociology in migration theory', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4): 549-66.
- Boswell, C. & Mueser, P.R. (2008), 'Economics and interdisciplinary approaches in migration research', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4): 519-29.
- Boyd, M. (1989), 'Family and personal networks in international migration: recent developments and new agendas', *International Migration Review*, 23(3): 638-70.
- Carter, B. & New, C. (2004), 'Introduction: realist social theory and empirical research', in Carter, B. and New, C. (eds) *Making Realism Work: Realist Social Theory and Empirical Research*. London: Routledge, 1-20.
- Castles, S. (2007), 'Twenty-first-century migration as a challenge to sociology', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(3): 351-71.
- Castles, S. (2010), 'Understanding global migration: a social transformation perspective', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): in press.

- Conway, D. (2007), 'Caribbean transnational migration behaviour: reconceptualising its strategic flexibility', *Population, Space and Place*, 13(6): 415-31.
- de Haas, H. (2010), 'The internal dynamics of migration processes: a theoretical inquiry', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): this issue.
- De Jong, G.F. & Fawcett, J.T. (1981), 'Motivations for migration: an assessment and a value expectancy research model', in De Jong, G.F. and Gardner, R.W. (eds) *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. London: Pergamon Press.
- De Jong, G.F. & Gardner, R.W. (eds) (1981), *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. London: Pergamon Press.
- De'pelteau, F. (2008), 'Relational thinking: a critique of co-deterministic theories of structure and agency', *Sociological Theory*, 26(1): 51-73.
- Elder-Vass, D. (2007), 'Reconciling Archer and Bourdieu in an emergentist theory of action', *Sociological Theory*, 25(4): 325-46.
- Faist, T. (2000), *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Clarendon Press.
- Findlay, A.M. & Li, F.L.N. (1999), 'Methodological issues in researching migration', *The Professional Geographer*, 51(1): 50-9.
- Folbre, N. (1986), 'Cleaning house: new perspectives on households and economic development', *Journal of Development Economics*, 22(1): 5-40.
- Gardner, R.W. (1981), 'Macrolevel influences in the migration decision process', in De Jong, G.F. and Gardner, R.W. (eds) *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. London: Pergamon Press.
- Giddens, A. (1984), *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1968), *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Goss, J. & Lindquist, B. (1995), 'Conceptualizing international labor migration: a structuration perspective', *International Migration Review*, 29(2): 317-51.

- Gregson, N. (1989), 'On the (ir)relevance of structuration theory for empirical research', in Held, D. and Thompson, J.B. (eds) *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and his Critics*. Cambridge: Cambridge University Press, 235-48.
- Halfacree, K.H. (1995), 'Household migration and the structuration of patriarchy: evidence from the USA', *Progress in Human Geography*, 19(2): 159-82.
- Halfacree, K.H. & Boyle, P.J. (1993), 'The challenge facing migration research: the case for a biographical approach', *Progress in Human Geography*, 17(3): 333-48.
- Held, D. & Thompson, J.B. (eds) (1989), *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and his Critics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- King, A. (1999), 'Against structure: a critique of morphogenetic social theory', *Sociological Review*, 47(2): 199-227.
- King, A. (2007), 'Why I am not an individualist', *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 37(2):
- Kritz, M.M., Keely, C.B. & Tomasi, S.M. (eds) (1981), *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*. New York: Centre for Migration Studies.
- Long, N. (2001), *Development Sociology: Actor Perspectives*. London: Routledge.
- Marks, S. & Rathbone, R. (1982), 'Introduction', in Marks, S. and Rathbone, R. (eds) *Industrialisation and Social Change in South Africa*. London: Longman, 1-43.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E. (1993), 'Theories of international migration: a review and appraisal', *Population and Development Review*, 19(3): 431-66.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E. (1998), *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press.
- Morawska, E. (2001), 'Structuring migration: the case of Polish income-seeking travelers to the West', *Theory and Society*, 30(1): 47-80.
- Murray, C. (1981), *Families Divided: The Impact of Migrant Labour in Lesotho*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Parker, J. (2000), *Structuration*. Buckingham: Open University Press.
- Porpora, D. (2007), 'On Elder-Vass: refining a refinement', *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 37(2): 195-200.
- Portes, A. (2010), 'Migration and social change: some conceptual reflections', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): in press.
- Pratt, A.C. (1995), 'Putting critical realism to work: the practical implications for geographical research', *Progress in Human Geography*, 19(1): 61-74.
- Pryor, R.J. (1981), 'Integrating international and internal migration theories', in Kritz, M.M., Keely, C.B. & Tomasi, S.M. (eds) *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*. New York: Centre for Migration Studies, 110-29.
- Richmond, A.H. (1988), 'Sociological theories of international migration: the case of refugees', *Current Sociology*, 36(2): 7-25.
- Richmond, A.H. (1993), 'Reactive migration: sociological perspectives on refugee movements', *Journal of Refugee Studies*, 6(1): 5-24.
- Sayer, R.A. (1992), *Method in Social Science: A Realist Approach*. London: Routledge (2nd edition).
- Sayer, R.A. (2000), *Realism and Social Science*. London: Sage.
- Scott, J. & Marshall, G. (2009), *A Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press, online edition.
- Sewell, W.H. (1992), 'A theory of structure: duality, agency and transformation', *American Journal of Sociology*, 98(1): 1-29.
- Stones, R. (2001), 'Refusing the realism_structuration divide', *European Journal of Social Theory*, 4(2): 177-97.
- Thrift, N. (1985), 'Bear and mouse or bear and tree? Anthony Giddens's reconstitution of social theory', *Sociology*, 19(4): 609-23.
- Vandenberghe, F. (2005), 'The Archers: a tale of folk (final episode?)', *European Journal of Social Theory*, 8(2): 227-37.
- Varela, C. (2007), 'Elder-Vass's move and Giddens's call', *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 37(2): 201-10.
- Wright, C. (1995), 'Gender awareness in migration theory: synthesizing actor and structure in Southern Africa', *Development and Change*, 26(4): 771-91.
- Yeung, H.W. (1997), 'Critical realism and realist research in human geography: a method or a philosophy in search of a method?', *Progress in Human Geography*, 21(1): 51-74.

MAKALE GÖNDERME KOŞULLARI

Makalenin incelemeye alınması için aşağıdaki yazım ve atıf kurallarına göre düzenlenmesi gerekir:

A) Yazım Kuralları

1. Türkçe öz (en fazla 100 kelime) ve anahtar kelimeler (en az 3, en çok 5 kelime), makalenin İngilizce başlığı, İngilizce öz ve anahtar sözcükler tam olmalıdır. Öz ve anahtar kelimeler başlıktan hemen sonra yer almalıdır.
2. Makale en az 5.000 kelime, en çok 7.000 kelimedenden oluşmalıdır.
3. Makale, e-posta veya posta ile gönderilebilir. Posta ile gönderildiğinde elektronik kopyası da eklenmelidir.
4. Bilgisayar ortamında (Microsoft Ofis Word formatında) yazılmış makalelerin; yazar ismi ve unvanı belirtilmeksizin bir nüshası, kopyalanmış ve doya adı belirtilmiş e-posta veya CD ile birlikte gönderilmelidir.

Metinde;

- Yazı karakteri Times New Roman,
- Makale başlığı 18 punto, koyu, küçük harf,
- Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords ve metinleri italik, 10 punto; makale başlığının İngilizcesi koyu, italik, 11 punto ve sola yaslı,
- Ana başlıklar 11 punto, koyu ve büyük harf,
- İkinci başlıklar 11 punto, koyu ve küçük harf,

- Üçüncü başlıklar 11 punto, koyu, italik ve küçük harf,
- Metinde satır aralığı tek, 11 punto, paragraflardan sonra boşluk 2nk,
- Kaynakça 10 punto ve sola yaslı kullanılmalıdır.

Makaleler, basım aşamasında düzelti için yazara gönderilmeyecektir.

5. Yazar(lar), akademik ve/veya yönetsel unvanını, çalışma alanlarını, başlıca eserlerini içeren kısa mesleki özgeçmişlerini (en çok 50 sözcük), iletişim bilgilerini (kurum adresleri, yazışma adresleri telefon ve e-posta adresleri) bildirmelidirler. İlgilenenlerin doğrudan yazarlarla iletişim kurmasını sağlamak amacıyla, yazarın bu izni vermediğine ilişkin bir açıklama yapılmadığı sürece e-posta adresi dergide yayınlanacaktır.

B) Atıf Kuralları

- Metin içindeki gönderme kaynakçada mutlaka yer almalıdır. Metin içinde gönderme yapılmayan eserler de kaynakçada verilmelidir.
- Metin içindeki yollamalar, ayraç içinde(yazarın/yazarların soyadı, kaynağın basım yılı: ilgili sayfa numarası sırasını izleyerek) verilmeli ve yararlanılan kaynakları eksiksiz ve tam künyesiyle içeren kaynakça listesi, metin sonunda, yollama sistemine uygun olarak gösterilmelidir. Niteliğine göre kaynağın metin içindeki yollamalarda ve kaynakçadaki yazılış biçimleri aşağıda örneklenmiştir:

Tek yazarlı kitaplar ve makaleler

Metin içinde: (Ekşi, 1999: 3)

Kaynakçada: Ekşi, N. (1999), *Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat*, Beta Yayınları, İstanbul.

Metin içinde: (Kirişçi, 2009: 32)

Kaynakçada: Kirişçi, K. (2009), “The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State”, *New Perspectives on Turkey*, No:40, 29-57.

İki yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içinde: (Castles & Miller, 2008: 42)

Kaynakçada: Castles, S. & Miller, M. J. (2008), *Göçler Çağı. Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çev. B. Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Metin içinde: (İçduygu & Aksel, 2013:107)

İçduygu, A. & Aksel, D. B. (2013), “Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective”, *Perceptions*, Volume 18, Number 3, Autumn, 105-130.

İkiden çok yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içinde: (Simon vd., 1973:131)

Kaynakçada: Simon, H. A., Smirhburg, D. W. & Thompson, V. A. (1973), *Kamu Yönetimi*, (Çev. Cemal Mihçioğlu), AÜ SBF, Ankara.

Makaleler için de aynı sistematik izlenecektir.

Metin içinde: (Çitci, 1998:xii)

Kaynakçada: Çitci, O. (Ed.) (1998), *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, TODAİE, Ankara.

Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler

Metin içinde: (Ostrom, 1982:43)

Kaynakçada: Ostrom, V. (1982), “The Theory and Practice of Public Administration as a Science of the Artifactual”, A.Uveges, Joseph (Ed.), *Public Administration: History and theory in Contemporary Perspective*, Marcel Dekker, Inc., New York, 39-53.

Yazarsız/kolektif yayınlar:

Metin içinde: (AFAD, 2013: 25)

Kaynakçada: AFAD (2013), Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar, AFAD, Ankara.

İkincil kaynaktan yapılan alıntılar:

Metin içinde: (Erer, 1963:219)

Kaynakçada: Erer, T. (1963), *On Yılın Mücadelesi, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul'dan aktaran Cem Eroğul, Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, AÜ SBF Yayın No:294, Ankara 1970, 102.

Elektronik ortamdan yapılan yollamalar:

Alıntı bir yazarın eserinden yapılmış ise, metin içindeki yollamalar yazılı kaynaklardaki yöntemle yapılmalı; kaynakçada ise, yazar/yazarların soyadı, adı, yayın ya da gözden geçirilme tarihi, belgenin tam adı, açılı parantez içinde eksiksiz http ya da ftp adresi ile belgeye ulaşma tarihi, aşağıdaki örneğine uygun olarak verilmelidir.

Metin içinde: (Nielsen, 1999)

Kaynakçada: Nielsen, J. (1998), "Content Integration", <http://www.useit.com/alertbox/990627.html> (18.10.1999)

Alıntı doğrudan bir siteden yapılmışsa, metin içindeki yollamalarda sitenin genel adresi ve siteye ulaşma tarihi ayrıç içinde verilmelidir. Kaynakçada ise alt adresleri de kapsayan site adresi yine siteye ulaşma tarihi ile birlikte ayrıç içinde verilmelidir.

Metin içinde: (goc.gov.tr, 2014)

Kaynakçada: (http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyeye-giris_409_410_411_icerik, 15.03.2014).

Yollamalar dışındaki açıklamalar, dipnotu biçiminde ilgili sayfa altında belirtilmelidir.

- Dergi gönderilen makaleler, kör hakem ve kör Yayın Kurulu yöntemiyle değerlendirilecektir. Makaleler, Yayın Kurulu tarafından ön incelemeden geçirilecek ve uygun bulunanlar iki ayrı hakeme gönderilecektir. İki hakemin görüş ayrılığı durumunda üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulacaktır. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin basılmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da geri çevrilmesine karar verilecek ve bu karar yazara bildirilecektir. Basımı uygun bulunan makalelerin, yayımlanıp yayımlanmayacağına ve derginin hangi sayısında yayımlanacağına Yayın Kurulu karar verecektir. Yazar, e-posta yoluyla süreçten haber edilecektir.

Makale Gönderme Koşulları

- Yayınlanan makalenin yazarına 5 adet dergi ücretiz gönderilecektir.
- Makaleler için telif ücreti ödenmemektedir.
- GİGM; Göç Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmak üzere kabul edilen yazıların fiziki ve elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dâhil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahiptir.

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Sevda YILMAZ/Göç Uzman Yardımcısı

Eğitim Dairesi Başkanlığı /Göç Araştırmaları Merkezi

Telefon: (312) 422 07 90

E-posta: gam@goc.gov.tr / makale@goc.gov.tr

